

BƏXTİYAR VAHABZADƏ

1

ƏSƏRLƏRİ

2001
750

BƏXTİYAR VAHABZADƏ

116
V-27

70376

ƏSƏRLƏRİ

I cild

69930

M. F. Axundov adına
Azərbaycan Dövlət
KİTABXANASI

ARXIV

Bakı - 2001

W16(2=A3) + W15(2=A3)

B18(01)

Bu kitabın üzə çıxmasında əməyi olan **Etibar Qafarlıya** təşəkkürümü bildirirəm.

B. Vahabzadə

B18(01)

Bəxtiyar Vahabzadə. Əsərləri (I cild) - Bakı, "Azərbaycan" nəşriyyatı, 2001. - 544 s.

B 4804000000 - 018(01) Sifarişlə **Vahabzadə 18 (2001)**
M670(07) - 01

© "Azərbaycan" nəşriyyatı, 2001.

MÜƏLLİFDƏN

Ömrün qürubu yaxınlaşdıqca yaradıcılığa başladığım ilk illərdən bu günə qədər yazdıqlarıma nəzər salmaq, inkişaf xəttini izləmək, büdrəmələrimi təhlil etmək, xüsusən ilk yazılarımlı sənət baxımından ələk-vələk eləmək arzusu gün-gündən qələbimdə böyüyürdü.

2000-ci ilə çatanda bu arzu reallaşmağa başladı.

Əvvəl pyeslərimə baxdım. Pyeslərimdə sovet rejiminin tələblərindən irəli gələn yanlışlıqlarımın, xatalarımın əsas qismini demək olar ki, ləğv edə bildim. (Xüsusilə 1972-ci ildə yazdığım "Dar ağacı" pyesimdə).

2001-ci ildən ilk şer kitabçalarımda "Mənim dostlarım" (1949), "Bahar" (1950), "Əbədi heykəl" (1951), "Dostluq nəğməsi" (1953), "Çinar" (1956), "Sadə adamlar" (1956), "Ceyran" (1957) gedən şerlərimə yad gözü ilə baxdım. Etiraf edirəm ki, burada həm dövrün tələbi, həm də dil-üslub baxımından xeyli xətlərlə üzləşdim. Əlbəttə, bunlar gənc qələm sahibinin nəşiliğindən doğan xətlərdir. Buna görə də şerlərin və poemaların bir qismindən tamam imtina etdim. Bir qismini isə dil baxımından bir qədər işlədim. Amma nəşiliqdan və qələmin hələ bişməməsindən irəli gələn üsluba toxunmadım.

15 il ərzində (1945-1960) yazılmış 9 poemadan ("Toxucu qız", "Dostluq", "Aylı gecələr", "Əbədi heykəl", "İftixar", "İztirabın sonu", "Sadə adamlar", "Gülüstən", "Şəbi hicran") beşini - "Əbədi heykəl", "İztirabın sonu", "Sadə adamlar", "Şəbi hicran" və "Gülüstən"ı bu kitaba saldım. Yerdə qalan "Toxucu qız", "İftixar", "Dostluq", "Aylı gecələr" poemalarımın isə tamamilə imtina etdim. "Əbədi heykəl" və "Sadə adamlar" poe-

maları qüsurlu ifadə və sadələşmə sənədlərlə yanaşı, kənd və şəhər problemlərinə toxunmaq, kənddə mədəniyyətin yüksəlməsi probleminin qoyuluşu və xarakter yaratmaq baxımından mənim maraqlı göründüyündən onları kitaba daxil etdim.

Gələcək tədqiqatçılardan böyük bir xahişim var: yuxarıda adlarını çəkdiyim kitablarımdan çıxartdığım şe'r və poemalarından müəllif olaraq mənim imtina etdiyim kimi, onlar da imtina etsin və onları tədqiqatlarına cəlb etməsinlər. Əks təqdirdə onlar mənim ruhumu incitmiş olarlar. Çünki vəsiyyət hər kəs üçün müqəddəs olmalıdır.

Mənim belə hesab edirəm ki, 1945-1960-cı illər arasında, yəni 15 il ərzində yazılan şe'r və poemalarımın ibarət bu kitab külliyyatımın I cildi hesab olunsun. Əgər ömür vəfa eləsə və maddi imkanım olsa, o biri cildləri də öz sağlığımda xronoloji əsasda tədricən çap etdirərəm.

Tədqiqatçılarımın nəzərinə bir cəhəti də çatdırmaq istəyirəm: 1955-60-cı illərdən sonra mənim üslubum, yazı tərzim artıq formalaşsa da, yaradıcılıq yolum müəyyənləşsə də, ondan sonra, lap son yazılarımda da bəzi şe'rlərimdə müəyyən dəyişikliklər aparmaq, ya ixtisar, ya da bir-iki bənd əlavə etmək mənim adətimdir. Bəzi şe'rlərimə çap olunandan sonra əlavələr edir, yaxud ifadə tərzini dəyişirəm. Bəzi şe'rlərimi sonrakı çaplarla müqayisə etsəniz bunu özünüz görəcəksiniz. Odur ki, mənim yazılarımda həmişə ən son çapı məqbul saymağınızı xahiş edirəm.

"MƏNİM DOSTLARIM" **kitabımdan - 1949**

MƏNİM DOSTLARIM

Asmışam masamın baş tərəfindən
Məktəb bitirdiyim diplom şəklimi
Seyr edib həsrətlə o şəkli hərdən
Çırpınır, çırpınır könlüm quş kimi.

Yuxarı cərgədə müəllimlərim
Aşağı cərgədə şagirdlər gəlir.
Hərənin öz yeri, mənim öz yerim
İndi düşünürəm onları bir-bir.

İndi səpələnmiş onlar hər biri
Bu ana vətənin bir diyarına.
Hopub elə bil ki, gur nəfəsləri
O doğma məktəbin divarlarına.

Məktəb dostlarıyla görüşür hərdən
O ötən günləri yad edirik biz.
Məktəb zənginin də o qulaq dələn
Çılğın səsini də eşidirik biz.

Bax, bu kənardakı çəlimsiz oğlan
Təbiət dərində dil-dil ötərdi.
İndi aqronomdur uzaq bir kənddə
Eşqini, qəlbini torpağa verdi.

Bu isə çox gözəl kaman çalardı.
Çalıb oxumağa həvəsi vardı.

Biz nə biləydik ki, ötəcək zaman
Bəstəkar olacaq bu cılız oğlan.

Bu sa idmançıydı, işi, peşəsi
Dərsdən qaçmaq idi... Bir gün qovuldu.
Gəldi döyüşlərdən bir zaman səsi
Ər kimi döyüşdü, qəhrəman oldu.

Ey mənim dostlarım, dəyişmiş zaman
Dəyişmiş əvvəlki hissimiz artıq.
Dünən hər şey üstə küsən, barışan
Uşaqlar deyilik indi biz artıq.

Torpaqdan boy atan ağaclar təki
İndi ucalsaq da bağlıyıq yerə.
Baxaq ildə bir yol bu şəkildəki
Başımız üstəki müəllimlərə.

Bizdən ucadadır onlar... yaxşı bax
Bu gün hər birimiz ucalsaq da biz.
Daim özümüzü bir şagird sayaq
Sabah onlar kimi qocalsaq da biz.

Mart 1949

YAŞIL ÇƏMƏN, AĞAC ALTI, BİR DƏ Kİ, TUND ÇAY...

Güllü bağça... arx kənarı... bir axşam çağrı,
Oturmuşuq kölgəlikdə qardaşım ilə mən.
Başımızın üstündəki çarpaz budağı
Xışıldadır, xəfif-xəfif külək əsirkən,-
Danışırıq... Dərin sükut çöküb ortaya.
Müsaibim bayaqdandır buğlanan çaya
Zilləyərək gözlərini düşünür müdam...
Nədənsə çox fikirlidir yenə bu axşam.
-Çayını iç.

O, danışmır.

- Nə var, nə olmuş?
Söylə görüm, halın yenə niyə pozulmuş?
Şükür olsun qayıtmısan sevinək, gülək.
Sən ömrünün bağçasına nəşədən gül ək!
Dillən, görək! Bəlkə bir dərd üz vermiş sənə
Yenə dinmir...

Can qardaşım, bir dillənsənə!
Dedikdə o, təslim olub bu inadına
Deyir, - indi bir əhvalat düşdü yadıma,
Kədərləndim... dinlə sənə danışım onu.
Bil dərdimin, düşüncəmin nə olduğunu:
Cəbhədə bir ellimizdən dostum var idi.
Mənim üçün dar günəmdə qəmküsar idi...
Arxadakı əlli illik dosluqdansa bil
Cəbhədəki bircə günlük möhkəmdir daha.
Çünki orda gün, ay vardır, yoxdur uzun il.

Bu sabahdan umud olmur gələn sabaha...
Hərdən söhbət eyləyirdik döyüş yatanda.
Gələcəklə yaşayırdıq həməm bu anda.
Bir gün dostum dedi: "bir də bağçamızda mən,
Çiçəklərin arasından keçəcəyəmmi?
Kölgəlikdə, otlar üstə oturub həməm
Vətənimin tünd çayından içəcəyəmmi?..."
Bunu dedi, bir az keçdi... gurladı toplar...
Biz hamımız tez sarıldıq, dərhal silaha
Döyüş qızdı... qopdu bu dəm bir dəli rüzgar,
Ondan sonra mən dostumu görmədim daha.
Son döyüşdən sağ çıxmadı o nəcib insan.
Budur məni düşündürən bayaqdan bəri..."
Deyib qəmli söhbətini qurtaran zaman,
Gördüm artıq doluxsunmuş onun gözləri.

* * *

Külək əsir xəfif-xəfif yerdə sürünür.
Qəlbimizə hakim olur dərin bir məlal.
Soyuyaraq qarşımızda çay buza dönür.
Nə içən var, nə danışan... At çapır xəyal-
Həməm əsgər, həməm nakam alnında qürur,
Gəlir mənim göz önümdə canlanıb durur.
Elə an var, insan onu unuda bilməz.
Cingildəyir qulağımda bir ahəstə səs:
"...Dostum! Görən bir də güllü bağçamızda mən,
Çiçəklərin arasından keçəcəyəmmi?
Kölgəlikdə otlar üstə oturub həməm,
Vətənimin tünd çayından içəcəyəmmi?..

Sentyabr 1944.

XATIRƏLƏR

Bəli, artıq çoxdandır ki, görmürəm o dəhşətləri.
Almış məni öz qoynuna sakit həyat çoxdan bəri.
Lakin hərdən yada düşür yenə keçmiş xatirələr.
Sanki toplar guruldayır qulağımda axşam səhər.
Gah səhrələr xəyalımda gülümsəyir bir anlığa
Gah bürünür qaranlığa.
Gah da sakit bir meşədə deyib gülən dostlar yenə
Yığılırlar alovlanan bir tonqalın dövrəsinə.
Sakit gecə... solmuş göyün çiçəkləri... aysa baxır.
Əriyərək o nur camı asta-asta yerə axır...
Meşə gecmiş öz əyninə qar donunu... hər yan düm ağ,
İşıldayır almas kimi göz qırparaq yaxın, uzaq...
Bir dostum da söykənərək tufənginə,
Çox sevdiyim bir mahnını aram-aram deyir yenə...
Bax, indi də qulağımda cingildəyir həmin mahnı.
Nələr deyir həmin mahnı;
"Qaranlıq bir gecə... yenə vıyıldayır al güllələr,
Küləklərsə boş səhrada quzu kimi mələr-mələr..."¹
Ömrün tacı gəncliyimi cəbhələrdə mən qoymuşam
İndi işə o günlərə qanad açan quşam, quşam.
Bu gün baxır, seyr edirəm mən onları heyran-heyran.
İllər qovur... ömür qaçır, qocalanda mən bir zaman
O sevdalı gəncliyimi gəzəcəyəm cəbhələrdə.
Çünki mənim dəli könlüm qalmış indi o yerlərdə.
Mənimlə bir nəfəs alır yenə həmin xatirələr.
Yenə toplar guruldayır qulağımda axşam səhər...

Noyabr 1945.

¹ Mühəribə dövründə yaranmış rus mahnısından

MİRVARİ

Bu gün bizim evimiz bənzəyir toyxanaya.
Mənə, bir də o quş tək süzən qoca anaya
Verir göz aydınlığı bütün qohum, qonşular.
Fərağında yandığım o cəbhədən dönmən yar,
Bizi süzüb gözaltı, gülümsünür astaca.
Könlümdə hicran odu keçir, sönür astaca.

Sədaqətli sevgilim əsgərliyə gedərkən,-
Boylu idim onda mən.
Ondan bir azca sonra bir qızım oldu mənim.
Elə bil ki, gül açdı son baharda gülşənim.

Mən bir azdan qaçıram yan otağa çaparaq
Körpəmizi gətirib deyirəm ki: - Yaxşı bax,
Bunu tanıyırmısan?..
Görüb qızı sevincək-
Tez o qalxır ayağa... Bizi bir də süzərək
Qucağımdan top kimi qapır qızı bir anda.
Mənsə bu dəm gülərək deyirəm: ay apardım!
- Nə?
- Mərc çəkişdiyimiz qalmayıbmı yadında?
Amma səni qorxudub yaman bağrını yardım.
Yadımdamı on düzüm mirvaridən çəkişdik?
Osa karıxmış kimi baxıb üzümə dik-dik
Deyir: - Vallah indicə yadıma düşdü... demək
Mən sənə borclu qaldım. Yaxşı, deyin bəs görək,
Nədir adı qızımın?

- Heç nə.
- At zarafatı.
- Doğrusunu deyirəm, hələlik yoxdur adı.
- Niyə?
- Son məktubunda yazmışdın ki, gərək mən,
Qız, ya oğul, adını özüm qoyam cəbhədən.
Elə həmin o vaxtlar doğuldu bu qızcığaz.
İl dolandı, gəldi qış, getdi bahar, getdi yaz,
Səndən soraq almadıq... boğdu bizi bu hicran,
Sənsiz də biz uşağa ad qoymadıq, o vaxtdan
"Atası qoyar" deyə biz gözlədik yolunu.
Çağırırıq hərəməz indi bir adla onu.
- Bəli, bəli, bilirəm çəkdiyindən haliyam,
Demək indi körpəmə özüm ad qoymalıyam?
- Hə...
- Bu saat!

Uzadıb körpəni mənə sarı

- Deyir: - Götür! Al, bu da uduzduğum Mirvari.

Dekabr 1944.

MƏKTƏB YOLLARI

A məktəb yolları, məktəb yolları
Sizdə qar da gördüm, duman da, çən də.
Könlüm yarpaq kimi titrəyib əsir
Yenə bu yollardan ötüb keçəndə.

Çocuqluq günlərim düşür yadıma,
Məktəbə aparmış bu yollar məni.
Diləklər qonardı qol-qanadıma,
Necə uçurardı xəyallar məni.

Hər gün iki dəfə keçərdim sizdən.
Hər gün bir yüksəliş, hər gün bir sınaq.
Gedişim yüngüldü, gəlişimdə mən,
Hər dəfə bir pillə artırdım ancaq.

A mənim uşaqlıq, gənclik həmdədim,
Sən bilsən nə qədər mənə əzizsən.
Hər kiçik daşının üstündən azı,
Adlayıb keçmişəm min bir dəfə mən.

Mən yarıb keçmişəm, sənün üstünü
Bürüyən dumanı, bürüyən sisi.
Sənsən ömrüm boyu, həyatım boyu,
Getdiyim yolların ən şərəflisi!

A məktəb yolları, sizsiniz yalnız,
Yaradan işıqlı istiqbalları.
Məni xoşbəxtliyə siz apardınız,
A məktəb yolları, məktəb yolları!

İLK CİĞİR

Yavaş-yavaş sökür dan,
Şəhər qalxır uyqudan.
Qapılar da açılır,
Budur çıxır yollara,
Zəhmətin övladları.
Onlar açır
Qar üstündə ilk cığır.

Bir iz keçir... Onların ardınca çıxır çölə,
uşaqlar səhər-səhər
Açılmış cığırlarla onlar da gülə-gülə,
Məktəblərə gedirlər.

Get, ey yavrum, qəlbini gələcəyə bağla sən,
Çocuqluq həyatının ən qayğısız çağıdır.
Açılmış cığırlarla bu gün dərsə gedirsən,
Sabah sən açacaqsan bu yollarda ilk cığır.

M. F. Axundov adına
Azərbaycan Dövlət
KİTABA ANASI

QIZIL MEDAL

Bax quzum, aldığın o qızıl medal,
Çiçəkdir, dörmisən zəhmət bağından.
Onun şəfəqində gülən istiqbal,
Səni xoşbəxtliyə aparır hər an.

Haqqın var, əzizim, haqqın var, öyün
Kamalın çiçəklər açan bu gündə.
Alışır, kitablar üstə tökdüyün
Göz nurun medalın şəfəqlərində.

Həyat yollarına düşmüşən artıq.
Hələ qabaqdadır qələbən sənin.
Medalında yanan o parlaq işıq
Rəmzidir işıqlı gələcəyinin.

Oktyabr 1947

KÖNÜL BAHARI

Qadan alım ey bəstəkar.
Yurdumuza gəldi bahar.
Dilə gəlsin səhər-səhər
Könlündəki zərif tellər.
Bas bağrına, çal tarını,
Dindir könül baharını.

Çal, nəğməndə həyat gülsün.
Çal, dinləsin səni dağlar.
Sən səslərin dili ilə
Bizə anlat nədir bahar.

Tar çalınır aram-aram... cansız simlər dilə gəlir
Bülbül uçub gülə gəlir
O simlərdən axır sanki çəmənlərə gur çeşmələr.
Çay başında kəsik-kəsik quzu mələr...
Bu nəğmədə qanad çalan səslər gülmür,
Bahar onun ürəyindən lal simlərə hey süzülür:
Geyir yenə öz əyninə ağ donunu yasəmənələr,
Ətirlənir göy çəmənlər.
Mən bir şirin səs ucalır bu budaqdan, o budaqdan.
Ahular da su içməyə enir dağdan.
Qaranquşlar "vətən" deyər ana yurda dönür yenə.
Alma, heyva çiçəklənir, kölgə düşür diblərinə.
Bağ arası qijiltıyla axıb gedir xırda arxlar.
Kol dibindən pırıldayıb quşlar uçur qatar-qatar.
Çal, ey dostum! Çal, əzizim! Çal, nəğməndə bahar gülsün.
Çal! Tarının pərdəsində dan sökülsün.
Çal qardaşım, biz bilirik nəğməndəki hikmət nədir
Əsl bahar bu gün sənin o ilhamlı qəlbindədir.

Aprel 1947

İLK DƏRS

Bu gün yeni dərs ili
Başlanır... Səhər-səhər
Məktəblərə yollanır
Al yanaqlı körpələr.

O dalında çantası
Gedən uşağa bax bir
Əlində bir dəstə gül
O, məktəbə tələsir.

Sevinc sığışmır onun
Bugünkü hər anına.
Bu gün ayaq basacaq
Məktəb pilləkənina.

Bəli, bəli, gör necə
Sevimlidir... o, bu gün
Həyatında ilk dəfə
Gedir bir məqsəd üçün.

Pillələri aramla
Qalxır tək-tək yuxarı.
Həyatda da o belə
Yüksələcək yuxarı.

Bu qədəm ilk qədəmdir
Arzular üçün ona.
Bu qədəm son qədəmdir
Şıltaq uşaqlığına.

Zəng çalınır... uşaqlar,
Bir-bir dolur sinifə.
Bu qərribə zil səsi,
O, eşidir ilk dəfə.

Bu səs gör bir nə deyir:
"Qədrini bil hər günün"
Bu gün gördüyü hər şey,
Yenidir onun üçün.

Dərs qurtarır. Dağılır
Evlərinə uşaqlar.
O da gedir üzündə
Bu gün başqa sevinc var.

Sən bu gün "A" səsini
Öyrənmisən a bala,
Onu sev, sən onunla
Yetəcəksən kamala.

Müqəddəsdir, əzizdir
Sən sev bu "A" səsini,
Bu səsle yazacaqsan
Sən "Ana" kəlməsini.

Biz ilk qələm tutanda
Bu kəlməni yazırıq.
"Ana vətən" deyərək
Ölməyə də hazırıq.

Ana, vətən deməkdir
Quzum, sev bu vətəni.
Vətəndir məktəb açıb
Bu gün oxudan səni.

**"TOXUCU QIZ"
poemasından parçalar**

Yamyaşıl dağlarla əhatələnmiş
Qədim bir şəhəri seyr edirəm mən.
İlham ulduzları könlümə enmiş
Göylərin buludsuz üfüqlərindən.

Yaşadım dağlarda qəmsiz, kədərsiz
Burda dolaşdığım hər cığır, hər iz
Yaşar ürəyimin xanımında.
Dağların sel-suyu axmış qanımda.

Əslim kömürçüydü... sinəsi dağ-dağ
Babamın, atamın min dərdi vardı.
Qatırlar belində gündə üç ayaq
Atamgil şəhərə "od" daşıyırdı.

Elə ki, dağlarda açıldı rüzgar
Məhlənin oylağı təpə, dağıydı.
Bir dəhrə, bir kəndir, bir də qatırlar
Onların halalca yar-yarağıydı.

Həm sərt, həm mülayim, həm də yük çəkən
Nal tökən dağlara dırmanan qatır.
Əyri cığırları, dar keçidləri
Bilən, işarədən söz qanan qatır.

Babam nəzər salıb ta uzaqlara
"Xəzinə" deyərdi yaşıl dağlara

Zəmanə qarışıq, güzəran çətin
Çörək ağacıydı dağlar məhlənin.

Dağlardan doğardı burda səhərlər
Cana yayılardı sübhün nəsimi.
Hər yerdən əzizdir mənə bu yerlər
Mən burda almışam ilk nəfəsimi.

Qaya başındakı Xoçik düzündən
İndi bu şəhəri seyr edirəm mən
Burda hər daşın da öz tarixi var
Şümal boy sərvlər, uzun qovaqlar
"Bu yerin şöhrəti məndədir" - deyər
Evlər arasından ucalır göyö.

Tarix yaşamışdır bu qədim Şəki
Oxu bu şəhərin dövrəsindəki
O hasar yazını: "Məmməd Həsən xan"
Ürkün daşlarından, çay daşlarından
Tikilən qala
Qoruyur düşməndən imarətini
Qoruyur gəlmədən öz cənnətini.

Məhlələrə bölünmüş bütün şəhər başa-baş
Sarı torpaq,

Gilehli,
Gəncəli,
Yuxarı baş.

Dəmirçilər, çustçular
Dabbaxlar, dulusçular
Bir tərəfdə kababçı, bir tərəfdə çörəkçi.
Yuxarıbaş-odunçu, aşağıbaş-ipəkçi.

SƏNİN TIKDİYİN EVDƏ

Yaxşı yadımdadır uşaqlığımız.
Biz onda mehriban dost idik. Yalnız
Sən başqa sevdəylə uçardın göyə:
- Həyatın mənası başqadır... - deyə.

Bir yaratmaq eşiği var idi səndə.
Sən hara, bircə an susqunluq hara?
Mən gülə, çiçəyə tərif deyəndə
Sən lək düzəldərdin şux fidanlara.

Mən deyərdim: "Nəla çəkilə duman",
Sənsə düşünərdin bu işə çara.
Mən yazı həsrətlə gözləyən zaman,
Sən yuva tikərdin qaranquşlara.

Quşlar qış günləri cəvşəyəndə
Onların dərdləri olardı dərdin.
İsti çardaqlarda, daşlar dibində
Yuvasız quşlara yuva tikərdin.

Şimşək sürətilə ötüşdü illər,
Nəhayət böyüdük, biz yaşa doluq.
Aldı öz qoynuna bizi arzular,
Hərəməz bir yolun yolçusu olduq.

Sən mühəndis olub bu gün, əziz dost,
Binalar tikirsən, bağlar salırsan.

Hər dəfə görünə öz əməlini
Özün öz işindən ləzzət alırsan.

Fərəhlə keçdikcə öz əllərinlə
Tikdiyin evlərin yanından hərdən,
Astaca gülürsən, sənəin çöhrənə
Gülüş səpələnir pəncərələrdən.

Bu gülüş əks edir sənəin üzünə.
Gül, dostum, gülüşlə doğsun səhərlər.
Tikdiyin hər evdə, hər uzun gecə,
Yaranır yüzlərlə yeni əsərlər.

Yaratmaq nə qədər şirindir deyə.
Mən də yaradıram sənəinlə birgə.
Mənim misralarım durur cərgəyə,
Binalar tikdikcə sən cərgə-cərgə.

Budur, əyləşmişəm sənəin tikdiyin
Bu gözəl, bu geniş otağında mən.
Nəğmələr düzürəm sənəin şənəinə
İlhama gələrək əməllərindən.

Oktyabr 1948.

AĞ SAÇLAR

Yolda sinif müəllimim qabağıma çıxdı bu gün.
Doğmam kimi o əzizdir mənim üçün,
Yaxınlaşıb salam verdim tanımadı deyən mənə.
Öyrədənəm tanımadı öyrənəni.
Mən böyümüş, o qocalmış
Aramızda duran illər

onu məndən, mənə ondan ayrı salmış.
Mən qanadsız bir quş idim, açdı mənə qanadımı
Yazmağı o öyrədib axı, mənə öz adımı.
Dünən mənə düşünməyi, dərk etməyi öyrədən o,
Hərflərin cığınyla yol getməyi öyrədən o.

Bu gün biri-birimizə görün neçə yad olmuşuq.
Onun köhnə şagirdləri hər birimiz onun üçün
İndi adi ad olmuşuq.
Məktəbimi deyincə, o, sinifimi xəbər aldı.
Yaddaşından duman ötdü, çən dağıldı.
Yavaş-yavaş yada saldı.
Öpdüm onun əllərini
Qar kimi ağ tellərini
Qucaqlaşdıq...
Elə bil ki, qucaqladı qürub çağı dan yerini.

Bu dünyanın nə qəribə oyunu var
O yazdıqca əlindəki təbəşirdən qopan tozlar
Ağartmışdır saçlarını... mən baharam, o sa qışdır
Yəqin mənə ağ günümçün onun saçı ağartmışdır.

Dekabr 1948

“BAHAR”
kitabından - 1950

İLHAM ÇIRAĞI

A. S. Puşkinə

Artıq çoxdan bağlanmışdır
evciyəzin qapıları,
Bir balaca çıraq yanır
miz üstündə gecə yarı.
Hamı yatmış evdə, ancaq
Yatmamışdır dayəsilə
qıvrım telli körpə uşaq.
- Sonra, sonra nə oldu bəs?
- Nə olacaq... Balıqçının
Hər zəhməti getdi əbəs:
Qızıl balıq qəzəbləndi,
Gözlərinə bulud endi.
Coşdu dəniz dalgaları
Bir də dönüb şıltaq qarı
Daxmadadır gördü yenə,
Qarşısında sınıq təknə-

Körpəciyin gözlərində
mənalandı gecə yarı
Uçuq koma, sınıq təknə,
əl çənədə ağlar qarı.

O bunları öz gözüylə
görür kimi oldu. Bu dəm
Gözlərində gah açıldı,
gah çəkildi həmin aləm.

Nağıl sirli qanadında
 öz qoynuna aldı onu.
O, çırağın dövrəsində
 canlandırıdı duyğusunu.

Gecə keçir, yata bilmir
 səhərədək.
Onun xəyal aləmində
 qopur tufan, əsir külək.
Çökilməyir göz önündən
 dənizin sərt dalğaları,
Uçuq koma, sınıq təknə,
 o kədərli, ağlar qarı.

Dinləyərdi dayəsini
Boğa-boğa könlündəki ah səsinə.
O beləcə keçirərdi
 o zaman hər gecəsini.

Saatlarla gözlərini
 dikib şamın alovuna
O, özü bir ov olardı
 tilsimlərin tilovuna.
Çöldə əsən yel səsinə
 O daldıqca dərin-dərin
Eşidərdi fəryadını
 məsum, yazıq bir dilbərin;
Divlər onu əsir etmiş,
 o, "yar" deyib sızıldayır,
Nəğməsində onsuz keçən
 günlərini bir-bir sayır.
O çırağın dövrəsinə
 dolanardı əjdahalar.
Alovunda közəyərdi
 nağıldakı daş kahalar.

O böyüdü... sığışmadı
 onun qəlbi göyə, yerə
Qəlbindəki həmin izlər
 dönür indi sətirlərə.

Zaman keçdi...
 şər, sənət dünyasında zəfər çaldı.
Öz xalqının ciyər ilə
 nəfəs alıb o ucaldı.
Yenə onun qulağında cingildəyir
 dayəsinin həzin səsi,
Onun ilham çırağıdır
 hər nağılı, əfsanəsi.

BİZİM SƏHNƏ

*Azərbaycan Dövlət Dram Teatrının
75 illiyi münasibətilə*

Tamaşanın son pərdəsi...
hər baxışda bir sual var.
Salon sakit... fəqət hərdən
gəlir kəsik hıçqırıqlar.
Səhnədəki ehtiraslar
bulud kimi toqquşanda
hər ürəkdə şimşək çaxır,
göz yaşarır bircə anda.
Səhnədəki pəhrəmanın
atəş yağır gözlərindən,
Əlindəki bıçağı da
parıldayır sözlərindən.
"Mən həqiqət axtarıram"
deyə fəryad qoparır o,
Ürəkləri faciələr
dünyasına aparır o.

Pərdə düşür, salon qalxır,
çıxır çölə hamı bir-bir,
Nə danışan, nə dinən var,
başlar yerə dikilmişdir.
Burda xalqın böyük qəlbi
döyünmüşdür zaman-zaman,
Bircə gecə bu səhnənin
əsrarına alovlanan

Günlər ilə

o aləmlə nəfəs alır,
O aləmin qüdrətilə
qəlbi göyə qanad çalır.

Bir aynadır bizim səhnə,
bir aynadır əzəl başdan,
Xalqımızın tarixini
əks eləmiş zaman-zaman
Alqışlamış həqiqəti
həm ürəklər, həm də əllər
Amma çirkin ürəklərdə
yuva salan bəd əməllər
Bu səhnənin qüdrətilə
göz yaşına dönüb axmış.
Bu qüdrətə, bu hikmətə
bu mənaya daim alqış!
Mən bu sənət məbədinə
ürəyimi bağlamışam,
Mən burada həm gülmüşəm,
həm hönkürüb ağlamışam.
Mən burada eşitmişəm
əsrərin ah səsini,
Bir zalımın fərmanını,
min məzlumun naləsini.

Yeni dünya! Yeni dünya!
Doğulursan sən bu gündən!
Sənin böyük zəfərini həm həyatda,
həm səhnədə görəydim mən.

SƏNSİZ DƏ YAŞADAR BU DAĞLAR SƏNİ

*Böyük bəstəkarımız Üzeyir Hacıbəylinin
vəfatı münasibətilə*

Azərbaycan dağlarından
 əsən xəfif küləklər,
Yaz günündə bağ-bağçada
 pıçıldaşan çiçəklər,
Yaylaqdakı xan çobanın
 tütəyinin nəğməsi,
Quzuların "ana" deyən
 yanıqlı mələr səsi,
Rüzgar ilə öpüşdükcə
 pıçıldaşan göy çəmən,
Payız günü xəzan vurub
 yol üstünə tökülən
Xəzəllərin xışiltısı,
 kol-kosun tərپənməsi,
Bizim geniş zəmilərin
 gah qalxıb, gah enməsi.
Üfüqlərdən qalxıb gülən
 xoş nəfəsi səhərin,
Yatağına sığışmayan
 bizim dəli Xəzərin
Nərildəyib köhlən kimi
 birdən şahə qalxması,
Göy üzündə bərq vuran
 ildırımın çaxması,
Qayalardan tökülən su,
 düzənlərdən axan çay,
Bir dilbərin arxasınca
 dalğalanan kalağay,

Ağcabədi bağlarında
 ötən bülbülün səsi,
Gecə vaxtı qaqqıldaşan
 durnaların nəğməsi,
Qırqovulun ayaq səsi,
 ceyranın xoş baxışı,
Yurdumuzun güllü yazı,
 qarlı, buzlu, sərt qışı,
Ötən qara günlərdəki
 Məcnunların fəryadı,
Xalqımızın qəlbindəki
 Hər eşqi, hər muradı,
Babəklərin əzəməti,
 Koroğlunun Qıratı,
Nağıl, dastan, bayatı
 Sazımızdan, sözümüzdən
Axıb gələn nalələr
 Daha nələr, ah nələr,
Sənin incə rübabının
 anasıdır, anası,
Azərbaycan təbiəti
 ilhamının mayası.
"Qəlbədən çıxan qəlbə yatar"
 demiş bizim babalar.
Dağlardakı, bağlardakı
 o nizamsız sədalar
Keçib sənin ürəyindən
 nəğmələşib süzölmüş,
Sanki göydə uçan durna
 qatarlara düzölmüş.
O nəğmələr dönmüş yenə
 öz-övvəlki yerinə.
Sanki o nəğmədən axdı bu səslər;
Təbiət hər yanda adını səslər,
Ötür nəğməsində bulaqlar səni,
Sənsiz də yaşadar bu dağlar səni.

MƏKTƏBDƏN AYRILANDA

*Sənət məktəblərindən
istehsalata gedən gənclərə*

Əlvida, ey əziz məktəb!
Sən anasan, sən atasan
Öz borcunu verib artıq
Atdın bizi həyata sən.

İndi, bizi-bu gəncləri
Dəzgahlarda iş gözləyir,
Vətən bizi bunun üçün
Gecə-gündüz əzizləyir.

İş başında keçməlidir
Bundan sonra günlərimiz.
Məktəb bizi birləşdirdi,
Ayrılrıq yollarda biz.

Xatirələr qanadında
Dönən zaman gəncliyə biz
Bu məktəbdə birləşəcək
Yenə bizim qəlblərimiz.

Bir arzuyla qanadlanır
Cavanların mahnı səsi
Bu arzudan şəfəqlənir
Məktəbin hər pəncərəsi.

YENİDƏN MƏKTƏBƏ

Payız düşür... Soluxur
Əlvan güllər, çiçəklər.
Əsir bağda-bağçada
Sərin-sərin külöklər.

Budaqlar üstə quşlar
Həzin-həzin ötüşür,
Yarpaqların üstünə
Sarı-sarı xal düşür.

Ağ çadırlar yığılır
Sakitləşir dağ, dərə,
Sanki bir köç başlanır
Kəndlərdən şəhərlərə.

Bağ arası cığırla
Uşaqlar səhər-səhər
Yeni ruhla, həvəslə
Məktəblərə gedirlər.

Məktəblərin qapısı
Bu gün açılır yenə
Düşərgəldən dönən
Uşaqların üzünə.

Budur dostlar görüşür
- Salam, haçan gəlmisən?

- Salam, salam, buna bax.
Nə yaman kökəlmisən!
- Hardaydın?
- Düşərgədə.
- Bəs sən?
- Kənddə. Eh peşəm
Bağcılıqdı. Babamdan
Çox şeylər öyrənmişəm.

Məktəb nə gözəlləşib!
Dəyişibdir hər şeyi,
Partalardan, sinifdən
Gəlir təzə rəng iyi.

Uşaqlardan birisi
Birdən keçib irəli
Təzə taxta üstünə
Yazır: "Yeni dərs ili".

1949

GÖZƏL VƏTƏN

Dağların var qatar-qatar,
Döşlərində sürü yatar.
Haray salıb dağa-daşa
Köpüklü çay daşa-daşa
Axar uca qayalardan.
Gözəlliyə könül heyran!
Bizim üçün yarandın sən.
Gözəl vətən, gözəl vətən!

Yağış yağır narın-narın
Üstdə yaşıl yarpaqların.
İslananda səhər-səhər
Göy tarlalar, göy zəmilər,
Xırda-xırda sellər axır,
Hər tərəfdə iz buraxır
Ötüb keçən yağış suyu.
Arxlar gedir yollar boyu.
Bir az sonra ötür duman,
Günəş çıxış buludlardan.
Çay daşları yenə xal-xal,
Gözəl olur çöldə bu hal.
Ətirlənir çəmən, çayır,
Göy üzünü qucaqlayır
Kəmər kimi qövsi-qüzeh.
Yavaş, yavaş əsdikə meh
Yayılır xoş torpaq iyi
Bu mənalı gözəlliyi

Biz sevirik özəl gündən,
Gözəl vətən, gözəl vətən!

Yavaşca qaş qaralanda,
Göy üzünü çən alanda
Sıx budaqlar kölgələdir.
Bir az sonra dağdan enir
Çoban qardaş ağır-ağır,
Gözlərindən sevinc yağır.
Bu mənzərə bir mərəkə
Rəssam istər bunu çəkə.
Mehribansan, sevimlisən,
Gözəl vətən, gözəl vətən!

1949

YAY

Yaz qurtarır... Yetişir
Yayın isti günləri.
Günəşin al saçları
Qızdırır artıq yeri.

Meyvələr də qızırır
Bağçalarda istidən,
Çiçəklərlə bəzəyir
Paltarını göy çəməni.

Çöllərdə, tarlalarda
Başlanır iş, hərəkət.
Bu gözəl məhsul ayı
Bərəkətdir, bərəkət!

Sarı buğda biçilir,
Tayalara vurulur.
Hər zəhmətkeş kəndlinin
Qəlbi fərəhlə dolur.

Yol uzunluq səslənir
Arabalar, maşınlar,
Kolxoz həyətlərinə
Taxıl daşıyır onlar.

Dərs qurtarır... Kəndlərə
Gəlir yeni qonaqlar-
Gedir göy yaylaqlara
Şəhərlərdən uşaqlar.

1950

...
...
...

...
...
...
...
...

...
...
...
...
...

...
...
...
...
...

...
...
...
...
...

...
...
...
...
...

...
...
...
...
...

...
...
...
...
...

"DOSTLUQ NƏĞMƏSİ" kitabından - 1953

DƏMİR YOLÇU

Əlindəki fanar ilə işıqladıb dövrəsini,
Dəmir xəttin yanı ilə gedir qoca dəmir yolçu.
Uzaqlardan eşidincə paravozun fit səsinə
Bilir hansı yolla gəlir, bilir hansı qatardır bu.

O, ömrünün yarısını keçirmişdir bu yollarda,
Söndürməmiş fanarını nə boranda, nə də qarda.
O, hər dəfə ağ işıqla ötürdükcə bir qatarı
Ötmüş onun ürəyində vüsal, sevinc dalgaları...
Bu müqəddəs duyğulardır qüvvət verən daim ona,
Öz işiylə cavabdehdir o, minlərin həyatına.

Son vagonun dal işığı yavaş-yavaş kiçildikcə
Zəhmətinin mənasını o böyüdü nəzərində.
Dəmir xəttə baxa-baxa yeridikcə o hər gecə,
Oxuyur öz həyatını bu xətlərin üzərində.

O, düşünür qüdrətinə dalıb şirin zəhmətinin,
Qatarların arxasınca uçurur öz xəyalını.
O, sərnəşin qatarının sürətində görür yaqin
Ana-bala görüşünü, sevgililər vüsalını.

Ötürdükcə o daş yüklü, taxta yüklü qatarları
Durur təzə tikintilər göz önündə qatar-qatar.
Dostlar, bizim bu həyatda, bizim nəhəng qurğularda
Qoca dəmir yolçunun da öz kiçik xidməti var.

Ömrünün çox gecəsini o keçirmiş burda belə,
Səhər isə başqasına təhvil vermiş öz yerini.
Açmış qoca dəmir yolçu öz mənalı gecəsiylə
Qatarlarda sağ-salamat gedənlərin səhərini.

1950.

TƏLƏBƏ-MÜƏLLİM

Gedir asta-asta əlində çanta,
Ensiz kənd yoluyla cavan bir oğlan,
Tökülür, atdıqca addımlarını,
Sevinc ulduzları baxışlarından.
Bu kənddə doğulmuş, budur o yenə
Qayıdır yenidən öz kəndlərinə.

Bu gün ən sevimli günüdür onun,
Ürəyi fərəhdən dönübdür dağa.
Sevinci köksünə sığmır, bu gəncə
Şəhər qanad vermiş kənddə uçmağa.
Qayıdır, qayıdır o yenə kəndə,
Onu salamlayır, çöl də, çəmən də.

Uşaqkən keçdiyi hər iz, hər cığır
Ona başqa cürə görünür indi.
Böyük arzularla getmişdi kənddən
Yeni arzularla o dönür indi.

Uşaqkən getmişdi, indi cavandır
Sərv ağacı kimi boyu ucalmış.
Yuxusuz gecələr verib ömürdən
Qalın kitablardan o bilik almış.

Bilik qazandırmış ona bu günü,
Çalışıb, tər töküb gecəbəgündüz,
Aldığı biliyin şəfəqlərindən
O, şam yandıracaq bu kənddə yüz-yüz.

Şirin arzuları göyərçin kimi
Uçub istədiyi budağa qonmuş,
On il təhsil alıb o qurtardığı
Məktəbə müəllim təyin olunmuş.

O, düz beş il əvvəl, ayrılan zaman
Örtmüş qapısını həmin məktəbin
Bu günə açacaq həmin qapını,
Ona layiq olan müəllim təkin.

II

Məktəb... Budur, keçmiş müəllimləri
Onu qarşılayır dost kimi indi.
Qəlb açan, mənalı bu xoş görüşdən
Bütün ürəklərə şəfəq çiləndi.

Qoca bir müəllim öpərək onu
- Nə xoş anları var - dedi - bu ömrün,
Səadət deyilmi öz şagirdini,
Bir müəllim görmək, müəllim üçün!..

III

Zəng oldu... Bu zəngi eşidincə o
Qəlbinin telləri sanki dilləndi,
Çox çağırmış onu bu zil səs, ancaq
Onu başqa işə çağırır indi.

Onu öyrənməyə çağıran bu səs,
İndi öyrətməyə çağırır, dostlar!
Bir yerdə saymağı sevməyir zaman,
Ömrün nə maraqlı pillələri var...

Orta cərgədəki ikinci parta
Sinfə girən kimi cəlb etdi onu.
Görən uşaqlar da hiss etdilərmi
Təzə müəllimin tutulduğunu.

O bir an sarsıldı, sonra dikəlib
Həmin o partaya yenidən baxdı.
Əziz uşaqlığın xatirələri
Ürəyində həzin bir iz buraxdı.

Bu onun yeri idi, indiysə orda
Oturmuş balaca, qaragöz oğlan,
Görən hansı dilək oxunur bu gün
Onun da mənalı baxışlarından?!

Onun da qəlbindən keçirmi bu dəm,
Müəllimi kimi müəllim olmaq?
Bəlkə də belədir, belədir, bəli-
Bizim eşqimizdir daim ucalmaq!

1951

ANNİ DOBİ

Məhkum, qoca Hindistanın
Özü boyda dərdi vardır.
Dehli tütün fabrikinin
Fəhlələri uşaqlardır.
Budur biri, Anni Dobi,
Onun vur-tut on yaşı var
Tütün eşir... ömrü boyu
Yanağında göz yaşı var.
Yazıq bala, körpə quzu
Oynamalı bu çağında
Yadlar sənin gülüşünü
Qurudular dodağında.
Dağlar dələm bir ah qopdu
Mənim dərdsiz ürəyimdən,
Sənin miskin həyatını
Bir kitabda gördükdə mən.¹
Xəyalımda sənin üçün
Səadətli günlər gördüm.
Öz balaca qardaşımı
Sənin ilə öpüşdürdüm.
O boynunu qucaqladı,
Bu dəm mənə elə gəldi
Həmyaşını görən kimi
Tez qardaşım dilə gəldi:

¹ O, Çeçetkinanın "Möcüzəsiz Hindistan" kitabı.

"Gəl dost olaq, sənin kimi
 Mənim də düz on yaşı var.
 Mən məktəbdə deyərəm ki,
 Mənim təzə yoldaşım var.
 Sən Annisən, mən də Azad
 Gəl oynayaq bir yerdə biz,
 Biz burada oynayınca
 Qoy soyusun xörəyimiz.
 Sən tütünlə oynayırsan,
 Keçirmirsən boş bir anı
 Tütün pisdır, burax onu
 Sənin topun, kuklan hanı?
 Gəl oynayaq, mənim dostum,
 Adam bundan heç doymarmı?
 Mən minmişəm öz atımı
 De sən də atın varmı?
 Tütünün hər saplağını
 Oxalayıb sən qırırsan
 Uçur göydə tütün tozu,
 Gör necə də asqırırsan?!
 Mən istədim bir gün çəkəm
 Qardaşımın papirosunu
 Gördüm yaman zəhərlidir,
 Acıqlanıb atdım onu.
 Tütün yaman acı olur,
 Heç onunla oynama sən.
 Gəl atımı verim sənə
 Harda vardır bu kəhərdən.
 Gedək bizim kəndimizə,
 Gəzək bizim çöl-çəmənə
 Saçlarına sığal çəkər,
 Müəlliməm oxşar səni..."
 Anni Dobi, dostun olmuş
 Özəl gündən məlal sən,

Bir dəfə də saçlarına
 Heç dəyməmiş sığal sənini?!
 Anni Dobi, Anni Dobi
 Sən dünyada nə görmüsən.
 Sən gördüyün nemətlərə
 Yalnız köks ötürmüşən.
 Sənin kiçik ürəyində
 Dərdlərin var yığın-yığın.
 Anni, nə tez oğurlandı
 Sənin şıltaq uşaqlığın.
 Söylə mənim kiçik dostum,
 Sən canlımı, xəyalımısan?
 Qora ikən mövüc oldun,
 Körpə ikən qocalmışan.
 Çünki sən vətənin
 Talan edir qəsbkarlar
 Siqar edib ömrünü
 Tüstülədir qəsbkarlar.

XİZƏK

Dünyada keçməsin boş cavan çağın,
Yol get ki, güclüdür indi ayağın.

Nizami

Bizim evin yanında
Hündür bir təpə vardı,
Ora uşaqlar üçün
Oyun yeri olardı.
Qışda xizəklər üstə
Sürüşərdik biz orda.
Yengilo, çilingağac¹
Oynayırdıq baharda.
Qar üstündə yağ kimi
Sürüşərdi xizəyim,
Hamını ötməsəydim,
Dincəlməzdi ürəyim.
Tez gedib götürərdim,
İlk qarı görən kimi,
Son qarda tövləmizə
Atdığım xizəyimi.
Xizəyimi götürüb
Birinci olum deyə,
Yavaş-yavaş qalxardım
Bizim uca təpəyə.
Amma ora çatınca
Neçə yol yıxıldım,

¹ Uşaq oyunları.

Yaman dilxor olardım.
Zirvəyə çatan kimi
Dərərdim nəfəsimi
Sonra minib xizəyə
Güllə kimi enərdim,
Mən necə sevinərdim!..
Elə güman edərdim
Qanadlanıb uçuram,
Özümü göydə süzən
Bir quş sanıb uçuram.
Düzənliyə çatanda
Düşünərdim, indi mən
Təpənin zirvəsinə
Necə qalxım təzədən.
Yoruldu bir gün tamam
Zəhləm getdi xizəkdən,
Dedim özüm-özümə:
Sürüşmərim bir də mən.
Xeyli vaxt keçdi... Ancaq
Düşürdüm hərdən yenə
Sürüşmək həvəsinə.
Ancaq yenə təpəni
Qalxmağa inciyərdim,
Xizək yada düşəndə
Öz-özümə deyərdim:
Ah, nolaydı... Yuxarı
Özü qalxaydı xizək,
Əziyyət çəkməyəydim
Aşağı endiyim tək...
Mən sonralar anladım
Meyvəni yemək üçün
Ağac əkəsən görək
Ləzzət çəkmək istəsən
Zəhmət çəkəsən görək.

YAZI TAXTASI

Bitirdim məktəbi bu gün mən demək
Sıyrılib yuxusuz gecələrimdən.
On il bu taxtada yazıb silərək
Nə qədər təbəşir işlətmişəm mən?!

Ay yazı taxtası, yazı taxtası
Mən səndə nə qədər yazı yazmışam?
Adi rəqəmləri, adi sözləri
Sənəndə min dəfə azı, yazmışam.

Amma heç biri də burda qalmamış,
Taxta təmizlənmiş başqalarıyçün...
Yazdığım rəqəmlər, yazdığım sözlər,
Məgər iz salmamış heç yerdə bu gün?!

İnanmaq mümkünmü olmamış kimi
Onların əbədi silindiyyə.
Silib taxtadakı yazılarımı
Bir kiçik vəsiqə verdilər mənə.

Sanki vəsiqəmə yığılıb gülür
Bütün o rəqəmlər, bütün o sözlər.
Ömrümün yolunu göstərir mənə
Bu gün o rəqəmlər, bu gün o sözlər.

KİTAB

Kitab dostu, sırdaşdır
Bu dünyada hər bir kəsin.
Elə insan varmı görən,
Çevirdiyi vərəqlərdən
Qəlbi əsib, titrəməsin?!

O, öz şirin söhbətindən
Nə usanar, nə yorular.
Nə vaxt onu danışdırsan,
Sənə bir dost, yoldaş olar.
O, nə küsər, nə inciyər,
“Daim sənə dostam” - deyər.

Kitab sənə müəllimdir,
Sənəsində min aləm var.
O, səni bir insan kimi
Gah güldürər, gah ağladar.

Dili yoxdur, o danışır,
Hər bir şeydən xəbər verir.
Ata kimi sənə bəzən
Kitab, doğru yol göstərir.

Ürəyi yox, söhbətilə
Döyündürür ürəkləri.
Ayağı yox, qarış-qarış
Gəzir ancaq o hər yeri.

Nəfəsi yox sözlərilə
Qəlbin üstə od yandırır.
Canı yoxdur, nəzərində
Aləmləri canlandırır.

Yalan deməz heç, verdiyi
Hər xəbəri o düz verir.
Gözü yoxdur, bu dünyanı
Görmək üçün o, göz verir.

1952.

SƏNİN MÜƏLLİMƏN

Mənim balaca dostum,
Unutma sən bir an da,
Gecədən xeyli keçmiş
Sən rahatca yatanda
Hələ yanır çırağı
Sənin müəlliminin.
Bəlkə dünən yazdığın
Yazına baxır sən.

Yanlışlığı düzəltmək
Nə qədər də gözəldir.
Buraxdığın səhvləri
Tapıb, bir-bir düzəldir.

Xətlərin arasında
Qoyduğu işarələr
Sənə düz yol göstərən
Qızıl mayaka bənzər.

Gah da açıb önündə
O, qalın kitabları
Oxuyur aram-aram,
Oxuyur gecə yarı,

Sabah sənə deməyə
Gözəl sözlər axtarır.
O duyduqca bunları
Könlünü həyəcan sarır,

Durur gözü önündə
Sənin qara gözlərin.
Sənsə elə bu zaman
Yatırsan şirin-şirin.

1953

"ƏBƏDİ HEYKƏL"
kitabımdan - 1954

CƏNUBLU BACIMA

Ay kamı qəlbində qıvrılan bacım,
Dərdli nəğmələrin tanışdır mənə.
Dumanlı Təbrizin dumanlarından
Şehmi çilənmişdir kirpiklərinə?

Özün də bir gülsən, solursan hədə
Güllər toxuduqca xalçada hər gün.
Xanada güllənib açdıqca güllər,
Hələ açılmamış solursan özün.

İçir suyunu da göz yaşlarından
Toxuduğun güllər hey narın-narın.
Neçin göz yaşların dönüb tikana
Dəlmir ayağını müftəxorların?!

Həyat sənin üçün nə çətin oldu!
Qələmin yumaqdır, dəftərin xana.
Nəmli zirzəmilər məktəbin oldu,
Ömrünün sonuna çıxdı karxana!

- Neçin belə nəmdir sizin karxana? -
Deyə sahibkardan soruşsan əyər
Deyər: - Gün düşərsə ipək yumağa
Saplar tel-tel olar, saplar çürüyər.

Yazıq fəhlələrin çürüməsindən
Bəs neçin narahat olmayırərbab?

İnsanın qiyməti sapdan ucuzmuş!
Satıb ömürləri, pul sayırərbab.

Ay kamı qəlbində qıvrılan bacım
Dərdli nəğmələrin tanışdır mənə.
Dumanlı Təbrizin dumanlarından
Şehmi çilənmişdir kirpiklərinə?

Arzum budur: öpsün alnını bahar,
Arzuların kimi gülsün vətənin!
Özün toxuduğun ipək xalçalar
Gəlin otağına salınsın sənin!

1951

ANA

Ana, ana, sən qısaldıb ömrünü
Mənə daim uzun ömür dilədin.
Əridib öz gözlərinin nurunu
Mənim ömür yollarıma çilədin.

Gündə yüz yol mən səcdənə gəlirəm.
Məhəbbətə səcdə əvəz deyilmiş.
Əziz anam, əyri belin, bilirəm,
Beşiyimə əyilməkdən əyilmiş.

Nə böyükdür köksündəki qəlb sənin?
Keçirirsən əzablardan ömrünü!
Bircə anlıq yuxusuna körpənin
Sən verərsən bütün qalan ömrünü.

Harda olsa bir yerdədir hər zaman
Ana qəlbi balasından gen deyil!
Əgər ana ürəyinə toxunsan,
Quş yuvası dağıdırsan elə bil.

Nola qəlbim, anam kimi ananın
Hər cövrünə, cəfasına dayana.
Sənin zəif vücudunun önündə
Alçalmaq da ucalmaqdır, ay ana!

Beşik başı, ana xeyir-duası
Dahilər də analara baş əydi.
Sərt qanunlar, sərt fərmanlar, hökmlər
Anaların qucağından keçəydi.

1953

İLİN SON GECƏSİ

İlin son gecəsi... Axşamdan bəri
Yığılmış bir yerə bütün dost, tanış,
Vətən torpağının xoş nemətləri
Süfrəmiz üstündə gül-çiçək açmış.

Bir adət olmuşdur bu, bizə hər il,
Budur, ilk sağlığa tost deyirik biz.
"Bu il neyləmişən?" sorur elə bil
Bir-birinə dəyən qədəhlərimiz.

Görəsən nə qədər məclis quraraq
Badə qaldırmışıq dünyada dostlar?!
Bu gün də əllərdə badə var, ancaq
Başqa bir badədir bu badə dostlar!

Nə qədər qədəhlər vermiş səs-səsə
Çox-çox məclislərə olmuşuq qonaq.
Bəzən keflənmişik... bu badənisi
Ayıq olmaq üçün içirik ancaq.

Gəl özün-özünə sən haqq-hesab ver!
İlk tost bunu deyir sənə... güzgü tək
İl boyu gördüyün işlər, əməllər,
Şərabın üstündə əks etsin gərək!

Qoy qədəh tutmasın, vur dizlərinə
Zəhmətçün yaranan o əllərini!

İçmək istədiyin şərabın üstə
Əyər görmürsənsə əməllərini.

İlin son günüylə vidalaşırıq,
Haqq-hesab günüdür bu gün hər kəsin.
Halal içmək üçün bu son badəni
Badələr dalında ömür keçməsin!

YIXILMAYASAN

Qızım Gülzarın ayaq açması münasibətilə

Bu gün ayaq açdın, qızım, ilk dəfə,
Nənən yerişinə mübarək dedi.
Yıxıla-yıxıla sən yeridikcə
Elə bil qəlbimdə cahan yeridi.

Bu başdan o başa getdin evdə sən,
Mən elə bildim ki, dünyanı gözdin.
Əllərin qurtardı iməkləməkdən,
Ayağın yer tutdu, a qızım sənin.

Sənin addımların başlayıb evdən
Düşəcək küçəyə, şəhərə, kəndə;
Qəlbin öz yurdundan ayrılmasın sən
Ölkələr dolaşib, ellər gözəndə.

Yerdən üzülməsin heç ayaqların,
Gəz bu ana yurdu, ana torpağı,
Yıxılıb gücünü yerdən al, öyrən
Sən ayaq üstündə möhkəm durmağı.

Vətənin qoynuna bala tək sığın,
Tək onun önündə baş əy, sən əyil.
Geniş sinəsinə ayaq basdığın
Bu ana torpağı sən öz sinən bil.

Həmişə vüqarla ötüşsün ömrün,
Əyilmə, yıxılma, qızım, heç zaman,
Yıxıla-yıxıla gözsən də bu gün
Ömür yollarında yıxılmayasan!

1953

İLK MƏHƏBBƏT

İlk gənclik günlərim yada düşəndə
Gözlərim önündən dünyalar keçir.
Gül-gülə göz vurur, ulduz-ulduza,
Əyilib könlümdən ilk bahar keçir.

İlk gənclik, hər günün necə şirindi
Gəzirəm izini bu gün hər yerdə.
Şirin olduğunu duyuram indi,
Səni yaşatdıqca xatirələrdə.

Eşqin gülzarına apardın məni,
Nə qədər şirindi dilimdə adın!
İlk dəfə həyatın sirrlərini
Mənim qulağıma sən pıçıldadın.

İlk and, ilk məhəbbət, ilk pıçıltılar,
İlk qəlb döyüntüsü, ilk süzgün baxış.
O vaxtdan ötsə də on qış, on bahar
Yenə də ürəyim o gündə qalmış.

Yüz badə içsən də kef məclisində
Qəlbə əsər edən ilk qədəhindir.
İlk eşqim, həyatın odu var səndə
Hardasan?... Yenidən könlümü dindir!

Sonrakı sövdələr bir yamaq olur
İlk eşqi unutmaq çətinidir, çətin!

Riyadan, məqsəddən çox uzaq olur
Şiltağı, nazı da ilk məhəbbətin.

Mən bir növcavandım... şirin ömrümün
Necə ötdüyünü bilməzdim əsla.
Məşə içindəki talada hər gün
Gizlənpaç oynadım yoldaşlarımla.

Uşaqlar içində bir qız da vardı,
Könlümü oxşardı şaqraq səsiylə.
O mənə dünyanı bağışlayardı
Bir xoş baxışıyla, qəhqəhəsiylə.

Hovada¹ qalanda, hamıdan əvvəl
Gəzib axtarardım yalnız mən onu.
Arzumu tapardım, vallah elə bil
Gizləndiyi yerdə tapırkən onu.

Hovadan çıxanda ürəyim kimi
Onunla bir yerdə mən gizlənərdim.
Bizi tapan zaman hova sahibi
Elə bil göylərdən yerə enərdim.

Bir gün... Ah, nə deyim, yenə də bir gün
Gizli yer olmuşdu bir çardağ bizə,
İstəkdən yox, guya görünməməkçün
Möhkəm sıxılmışdıq bir-birimizə.

Bu gümansız yerdə bir xeyli vaxt biz
Əyləşdik... Təsadüf hökmünü verdi,
Bir-birinə dəyən nəfəslərimiz
Könüldən könülə elçi göndərdi.

¹ Kənd yerlərində gizlənpaç oyunu zamanı gözünü yuman adamın dayandığı yerə deyilir.

Tuta bilmədilər bizdən xəbər də.
Xeyli axtardılar, tapılmadıq biz.
Tapdı bir-birini bu gizli yerdə
Bizimsə döyünən ürəklərimiz.

İlk and, ilk məhəbbət, ilk pıçıltılar,
İlk qəlb döyüntüsü, ilk süzgün baxış.
O vaxtdan ötsə də on qış, on bahar
Könlüm o çardağda yuxulu qalmış!

DANIŞA BİLMİRƏM...

Səni görən zaman hər dəfə məndə
Heç vaxt görmədiyim özgə hal olur,
Danışa bilmirəm, sən görünəndə
Ürəyim titrəyir, dilim lal olur.
Ah... Sənə deməyə çoxlu sözüm var,
Səsimlə içimdə boğulur, o an
Qaydadır, boş otaq gur-gur guruldar,
Səs çıxmaz bayıra dolu otaqdan.
Qəlbin boşluğundan deyil, sevgilim,
Dolu olduğundan lal olur dilim.

1953

İKİ GÜNDƏLİK, BİR HƏYAT YOLU

Gündəlik yazırıq ikimiz də biz,
Şirin görüşlərdən sonra hər kərə.
Aramızda olan hər söhbət, hər söz
Yazılır eynilə gündəliklərə.

Xəbərdaram sənin gündəliyindən
Ələ almasam da onu bir an da,
Sənin dəftərini oxuyuram mən
Hər öz dəftərimi varaqlayanda.

Laylası altında ilk məhəbbətin
Bir sinə göririk biz eyni dərdə,
Eyni görüşlərin - eyni söhbətin
Dönür aynasına gündəliklər də.

Ömrünün əksidir hər bir nəfərin,
Gündəlik qalmasın görək yanında.
Gündəliyi eyni olan kəslərin
Kaş ki, birləşəydi həyatları da!

1954

SƏN GÜLƏNDƏ

A. Babayev bəstələmişdir

Üfûq bənzər gül hüsnünə
Göydən şəfəq süzüləndə
Yanağında güllər açar
Sən güləndə, sən güləndə.

Könlüm sənsiz oda yanır,
Fırqətine can qatlanır,
Eşqin quşu qanadlanır
Sən güləndə, sən güləndə.

Nə dilbərsən, nə gözəlsən,
Çıraq kimi yanır çöhrən.
Nur bədəsi içirəm mən
Sən güləndə, sən güləndə.

Gülüşündə nə sirr var,
Hər ürəyi o, əfsunlar?
Açar çiçək, gülər bahar
Sən güləndə, sən güləndə.

1946

GƏLİR

Tarıma çəkilməmiş simə bənzə sən!
Titrə, bir yarpağın titrəməsindən.
Bil, dənizdə coşan suyun səsinə
Xəzri gəlir, yoxsa gilavar gəlir.

Bir az sıxlaşanda göydə buludlar,
Yavaşca titrəşir yerdə göy otlar.
Onlar da bilir ki, havada çən var,
Sabah yağış gəlir, sabah qar gəlir.

Müəssər deyildir hər kəsə ancaq
Ürəkdən keçəni gözdən oxumaq.
Qaranquşdan qabaq, torpaqdan qabaq
Gərək biləsən ki, ilk bahar gəlir.

Qəlbim götürməyir bəri-bəzəyi,
Çətindir yamamaq sınımış ürəyi.
Özün dərk edəsən gərək hər şeyi,
Səni başa salmaq mənə ar gəlir.

Baxışdan söz götür, söz anla sözdən,
Həssas ol, sevgilim, ömrün boyu sən.
Əgər sevirənsən, ayaq səsimdən
Gərək biləsən ki, Bəxtiyar gəlir!

1950

LAYLA

A. Babayev bəstələmişdir

Şirin-şirin yat, ay bala,
Boya-başa çat, ay bala.
Sən də bir gün öz səsinə
El səsinə qat, ay bala...

Sənə deyir laylay
Hər ötən quş,
Hər axan çay,
Bizim bu gülşən
Anamız vətən...

Hər şöhrətim, şanımlı sənsən,
Candan ayrı canım sənsən.
Nə təmizdir gül nəfəsin,
Sən ətirli bir çəmənsən.

Sənə deyir laylay
Hər ötən quş,
Hər axan çay,
Bizim bu gülşən
Anamız vətən...

Hər nazına can dayanar
Sənin eşqin canda yanar.
Fənar olub ana könlüm
Beşiyinin üstə qonar.

Sənə deyir laylay
Hər ötən quş,
Hər axan çay,
Bizim bu gülşən
Anamız vətən...

1953

YAĞMA, YAĞIŞ

Hacıbaba Həsənov bəstələmişdir

Göylər çənə büründükcə
Ürəyimi bürüyür qəm.
Yağma, yağış, yağma, yağış,
Mən görüşə tələsirəm.

Mənim şirin sevincimə
Acı zəhər sən qatma gəl.
Göy çəməndə yol gözləyən
Sevgilimi islatma gəl.

Pəncərəmə hicran yazır
Dəmlərin naxış-naxış.
Mən görüşə tələsirəm
Yağma, yağış, yağma, yağış,

Ürəyini boşaltmasın
Bu gün göylər insan kimi,
Mən ki, açmaq istəyirəm
Sevgilimə ürəyimi.

Yağsan da mən gedəcəyəm.
Görüşəndə yağışda biz.
Üstümüzə açılacaq
Çətir kimi öz eşqimiz.

1953

“ÇINAR”
kitabından - 1956

kitabundan - 1956

ANA DİLİ

Dil açanda ilk dəfə ana söyləyərək biz,
"Ana dili" adlanır bizim ilk dərsləyimiz.
İlk mahnımız laylanı anamız öz südüylə
İçirir ruhumuza bu dildə gilə-gilə.

Bu dil, - bizim ruhumuz, eşqimiz, canımızdır,
Bu dil, - bir-birimizlə əhdi-peymanımızdır.
Bu dil, - tanıtmış bizə bu dünyada hər şeyi.
Bu dil, - əcdadımızın bizə qoyub getdiyi
Ən qiymətli mirasdır, onu gözlərimiz tək
Qoruyub, nəsillərə biz də hədiyyə verək.

Bizim uca dağların sonsuz əzəmətindən,
Yatağına sığmayan çayların hiddətindən,
Bu torpaqdan, bu yerdən,
Elin bağrından qopan yanıqlı nəğmələrdən,
Güllərin rənglərindən, çiçəklərin iyindən,
Mil düzünün, Muğanın sonsuz genişliyindən,
Ağ saçlı babaların əqlindən, kamalından,
Düşmənin üstünə cuman o Qıratın nalından
Qopan səsdən yarandın.
Sən xalqımın aldığı ilk nəfəsdən yarandın.

Ana dilim, səndədir xalqın əqli, hikməti,
Ərəb oğlu Məcnunun dərdi səndə dil açmış.
Ürəklərə yol açan Füzulinin sənəti,
Ey dilim, qüdrətinlə dünyalara yol açmış.

Səndə mənim xalqımın qəhrəmanlıqla dolu
Tarixi varaqlanır,
Səndə neçə min illik mənim mədəniyyətim,
Şan-şöhrətim saxlanır.
Mənim adım, sanımsan,
Namusum, vicdanımsan.

Millətlərə, xalqlara xalqımızın adından
Məhəbbət daстанları yaradıldı bu dildə.
Moskvada Puşkinə heykəl qoyulan zaman,
Ona abidə qoydu bu dildə Şirvani də.

Bu dil, - tanıtmış bizə bu dünyada hər şeyi,
Bu dil, - əcdadımızın bizə qoyub getdiyi
Ən qiymətli mirasdır, onu gözlərimiz tək
Qoruyub nəsilərə biz də hədiyyə verək.

Ey öz doğma dilində danışmağı ar bilən,
Bunu iftixar bilən
Modalı ədəbazar
Qəlbinizi oxşamır qoşmalar, telli sazlar.
Qoy bunlar mənim olsun.
Ancaq Vətən çörəyi,
Bir də ana ürəyi¹
Sizlərə qənim olsun.

Noyabr 1954

ÖMÜR Kİ VAR...

Ömür ki var, axar sudur,
Lal axması pisdır onun.
Öz balaca yatağında
Darıxması pisdır onun.

O, qol-qanad açsın görək,
Budaq-budaq olub axsın.
Nərə çəkib dərələrdə,
Dağdan ensin, düzə qalxsın.

Sakit axan bulaq olsun,
Şırıltın da yekrəng olar.
Üsanarsan həyatından
Yaşamaqdan can yorular.

Yola salma ömrünü sən
Sakit, səssiz otağında.
Yaşa-yaşa, yorulmazsan
Tələtlər qucağında.

Tələtlərin hər ləpəsi
Ömrünü də təzələyər.
Hər yeni bir duyğu ilə
Yaşamaq bir ömrə dəyər.

¹ Bu S. Vurğunun əlavəsidir.

ÇINAR

Qələm yoldaşım Məsud Əlioğluна

Çayın kənarında cavan bir çinar
Torpaqdan güc alıb qalxdı, ucaldı.
Yazda yarpaq açan yaşıl budaqlar
Dibinə xəfifcə bir kölgə saldı.

İsti yay günləri yoldan ötənlər
Əyilib əvvəlcə su içdi çaydan,
Sonra kölgəlikdə yatdı bir qədər
Bütün yorğunluğu çıxdı canından.

Yarpaqlar əl çaldı, dindi, nə dindi,
Oldu öz işinə özü də heyran,
Çinar qürrələndi, çinar sevindi
İnsanın işinə yaradığından.

Ətraf çəmənliyi qoynuna aldı,
Günbəgün böyüdü o, fərhəndən.
Dedi öz-özünə: - Boyum ucaldı
İnsana xidmətlə yaşadıqca mən.

İllər ötüb keçdi, çinar qocaldı,
Qurudu, yaz gəldi - açmadı yarpaq,
Kölgəsi olmadı, dərd onu aldı,
Oldu xiffətindən sinəsi dağ-dağ.

Bir gün külək qopdu, yellər ötüşdü,
Çinar bir həmlədə qopdu yerindən.
Birbaş enli çayın üstünə düşdü,
Sanki nəfəs aldı çinar dərinəndən.

İndi də adamlar onun üstündən
Yol salıb keçdilər o yan, bu yana,
Faydalı ömrü tək, faydalı oldu
Onun gövdəsi də yenə insana.

KÖRPƏ NƏFƏSİ

Bir azca çıxanda körpənin səsi
Ananın gözündə qaralır cahan.
Quşlar dilə gəlir, ana nəfəsi
Bala nəfəsinə toxunan zaman.

Ayrı düşən sular birləşir bu dəm,
Həsretlər qovuşur biri-birinə.
Elə bil yuxuya çevrilib aləm
Qonur körpəciyin kirpiklərinə.

Küləklər əsməsin, şimşək çaxmasın
Körpə yuxusunda gül dərən zaman.
Göylər gurlamasın, sellər axmasın
Ana körpəsinə süd verən zaman.

Quşlar nəğməsinə desin ahəstə,
Ayılmasın - deyə körpə yuxudan
Ana əyiləndə beşiyin üstə,
Onun da önündə əyilir cahan.

Biri digərinə necə təşnədir
Ananın laylası, balanın səsi.
Dünyada ən incə, ən pak nəğmədir
Körpə mışıltısı, körpə nəfəsi.

Beşiklər üstündə bir çırağ təkin
Analar sübhəcən ürək yandırır.
Yanan ana qəlbi öz körpəsinin
Ömür yollarını işıqlandırır.

Sentyabr 1954

MƏKTƏBLİ QIZ

Məktəbli qız, əynindəki
Nə şifondur, nə gülməxmər.
Lakin gözəl görünürsən
Bu paltarda sən nə qədər?!

Bu məktəbli paltarında
Nə böyük bir sadəlik var,
Dərs oxuyan qızcığaza
Yaraşarmı heç modalar?!

Qoy paltarın deyil, sənin
Əqlin, fikrin qat-qat olsun.
Büsatsız da keçər əynin,
Ürəyində büsat olsun.

Bir geyimdə, bir biçimdə,
Siz məktəbə gedən zaman,
Elə bil ki, səf düzülür
Göydə durna qatarından.

Sən gözəlsən, nə daş-qaş var,
Nə bəzək var, fəqət səndə.
Əslində bu sadəlikdir
Səni gözəl göstərən də.

Əyləşdiyin o parta da
Tutulmamış zinətlərə.

Ancaq zərli kürsülərdən
Mənalıdır o, min kərə.

Elmin çətin yollarını
Bu partada keçəndə sən,
Çox kürsüdə əyləşənlər
Qiybət qılır özgəsindən.

Hələ elmin yollarında
Yeriyirsən, min arzun var,
Yoxuş çıxan ayaqlara
Nə gərəkdir dikdabanlar?!

Sən məsələ həll edəndə
Tər üzündən axır dən-dən.
Bu danələr qiymətlidir
Min pay soyuq mirvaridən.

Sənə üzük nə gərəkdir,
Hələ deyil onun yeri.
Barmağının üzüyüdür
O mürekkəb ləkələri.

Məktəbli qız, əynindəki
Nə şifondur, nə gülməxmər.
Lakin gözəl görünürsən
Bu paltarda sən nə qədər?!

Fevral 1955

MÜƏLLİM

Əziz müəllimim Səidə İmanzadəyə ithaf

Neçə müəllimdən dərs almışam mən,
Sonra unutmuşam... ancaq heç zaman
Adımı yazmağı mənə öyrədən
O ilk müəllimim çıxmır yadımdan.

O həm qaraqabaq, həm mehribandı,
Zəhmi od salardı ürəyimizə.
Atadan, anadan doğrusu bəzən
O doğma, o əziz gələrdi bizə.

Bizi danlayanda şuluqluq üstə
Bəzən qeybətini yaman qıradıq.
Amma lap uzaqdan səsi gələndə
Dərhal özümüzü yığışdırardıq.

Bəzən clə gəlir insana, zaman
Yerində dayanmış, çox yavaş keçir.
Ancaq düzü budur, artıq o vaxtdan
Neçə bahar keçir, neçə qış keçir.

İndi mən özüm də bir müəlliməm,
Mənim də özüm tək şagirdlərim var.
Demək, mənim də öz gələcəyimdür,
Önümdə əyləşən körpə balalar.

Dünən mən rast gəldim müəllimimə,
Dayandım, tutuldum, çəkəndim birdən.
İtirdim özümü, papirosunu
Tez basdım cibimə yana-yana mən.

Tutdu onun zəhmi yenə də məni.
Qızardım, bozardım, yaman utandım.
Müəllim olsam da, onun önündə
Özümü yenə də tələbə sandım.

Fevral 1955

MƏNİM PARTA YOLDAŞIM

Neçə il sən mənimlə
Bir partada oturdun.
Mənimlə bir yerdəcə
İlləri başa vurdun.
Səninlə birgə keçdi
Hər dəqiqəm, hər anım,
Mənim parta yoldaşım,
A mənim mehribanım.
Müəllimlər önündə
Əyləşdik cərgə-cərgə,
Mən sinifdən-sinifə
Keçdikcə sənə birgə
Böyüdü ildən-ilə,
O taxta partalar da.
İllər ötdü..
Bəs indi
Sən hardasan, mən harda?!

Biz cəmi kitabları
Bir yerdə vurduq sona,
Qolum yazı yazanda
Toxunardı qoluna.
Eyni davat qabından
Biz mürəkkəb götürdük.
Biz bir yerdə sevindik,
Bir yerdə köks ötürdük.

İllərlə düşündürən
Bizi bir fikir oldu.
Sevincimiz bir oldu,
Kədərimiz bir oldu.
Çox vaxt bir yerdə getdik
Dincəlməyə baharda
İllər ötdü... Bəs indi
Sən hardasan, mən harda?!

Bir yerdə nahar etdik
Şam elədik çox zaman.
Hər arzumu bilərdin
Sən mənim baxışımдан
Hər gün səhər küçədən
Sən məni səs-ləyərdin,
"Sən mənə yoldaş deyil, -
bir qardaşsan" deyərdin.
Bizə görə dost idi
Atalar, analar da.
İllər ötdü, bəs indi
Sən hardasan, mən harda?!

Dərsə birgə gedərdik
Ayrımazdı bu yolda
Nə qar, nə boran bizi.
Ayırdı illər bizi,
Ayırdı zaman bizi.
Dostum, dalınca getdik
Hərəmiz bir peşənin.
O zamandan görmədim
Üzünü bir də sənin.
Mənim parta yoldaşım,
Bəs indi sən hardasan?

Bəlkə uzaq bir kənddə,
Ya xam torpaqlardasan?..
Mənim adım yəqin ki,
Artıq dilindən düşüb,
Yəqin indi sənin də
Saçlarına dən düşüb.
Keçsə də gəncliyimiz
Ayrı-ayrı diyarda,
Qalmış uşaqlığımız
O taxta partalarda...

Fevral 1955

QIYMƏT

Qiyət dəftərinə baxıram sənin,
A qızım, nə yaxşı qiyətlərin var.
Hər beşin, hər dördün üstündə yəqin
Nə qədər zəhmətin, alın tərin var.

- Bar verən ağacı - söylədi - bağban
Kənardan seyr etmək necə şirindir.
Sənin cədvəlində düzülüb yatan
Beşlərin, yuxusuz gecələridir.

Onların hər biri dönüb çırağa,
Ömür yollarına işıq tutacaq.
Dönsə də sevincdən ürəyin dağa,
Öz qiyəti olur həyatın ancaq.

Daim irəlidir yolumuz bizim,
Budur qəlbimizin eşqi, niyyəti.
Müəllimin deyil, sabah əzizim
Həyat verəcəkdir sənə qiyəti!

Fevral 1959

SƏNİN MEYVƏLƏRİN VAR

Ay müəllim, müəllim,
Hər könüldə yerin var.
Hər kənddə, hər şəhərdə
Sənin meyvələrin var.

Hörmət olsun səndəki
Eşqə, hissə, həvəyə,
Sən ömür yollarında
Bir mayaksan hər kəsə.

İşıq yağır, nur yağır
Təmiz əməllərindən,
Kitab-dəftər almamış
Kim sənin əllərindən?

Bizim nəfəsimizdən
Qüvvət alır nəfəsin.
İlk dostu, ilk həmdəmi
Sən olursan hər kəsin.

Əkdiiy ağacların
Gülü, çiçəyi solmaz,
Sənin qədər dünyada
Barlı bağban tapılmaz.

Mart 1955.

ULU BABAM

O kişini görməmişəm
Onun şəkli qalıb ancaq;
Kəmərinə gümüş xəncər,
Başındasa şələ papaq.

Qəzəb yağır baxışından,
Duruşunda əzəmət var.
Əl atacaq xəncərinə
Əgər ona toxunsalar.

Nə ev qalmış, nə var-dövlət,
Ulu babam, səndən mənə,
Bir adına varis oldum,
Bir də yanan ürəyinə.

El namusu, şərəfiyün
Öz köksünü sipər etdin,
Xəncərini haqq yolunda
Zülmə qarşı sən işlətdin.

Bu xəncər-bu duyğu sənə
Koroğludan yadigardır,
Məndə sənin, səndə onun
Damarı var, qanı vardır.

Adın mənə familiyadır,
Yaşadırıq onu sənsiz,

Namusumuz, şənimiztək
Qoruyuruq bu adı biz.

Kür, Arazın nəğməsini
Sən axıtdın öz qanında,
Yaşatdın el namusunu
Namusunda, vicdanında.

Əziz baba, görməsək də
Dünyada bir-birimizi,
Eyni nifrət, eyni sevgi
Birləşdirir bu gün bizi...

Nəsillərdən nəsillərə
Keçəcəkdir bu duyğular;
Əbədidir qaynağını
Dağdan alan coşğun sular.

Dekabr 1955.

NECƏ GİZLƏNƏ BİLDİN?

- Möhtərəm hakim, mənim bir zaman ərim idi
Bu qarşınızda duran...
Canım, ciyərim idi.
Bir il bir-birimizə can deyib, can eşitdik,
Qışı aranda qaldıq, yayı yaylağa getdik.
Aylar ötdü, dolandı,
Birdən eşqini dandi,
Ərim mənim köksümə vurub min yara getdi,
Atıb körpəmlə məni bilmədim hara getdi.
İllər keçdi, nə qədər axtardımsa onu mən
Gördüm deyən olmadı, gizləndi körpəsindən.
Axır ələcsiz qalıb ondan əlimi üzdüm,
İlləri sapa düzdüm.
Taxdım ümid çırağım tək balamın boynuna,
Vaxtsız-günsüz qocaldım, ömrümü verdim ona.
O vaxtdan kirpiyimlə balama od götürdüm,
Bir saçımı zil qara, birisini ağ hördüm.
On il mənim ərim sə dolanıb tək başına
Obaları, elləri,
Şəhərləri gözmədi, o, gəzdi könülləri.
Mənim kimi çoxunu ağlar qoyub yenidən
Dönüb şəhərimizə,
Könüllər oğrusunu mən tutub canı kimi
Təslim edirəm sizə.
Analığın adından
Balasının haqqını istəyirəm mən ondan.
Ata xəcalətindən başını tikdi yerə,

İstəyir ki, bir daha gözləri sataşmasın
Oqan yaşlı gözlərə
Dəhşət alır hakimi.
Balasılə görüşür ata, baxınız bu gün
Bu gün birinci dəfə!..

Harda? Necə? Nə üçün?

Məhkəmədə yad kimi!
Hərəsi bir cəbhədə dayanan saldat kimi.
Birisi tələb edir, haqqını digərindən,
Haqqı yeyən danışmır, qımıldanmır yerindən.
İndi söz hakimindir:
- Güzəl oğlan neçin sən
Üzünü gizlədirsən balanın gözlərindən?
Nə atasın, nə ərsən
O səndən çəkinəsi, sən ondan çəkinirsən?!
Ata! Ataya bax bir! Təəssüf ki, sən də
Ata çağrılır adın!
Bu on ildə bir dəfə bu günahsız körpəni
Sən bağrına basmadın!
Ata! Ataya bax bir! Sən satıb vicdanını
Canım sağ olsun dedin!
Ata öz balasından əsirgəməz canını,
Sənsə pul əsirgədin!
Hələ ata sığalı görməyib körpən sən,
Tutmuşam canı kimi atəyindən mən sən.
Soruşuram, cavab ver:
Bacarsaydın balandan yenədəmi qaçardın?
On il sən öz balandan gizlənməyi bacardın.
Bu on ildə, ay oğlan,

Necə gizlənə bildin
Bəs sən öz vicdanından?

Sentyabr 1955

İLLƏR

Böyümək eşqilə uşaqlıqda mən
Boyumu ölçərdim gündə yüz körə.
Çox vaxt gileylənib kiçikliyimdən
Qibtəylə baxardım mən böyüklərə.

Özümü həkimə, gah müəllimə,
Gah da mühəndisə mən bənzədərdim
Atamın hər kiçik hərəkətini
İzləyər, yamsılar, təqlid edərdim.

- Üzüm tükənəcək bəs nə vaxt? - deyər
Baxardım diqqətlə gündə güzgüyə.
Yaşımı deməyə mən utanardım,
Özümdən böyüyü xoşbəxt sanardım.

Böyümək istərdim mən gündə bir yaş,
İstərdim tez ötsün aylar, fəsillər.
Həftələr ötdükcə hey yavaş-yavaş
- Nə yaman ləng keçir - deyərdim - illər.

İllər ləng keçmədi, hər gündə illər
Min insan ömründən kam aldı keçdi.
Bir zaman gördüm ki, otuz yaşım var,
İllər saçlarıma dən saldı keçdi.

Dəyişir insanda məhəbbət, həvəs,
İllər də ömürdən getmir boş yərə.
Bu gün böyüklərə deyil, nədən bəs
Qibtəylə baxıram mən kiçiklərə?

Başımız işlərə qarışır yaman,
Heç bilmirik, axşam nə zaman düşür
Yamyaşıl gördüyün dünənki yarpaq,
Bir də görürsən ki, budaqdan düşür.

İllər sürət ilə ötür dalbadal,
Baxırsan dağların qarı sel olur.
Gözümüzü açıb yumunca dərhal
Həftələr ay olur, aylar il olur.

Min gedir, min gəliş olur bir anda,
Qovur bir-birini sanki nəsillər.
Mən hər təzə ili qarşılayanda:
- Nə yaman tez ötür - deyirəm - illər.

Deyin, hara belə tələsirsiniz?
Sizsiniz ömrümün yelkəni, illər!
Mən sizi qovardım uşaqlığımda,
İndi qovursunuz siz məni, illər!

Dekabr 1955

SUAL

Yayda tut, payızda alma, nar yeyən,
Hər fəslin başında təzə bar yeyən.
Yanağı qırmızı, boynu top oğlan,
Dadlı meyvələri yemək asanmı?
Ayılıb öz şıltaq oyunlarından
Ömründə bir ağac basdırmısanmı?

Noyabr 1955

XALQ ŞAİRİNƏ

*Səməd Vurğuna xalq şairi adı
verilməsi münasibətilə*

Vətən torpağıdır ürəyin sənin,
Böyük arzuların qalaq-qalaqdır.
Torpaqdan can alan şerlərinə
Vətən çiçəkləri deyilsə haqdır.

Solmaz bu çiçəklər nə qış, nə bahar,
Torpağa bağlıdır çünki kökləri.
Köküylə torpağa bağlı olanlar
Ölməzdir, ey şair, əzəldən bəri!

Elin ciyər ilə sən aldın nəfəs,
Yetirdi bu həyat, bu dövrən səni.
Ana Vətənimdə tanıyır hər kəs
El nəbzini tutan bir loğman səni.

Səslənir şerində şırıltıları
Sərin çeşmələrin, gur bulaqların.
Səndəki əzəmət, səndəki vüqar
Sonsuz vüqarıdır "Bizim dağlar"ın.

"Muğan" dastanını oxuyanda mən,
Muğandan keçirəm duyaraq səni.
O vaxt eşidirəm "ox kimi süzən"
O ana ceyranın ayaq səsinə.

Sazda el dərdinə sən qulaq asdın,
Sevdin bu ağ saçlı Vətəni, şair!
Bir qəlbin eşqini min qəlbə yazdın,
Sən xalqı qaldırdın, xalq səni, şair!

O vaxt ki, Vətəni duman, çən aldı,
Can verdi, qan verdi şerin hər şeyə
Bir vətəndaş kimi səsin ucaldı,
O iti "qələmin döndü süngüyə".

Tələtümə gəlir qəlbində ümman,
Nəqafil bir zərbə dəyəndə ona.
Xalqın "yandırılan kitablar"ından
"Könlünün şəhəri düşdü yanğına".

Çıxaraq zamanın imtahanından
Şerin düşmənləri kəsdi qılınc tək.
Londonda Çörçillə rastlaşan zaman
"Bir mərmiyə döndü sinəndə ürək".

Oxun yayınmadı, hədəfə vurdun,
Güvəndin hər zaman könül varına.
Şərdən bir böyük abidə qurdun
Sən qara "Zəncinin arzuları"na.

Şerinə can verdi el məhəbbəti,
Sən eli-obanı duydun dərindən.
Bizim şerimizin böyük şöhrəti
Yaranmış yuxusuz gecələrindən.

Fevral 1956

ÖMÜR

Y. Məmmədəliyevə ithaf

Deyirlər, çox azdır yüz il, əlli il,
İnsana bir ömür kifayət dedil.
Hələ isitməmiş öz yerimizi
Ölüm, cəllad olub haqlayır bizi.

Deyirlər, şirindir dadı dünyanın,
Kaş iki olaydı ömrü insanın.
Nola çalışaydıq ömrün birində,
Sonra əylənəydik biz digərində,

Hərə öz ömrünə bir cürə baxmış,
Hərə bu dünyanı bir cürə anlar.
Cahanda bəs nədən zövq alacaqmış
Zəhmətin özündən zövq almayanlar?

Yüz-yüz ömür belə azdır doğrusu
Bir ömrü insana az sayanlara.
Haramdır bu hava, haramdır bu su,
Əylənmək eşqilə yaşayanlara.

Yaşamaq-yanmaqdır, yanasan görək,
Həyatın mənası yalnız ondadır.
Şam əgər yanırsa, yaşamır, demək
Onun da həyatı yanmasındadır.

Ömrü az olsa da, qartal yenmədi,
Dedi səmalarda öz oylağım var.

Ömrün azlığından gileylənmədi
Ömrü insan kimi başa vuranlar.

“Bu dünya beş gündür” - deyib hər yerdə
Sağ ikən qəbirdə uzanan da var.
Öz alın tərillə bircə ömürdə
Yüz insan ömrünü qazanan da var.

Fevral 1956

TƏNƏK

(Təmsil)

Əyri-üyrü zoğlar atdı,
Baş qaldırdı göy tənək.
Qələmənin¹ gövdəsinə
O sarıldı ilan tək.
Budaqlardan budaqlara
Gah döndü, gah buruldu.
Bircə ilə o ucaldı,
Qələməyə tən oldu.
Bir gün tənək xeyli baxıb
Öz uca qamətinə,
Qələməyə dedi: - Mən ki,
Boyda çatmışam sənə.
Külək qopdu, silkələdi
Uca-uca dağları.
Qəzəbindən qələmənin
Titrədi yarpaqları.
Dedi: - Bəli, çox ucasan,
Qalxacaqsan sən yenə.
Ancaq bütün ucalıqlar
Bənzəmir bir-birinə.
Bu budağa, o budağa
Sən sürtüşüb yan aldın.
Mən düzlüklə, amma sənə
Əyriliklə ucaldın.

Yanvar 1956

1. Bəzi rayonlarda qələməyə çinar da deyirlər.

SƏNSƏN, YOXSƏ MƏN?

(Nağılvəri)

Bir gün səhər, bir padşah
Səfər üçün çıxdı yola.
Əyanları arxasınca
Söylədilər: - Uğur ola!

Kədərliydə nədənsə şah,
Çox pərişan halı vardı.
Onu belə görən hər kəs
Öz dərđini unudardı.

Lap qabaqda köhlənini
Addım-addım o, sürürdü.
Birdən o öz qarşısında
Ağ saçlı bir qoca gördü.

Qoca xeyli çirkin idi,
Üzü çöpur, başı keçəl.
Bu kifiri görən kimi
Qəzəbləndi şah əlbəəl.

Qocadakı çirkinliyi
Pis əlamət sandı bu şah
Dedi: - Qoca nola səni
Yox edəydi bu gün Allah.

Səfər üstə səhər-səhər
Niyə çıxdın qarşıma sən?

Məni nəhslək basacaqdır
Sənin çirkin sifətindən.

- Tutun onu! - Əmr etdi şah,
Tez qocanı həbs etdilər.
Şah atlandı, qocanısa
Zindanda çox incitdilər,

Həmin günü axşam üstü
Şah saraya döndü xoşhal.
O, - Qocanı hüsuruma
Gətiriniz - dedi dərhal.

Qoca gəldi,
şah dikəldi.

Dedi: - Qoca bu gün ilkin
Çıxdın mənim qarşıma sən.
İşim yaxşı gətirdi çox,
Peşimanam əməlimdən.

Əfv et məni, söylə sənin
Varmı məndən bir diləyin?
Qoca dedi: - Bu gün səhər
Bir iş üçün gedirdim mən.
Qabağıma lap birinci
Şahım çıxdı təsadüfən,
Həbs olundum, incidildim,
Yox isə də bir günahım.
Özün söylə, nəhs, uğursuz
Sənsən, yoxsa mən, ey şahım?

YOXUŞDA

Dərib xumar gözlü bənövşələrdən
Oğlan dar cığırla yola düzəldi.
Məşə yanındakı talada birdən
Çoxdan izlədiyi qıza rast gəldi.

Büdrədi ayaqlar.. alışdı gözlər,
Qulaq kəsildilər qəlbin səsinə.
Oğlan boynu bükük bənövşələri
Verdi yanındakı bənövşəsinə.

Onlar yavaş-yavaş üz qoydu kəndə,
İki qəlb bir yolda qoşa döyündü.
Gözü yanındakı gülə dəyəndə
Oğlan fərəhləndi, oğlan öyündü.
Gəlib cəsarətə dikəldi oğlan
Tutmaq istəyəndə qızın qolundan,
Ürəklər başında ildırım çaxdı,
Qız qolunu çəkdi, oğlan buraxdı.

Baxışlar toqquşub yandı, bu anda
Qızın qəzəbinin alovlarında
Əridi oğlanın son cəsarəti,
Ürəyində qaldı sözü, söhbəti.

Bir xeyli getdilər dinməz, söyləməz,
Heç biri dinmədi...
Nə səmir, nə səs.

Sanki ürəklərdə bir arzu yoxmuş,
Yenə də qarşıya çıxdı bir yoxuş.
Füsrəti verməyib əlindən oğlan
Yenidən yapışdı qızın qolundan.
Bu dəfə qolunu qız heç çəkmədi,
Dəyişdi əvvəlki tərəddüd, tələş.
Qız öz ürəyilə danışib dedi:
“Belə yoxuşlardan çox olaydı kaş”.

Aprəl 1952

YAZILMAMIŞDIR

Çoxdur öz sözünə sahib olmayan,
Kim deyir, yazılan pozulmamışdır.
Nəsillər ötürən qoca dünyada
Əhdini pozanlar az olmamışdır.

Çox da gileylənmə, ay cavan oğlan,
Sevdiyin gözəlin qaşqabağından.
Şikayət eyləmə eşqin dağından,
Heç vaxt qışdan əvvəl yaz olmamışdır.

Hər şeyin öz yönü, öz nizamı var,
Vaxtında qış gəlir, vaxtında bahar.
Bu qoca dünyada qanun-qaydalar
Yalnız məhəbbətə yazılmamışdır.

Dekabr 1955

ÜRƏYİNDƏ

Ağlın zindanında döyüb sözləri
Almas daşlar kimi düz ürəyində.
Başqa ürəkləri incitməməkçün
İncit sözlərini öz ürəyində.

Qiybət qırıb girmə gündə yüz dona,
Arxada lağ etmə sən başqasına.
Hər kəsin sözünü de qaşqarasına,
Qoyma qövr eyləyə söz ürəyində.

Meyvə də vaxtında dəyir, yetişir,
Qəlbinin oduyla sözləri bişir.
Almasın əlinə qələmi şair
Sözdən yaranmamış köz ürəyində.

Dekabr 1955

VERƏYDİ

Sənə gözəlliyi verən təbiət,
Mənə qəm çəkməyi qüdrət verəydi.
Mənə sevən qəlbi verən təbiət,
Sənə də bir insaf, mürvət verəydi.

Əsər eyləmədi sözüm halına,
Uydu öz hüsnünə, öz cəlalına.
Gülüm, heç olmasa gül camalına
Doyunca baxmağa rüxsət verəydi.

Sevdim düz sözünü, düz ürəyini,
Nola yandırardı söz ürəyini
Bir dəstə gül kimi öz ürəyini
Sevdiyim, kaş mənə dəmət verəydi.

Yanvar 1956

YUXU GƏLMİR GÖZÜMƏ

(Nəğmə üçün)

Gecə keçir... Nədən bəs
Yuxu gəlmir gözümə?
Niyə yata bilmirəm,
Mat qalmışam özümə.

Ürəyimin atəşi
Məni cana gətirmiş.
Səni tapan gözlərim
Yuxusunu itirmiş.

Yuxum qaçıb gözümdən,
Ürəyimlə bərabər
Pəncərənin önündə
O dolaşır gecələr.

Yuxum qaçıb gözümdən,
Sevgi bumu, sevgilim?
Pəncərənin önündən
Qov yuxumu, sevgilim!

Yanvar 1954.

BAHAR NƏĞMƏSİ

Qızım Gülzara

Güllər açıldı
Güldü dağ-dərə,
Xalça sərildi
Geniş düzlərə.

Geydi öyninə
Paltar ağaclar
Kollar dibində
Ötdü turaclar.

Qış yuxusundan
Torpaq oyandı.
Çöldə lalələr
Yandı, nə yandı.

Bağda, bağçada
Açdı çiçəklər,
Təzə həvəslə
Vurdu ürəklər.

Bənövşə taxtı
Köksünə dağlar,
Sən nə gözəlsən
Bahar, ay bahar!

Düşdü dağlara
Çayların səsi,
Oxudu quşlar
Bahar nəğməsi.

Bu fəsillərin
Gözüdür bahar,
Ana yurdumun
Özüdür bahar.

May 1955.

SƏN VAXTI NEYLƏYİRSƏN?

R. Mirişli bəstələmişdir

Gecə keçir... gah dinir,
Gah xəyala dalırsan.
Tez-tez məndən də, nəçin
Vaxtı xəbər alırsan?

Başımız üstündə ay
Sən vaxtı neyləyirsən?
Ürəyim çəkir haray,
Bu harayı dinlə sən.

Uca tutma, sevgilim.
Uca tutma sən bunu,-
Ürəyin vurğusundan
Saatın vurğusunu.

Biz saata deyil, qoy
Saat bizə qul olsun.
Mən danışım, sən danış,
Qəlbədən qəlbə yol olsun.

Əqrəblər bir-birindən
Gen gəzsə də nə qədər,
Hər lənib bir nöqtədə
Yenə də birləşirlər.

Ürək boyun əyməsin
Qoy cansız əqrəblərə,
Əşqimizin başına
O dolansın yüz kərə.

Dekabr 1955.

QAŞLA GÖZÜN ARASINDA

(Nəğmə üçün)

Gözlərinə heyran oldum,
Minin, yüzün arasında.
Elə bil ki, canım qalıb
İki közün arasında.

Hər mətləbin var öz yeri,
Götürməyəm töhmətləri.
Yayma olan söhbətləri
Mənlə özün arasında.

Mənə payın qəm olubdur,
Ancaq o da kəm olubdur,
Gözəlliyin cəm olubdur
Qaşla gözün arasında.

İçdim eşqin şərabını,
Çəkdim onun əzabını.
Yedirdin "yox" cavabını
Mənə sözün arasında.

Dekabr 1955.

GÜL

Xəyyam Mirzəzadə bəstələmişdir

Döşünə gül taxmısan,
Əkizsənmi güllə sən?
Baxdım sənə, gah gülə,
Seçmədim gülü güldən.

Özü gül olan gözəl
Dərilməmiş gülü neylər.
Sən gülü iyləyirsən,
Yoxsa gül səni iylər?

Qoy o səni iyləsin,
Sən ondan da qəşəngsən.
O dərilib, - sən isə
Dərilməmiş çiçəksən.

Dekabr 1955.

GECƏLƏR UZANAYDI

Qənber Hüseynli bəstələmişdir

Bir-birinə göz vurub
Yanır göydə ulduzlar.
Ürəyimdə, sevgilim,
Ulduz sanı sözüm var.

Əlin mənim əlimdə,
Gözüm gözünə baxır.
Hər sözüm ulduz kimi
Üzündə iz buraxır.

Gecə qısa, sözüm çox
Əsir dodağım, dilim.
Bir görüşə sığarmı
İki ürək, sevgilim?

Ulduzlar eşqimizdən
Atəş alıb yanaydı.
Biz görüşə çıxanda
Gecələr uzanaydı...

Avqust 1955.

TAR ÇALAN OĞLAN

(Nəğmə üçün)

Eyvanda ayaq üstə
Durub tar çalan oğlan,
Sən tar deyil, inan ki,
Ürəyimi çalırsan.

Mizrabını asta vur,
Ürəyim tel-tel olur.
Hər xalda, hər pərdədə
Məhəbbətin duyulur.

Elə çalma, amandır,
Könüllərə xal düşür.
Sim üstdə barmaq deyil,
Ürəyindir sürüşür.

Qurtar bizi şübhədən,
Qalmayaq yana-yana.
Nəğməndə sevdiyinin
Adını da çalsana!

Oktyabr 1955.

ƏDABAZ

Zahirin bənzəyir bülbülə, ancaq
Qarğasan, qarğada xoş avaz olmaz.
Sığmır küçələrə forsun, fasonun,
Özünü çəkməklə sərçə qaz olmaz.

Bilirəm, özünü sanırsan yəqin
Sən göydən ucada, deryadan dərin...
Dibinin daşları görünür sənin,
Dərya dərin olar, dam dayaz olmaz!

Görünür hələ çox naşısan, naşı,
De, niyə saymayırsan yarı, yoldaşı?
İçə boş sünbülün dik olar başı-
Dolu sünbüllərin dəni az olmaz!

Noyabr 1955.

"CEYRAN"
kitabından - 1957

"CEYRAN"
Kitabından - 1957

YOLDAŞ DEPUTAT

Biz səni seçirik öz içimizdən,
Sən bizimsən, biz də sənink demək.
Oxu qəlbimizi, sən oxu gözdən,
Vursun ürəyində neçə min ürək.

Qayda belədir ki, öz əlləriylə,
Adına səs verir ixtiyar, cavan.
Öz işi, arzusu, əməlləriylə
Seçilən seçilir başqalarından.

Bu bir həqiqətdir: Qalsın yadında,
Gücün səni seçən bu əllərdədir.
Göylərə baş çəkən ağacların da,
Gücü torpaqdadır, gücü yerdədir.

Demə sən beləsən, amma mən elə
Min səs bircə səsdə cəm olur demək.
Ey millət vəkili! Bu gündən belə,
Səsin, min səs kimi gurlasın görək.

Xalqa bir dirək ol sən bu beş ili
Yaxşı bilməlisən seçilmək nədir.
Seçilən, seçənin danışan dili,
Düşünən ağıldır, vuran qəlbidir.

Düşün dərin-dərin, duy dərin-dərin,
Səsin alçalmasın darda, çətində,
Səslənir gələcək vəzifələrin
Qutuya salınan hər bülletəndə.

Mart 1957.

DOĞUM EVİNDƏ

Cavan gəlin ana oldu bu gün ilk dəfə.
Bir dəstə gül gətirdilər ona ərindən.
Sanki, göydə durnalar da düzüldü səfə,
Ona töhfə göndərdilər lələklərindən.

Ana oldu, ana oldu bu dünənki qız
Mənalandı daha artıq onun həyatı.
Düşündürmür indi onu öz ömrü yalnız,
Düşündürür körpəsinin müqəddəratı.

O, ilk dəfə qucağına alır körpəni,
Hiss edir ki, öz canı da həmin candadır.
Körpə əmir anasını, zənn edir gəlin,
Cahan onun qolu üstə, o cahandadır...

Dilə gəldi onun qəlbi elə bil: "Barı,
Anaları sinsitməsin bir də qan, qada.
Bu günahsız körpələrin mışıluları
Batırsın top səslərini bütün dünyada!.."

Aprəl 1955.

KÜR ÇAYI

Əsrlərlə ana Kürüm
yana-yana Kürüm
Axıb getmiş,
Qayaları yıxıb getmiş,
Neçə-neçə qazmaları,
Neçə-neçə daxmaları
Dağıtmışdır,
Öz gücünü, qüvvəsini
Ləpəsində axıtmışdır...
Kürlük edib, gözdə qoymuş
Çoxlarının muradını,
Qazanmışdır kür adını.
İndi Kürün hər ləpəsi
Salxım-salxım çıraq olmuş,
O vurduğu yaralar da
Artıq çoxdan unudulmuş.
Hər damcısı bir pambığın top qozası,
Bir sünbülün dənəsidir.
Şırıltısı, nərlitisi,
Motorların gur səsidir.
Bakımıza axır Kürüm
İndi bizə gəndən deyil,
Evimizdən baxır Kürüm.
İtirir öz mənasını
Köhnə sözlər, əsrimizdə.
Gəlin dostlar, ana Kürə

Bir təzə ad verək biz də:
Artıq, qırıb yeni nəsil
Kürün köhnə inadını.
İşıq qoyaq, çörək qoyaq,
Həyat qoyaq biz adını
Gəlin bu gün
Ana Kürün.

İyul 1956.

MİSİR

Əsrlər boyunca mömin bəndələr
Dedi bir ağızdan: "Allahü-əkbər"
Ucalıb qalxmaqçün ulu göylərə,
Müsəlman aləmi baş vurdu yerə.

Bir vaxt gördülər ki, qollar zəncirə,
Başlar da halqaya bənd oldu birdən.
Başını qoyduğu müqəddəs yerə
İngilis ayağı qoyuldu birdən.

Vətəni satdılar, eli satdılar,
Bilmədi satılıb nə zaman Misir.
Sinəsi üstündə at oynatdılar,
Yenə ayılmadı yuxudan Misir.

"Allahın əmridir, - dedi, - bu bəlkə"
Susdu, danışmadı, "təvəkkül" dedi.
Yadlara baş əydi böyük bir ölkə,
Etiraz etmədi, ancaq inlədi.

Kənarda tapılan dəfinə kimi,
Misir talan oldu, Misir soyuldu.
Ehramlar ölkəsi bir iynə kimi,
Aləmi bəzədi, özü lüt oldu.

Misir ümidini bağladı ancaq,
Göylərin müqəddəs ədalətinə.

Ötdü qərinələr, inlədi torpaq,
Ədalət enmədi göylərdən yənə.

Güclünün əlindən qılıncı qapdı,
Güldü qılıncında eşqi, niyyəti.
Qüvvətə sarılıb yerlərdə tapdı
Göylərdən umduğu haqq-ədaləti!..

Dekabr 1956.

ARZULARIM QƏDƏR ÖMRÜM OLAYDI...

Deyirəm, ömrümün ötən anları,
Arzudan su içib çiçəklənəydi.
Göyün o möhtəşəm kəhkəşanları
İnsana xidmətçin yerə enəydi.

Zəhmətə nəğmələr qoşaydı sular,
Cahan başdan-başa bahar olaydı.
Gözdən oxunaydı bütün arzular,
Ürəkdən-ürəyə yollar olaydı.

Könüllər nəşədən açaydı yelkən,
Bütün yer üzündə şər boğulaydı.
Çox demirəm dostlar, çox demirəm mən,
Arzularım qədər ömrüm olaydı.

Aprel 1956.

ƏLİFBA KİTABI

*Qocaman müəllim Ə. H. Hüseynovun pedaqoji
fəaliyyətinin 50 illiyinə həsr edirəm.*

Əlifba kitabı!.. Əlli ildə sən,
Onu vərəqlədin əlli min kərə.
Kitabın şəkilli vərəqlərindən,
Şəfəqlər dağıtdın sən əqillərə,
Cansız hərflərdən, işarələrdən,
Bir çıraq yandırdın beyinlərdə sən.

Nə ilə ölçülər zəhmətin sənin?
Körpə ürəklərdə cığırılar açdın.
Sən bu əlli ildə neçə körpənin,
Beynindən dünyaya pəncərə açdın!

Gözlərin yaşarmış fərəhdən sənin,
Sinən də qabarmış yəqin vüqardan-
Hər vətən balası birinci dəfə
“Ana” kəlməsini oxuyan zaman!

Təbəşir düşmədi əlindən sənin,
Ondan saçlarına toz ələnidir.
Hər şagird kitabı başa vuranda,
Ömrünün kitabı təzələnidir.

Əlifba öyrətmək! - çoxdur əzabı!
Otuz iki hərf? Mənası min-min.

Hər başa çıxanda sən bu kitabı,
Əli qələm tutdu neçə körpənin!

Əlifba kitabı!- Xəzansız bahar,
Üstündən nə bulud, nə də çən keçir.
Bütün əməllərə gedən cığırılar,
Bu sadə kitabın üstündən keçir...

Əlifba kitabı! Bir illik zaman.
Bir ildə kamala qanad verir sən.
Ana dilimizin gur bulağından
Körpə balalara su içirir sən!

Daşda naxış açan memara bax bir,
Bu sənət heç kəsə gəlməsin asan.
Müəllim, sənətin nə qüdrətlidir
Canlı beyinlərdə naxış açır sən!

Alim kəşf eləyir, yazır müttəsil,
Sən də bunlarda var alın tərin.
Sən də yaradansan, kəşflər deyil,
Alimin özüdür sənətin əsərin.

Əlli il dodağın əlifba dedi,
Sönmədi qəlbinin eşqi, həvəsi!
Birinci şagirdin babadır, indi,
Sonuncu şagirdin onun nəvəsi!

May 1956.

OĞLUMA

Ana dili! Bir dil ki, mehriban bir vücud məhəbbətini... sənə bu dildə bəyan edir, bir dil ki, sən hələ beşikdə ikən bir laylay şəklinə öz ahəng və lətafətini sənə eşitdirib ruhun ən dərin guşələrində nəqş bağlayıbdir.

N. Nərimanov

Beşiyin başında hər axşam, səhər,
Anan laylay çalır ana dilində.
Ruhuna axdıqca doğma kəlmələr,
Qımışıb gülürsən yuxuda sən də.

Bu səsdən qəlbinə məhəbbət dolar
Ruhunda atəşlər qalanır sənin.
Sabirlər, Vaqiflər, qoç Koroğlular,
Beşiyin başına dolanır sənin.

Mahnının oduna qaynayır qanın,
Çiçəklər oynayıb gözündə min-min.
Ananın dediyi şirin laylanın-
Havası ruhundur, sözləri eşqin.

Təzə dil açırsan, elə bil quşlar,
Sənə dil gətirir öz ləhcəsində.
Gözümdə əl çalıb, rəqs edir bahar,
Səsimi duyuram sənin səsində.

Mənim ata qəlbim dağa dönür, sən,
Sözləri yarımçıq kəkələyəndə.

Sən mənim canıma can gətirirsən,
"Hanı" əvəzinə "anı" deyəndə,

Danış, cəh-cəh vuran dilinə qurban,
Qoy sənə dil versin bu torpaq, bu su.
Öz ana dilində sən dil açırsan,
Səninçün ən böyük hədiyyədir bu.

Bu dildə səslənmiş diləklərimiz,
Bu dildə and içdik doğma vətənə.
Babamızdan qalan bu mirası biz,
Ananla birlikdə veririk sənə.

Bu dillə bərabər əcdadımızın,
Adını, sanını veririk sənə.
Nəbiylə Həcərin, aşıqla sazın,
Əhdi-peymanını veririk sənə.

Danış, dilindəki oddan, alovdan,
Ərisin şaxta da, boran da, buz da.
Xalqın qüdrətini yaşadaq hər an,
Ana dilimizdə, öz ruhumuzda!

Oktyabr 1956.

ÜRƏK

Mənə deyirlər ki, danışan zaman,
Yaman qışqırırsan, əl-qol atırsan,
Asta danışsana, asta dinsənə,
Ucadan danışmaq zərərdir sənə.

Mən bunu bilirəm, ancaq neyləyim,
Ayrıla bilmirəm təbiətimdən.
Əsir nifrətimdən tir-tir ürəyim,
Daşırım sel kimi məhəbbətimdən.

Deşər ürəyimi gizli sirr mənim,
Ürəyim səslənər hər söhbətimdə,
Orta yolum yoxdur, dərindir mənim
Sonsuz nifrətim də, məhəbbətim də.

Coşmaq, qəzəblənmək zərərdir deyə,
Uyuşa bilmirəm mən sakitliyə.
Ürəkdir coşduran məni dəniz tək.
Sənsiz bir həyata - heç dedim, - ürək!

Könülsüz bir tikə ötməz boğazdan,
Ürəklə yeyərəm ancaq yüz tikə.
Görək ayrılmasın könüldən insan,
Cana dərd gətirər könülsüz tikə.

Budaqdan, ürəksiz gül də dərəndə,
Elə bil, başımdan bir duman çıxır.
Sən məndən ey ürək, üz döndərəndə,
Şair olduğum da yadımdan çıxır.

Quruca taxtayam səndən ayrı mən,
Alışmaq istərəm, məni dərd alar.
Sən mənim odumsan, hərərətimsən.
Odsuz alışarmı quru taxtalar?!

İnsanın arzusu, eşqi, əməli,
Ürəyə bağlıdır, ondadır ilham.
Güləndə, ürəklə gülərəm, bəli,
Ürəklə ağlaram, əgər ağlasam!

Mənə qüvvət verən ey ana torpaq,
Nə səndən dönərəm, nə məsləkimdən,
Ürəklə yaşadım, ürəklə ancaq,
Yalnız ürəklə də öləcəyəm mən!

Avqust 1956.

KƏLMƏLƏR

Bir insan ürəyində nələr yatar, ah...nələr...
Könül xəzinəsinin açarındır kəlmələr.
Yüz kəlmədən ağırdır bir duyğunun sıqləti
Yüz kəlmə çəkə bilmir bir eşqi, bir nifrəti.

Duyğuların əlindən çəkir haray kəlmələr,
Nə qədər acizsiniz kəlmələr, ay kəlmələr.
Qocanın kədərini, körpənin şənliyini,
Yerin gözəlliyini, göyün ənginliyini,
Hansı söz, hansı kəlmə olduğu tək göstərər?
Kaş sözlərin qüdrəti olaydı hissım qədər!

Yanvar 1957.

BAHAR

Buludlar seyrəlik, hava yumşalır,
Düymələr açılır budaqlar üstə.
Sular köpüklənir, sular əl çalır,
Quşlar qatarlaşıb dəstəbədəstə.

Dağların, daşların gözəlliyindən,
Duyan ürəklərə həyəcan gəlir.
Yazın nəfəsindən, otun iyindən,
Torpağa can gəlir, daşa can gəlir.

Bülbül nəغمə qoşur gül qönçəsinə,
Bu dəm həsrətinə qovuşur həsrət.
Çayın nəغمəsinə, quşun səsinə,
Yuxulu gözünü açır təbiət.

Ey bahar, mizrab al, çal ürəyimi,
Kaş o da sənə tək aşib-daşaydı.
Nolaydı, insan da təbiət kimi,
Hər bahar yenidən cavanlaşıydı!

Mart 1956.

ATA VƏ OĞUL

Əziziyəm balasın,
Ürəkdə od qalasın,
Mən istərəm balamı,
Balam istər balasın.

- Oğul, daha bəsdir, az yor özünü
Yardığın odunlar görər on günü.
- Ay ata, gəlirəm, sən keç içəri.
- On dəfə demişəm bayaqdan bəri.
Sözümə baxmırsan... Əgər, gəlməsən,
Soyuqda səninlə duracağam mən.
- Özün bil, dur orda, gərək bu axşam,
Bunun hamısını yarıb qurtaram.
- A bala, soyuqdur, gəl qızıq bir az!
- Kişi öz işini sabaha qoymaz.

Ata çox yalvardı, oğul "yox" dedi.
Dediyi sözündən geri dönmədi.
Birdən evə keçdi ata, bu ara,
Qucağında uşaq çıxdı bayıra,
Bunu görən kimi, oğul bozardı.
Qəzəb qılgıcımı üzünü sardı.
Dilləndi: - Ay ata, soyuqdur axı,
Niyə çıxartmısan çölə uşağı?
Ata gülümsünüb söylədi: - Nədən?
Belə qoruyursan öz balanı sən?
Mənim övladımsan bəs, axı, sən də!..
Mən, səni soyuqdan bayaq güdəndə,
Sözümə baxmırdın... Belədir qayda
Balasını istər hər kəs dünyada.

Noyabr 1956.

TƏKLİK

Xəyal gah dağdadır, gah da aranda,
Gah göyə yüksəlir, gah enir insan.
Otaqda bir saat tək oturanda,
Yüz ilin dərdiylə yüklənir insan.

Elə bil divarlar gəlir üstünə,
Qulağın səslənir, qəlbin döyünür.
Alışıb yanırsan sən öz tüstünə,
Nidalar gözündə suala dönür.

İnsanı tez yorar düşüncələr də,
Verib nəfəsini dərd udar insan.
Özündən başqası olmayan yerdə,
İnsan olduğunu unudar insan...

Bir günəş bəs edər, pərişan olma,
Sənin yüz Kür qədər göz yaşın olsa.
Min dərd hücum etsə, könül, sıxılma,
Bir nəfər dərd bilən sirdaşın olsa.

Dünyaya gəlmədik biz əbəs yerə,
İnsanıq, insan da bizə gərəkdir.
Bağatək qınına çəkilənlərə
Ürək nə gərəkdir, dil nə gərəkdir.

Çay çaya qovuşmaz sular daşmasa,
Ulduzun ulduzla ünsiyyəti var.

Göydə buludlar da qoşalaşmasa
Nə ildırım çaxar, nə yağış yağar...

Yol tapa bilərmisə saz ürəklərə,
Mizrab asta-asta telə dəyməsə?
Çıxarmı qönçədən tək bir cə kərə,
Bülbülün nəfəsi gülə dəyməsə?

Öz el-obasını tərək etdiyindən,
Tək-tənha dolanır bayquş bu gün də.
Kolların dibində tək bitdiyindən,
Boynu bükük olur bənövşənin də.

Od vurmasa, qabda su daşa bilməz,
Quş da tək qanadla dağ aşma bilməz.
Kösöyün ikisi çöldə də yanar,
Biri ocaqda da alışa bilməz.

Qəlbimdə min sözü, min söhbətim var,
Mən deyim, siz deyən, dil yorulmasın.
Yığılın, yığılın başıma, dostlar,
Mənim bir günüm də sizsiz olmasın.

Dostların qəlbidir yurdum, məskənim,
Ürəkdə bir nigil gərək olmasın.
Sağlığım bir yana, a dostlar, mənim;
Soyuq məzarım da heç tək olmasın!

Mart 1956.

FÜZULİYƏ

Boylanırsan günəş kimi,
Sən dörd əsrin arxasından.
Arzuların dodaqlarda
Çiçək açdı zaman-zaman.

Yerin-göyün dərdi ilə
Bağrın qubar bağlamışdır.
Sənin böyük məhəbbətin
Əsrlərlə ağlamışdır...

Sən eşq, idrak aşiqisən,
Kədər alıb, kədər satdın.
Öz eşqinlə neçə-neçə
Nəsilləri sən ağlatdın...

Ahından gül-çiçəklərin
Sinəsinə çəkildi dağ,
Sənin qapanmış qapını
Səbə yeli açdı ancaq.

Uzun hicran gecələri
Şamlar oldu sirdaşların
Şam əridi, sən əridin,
Şərə döndü göz yaşların.

Göz yaşından yaratdığın
İnciləri yana-yana,
Özün düzdün ürəyindən
Keçib gedən qəm sapına...

"Rüşvət deyil" - deyə sənin
Almadılar salamını,
Tarix aldı ancaq sənin
Salamını, kəlamını.

Oldu para-para bəxtin,
Oyanmadı qara bəxtin.
Nalən duyan ürəkləri
Öz yuxusundan oyatdı.
Aşıb dilsiz əsrləri
Əsrimizə gəlib çatdı.

Çatmadı daş ürəklərə
Öz əsrində səsin ancaq...
Dörd yüz ili aşan qəlbin
Öz sinəndə oldu dustaq...

Qəzəlinde yer kükrədi,
Göy gurladı, sel çağladı.
Töküb isti göz yaşları,
Höknür-höknür hey ağladı,
Dünya sənin səsin ilə,
Sən dünyanın səsi ilə...
Milyon ciyər, nəfəs aldı
Bir ciyərin nəfəsilə.

Dekabr 1956.

AYRILIR

Səməd Vurğunun vəfatı münasibətilə

Şirin nəğməkarı elin, obanın
Obadan ayrılır, eldən ayrılır.
Tərən asimandan, qartal qayadan,
Aşıqın mizrabı teldən ayrılır.

Dumana büründü vəfalı dağlar,
Ceyrana deyin ki, Muğan qan ağlar,
Ona tərif deyən böyük nəğməkar
Muğandan ayrılır, Mildən ayrılır.

Xalqın ürəyini alan şairin -
Göy kimi boşalıb dolan şairin,
Səsi bu çöllərdə qalan şairin
Ayağı dərədən, çöldən ayrılır.

Yas tutub Vurğuna bu Araz, bu Kür
Bu gün ağlamasın qoy höknür-höknür.
Neçə əsrlərə qovuşan ömür
Bu gündən, bu aydan, ildən ayrılır.

28 may 1956.

ŞAİR

*Gözəl şairimiz Osman Sarıvəllinin
50 illiyi münasibətilə*

Əlli yaşın tamam oldu,
Yaşa yüz il, hələ şair!
Təzə-təzə əsərlərlə
Ömrə ömür cala şair!

Bağlı olsa hər kəs yerə,
Başı dəyər fələklərə
Ürəklərdən ürəklərə
Gərək körpü sala şair!

Bu körpünü sən salmısan,
Sazı Vaqifdən almısan,
Sən bu sazı çox çalmısan,
Yenə onu çal, a şair!

"Öz səsim var mənim" - dedin
Hər rüzgara baş əymədin,
Ömrün boyu sən döymədin
Gah mıxa, gah nala, şair!

Sən qaranı seçdin ağdan,
Şərin çıxdı çox sınaqdan.
İlhamını bu torpaqdan
Hələ çox-çox al, a şair!

Gəzdin eli qarış-qarış,
Hamı sənə bir dost, tanış.

Sözlərində çiçək açmış
Tarla, meşə, tala, şair!

Şerində "quzular" mələr,
Bu torpağın ətri gələr.
Düzülübdür "bənövşələr"
Sən keçdiyin yola şair!

Ürəklərdir sənin yerin
"Dəmirdəndir sətirlərin"¹
Bundan sonra sözün, şerin,
Poladdan sərt ola, şair!

Bir qardaşdır hünər sənə,
Qoy yar olsun zəfər sənə,
Can sağlığı istər sənə,
Ömrü boyu, bala şair.

Noyabr 1955.

¹ O. Sarıvəllinin "Dəmir sətirlərim" kitabına işarədir.

SAAT

Qolumda bir saat var, mən dinirəm, o dinir
Qəlbimin vurğusuyla bir vurur, bir səslənir.
Onun hər çıxqıltısı ömürdən bir anımdır.
Bir gəmiyə bənzəsəm, o mənim sükanımdır.
Durub yolum üstündə o, mənə yol göstərir,
Həyatımda hər saat, bir hadisə baş verir.
Çıq!

Çıq!

Çıq!

Bir-birinə bənzəsə də vurğular
Vurğularda səslənən hər anın öz hökmü var.
Nəçə-nəçə sevincə, qəmlə ötür bir ömür
Saatin səsi birdir, hökmləri cürbəcür!

Dekabr 1956.

ATANI ÇOX SEVİRSƏN, YA BALANI?

Külək əsir, su axır,
qönçə dönüb gül olur.
Bir buğda danəsindən
sabah yüz sünbül olur.
Dünənki sıx buludlar
yağışa dönür bu gün.
Dünənki boz təpələr
yaşıl görünür bu gün.
Keçən ilki qələmə
bu il göyə ucalır.
Uşaqlar cavan olur,
cavanlar da qocalır.
Axar suda dalğalar
Bir-birini qovalar.
qovur gələn, gedəni,
Mən atamı, balam da
övəz edəcək məni...
Sorur məndən ürəyim:
- Atanı çox sevirsen,
ya balanı?
- Nə deyim?
Canımızı övlada
niyə qurban deyirik?

Bizi qoca dünyada
 əvəz cləyənləri
 niyə çox istəyirik?
Saatın əqrəbləri
 sağdan-sola dolanır.
İnsan oğlu özünü
 özündən sonrakına
Daha çox borclu sanır.

Noyabr 1956.

KAMAN SƏSİ

Üzeyir bəyin xatirəsinə

Kaman səsi, kaman səsi!..
Köhnə şərqi, "aman" səsi...

Səsin dildən-dilə düşsün.
Gah bəmə, gah zilə düşsün.
Tellərindən axan yangı
Könlümdəki telə düşsün.

Nəfəsindən aldı şchi,
Çöldə çiçək, bağçada gül.
Bu naləni, bu cəh-cəhi,
Səndən aldı sarı bülbül.

Bağrı yandı al lələnin,
Səsindəki qəmədən sənin.

Sən yerlərin şikayəti,
Göylərin də kədər isən.
Gecələrin qaranlığı,
Səhərlərin dan yerisən!..

Kaman inlər,
Yaman inlər,
Kaman deyil, uzaq, uzaq
Zaman inlər, zaman inlər.
Kaman inlər,
Yaman inlər,

Uçan quşlar göy üzündə
Qanad saxlar, onu dinlər.
Fikrə gedər
Gur bulaqlar.
Uca dağlar
Onu dinlər.

Kaman inlər,
Yaman inlər,
Ətir saçmaz
Gül-çiçəklər
Durar uçmaz
Kəpənəklər
Onu dinlər, onu dinlər.

Kaman inlər,
Yaman inlər,
Daş ürəklər
Onu dinlər.
Əl boşalar
Yerə salar
İntiqamçın qaldırılan
Qılıncı onun səsi,
O, - həyatın fəlsəfəsi!..

Qoca tarix izlər açır
Xalqın dərya kamalında.
Bir əsrin öz dərdi yatır
Muğamatın hər xalında.

O, səs deyil, bir kitabdır,
Gah açılır, gah bağlanır.
Xalqın böyük tarixidir,
Qarşımızda varaqlanır:

Nə olar ki, bir qədər də
Qaşını çat, düşün oğlan,
Gəl göllərdə cövlan etmə,
Dəryalara baş vur, oğlan.
Gülməyi də bacarmamaz,
Ağlamağı bacarmayan.

İyul 1956.

GÖYGÖL

Salıb öz çiyinə əlvən şalını
Göy sular üstündə qayalar üzər.
Göygöl, təbiətin öz camalını
Özünə göstərən güzgüyə bənzər.

Sənin rənginmidir əks edən göy?
Göygöl, hansı rəssam yaratmış səni?
Sənin tək şerim də dönüb güzgüyə
Sənə göstəreydi gözəlliyini...

Avqust 1956.

QONAQ

“Beş günlük qonağam” - deyib dünyada
Özünü aparır çoxu qonaq tək.
Ömrünü, gününü verib o bada,
Deyir: “bu dünyada ancaq, kef çəkək!”
Qaydadır, yad evdə axmaq bir qonaq,
Yeməyə, içməyə güc verər ancaq.

İyul 1956.

RƏSSAM

Dünən bir rəssam ilə görüşdük bulvarda biz,
- Təzə nə çəkirsiniz?
Deyəsən heç açmadı bu sualım rəssamı.
Dedi: - Başqa sənətə verdim daha ilhamı.
Rənglərlə oynamaqdan düzü, lap yorulmuşam.
Sənətimi dəyişib, indi həkim olmuşam.
Dedim: - Məqsədin nədir?
Dedi: - Axı, rəsmdə buraxdığın nöqsanın
Örtmək olmur üstünü, səhvin tez düşür səsə.
Ancaq həkimlikdəsə,
Nə qədər səhvin olsa, nə dərd elə, nə qəm çək,
Hamısının üstünü torpaq özü örtəcək!..

İyul 1956.

MƏNİM BİR QONŞUM VAR

Mənim bir qonşum var, yaşı ötsə də,
Düşməyib hələ də köhnə həvəsdən:
Qiymətli daşlarla, mirvarilərlə,
Qiymətə mindirir özünü qəsdən.
Görəsən bilirmi bu adamcıqaz,
Ən böyük ziynəti insandır yerin.
Canı oynındədir, canlı ziynəti
Cansız ziynət ilə bəzəyənlərin.

İyun 1956.

SİZ NƏ GÖZƏLSİNİZ...

Siz nə gözəlsiniz güllər, çiçəklər,
Necə də al-əlvan don geyinibsiz.
Baxdıqca doymayır sizdən üreklər
Hardan almısınız gözəlliyi siz?

Bu hüsnü vermişdi təbiət sizə,
Nola danışmağa dil də verəydi!..
Deyəsən, tutuldu güllər bu sözə,
Deyəsən onların xətrinə dəydi.

Qızıl gül titrədi öz nəfəsilə
Titrətdi bağçada gül çiçəkləri.
Söylədi: - Dilinlə oynayın belə,
Hər gülün dilidir onun öz ətri!

İyul 1956.

DOSTUMA

Arzu olsun, əməl olsun hər dövlətin, hər varın.
Arzuların, əməllərin ömrünə yelkən olsun!
Mən istərəm, qarşıdakı sənin ömür yolların,
Uzun olub dar olunca, qısa olub gen olsun!
Yaşayanda clə bil ki, sən ölümdən uzaqsan,
Öləndə də, əmin ol ki, daim yaşayacaqsan!

Fevral 1957.

MƏN NECƏ ŞAD OLUM?

Sorursan nə üçün kədərlisən sən?
Deyirəm: - Bu mənim öz aləmdir.
Mən necə şad olum? Səni şad edən
Mənim kədərimdir, mənim qəmimdir.

Fevral 1956.

OLMAZ

Sözündə möhkəm olanlar cahanda xar olmaz.
Yaman günündə qaçan dostda namus, ar olmaz.
Günəşli gündə səni kölgən izləyər, ancaq,
Buludlu gündə qaçar, onda etibar olmaz!..

Dekabr 1956.

CEYRAN

Soruşma qarşında lalam niyə mən?
Ceyranım, heyranam gözəlliyyə mən.
A mənim qəlbimin eşqi, ilhamı,
Sənə, səndən özgə heyrandır hamı!

Mən ayna olsaydım, sənin nə dərdin
Tutardım özümü üzünə vallah.
Məndən daha betər heyrətlənərdin
Sən heç kəsə deyil, özünə vallah!

Fevral 1957.

GÜNƏŞDƏN GEN DÜŞƏNDƏ

Dolanıram başına
dolanan dövrən kimi,-
Yer günəşin başına
müdam dolanan kimi.
Həsretinin odunda
ürək əritmişəm mən.
Sənin ayrılığında
kəmələ yetmişəm mən.
Ulduzum, günəşimsən
həsretinə can yanır.
Günəşdən gen düşəndə
ulduzlar işıqlanır.

Dekabr 1956.

İTİRİLMİŞ MƏHƏBBƏT

Dedilər: "Səbr elə", necə səbr edim?
Eşqimin naləsi qalxıbdır zilə.
"Səbr kitabını" mən əzbərlədim,
Yadımda qalmadı bir sözü belə.

Eşqində tapınca səadətimi,
Dedim ki: - "Nə qəmim, nə dərdim", ay qız!
Səninlə tapdığım məhəbbətimi
Sənin həsrətində itirdim, ay qız!

Fevral 1957.

GEÇƏLƏR

Şəmsi Kərimov bəstələmişdir

Tellərini dolayır boynuma ay, gecələr,
Mənim sirdaşsınız, gecələr, ay gecələr!
Ürəyimdə səhərin necə həsrəti varmış...
İntizar anlarında gecə uzun olarmış...
Quşək uçur xəyalım hardan hara gecələr.
Mən həsəd aparıram yatanlara gecələr!
Fikrim dağda, dərədə, yuxu hara, mən hara?!
Kırıklərim sancılır ox kimi ulduzlara.

Fevral 1957.

PƏRVAZ OLANDA...

Sızlar ürəyim, könlümə cövrün az olanda,
Təskin oluram hicr dağı çarpaz olanda.

Könlüm açılır hər dəfə gördükdə camalın,
Güllər açılır bir dəfə, ancaq yaz olanda.

Hər bir ürəyin öz sözü, öz aləmi varmış,
Eşq, aləm olar, ortada bir az naz olanda.

Cismin dolaşır harda bəs ey Bəxtiyar oğlan,
Könlün yarın ardınca uçub pərvaz olanda?

Sentyabr 1956.

O AXŞAM

Ah!.. Ah!.. Heç özüm bilməyirəm nəydi o axşam,
Sevdalı, bir əfsanəvi səhnəydi o axşam.

Ay nur çilədi, göz elədi ulduza ulduz.
Əllər ələ, dillər dilə çox dəydi o axşam.

Tez gəldi, o tez getdi, tutub saxlamaq olmaz,
Röya kimi, xülya kimi bir şeydi o axşam...

İçdim, ötüşüb günlər o gündən, yenə ancaq
Sərxoş kimiyəm ah!... Necə bir meydi o axşam.

Noyabr 1956.

OYANMASIN

Ahəstə vur o mizrabı qoy yar oyanmasın,
Hər pərdəsində qəm var, ələm var, oyanmasın.

Ahından od tutub alışar cümlə dağ, dərə
Gəl eylə çal ki, ahına rüzgar oyanmasın.

Min-min çiçəklər hey dolanır başına gülün,
Bilməm necə üzüm gülü, gülzar oyanmasın.

Eşqim cavabsız inlədi könlümdə saz kimi.
Acizliyim olar ona aşkar, oyanmasın!

Noyabr 1956.

HEYRANIN OLSUN!..

Kaş bircə nəfər dərd bilən cananın olsun!
Qəm etmə könül, cümlə cahan, düşmanın olsun!

Ey gül! Vurulan tək ovu tez qaldırar ovçu,
Vurdun məni, qaldırmadın ancaq, qanın olsun!

Yandırdın özün könlümü, yan durdun özün də,
Barı onu söndürməyə meylin, qanın olsun.

Hər an mənə bir dərd gəlir hər baxışından,
Min dərdimin ancaq birinə dərmanın olsun.

Hər baxmaq ilə qətlimə verdin neçə fərman,
Adilsən əgər, bir cana bir fərmanın olsun.

Hüsnün deyil, öz namusun, öz ismətin ancaq,
Dünyada sənin şöhrətin olsun, şanın olsun.

Ey Bəxtiyar, olma bu qədər heyran, o mahə,
Sən heyran olan tək, o da qoy heyranın olsun!

İyul 1956.

BİR MƏNƏM, BİR DƏ SÜKUT...

Gecə keçmiş yarıdan, gəlmədin ey nazlı sənəm.
Nə gələn var, nə gedən, bağçada yalnızca mənəm.

Səni gözlər gözümlə, atəş saçaraq yollarına.
Gəl, gülüm, gəl, daha gəl, yandı könül, qıyma ona.

Vaxt keçir, ay dolanır, indi doğar nurlu səhər.
Əqrəb əqrəblə görüşdü, yenə sən gəlmədin ah!..

Uyuyur indi həyat, göydə sükut, yerdə sükut,
Bir mənəm gözləyən həsrətlə səni, bir də sükut...

Yanvar 1954.

SƏNİ GÖRƏNDƏ

Açmaq istəyəndə sənə qəlbimi,
Dodağım bağlanır, dinə bilmirəm.
Mən özüm yanıram bir çıraq kimi,
Ancaq gözlərimdə qaralır aləm.

Ulduzlar itməzmi üfüqdə tək-tək,
Günəş saçlarını göydə hörəndə?
Sənəmdə quş kimi çırpınır ürək,
Özümü görmürəm, səni görəndə.

Aprel 1954.

SƏNDƏ QƏLB OLSAYDI...

Ala gözlərinin həsrətindəyəm,
Xeyli zamandır ki, izlərəm səni.
Yollara, izlərə kəsilib həmdəm,
Döngələr başında gözlərəm səni...

Ayağın altında qalan ot kimi,
Ötürsən yanımdan nə saymazyana.
Bilmədim, sən necə çaldın qəlbimi,
Özün bir yanasan, nazın bir yana.

Ürəyim də çıxdı mənə vəfasız...
İtirdim mən onu, itirdim yaman.
Səndə qəlb olsaydı, ey qəlbi daş qız,
Deyərdim, qəlbimi sən aparmısan.

May 1954.

ANA MƏKTƏB

Səid Rüstəmov bəstələmişdir

Kəndimizdə bir bina var,
Baş endirir ona dağlar.
Qucağında həyat çağlar,
Biz borcluyuq sənə, məktəb!
Ana məktəb, ana məktəb!

Biz xoşbəxtik hər bir anda-
Ataların torpağında.
Sənin isti qucağında
Boy atırıq ana məktəb!
Biz borcluyuq sənə, məktəb!

Biz sevirik səni hər an,
Kəndimizə nur yayırsan
Gözlərə nur paylayırsan
Ana məktəb, ana məktəb!
Biz borcluyuq sənə, məktəb!

Oktyabr 1952.

UÇUR DURMADAN İLLƏR

Səid Rüstəmov bəstələmişdir

Bir qanadlı quş kimi
Uçur durmadan illər.
Bəhrəsiylə eyləyir
İnsanı heyran illər.

Hər çiçəyin öz ətri,
Hər quşun öz səsi var.
Ötüb keçən hər ilin
Bir cür hədiyyəsi var.

Sizin qüdrətinizlə
İllər, illər ay illər,
Gülüstana çevirdi
Səhraları nəsillər.

Daşda nəqş açır ellər,
Qayaları əridir.
Ötüb keçən bu illər,
Arzu pillələridir.

Ötən ili gül kimi
Döşümüzə taxırıq.
Gələn ilə inamla,
İftixarla baxırıq.

Dekabr 1956.

OLDU

Şəfiqə Axundova bəstələmişdir

Əllərini üzüb məndən
Yarım bir baş gedən oldu.
Can deyib, can eşidərdik
Bu ayrılıq nədən oldu?..

Yaranmışam məhəbbətdən.
Pay almadım sədaqətdən.
Bu həsrətdən, bu möhnətdən
Gözüm yaşı dən-dən oldu.

Öz eşqimdən, diləyimdən,
Ayrı düşdüm illərlə mən.
Ancaq səndən ayrı gəzən
Ürək deyil, bədən oldu...

Avqust 1955.

GEÇƏ BULAQ BAŞINDA

Elza İbrahimova bəstələmişdir

Sakit axıb gecələr
Bulaq nələr danışır?
Elə bil ki, nağıllar,
Əfsanələr danışır.

Sırlərlə doludur
Gecələr bulaq başı.
Onun zümzüməsidir
Gecələrin sirdaşı.

Səpələnib toz kimi
Şırlıltıyla axan su.
Neçin pozur gecənin
O dərin sükutunu.

Bəzən aylı, süd kimi,
Bəzən qara gecələr -
Bulaq laylamı çalır
Yatanlara gecələr?

Nə deyir laylasında
Ötüb qumrular kimi?
O, keçmişin naləsi,
Gələcəyin sirrimi?

Bulaq nə deyir görün
Hey axdıqca şırhaşır?
Gündüz gördüklərini
Gecəyəmi danışır?

Avqust 1956.

VERƏRDİM

Mən bir tarzən olub çala bilsəydim,
Arzumu, sözümü telə verərdim.
Xanəndə eşqimi car eyləsəydi
Mən bəmi, bir kəsik zilə verərdim.

Bülbül nalə çəkər, vüsəl dəmində,
Gülün ləçəkləri solar çəməndə,
Təbiətin hökmü olsaydı məndə,
Qanqalın ömrünü gülə verərdim.

Sevgilim, seyr edək gəl bu aləmi,
Gəl, bayram eyləsin qoy vüsəl dəmi,
Səninlə olduğum bir dəqiqəmi
Sənsiz keçirdiyim ilə verərdim!

İyun 1956.

BƏYƏNMƏDİ

Sərçə uçdu budağından,
Budağını bəyənmedi.
Bağa çıxdı çanağından,
Çanağını bəyənmedi.

Bu torpaqdan yaranmış can,
Bu torpağa ola qurban.
Yad ocaqda əl qızdıran
İsinmişəm deyəmmədi.

Bağlı olsan torpağa sən,
Nə oddan qorx, nə küləkdən.
Xan çınarı söylə nədən
Tufan qopdu, əyəmmədi?!

İyul 1955.

DAŞLARA YAZDIM

(Romans)

Mən bir namə yazıb göndərdim sənə,
Uzaq çəmənliyə görüş də verdim.
Bir saat vaxtını qıymadın mənə,
Mən sənə ömrümü qurban verərdim.

Gəlmədin, dolaşdım çəmənlikdə tək,
Evə də getmədim, getmədi ürək.
Dikib gözlərimi kənd yollarına
Gəzdim dağda, daşda mən yana-yana.

Yenə namə yazdım, dübarə yazdım,
Özüm də bilmədim heç hara yazdım.
Cavabsız eşqimi, məhəbbətimi,
Ayaq izlərimlə daşlara yazdım.

İyun 1956.

MƏHƏBBƏT

Əzəldən həqiqət aşiqiyəm mən.
Başqa cür yaratmış təbiət mən.
Əsərəm, coşaram dərya tək, ancaq,
Yaşatmaz kin məni, küdurət mən.

Nə murada yetdi, nə kama çatdı,
Özgə qapısına kim ki, daş atdı.
Ömrün yollarında məğrur yaşatdı
Əhdimə, sözümə sədaqət mən.

Könüllər dil açır hər xoş bəstədə
Bülbüllə qocalmaz gül qəfəsdə də.
İllər qocaltsa da, son nəfəsdə də
Qocaltmaz dünyada məhəbbət mən.

Avqust 1956.

YAŞADIQCA...

Özümə bir dalda seçdim
Budaqların çətrini mən.
Dedim ki, qoy şerə salım
Gül, çiçəyin ətrini mən.

Düşünürəm səhər-axşam,
Tez oyanıb, gec yatıram.
Öz qanımla yaradıram
Şərimin hər sətrini mən.

Həyat şirin, ömürsə kəm,
Hər bağçadan bir gül dərəm!..
Yaşadıqca çox bilirəm
Yaşamağın qədrini mən!

İyun 1956.

YABANCA...

Qoyma bu dəfə sevgini
Bədənin içini təpəni
Qoyma bu dəfə sevgini
Yaxşı bir şeydir...

Qoyma bu dəfə sevgini
Qoyma bu dəfə sevgini
Qoyma bu dəfə sevgini
Qoyma bu dəfə sevgini

Qoyma bu dəfə sevgini
Qoyma bu dəfə sevgini
Qoyma bu dəfə sevgini
Qoyma bu dəfə sevgini

1958

1958

"AYLI GECƏLƏR" kitabımdan - 1958

KÖNÜL ÇİÇƏKLƏRİ

Kiçik bir hədiyyədir sənə, ey əziz Vətən,
Könül çiçəklərimdən bağladığım bu dәмət.
Öz səsimlə səslənən sənətimin əzəldən
Gözü qadir əməkdir, bəbəyisə məhəbbət.
Könlüm Vətən torpağı, arzum qızıl bir səhər.
O torpaqdan göyərmiş şer adlanan çiçəklər.

1957

QƏLƏM YOLDAŞLARIMA

Biz, ey qələm dostlarım, bəxtəvərik, bəxtəvər
Elə bil ki, bizimçin yaranmışdır bu göy, yer.
Bəzən bizə bu dünya qəribə görünə də,
Həyatımız əriyib sətirlərə dönsə də,
Xoşbəxtik, çünki bizim ömrümüz ellərindir.
Yuxusuz gecələr də bizə baldan şirindir...

Salxım-salxım sallanıb göydə sürünən bulud,
Bir qara daş, bir budaq, ya da saralmış bir ot,
Təzə anadan olmuş çağanın "inqa" səsi,
Dağların zirvəsindən bir daşın gillənməsi,
Səhərlər "Qapımızı açan səbə yelləri",
Gözəllərin alnında halqalanan telləri,
"Boynu bükük bənövşə", quzeylərin dumanı,
Bir "yaşıl baş sonanın" Kür üstündə cövləri,
Bir mahnı, bir gözəl söz, bir şəkil, bir mənərə,
Bir uçuq ev, bir ləpir, otsuz, susuz bir dərə,
Bir qocanın qış günü "çöldə odun yarması"
Dəryada bir yelkənin "tək-tənha ağarması",
Qaya başında bitən ya bir ağac, ya bir kol,
Üstünü qanqal basan ya bir cığır, ya bir yol,
Unudulmuş, sayılmaz, bir "Körpünün həsrəti"
"Köksü sarı bülbülün" nəğməsi, şikayəti,
Mizrab olub dindirir telini qəlbimizin.
Hiss edirik, duyuruq hər şeyi dərin-dərin.

Duyğumuz çıraq tutur bu dünyada hər şeyə,
Saatlarla çəkilib xəlvəti bir guşəyə
Düşünmək də bizimçün xoşdur yaratmaq qədər,
Bizim qəm-xarımızdır xəyallar, düşüncələr!..
Hər şey, hər şey dərinə iz salır qəlbimizə.
Bəxtəvərik, a dostlar! Ana təbiət bizə
Duymaq üçün qəlb verib, yanmaq üçün köz verib,
Yalnız baxmaq üçün yox, görmək üçün göz verib...

Fevral 1953

MƏNİM YOLUM

Min dəfə, milyon dəfə
Doğulsaydım, yenidən
Şer, sənət yolunu
Götürərdim yenə mən.

Bu yol mənim dövlətim,
Bu yol mənim varımdır,
Bir-birinə calanan
Polad misralarımdır.

Bu yol eniş-yoxuşlu,
Bu yol daşlı, kəsəkli.
Bu yol qarlı-boranlı,
Bu yol çənli, çisəkli.

Onun dolaylarını
Düz çıxan ayaq görək,
Bu yolda sübhə qədər
Gecələr oyaq görək.

Bu yolun cəfası çox,
Əzabı çox, dərdi çox.
Bu yolu yıxılmadan,
Büdrəmədən keçən yox!

Bu yolun hər cövrünə
Tab edəsən sən görək.
Bu yolun şaxtasını,
Əridən ürək görək!

Elə bir ürək ki, o
Yansın, külə dönməsin.
Hər misranın başında
Alovlañsın, sönməsin!

Bu yolda düşmənin də,
Dostun da çox olacaq.
Alqışdan vəcdə gəlib
Hədədən qorxma ancaq!

Öz ilhamım, öz səsim
Uçan atımdır mənim,
Düşmənimin nifrəti
Mükafatımdır mənim!

O gün ki, öz könlümü
Bu çətin yola verdim,
Şağraq gülüşlərimi,
Dincliyyəmi itirdim.

Ömrümü şer oduna
Əritdim gilə-gilə,
Bu yolda qara saç
Dəyişdim ağ saç ilə.

Bu yolda öz həyatım,
Dincliyyəmi unuduldu.
Əbədi narahatlıq
Mənim qazancım oldu.

Narahatam, narahat,
Düşünürəm dəmbədəm.
Dünən yazdıqlarımı
Bu gün heç bəyənmirəm.

Alışmasa, yanmasa,
Ocaqda da köz olmaz.

Qasırğasız bir meşə,
Dalğasız dəniz olmaz!

Xoşdur mənə könlümün
Dalğalanan hər anı,
Min günün dincliyindən
Bir günün həyəcanı.

Min dəfə, milyon dəfə,
Doğulsaydım, yenidən
Şer, sənət yolunu
Götürərdim yenə mən.

Yol var, həyatda yoxdur,
Ancaq xəyaldan keçir;
Yol var, yollar hamısı
Gəlib o yoldan keçir.

Nədir yolumun adı?
Düz amalım, düz eşqim!
Bələdçimdir bu yolda
Öz amalım, öz eşqim.

Amalım öz şərəfim
Namusum, izzətimdir
Dövlətimə, xalqıma
Sonsuz məhəbbətimdir.

Şəki, avqust 1957.

İYİRMİNCİ ƏSR

İllər cığırılar açmış alnımda dərin-dərin
Biz elə bir əsrdə doğulduq ki, bu əsrin
Hər anı bir yenilik, hər günü bir inqilab.
Dəqiqəsi bir fəsl, hər saati bir kitab.
Gül deyil, barıt qoxur əsrimizin nəfəsi
Vurur qulağımızda dəmir səsi, tunc səsi.
Çəkişmələr içində tez qocalmış əsrimiz,
İki cahan hərbini yola salmış əsrimiz
Qırx beşinci ilində... Bağrı yanıqdır yerin.
Uzaq vuran topların, avtomat tufənglərin
Lülələri yazacaq bu əsrin tarixini.
Dünya qoca dünyadır, ancaq sakinlər yeni.
Əsrimiz atom əsri, od əsri, tufan əsri
Ağıl əsri, güc əsri, əsəb, həyəcan əsri.
Əsrimiz siniflərin əlbəyaxa döyüşü
Əsarətin ölümü hüriyyətin gülüşü.
Əsrimiz - məhkumluğun təməlindən uçması
Əsrimiz əqidələr, fikirlər toqquşması.
İnsan yeni, dil yeni, fikir yeni, iş yeni,
Bəşərin beş yüz ildə gedə bilmədiyini
Gedir bir neçə ildə bu əsrin adamları.
Al gündüzə döndərir qaranlıq axşamları.
İldırımın sürəti arxada qaldı dünən,
Əqilin sürətindən, zəkanın sürətindən,
Ey mənim yaşıdılarım, bəzən bir gün içində
İllər yaşayırıq biz.

Teleqraf telinə bənzər əsəblərimiz

Hər gün yeni bir xəbər-

Əsəb teli bir anda neçə dəfə titrəyər?

Dünya qərar tutubdur hər kəsin otağında.

Biz, dünyanın ən uzaq, ən ucqar bucağında

Baş verən vəqiədən xəbər tuturuq o dəm.

Qəzet sütunlarına yerləşir bütün aləm.

Radiolar gətirir gündə min xəbər bizə,

Dünya özü yüklənib əsəb tellərimizə.

Ürəyimdə, qanımda yaşadıram əsrimi

Mən təəssüf etmirəm bir yay kimi, sim kimi

möhkəm görildiyimə,

İyirminci əsrdə dünyaya gəldiyimə.

Əsrin öz yollarıdır alınımdakı qırıqlar.

Hər qırıqda bir ilin öz nəqşi, öz izi var.

Siməm, nəğmələrimdə gah qalxıb, gah enmişəm.

Əsrimin öz səsi var, bu səse köklənmişəm.

16 yanvar 1958.

VAXT ÇATIŞMIR

Ey an, ötüb keçmə, dayan!

V. Höte

Biz hey ömrümüz boyu “vaxt çatışmır” deyirik.

Vaxtı vaxtın özündən borc almaq istəyirik.

Bizə baxmır, vaxt ötür... İş çox, vaxt az... ömür az...

Bir saatın arzusu neçə ömrə sığışmaz.

Kitablara baxanda qaralır gözlərimiz.

Bunları necə, nə vaxt oxuyub qurtaraq biz?

Dünyada hər söz, hər səs, hər lövhə, hər mənzərə

Adamı düşündürür, düşündürür min kərə.

Bülbül bizi çəməyə, gül də bağa çağırır.

Hər şey, hər şey insanı yaratmağa çağırır.

Ah... Hansını görəsən? Ömür keçir, gün keçir

Bir ildə bir ömürdən neçə toy-düyn keçir.

Vaxt ötür, bizə baxmır...

İş çox, vaxt az, ömür az.

Bir saatın arzusu neçə ömrə sığışmaz.

Bəzən fikirləşirsən: günlər qanadlı günlər

Axır belədən belə

Nə qədər görülməli işim, gücüm var hələ!

Hansından başlamalı?

Özün də bilməyirsən.

Günlər ötür... Sən elə “vaxt çatışmır” deyirsən.

Vaxt çatışmır, çatışmır, işimiz qalaq-qalaq

Bunları görmək üçün vaxtı hardan borc alağ?

Saatları saxlayın, əqrəblər işləməsin!

İş görək... qoca dünya bizə bekar deməsin!

Bu anamız dünyanın özü bekar deyildir.
 Görün neçə min ildir
 O, fırlanır, fırlanır günəşin dövrəsinə
 Yorulmaq bilmir yenə.
 O, görür öz işini hər işi düz gətirir.
 Bizə vaxtı-vaxtında gecə-gündüz gətirir.
 Bu dünyada nə qədər,
 Qoxlanmamış çiçəklər, dərilməmiş meyvələr,
 Geyilməmiş libaslar,
 Yarımçıq qalan işlər, əsərlər, nəğmələr var.
 Onların sahibləri zəhmətdən qaçmamışdır.
 Ah... ancaq onların da vaxtı çatışmamışdır.
 İş qurtaran deyil ki... iş özü işdən doğur.
 Yoxuş, enişdən doğur.
 Vaxt çatmıya-çatmıya ömrümüz çatır sona.
 Xoşbəxtdir o adam ki, təslim olur vaxt ona!

2 fevral 1958.

İNSAN ZƏKASI

Yerdə insan zəkası
 Möcüzələr yaratdı,
 Qütbləri kəşf edib
 Dəryalara əl atdı.
 Neçə ilin yolunu
 Qət elədi bir günə,
 İldırım, şimşəyi
 Əsir etdi özünə.
 Qaranlıq gecələri
 Yarıb gündüz eylədi,
 Düzləri dağ eylədi,
 Dağları düz eylədi.
 İnsan yer kürəsində
 Hər şeyə sahib oldu,
 Onun hökmüylə yerdə
 Yer təzədən quruldu.
 Lakin insan zəkası
 Hələ öz qüdrətini
 Bu qoca kainata
 Göstərə bilməmişdir.
 Sirli qoca kainat
 İnsanın qarşısında
 Hələ əyilməmişdir.
 O, sirli bir kitabdır,
 İnsanın gözlərilə
 Hələ oxunmamışdır.
 İnsanın od nəfəsi

Nə ulduza, nə aya
Hələ toxunmamışdır.
Qadir insan zəkası
Sığışmır artıq yerə.
Onun hökmü, qüdrəti
Qalxır sonsuz göylərə.
Çıxıb insan zəkası
Yerin cazibəsindən,
Atdı ilk addımını
Kainata bu gündən...

Taxdı meydan oxuyub
Aya, ulduza, günə
İnsan yeni bir ulduz
Kainatın köksünə.

İnsan göydə yaratdı
Yeni bir yer kürəsi.
Kainatı yuxudan
Oyatdı onun səsi.

Bu, insan zəkasının
Göydə təntənəsidir.
İnsanın qarşısında
Göy yerə enəsidir!

Yol açıb kainata,
Hücuma keçmişik biz.
Qədim nağıllardakı
Möcüzləri gözüylə
Görür nəsillərimiz!

Oktyabr 1957.

TƏQVİMİN VARAQLARI

Ey hər gün təqvimindən bir varaq cıran oğlan!
Əllərin titrəyirmi onu qoparan zaman?
Atdığın varaq kimi günlər gedir ömürdən,
Sən də atılacaqsan yaransan da dəmirdən.
Sən elə zənn etmə ki, təqvimdən varaq düşür,
Ömrünün ağacından gündə bir yarpaq düşür.
Cırdığın varaqları oxumadan atma sən,
Tarixini, ruhunu yerdə tapdalatma sən!
Hər cırdığın varaqda tarixin izi qalmış,
Orda əcdadımızın əməlləri yazılmış.
Hər varaqda gülümsər neçə tarix, neçə ad,
Neçə döyüş, neçə qan, neçə ah, neçə fəryad...
Səslənsin qulağında xalqımızın haqq səsi -
Cavanşirin, Babəkin, Koroğlunun nərəsi.
O varaqlar xalqının tarixidir, varıdır,
Mübarizə yolları, qələbə yollarıdır.
Bu yollar namus yolu, şərəf, qeyrət yoludur.
Bu yollar başdan-başa qurbanlarla yoludur.
Canlansın xatirində o əyyamlar, o dəmlər,
Varaqlarda gördüyün o qırmızı rəqəmlər
Məğrur əcdadımızın qanı ilə yazılmış,
Hər varaqda bir eşqin tarixi, izi qalmış!
Ey hər gün təqvimindən bir varaq cıran oğlan!
Əllərin titrəyirmi onu qoparan zaman?
Qoy titrəsin əllərin, sən düşün dərin-dərin,
Gözlərinin önündə dayansın əməllərin!

Şəki, 21 avqust 1957.

SƏRHƏD AĞAQLARI

Çəmənlər, çayırılar, göy biçənəklər
Düşmür xəritəyə nədən çox yerdə?
Ancaq sərhəd boyu duran dirəklər
Qırmızı xətt cızır xəritələrdə...

Üstü dama-dama bu dirəklərin
İki tərəfi var, iki üzü var.
Bircə üzünü də itirər yəqin
Bu dünyada iki üzlü adamlar.

Bu taxta dirəklər, yəqin bir zaman
Məşədə vüqarlı bir ağac olmuş.
Şərəflə ömr edib yaşadığından
Quşların yuvası ona tac olmuş.

Artardı vüqarı onun anbaan
Azad quşlar üçün olduqca sığnaq.
O vaxt nə bilsin ki, ötəcək zaman
Özü azadlığa sərhəd olacaq.

Onun sakinləri verib səs-səso
İstədiyi yerə uçardı şən-şən,
O da şadlanardı bundan... Bu günso
Sərhəd qayırmışlar onun özündən.

O vaxt nə bilsin ki, insanların da
Alnına səlbi tək o, dəyəcəkdir,

Bir zaman başının üstündən onun
Quşlar da ötüşə bilməyəcəkdir.

Məşədə vüqarlı bir ağac ikən
İstərdi insana o, yoldaş olsun,
Yoxsulun evində ya bir pilləkən,
Ya bir dəhrə sapı, ya bir xış olsun.

Talei başqa şey göstərdi ona:
Sədd oldu insanın arzularına.

Başının üstündə dayanır bulud,
Onun dövrəsində rüzgar inləyir.
O, sərhəd boyunda kötük olunca,
Yoxsulun peçində yanaydım deyir...

Ey taxta dirəklər, sizi dünəndən
Yetişmiş taxıl tək biçib qırıydım,
Yanan üreklərin atəşilə mən
Sizi tonqal edib alışırdıydım.

Bir çəpər oldunuz əsrlərlə siz
Önündə hər eşqin, hər xoş niyyətin,
Sizin alovunuz qurudar ancaq
Gözünün yaşını bəşəriyyətin!..

Mart 1955.

MƏN SEVİRƏM

Mən sevirəm, məhəbbət şərəfidir, şanımdır.
Mən bir quşam, məhəbbət sonsuz asimanımdır!
Mən sevirəm, sevgisiz açılmaz gül-çiçəklər,
Mən sevirəm, sevgisiz alışırmı ürəklər?
Mən sevirəm, nurlanır ürəyim sevgilərdən,
Mən sevirəm, sevirəm, yaşayıram demək mən.
Mən sevirəm, sevgisiz quş da bala uçurmaz.
Mən sevirəm, sevgisiz nə qış olar, nə də yaz!
Mən sevirəm, çölü də, mən sevirəm dağı da,
Gülmək qədər sevirəm dolub ağlamağı da.
Eniş etmək istəyən yoxuşu çıxsın gərək,
Sevgidir ömür yolum beşikdən məzaradək...
Mən həm qarı sevirəm, həm yağışı sevirəm,
Həm baharı sevirəm, həm də qışı sevirəm.
Mən sevirəm yurdumu, mən sevirəm elimi,
Bülbül tərənəsi tək şirin, ana dilimi.
Mən sevirəm çayların, bulaqların səsinə,
Sevirəm çiçəklərin, güllərin nəfəsini.
Sevirəm gözəllərin qarasını, ağını,
Sevirəm sevgilimin nazını, şıltağını.
Sevirəm gülüşünü balaca körpələrin,
Duyuram dərin-dərin, sevirəm dərin-dərin.
Duruşum da məhəbbət, yerişim də məhəbbət,
Gülüşüm də məhəbbət, hər işim də məhəbbət...
Xilqətin də anası əzəldən sevgi olmuş,
İnsan qoca dünyanı sevmək üçün doğulmuş!
Sevgidir yaşamaqçın insana can verən də,

Sevgidir mənə ancaq həyatı sevdiren də.
İşıqı da sevirəm, kölgəni də sevirəm,
Ey ayağımdan çəkən! Mən səni də sevirəm.
Sənin varlığın mənə həyat dərsi öyrədər,
Sən olmasaydın öyər,
Ömür gəmim gah üzüb, toxunmazdı gah daşa,
Yekrəng olardı mənim həyatım başdan-başa.

May 1957.

ZİNDANDA

Tatar şairi Musa Cəlilin xatirəsinə

Yaratmaq eşqilə yaşayan oğlan,
Demə: yaratmağa saray gərəkdir.
Ürək dolu olsa dayanmaz bir an,
Zindana salsan da dillənəcəkdir.

Doldur ürəyini dolmuş göy tək,ın,
Sükansız gəmidir qayəsiz insan.
Müqəddəs əqidən, böyük məsləkin
Keçirər ömrünü fırtınalardan.

Ağlayan ağladar, yaxılan yaxar,
Yerdən soruşurmu gün doğulanda?
Daşın dibindən də göyərüb çıxar,
Çiçəyin toxumu dolu olanda.

Ürək göylər kimi dolubsa, nə qəm,
Yayda da, qışda da boşalacaqdır.
Boş isə, əlinə götürmə qələm,
Varaqlar qəlbin tək boş qalacaqdır!

Dol ki, boşalasan, belədir, bəli,
Göz yaşı yaranır qəlb atəşindən.
Dünyanın ən gözəl söz inciləri
Qaranlıq zindanda yaranır bəzən!

23 aprel 1957.

MOABİT

Musa Cəlilin xatirəsinə

Ah, Moabit, Moabit! Ey əsarət yuvası!
Qucağında çalındı hər gün ölüm havası?!
Döşəməyə çiləndi arzuların göz yaşı,
Bir-birindən ayırdın neçə yarı, yoldaşı?
Neçə arzu, neçə kam səndə soldu, saraldı,
Neçə ömrün yazını boran aldı, qar aldı,
Onların dərdi ilə alışdımı sinən, de?
Ey əsarət yuvası! Sən bildinmi sinəndə
Yarandı ən möhtəşəm azadlıq nəğmələri!
O nəğmələr dolaşdı bu dünyada hər yeri,
O nəğmələr tanıtdı səni bütün cahana.
Ah, Moabit, Moabit, batdın günahsız qana!
Adını nəğməsində yaşadan bir insanı
Bəs sən niyə çürütdün, sənin insafın hanı?!
Sən bildinmi, sinəndə böyük bir ürək vurur,
O, daş hasarlarını nəğməsilə uçurur?!.

May 1957.

YENƏ BİR ARZU QALDI

Ananın üreyində
Ulduzlar durdu səfə,
Bala qığıltısını
Eşidəndə ilk dəfə.

Arzu doğdu arzudan
Dedi: "Balama qurban
Kəhər atlar, qulunlar!
Balam havaxt dil anlar?"

Uşaq dil də anladı,
Dil açdı: "Ana" - dedi.
Ana: "Hər dərdin, bala,
Gəlsin bu cana!" - dedi.

Üzünə güldü cahan,
Arzu doğdu arzudan.
Ana dedi: "Bəs haçaq
Balam ayaq açacaq!"

Bala ayaq da açdı,
Küçədə gəzdi, qaçdı.
Ana qəlbi sığmadı
Fərəhindən göylərə,
Hər bala addımına
Əhsən dedi min kərə.

Arzudan arzu doğdu,
Ana dedi: - "Azdı bu!

Balam da balalar tək
Havaxt dərsə gedəcək?"

Bala dərsə də getdi,
Bala dərsdən də gəldi,
Deməyin ki, ananın
Arzuları gödəldi.

Ana dedi: "Azdı bu!"
Arzudan arzu doğdu.
Dedi: "Balam bəs haçaq
Məktəbi qurtaracaq?"

Bala məktəb bitirdi,
Ali məktəbə girdi.
Ananın arzuları
Yenə də tükənmədi.
"Ah... bircə tez balamın
Toyunu görüm!" - dedi.

Arzudan arzu doğdu,
O qurtardı, bu doğdu,
Ana bir vaxt gördü ki,
Ömrü axıra yetmiş,
Arzuların odunda
Öz ömrünü ər itmiş.

Ana öz balasının
Yolunda can çürütdü.
Bala, anaya çatdı,
Bala, ananı ötdü.

Ah, yenə də ananın
Arzuları bitmədi,
Bu arzular, arzular
Ananı tərk etmədi.

Düşdü əldən-ayaqdan,
Ana tamam qocaldı;
Dünyadan köçəndə də
Ananın ürəyində
Yenə bir arzu qaldı...

Ana getdi dünyadan
Balanın çiçəklənən
Ömrünün yaz çağında,
Ananın arzuları
İndi də təkrar oldu
Balasını böyüdən
Balanın dodağında.

Aprel 1957.

BİR ÜRƏYİN MİN DUYĞUSU

Ürəklər hamısı yumruq boydadır,
Hamısı bənzəyir biri-birinə.
Lakin hər ürəkdə bir aslan yatır,
Baş vurmaq çətindir sirrlərinə.

Hamısı döyünür, yaxşı dinlə sən,
Çətindir ayırmaq, seçmək onları.
Ancaq bir-birinə bənzəmir nədən
Bütün ürəklərin həyəcanları?!

Ey rəssam! Qəlbimi görürsənmi sən,
Çəkə bilərsənmi onun şəklini?
Unutma, bu işi boynuna çəksən,
Ürək yox, duyğusu cəlb etsin səni.

"Eh, buna nə var ki..." - deyə bu dəm sən
Bir parça ət çəkdin, xətrimə dəydin.
Qəlbimi yaşadan döyüntülərdən
Yalnız bircəsinə çəkə biləydin!

Ey rəssam, dünyada yeddiçə rəng var!
Arzular rəngbərəng, diləklər zəngin...
Hər ürəkdə yatır min cür duyğular,
Onları çəkməyə çatarmı rəngin?!

Sentyabr 1957.

YAY GECƏSİ

Hava meyxos, tərənəməyir
Ağacların yarpaqları.
Gecə keçmiş, qaralmışdır
Evlərin də çıraqları.

Göyün qızıl qəndilləri
Göz vurduqca bir-birinə,
Düşür almas danələri
Budaqların çətirinə.

Ay buludlar arxasında
Gah gizlənir, gah boylanır,
Çiçəklərin ləçəyində
Çillə-çillə işıq yanır.

Dağlar, daşlar mürgü döyür,
Elə bil ki, yuxuludur.
Gecələrin qucağında
Həyat gizli, sirr doludur.

Nəsə gizli mənə yatır
Yarpaq səsi, quş səsinə.
Sevənlərin sirrimi var
Gecələrin sinəsində?..

Bu da başqa bir aləmdir,
Göylər işıq, yerlər qara.

Gecə dərin sükutilə
Lay-lay deyir yatanlara.

Sükutun da öz aləmi,
Sükutun da öz dili var.
Ancaq onu qulaq deyil,
Qəlb eşidər, könül anlar!

Sinəsini açıb insan
Qucmaq istər göyü, yeri.
Yatmaq üçün yaranmamış
Doğrusu, yaz gecələri...

Gündüz - oynaq bir uşaqdır,
Baxışından nur tökülür.
Nə dərdi var, nə qayğısı
Qah-qah çəkib gülür, gülür.

Gecə isə elə bil ki,
Dünya görmüş bir qocadır,
Baxışı da, gülüşü də
Müəmmalı tapmacadır.

O, düşünür dərin-dərin,
Düşündürür həm də səni.
Ürəyini görəmməzsən
Zilləsən də gözlərini!

Səki, 19 avqust 1957

QOCALARMI?

Şair qalxdı tribunaya,
Dağ başına qondu qartal.
Nəfəsini dərdi hamı,
Bir sükuta qərq oldu zal.

“El bilir ki, sən mənimsən...”
Deyib durdu, nəfəs aldı.
O duruxdu, o tutuldu,
Şərin ardı harda qaldı?

Niyə susdun, niyə, şair?
Pərt eləmə gəl mənə sən.
Unutdunmu gəncliyində
Oxuduğun nəğməni sən?

Sap qırıldı, mirvarilər
Dağıldımı yoxsa yerə?
Qocalmışımı bizim şair -
Bir xal düşdü ürəklərə.

Öskürərək təkrar etdi
Misrasını o yenidən.
Ah!.. Gəlmədi şərin ardı
“Şair, nə tez qocaldın sən!”

Bu dəm kimse dindi zaldan,
Çatdı onun köməyinə.

Şair tutdu bu misranı
Bülbül kimi ötdü yenə.

Ürəyimi çaldı bu hal,
Pıçıldadım mən bu ara:
- Sənətkarın öz sözünü
El qaytardı sənətkara.

Çünki onun hər kəlməsi
Elin, yurdun öz səsidir.
Ürəyi xalqın ürəyi,
Nəfəsi el nəfəsidir!

Ürəyimdə dedim: - Şair,
Öz kamını sən almısan.
Əlli deyil, yüzündə də
Kim deyər ki, qocalmısan?!

Sən bülbülsən el bağında,
Gəncsən ömrün hər çağında.
Sözü elin dodağında
Yaşayan da qocalarmı?

Yerdən qalxıb ucaldın sən,
Şair deyil “el” deməyən,
Kökü yerə işləməyən
Bir ağac da ucalarmı?

QARA SAÇLAR, AĞ SAÇLAR

Saçlarıma dən düşür, dən düşür, yaman düşür,
Hər baxanda anamın ürəyinə qan düşür.
Bu ağ saçlar, ay ana, səni dərddə salmasın,
Saçımın ağlığından qanın heç qaralmasın!

Alışırım gecələr masa arxasında mən,
Saçlarım da ağarır, qəlbimin atəşindən.
Sən demə ki, balamın bəlkə gizli qəmi var,
Vaxtsız ağaran saçın özgə bir aləmi var.

Ölüm belə qəm deyil bu həyatı duyana,
Mən bu ağ saçlarımla öyünürəm, ay ana!
Qara, şövə saçları təbiət vermiş mənə,
Mən güvənə bilmərəm onun bu töhfəsinə.
Zəhməti həyatımın ilk bəzəyi sanmışam,
Ağ saçları həyatda mən özüm qazanmışam.

Sentyabr 1957

BAHAR VƏ MƏN

İllər keçir axıb keçən sular kimi,
Hər il başqa duyğularla yanır ürək.
Hər gələndə bahar gəlir bahar kimi,
Məni görmür bahar ancaq gördüyü tək.

Bahar gəlir, fərəhindən gülür aləm,
Bahar gəlir, hər il gələn bahar kimi.
Mənsə hər il dəyişirəm
Əynimdəki paltar kimi.

Aprel 1957.

İLK KİTABIN

Nazim Hikmətin Bakıya gəlməsi münasibətilə

Düz otuz il bundan əvvəl, sən damla-damla
"Al günəşi burda içib türkülər"¹ ötdün,
Bakı səni böyütdükcə sən də inamla
Ürəyində min bir səslə arzu böyütdün.

Anam Bakı sənin də ilk məktəbin oldu,
Sən buradan pərvazlanıb qalxdın göylərə.
Ancaq sənin ömür yolun nə çətin oldu,
Qarşına gah qaya çıxdı, gah dağ, gah dərə...

Bir igidin həyatıdır axı otuz il,
Otuz ildə çox bulaqdan sən su içmisən.
Görürsənmi, Bakı artıq sən görən deyil,
Bakı kimi sən özün də çox dəyişmisən!

Düz otuz il bundan əvvəl, sən heyran-heyran
Nəğmə dedin "canın Bakı, gözün Bakıya".
Bir kitabla getmiş idin bizim Bakıdan,
Yüz kitabla qayıtmısan bu gün Bakıya.

Ürəklərdən alar ancaq söz mayasını,
Şərin, sözün neçə candan neçə can almış.
Nazim, sənin yüz kitabın öz mayasını
Bakımızda yaratdığı kitabdan almış!

Bakı, oktyabr 1957.

¹ N. Hikmətin 1926-cı ildə Bakıda nəşr etdirdiyi "Günəşi içənlərin tür-küsü" kitabına işarədir

"LEYLİ-MƏCNUN"

"Leyli və Məcnun" operasının əlli illiyinə

Kərbəladada unudulmuş bir qəbir var.
Kölgə salmış onun üstdə çətir kimi göy palmalar.
Gecə-gündüz bir quş ötür qonub qəbrin baş daşına.
Öz qüssəli nəğməsilə lay-lay çalır sanki ona,
Qanadını qəbrə çırpıb o, oxumur, o ağlayır
Öz səsilə "Leyli Məcnun" dastanını varaqlayır.

Bizim Bakı şəhərində şərəfli bir xiyaban var.
Xiyabanın ortasında dikəlibdir bir daş məzar.
O qəbrin də baş daşında bir quş ötür axşam-səhər,
Onun qəmli nəğməsinə heyran qalır yol ötənlər.
Bu nəğmədə göy hıçqırır, şimşək çaxır, sel çağlayır,
Öz səsilə "Leyli Məcnun" dastanını varaqlayır.

İraq - Bakı aralıqda neçə dəniz, neçə dağ var.
Ancaq biri-birinə də çox yaxındır bu məzarlar.
Burda yatan ürəklərin hər birisi dərin-dərin,
Acısını bir yaşamış bir eşqin, bir məhəbbətin.
Hər ikisi nəğmə demiş, bir pərdədə, bir nəfəsdə
Hər ikisi nəğmə demiş: biri sözdə, biri səsdə...

Füzuli öz dastanını yazanda dar otağında,
Bildimi ki, zəmanənin tamam özgə bir çağında
Onun doğma torpağında bir sənətkar doğulacaq? -
Ürəkləri bir vuracaq, duyğuları bir olacaq.
O, bilmədi, bu şərəfi Üzeyirə zaman verdi.
Füzulinin sözlərini nəğmələrə o çevirdi.

"Leyli Məcnun" - axıb keçdi iki qəlbin tellərindən.
Rəng aldı gül-çiçəklərdən, işıq aldı dan yerindən,
O bir nurlu ulduz kimi yandı sənət göylərində.
Təkcə burda deyil, yandı o, dünyanın çox yerində.
Onun sirli xallarına dağ baş əyər, sel dayanar.
Bu yangıdan bircə qətrə selə düşsə sel də yanar.

"Leyli Məcnun!" - ulu eşqin, məhəbbətin fəlsəfəsi,
"Leyli Məcnun!" - ötən dilsiz əsrlərin hicran səsi!
"Leyli Məcnun!" - hər bəmində min ürəyin bir səsi var.
Hər zilində qoca Şərqi öz dərdi, öz naləsi var.
"Leyli Məcnun!" - heç solmayan min ətirli bir çiçəkdir.
O, xalqımın gözləriylə ağlayacaq, güləcəkdir.

Kim deyir ki, "Leyli Məcnun" yatırırmışdır nəsilləri
Xeyir, oxu, yaxşı oxu ötüb keçən o illəri.
Leylilərin göz yaşları, məcnunların ah-fəqanı
İntiqama çağırırmışdır Koroğlunu, Səttar xanı.
Səttar xanın qılıncında yanan alov söylə nədir?
O, Məcnunun qəlb odundan ora düşən bir qətrədir.

"Leyli Məcnun!" Bütün sevən ürəklərin öz adısan.
Sən ağ saçlı qoca Şərqi könül yaxan fəryadısan.
Sən keçmişim, sən tarixim, sən xalqımın könül sazı.
Sən kif atmış əhkamlara nəsillərin etirazı,
Nəğmələrin dağlarımdan axan daşqın şölaləmi?
Vüsətinə, hikmətinə əsir etdin sən aləmi.

"Leyli Məcnun!" Sən ətrisən tər güllərin, çiçəklərin.
Söhbətişən yarpaqların, nəğməsişən küləklərin.
Sən muğamlar deryasından çıxarılan bir incisən.
Sən birinci yaranmışsan, bu gün belə birincisən.
Çünki sən hər xalında elin, günün nəfəsi var.
Bu dağların, bu daşların, bu düzlərin öz səsi var.

27 yanvar 1958

Dünyanın hər neməti sənindir, sən, insan!
Axı, bu nemətləri sən özün yaradırsan!
Göyə hökm eləyirsən, yerə hökm eləyirsən!
"Dünyada hər nə varsa, mənimkidir" - deyirsən.
İndi də başlamısan göylərə əl atmağa...
Ancaq nədən ömrünü bircə gün uzatmağa
Çatmır sən qüdrətin?
Azımdır fərasətin?!!

Noyabr 1957.

QARANQUŞ VƏ SƏRÇƏ

Gəldi bahar, ilk bahar
Yarpaq açdı ağaclar.
Sellər, sular çağladı.
Düzləri qucaqladı.
Qovuşunca çay-çaya
Səs düşdü bağ-bağçaya,
Gəldi qaranquş öncə
Gülzar onu görünce
Fərəhləndi, sevindi
Qaranquşa "gəl" dedi.
"Gəl bizim aynabəndə,
Yoldaş ol mənə sən də".

Qaranquş yuva tikdi
Aynabənddə bir səhər
Gülzar baxıb sevindi,
Sevindi evdəkilər.

Gülzar qaranquşları
Özünə dost sanardı.
Hər səhər dostlarının
Səsinə oyanardı.
Qaranquşlar öyrəşir,
Günü-gündən Gülzara.
Ana quş pay da verdi
Lələyindən Gülzara.

Gülzar mahnı oxudu:
"Qaranquş, ay qaranquş,
Mənə necə əzizdir
Verdiyin pay, qaranquş...
Qaranquş, ay qaranquş!..."

Günlər belə ötüşdü,
Gülə-gülə ötüşdü.
Gəldi boranlı günlər
Çənli, dumanlı günlər.
Xəzan çökdü bağlara
Xal düşdü yarpaqlara.
Azaldı çaydan sular
Qatarlaşıb uçdular
Quşlar isti yerlərə,
Sakitləşdi dağ-dərə.
Dağda payız küləyi
Öz atını səyirtirdi.
Bütün quşlardan qabaq
Qaranquş uçdu, getdi.

Bir səhər Gülzar durub
Yuvanı boş görünce,
Ürəyinin telləri
Sızladı incə-incə.
Dedi: - Yuva, de sənin
Bəs hansı sahiblərin?
Onlar nə tez getdilər.
Qəlbimi incitdilər.
Küsdülər bəlkə məndən
Bu çöldən, bu çəməndən
Niyə tez ayrıldılar?
Məni dərdə saldılar.
Yuva cavab vermədi.

Qızın qanı qaraldı.
 Qaranquşun yuvası
 Ona xatirə qaldı.
 Gülzar hər axşam-səhər
 Seyr etdi boş yuvanı.
 Dedi: - Yuva, ay yuva
 Mənim dostlarım hanı?
 Qızı belə görünce
 Nənəsi dilə gəldi.
 Dedi: - Dünyanın işi
 Əzəldən belə gəldi.
 Gələn gedər, ay qızım,
 Fikr eləmə boş yerə.
 Qaranquşlar payızda
 Uçar isti yerlərə.
 Davamsızdır qaranquş
 Soyuğa tab gətirməz.
 Vəfasızlar dostluğu
 Axıracan yetirməz.

Nənəsinin sözləri
 Qızı yamanca tutdu.
 Ay keçdi, yavaş-yavaş
 Dostlarını unutdu.
 Qış gəldi, yağdı qar da
 Ancaq bağ-bağçalarda
 Səsləndi axşam-səhər
 Balaca, boz sərçələr.

Gülzar görüb onları
 Fikirləşdi bu ara:
 "Bəs niyə boz sərçələr
 Dözür bu soyuqlara?"
 - Sərçə, sərçə, a sərçə

Dözdün şaxtaya, sərçə!
 Sən bizi tərk etmədin
 Özgə yerə getmədin.
 Dözdün qışın qarına
 Əhsən bu ilqarına!
 Gözəlliyin yoxsa da
 Etibarın var sənin.
 İstisi də gözəldir,
 Soyuğu da vətənin!

Noyabr 1957.

AD GÜNÜ

Osman Sarıvəlli oğlunun adını Babək qoymuşdur

Oğul, fayda yoxdur biz qoyan addan.
Özün hünər göstər, özün ad qazan.

O. Sarıvəlli

Bu gün ad günüdür, ay Azər balam,
Adınla bərabər ucalasan sən.
Bu adı hədiyyə vermişik sənə,
İstərim həyatda ad alasan sən.

Vətənin adıyla çağırdım səni,
Sənə Vətənimin adını qoydum.
Onun hər qəmini, hər sevincini,
Ay oğul, sinəmin başında duyduam.

Atanın ön böyük eşqi, muradı,
Şəri dilə gəlib "Vətəndir!" - dedi.
Azər, körpə balam, sənə bu adı,
Mən verdim, bəlkə də Vətən vermədi.

Bülbül cəh-cəh vurub oxumazdımı
Ona bülbül adı qoyulmasaydı?
Gül bu qədər gözəl qoxumazdımı
Məgər onun adı gül olmasaydı?!

Adı da, sanı da əməl ucaldır
Ad səni qaldırmaz, sən adı qaldır!..

Atan fərəhlənsin əməllərindən,
Vətən çaylarından güc alsın səsin!
Sən elə yaşa ki, anamız Vətən,
Sənə öz adını halal cəyləsin.

Mart 1959.

XALA

Bizim məktəbimizdə
Bir qoca xala vardı.
Qırx beş dəqiqədən bir
Zəngimizi çalardı.
Nə tez çalmazdı, nə gec,
Səhv etməzdi bir an da.
Saatsız da bilərdi
Zəngin vaxtı çatanda.
Yaxşıca tutmuşdu o
Öz işinin yolunu,
Odur ki, çox sevərdi
Müəllimlər də onu.
Xalanın bundan özgə
Ayrı işi də vardı.
Bizim üçün çox gözəl
Təbəşir saxlayardı.
Bir gündə dörd-beş dəfə
Gələrdik təbəşirə.
O, mehriban qarını
İncidərdik boş yerə.
Ay uşaqlıq, uşaqlıq,
Qərribə aləmin var.
Niyə əyləndirərdi
Səni belə oyunlar?
Bəzən vaxtından əvvəl
Qapıb zəngi çalardım,

Bu cür əyləncələrdən
Yaman ləzzət alardım.
Uşaqlığın, doğrudan
Qərribə aləmi var.
Mən bilmirəm, bilmirəm,
O zamanlar, o vaxtlar
Nəçin bu daş ürəyim
O yazığa qıyardı?!
Müdür mənim yerimə
Xalanı danlayardı.
O isə yazıq-yazıq.
Başını tərpədərdi.
Uşaqların əlindən
Hey şikayət edərdi.

Aylar, illər dolandı,
Böyüyüb yaşa doldum.
Yurdumun qucağında
Mən də vətəndaş oldum.
Qələm, dəftər yerinə
Çəkil tutdu əllərim.
Çıxdı yadımdan tamam
Uşaqlıq əməllərim.
Bir boranlı qış günü
İşdən evə dönürdüm,
Bizim xalaya bənzər
Yolda bir qarı gördüm.
Bəli, özüdür, özü,
Amma yaman qocalmış.
Qat-qat olan qırıqlar
Üzünə kölgə salmış.
Hörmətlə salam verib
Yaxınlaşdım ona mən.
Tanımadı o məni,
Tanımadı deyəsən;
Mən söhbətə başladım

Onunla çox mehriban:
 - İşin, gücün necədir?
 - Sağ ol, oğul!
 Bu zaman
 Qəlbimin göylərində
 Şimşək çaxdı bir anda
 Dağlar çənə бүрүнər
 Göy gözünü sıxanda,
 "Sağ ol" - dedi - o mənə,
 "Sağ ol" - dedi - ürəkdən.
 Uşaqlıq günlərimçin
 Layiqmiyəm buna mən?!
 Bu söz mənə haramdır,
 Eşit məni, can xala.
 Heç olmasa, sən indi
 Məni söy, məni danla!
 İndi başa düşərəm
 Nə deməkdir bu danlaq?
 Yoxsa əzab içində
 Qəlbimi dərd alacaq.
 Ay uşaqlıq, uşaqlıq,
 Qəlbimə xal saldı qəm
 Sənin əməllərinin
 Əzabını çəkirəm.
 Bəsdir mənə bu əzab,
 Bəsdir ömrüm uzunlu!
 Qəlbim dara düşəcək.
 Hər görəndə mən onu.
 O yaxşılıqdan özgə
 Nə edərdi bizlərə,
 Biz onun zəhmətini
 Neçin vurardıq yerə?
 Mən onun əllərindən
 Azmı təbəşir aldım?
 Təbəşirin açdığı
 Yolla gedib ucaldım.

Ay uşaqlıq, uşaqlıq,
 Sən bir çiçəkli yazdın.
 O zamanlar bunları
 Bəs neçin anlamazdın?!

Xala məndən ayrılıb
 Düzəldi öz yoluna,
 Ürəyimdə bir ağrı
 Baxdım arxadan ona.
 İstədim ki, yenidən
 Qaçıb onu saxlayım.
 Öpərək üz-gözümdən
 Mən onu qucaqlayım.
 Deyim: əfv et, bağışla
 Keçmiş dəəcəlliyimi
 Sənə xidmət eyləmə
 İndi mən balan kimi!
 Söylə görək, ay xala,
 Söylə, mənə olsun ar,
 Varmı mənim tək yenə
 Məktəbdə pis uşaqlar?!

CÜMƏ GÜNÜ

Həftədə bir dəfə görüşürük biz,
Həftədə bir dəfə... Cümə günləri...
Bu günlə döyünür ürəklərimiz
Biri-birimizi duyandan bəri.

Deyirəm, ey bazar, bazar ertəsi,
Çərşənbə, adına, tez ötüşün siz
Dinsin qulağında o gülüş səsi,
Dəysin bir-birinə nəfəslərimiz.

Könlüm bu sevdəyə düşəndən bəri
Hər saatım həftə, hər günüm aydı
Deyirəm, həftənin bütün günləri
Bizi birləşdirən cümə olaydı.

Sən mənim yanımda olanda, bir an,
Günəş dolanmasın, yer hərlənməsin!
Axmasın, yerində dayansın zaman
Vüsal ayrılıqla çəpərlənməsin.

Əqrəblər yeddinin üstündə qalsın!
Alım nəfəsimi mən də dərinədən.
Görüş vaxtımızda bir daş asılsın
Bütün saatların əqrəblərindən!

Mart 1957.

YARPAQ

Tövşüyə-tövşüyə qatar dayandı,
Tapaşdıq, görüşdük...
görüşməyəydik...
Sənəmiz başında nə idi, yandı,
Niyə başımızı aşağı əydik?

Niyə göylər kimi tutulduq o gün?
Niyə birdən-birə belə dəyişdik?
Səkkizcə dəqiqə danışmaq üçün
Biz tut ağacının altına keçdik.

Bəli, dedilər ki, burada qatar
Səkkizcə dəqiqə duracaq ancaq.
Ey bu vaxtı qoyan, insafınmı var?
Günahdır ürəyi qəlibə salmaq!

Sevənə nə saat, nə həftə, nə gün,
Yalnız bir görüşə il də azdır, az
Səkkiz dəqiqəni hardan düşündün.
Bizə əbədiyyət özü də çatmaz.

Kənardan baxanlar kəsəndi bizə,
Bəlkə də "bəxtəvər" dedilər o gün.
Kim girə bilərdi ürəyimizə,
Biz ki görüşürdük ayrılmaq üçün.

Titrədi dodağım, titrədi dilim,
Sənin də vücudun titrədi bu dəm.

Səkkiz dəqiqədə düzü, sevgilim,
Biz nə danışmışıq hələ bilmirəm.

Onu bilirəm ki, öz ürəyimdə
Vaxtın azlığından gileylənirdim.
Alışıb yanırdı söz ürəyimdə
Susurdum, dilimi mən kimə verdim?

Sözlər fikrimizdə dəstəbədəstə
Düzülür, dağılır, aşib-daşırdı.
Bizim yerimizə başımız üstə
Yarpaqlar danışır, pıçıldaşırdı.

Burulub açılan buludlar kimi
Haldan-hala düşdüm hicran əlindən.
Səkkiz dəqiqədə çəkdiklərimi
Bütün ömrüm boyu çəkməmişəm mən.

Ötdü yarpaqlarda yel narın-narın,
Öz hicran fitinini qatar da çaldı.
Ancaq hərarəti dodaqlarının
Dodağımda qaldı, dilimdə qaldı.

Mən həmin bu yerdən ötürdüm dünən
Çaxdılar başıma sanki dünyanı.
Yarpaqlar dillənib soruşdu məndən
"Niyə tək gəlmisən, sevgilin hanı?"

Nə cavab verəydim mən yarpaqlara?
Yeriyib onların birini üzdüm.
Xəyalən qayıtdım ötən çağlara,
O müqəddəs yeri bir daha süzdüm.

Son görüş... Əqlimi başımdan almış,
Xəstəhal olmuşam o gündən bəri.
O tut ağacının altında qalmış
Elə bil qəlbimin döyüntüləri.

Bu yarpaq toxunmuş bəlkə üzünə,
Öpmüş saçlarından, yanaqlarından,
O, buna görə də əzizdir mənə
Bütün ağacların yarpaqlarından.

Yarpağa can verdim öz nəfəsimdən.
Gah öpdüm, oxşadım, gah suya qoydum.
Hər onu əlimə götürəndə mən,
Qəlbimin başında bir ağrı duydum.

Mən onu nə qədər əzizlədimse
Gün-gündən qurudu, saraldı soldu,
Canımı eşqimə qurban dedimse
Qismətim yenə də ayrılıq oldu.

Bəlkə də, bəlkə də yanılmışız biz,
Sevda ötərgidir bir qonaq kimi;
Bir zaman bizim də məhəbbətimiz
Bəlkə solacaqdır bu yarpaq kimi.

İyul 1957.

SƏN ATDIN YERƏ

Nə deyib saçını kəsdirdin, gülüm?
O gün gəlməyəydin görüşə barı.
Kəsdirdin, ayaqlar altına düşdü
Qumral saçlarının qıvırcıqları.

Hər buruq telinə can demişəm mən,
Saçını nə qədər iyləmişəm mən.
Mənim toxunduğum qara telləri
Kəsdirib ayaqlar altına atdın.
Sən saç uzatdığın neçə illəri
Düzünü söyləsək, bir günə satdın.

Sənin saçlarını axı, neçə il
Sıxıb qər q etmişəm mən öpüşlərə?
Düşünsən, sevgilim, saçların deyil,
Mənim öpüşlərim atılmış yerə...

İyul 1957.

EY ANA TƏBİƏT

Ey ana təbiət, de, neçin, niyə
Gülün budağında tikan bitirdin?
Bulağın gözünü qotur keçiyə,
Bulanıq suyunu ceyrana verdin?

Gülün həsrətilə bülbül ağladı,
Üç ay nalə çəkdi, sinə dağladı.
Gül açılan zaman, təbiət, nədən
Bülbülün gözünü kor eylədin sən?!

Ürəklər tanıdı hökmünü dərdin,
Yaxsını yaxşıya tuş gətirmədin.
Leylini Məcnuna, Zeynəbi Zeydə,
Baharın odunu qışa vermədin.

Günəşin başına yer dolansa da
Günəş bunu bilmir, de bu nə işdir?
Ay günün eşqilə daim yansa da
Onunla bir dəfə görüşməmişdir.

Ey ana təbiət, de, neçin, niyə
Gülün budağında tikan bitirdin?
Bulağın gözünü qotur keçiyə,
Bulanıq suyunu ceyrana verdin?

May 1957.

XATİRƏLƏR

Hacıbaba Həsənov bəstələmişdir

Ömür keçir bir su kimi,
Könlümdəsən arzu kimi.
Həsretindən quzu kimi
Dilə gəlib mələr-mələr
Qəlbimdəki xatirələr.

Özün getdin, sözün qaldı,
Sinəm üstə közün qaldı,
Bağçalarda izin qaldı
Gah ağlayar, gah da gülər,
Qəlbimdəki xatirələr.

Qəlbimizi bir gün açdıq,
Sarmaşığı tək biz sarışdıq,
Gah küsüsdük, gah barışdıq
İndi mənə şirin gələr
Ötən, acı xatirələr.

İyul 1957

ÜRƏYİMCƏSƏN

Sorursan ki, söylə nədir məni sənə sevdiren?
Necə verim cavabını, heç bilmirəm, necə, mən.
Demirəm ki, bahardan xoş, gül-çiçəkdən incəsən,
Bircə bunu bilirəm ki, mənim ürəyimcəsən.
Heç bilmirəm sualını hara, hara mən yozum?
Əgər mən bir səmayəmsə - sənsən ayım, ulduzum.
Bülbüləmsə, mən ötərim bu çəməndə səninçün.
Sən mənimçün yaranmısan, mən də, mən də səninçün.
Uca-uca bir dağamsa, zirvəmdəki qarımın.
Mən bağlı bir qıfılamsa, sən mənim açarımın.
Demirəm ki, bahardan xoş, gül-çiçəkdən incəsən.
Bircə bunu bilirəm ki, mənim ürəyimcəsən.

Aprel 1957.

ŞERİMİN AHƏNGİ

Hökmünü səndən alır hər ayım, hər günüm də,
Əlimə qələm alsam sən durursan önümdə.
Mənim könlüm əbədi məskənidir, yerindir.
Qələmimdən axanlar sənin hissləridir.

Sən mənim həyatımın, ilhamımın özüsən,
Sən ömür kitabımın ilk sözü, son sözsən.
Sənin hissin, düşüncən öz rəngidir şerimin
Ürəyimin vurğusu ahəngidir şerimin.

11 yanvar 1958.

ÜRƏK YANĞISI

- Heç olmasa, yuxuda görədim sevgilimi,
Mən onun həsrətində alışıram od kimi.
Ah neyləyim görəsen?..
Bu arzuma çatım mən?
- Düz yeyib yatsan əyər
Həsil olar diləklər.

Cavan oğlan bir gecə çoxlu duz yedi, yatdı
Onu su şırıltısı yuxusundan oyatdı.
Qalxıb dedi: - Yuxuda şirin bir yuxu gördüm
Sevgilimi deyil mən, bəs nədəndir su gördüm?
- Ah! Yansaydı ürəyin əgər sevgilin için,
Sən yuxuda su deyil, sevgilini görərdin.

18 noyabr 1957.

AY İŞİĞINDA

Nəgmə var, dinləyəndə
elə bil yetişirsən
ən böyük muradına.
Nəgmə var, dinləyəndə
bütün qəmin, kədərin*
gəlib düşür yadına.
Nəgmə var, dinləyəndə
ötən şirin günləri
anır, anır, anırsan.
Nəgmə var, dinləyəndə
sən torpaqdan üzülüb
göyə qanadlanırsan...
Nədəndir, ey sevgilim,
Dinləyəndə hər dəfə
mən "Ay işığında"nı
sən düşürsən yadıma?
Yetişirəm elə bil,
bu dünyada ən böyük
arzuma, muradıma.
Ay işığı rəqs edir,
Sanki o ay üzündə
Bəlkə ay işığından
Yarandın sən özün də.
Sən də o mahnı kimi
Həm incəsən, həm dərin.
Həm həzinsən, həm şirin!

Dekabr 1957.

GEÇİKMİŞ MƏHƏBBƏT

Mən bilirəm, bu dünyada
Yalnız mənə göz dikmisən,
Sən baharım olsan belə
Neyləyim ki, gecikmisən.

Gecikmisən, yazıq bülbül,
Bağ-bağçalar xəzan olub.
Vaxtsız ötmə, bahar keçib
Gül dərilib, gül sovlub.

Bizim qoca təbiətin
Bir amansız qanunu var:
Vaxtsız dəyən bir meyvəni
Şaxta kəsər, dolu vurur.

11 yanvar, 1958.

SƏKİLƏR

Əlimdə bir dəstə gül
 dayanmışam səkidə.
 Vağzal boyu gəzirəm,
 ürəyim səksəkidə.
 Qanad açıb uçuram
 sanki buludlarda mən,
 Hamı bilsin, yarımı
 gözləyirəm burda mən.
 Hər baxanda saata
 ancaq, qanım qaralır.
 Yamanca tez gəlmişəm,
 Hələ vaxta çox qalır.
 Qarşımda bir qatar var.
 Vaqonlara quş kimi
 çıxır, düşür adamlar.
 Hamı gülür-danışır,
 Küssülülər barışır
 Ayrılıq məqamında.
 Nələr keçir bu anda.
 Ürəklərdən, eh, nələr...
 Xəfif gülümsəmələr,
 Çasmalar, karıxmalar,
 Mehriban əl sıxmalar...
 Ağlayan kim, gülən kim.
 Yarına gül verən kim,
 Pəncərə arxasından
 Busələr göndərən kim.

Pıçıltılar, vədələr,
 xəlvəti hiçqırıqlar.
 Onların arasında
 yəqin sevgilisini
 yola salanlar da var.
 Deyirlər ki, bu qatar
 gedəndən sonra ancaq,
 Sevgilimi gətirən
 qatar gəlib çıxacaq.
 Bəs bu niyə getməyir?
 Qərribə gəlir mənə.
 İstəyirəm önümdə
 bir tir kimi uzanan
 Bu qatar tez tərpənə.
 Ah... yarını ötürən
 Nə düşünür bəs görən?
 Mən deyirəm, ay qatar,
 de dayanma, tez yeri!
 O deyir ki, sınaıdı
 qatarın təkərləri.
 Mən deyirəm, bu anlar
 məni gətirdi cana,
 O deyir ki, bu anlar
 aylar qədər uzana.
 Mənim üzümdə sevinc,
 onun üzündə kədər,
 Onunçun ağlayırsa,
 mənimçün gülümsəyir,
 səkilər, ağ səkilər.
 Sizin gen sinənizdə,
 səkilər, ay səkilər,
 Yarı yola salanın
 könlünə dağ çəkilər!
 Səkilər, ay səkilər,
 Üstünüzə nə qədər
 damıb isti göz yaşı!

Burda yola salıbdır
 neçə bacı qardaşı.
 Neçə ana balanı,
 neçə yar öz yarını,
 Neçə qış baharını.
 Bir ay əvvəl burdaca
 ayrıldım sevgilimdən,
 Bu gün görüşəcəyəm,
 yenə, yenə burda mən.
 Bir işə bax, işə bax.
 Bir səkidə bir anda,
 Dayanıbdır yanaşı
 yarı yola salan da,
 yarı qarşılayan da.
 Kim gecəni gündüzlə,
 günəşi ayla görmüş?
 Kim hicranı vüsalla,
 qışı da yayla görmüş?
 Bu səkidə qarışır
 su - atəşə, ay günə
 Hicranın göz yaşları
 vüsəl gülüşlərinə.
 Bu dünyada vüsalla,
 hicranın görüş yeri,
 Bəli, bu səkilərdir,
 bu vağzal səkiləri!

Mart 1957

DEMƏ, KÖKSÜMDƏ İMİŞ...

Üz qoyub dağlara gözdüm səni mən,
 Gül-çiçəkdən alaraq ətrini mən,
 Dinlədim quşların hicran səsinə;
 Gecənin sirr dolu əfsanəsini.
 Dolaşıb hər yanı sordum səni mən,
 Tapdadım çox güllü, çox gülşəni mən,
 Səni gördüm deyən heç olmadı, yar!
 Dedilər axtaran axırda tapar.
 Tapdım axırda səni, ah, nə deyim,
 Demə, köksümdə imiş öz ürəyim.

Sentyabr 1957.

LALƏ

Dedim: "Adın Lalə, özün laləsən
Dedin: "Bu sözlərdən kar aşmaz sənə".
Dedim: "Mən qulunam", dedin: "Hər nəsen
Lalə çox incədir, yaraşmaz sənə".

Dedim: "Gəl tər eylə bu şıltaqlığı".
Dedin: "Mən oynagam kəpənək kimi".
Dedim: "Yuvan yoxmu?" - delin: "Dünyanın
Döşündə bitirəm mən çiçək kimi.

Dedim: "Mən doyuram", - dedin "Görmürəm"
Əsdin ürəyimdə bir külək kimi.
Dedin: "İncimişəm", - dedim: "Nahaqdır,
Havadan nəm çəkmə, sən ipək kimi".

1956.

DÜŞƏ BİLMƏZ!

Bir an nəzərimdən o işıq gen düşə bilməz,
Dərdsiz başa, qəmsiz başa bir dən düşə bilməz.

Lağ eyləmə gəl aşiqə, göy olsa buludsuz
Şux qönçələrin üstünə bir çən düşə bilməz.

Yaş ötsə də ruhun dirəyi eşqidir ancaq,
Eşq atəşi vardır, can əldən düşə bilməz.

Bağlandı könül tellərinin bəndinə möhkəm,
Kəssən də, sən atsan da o, teldən düşə bilməz.

Endirmə sən öz nəğməni, ey gül, bəmə gecdir,
Naləm zilə qalxmış, daha zildən düşə bilməz.

Mən Bəxtiyaram, ayrı da düşsən nəzərimdən,
Eşqin ki, nə dildən, nə könlədən düşə bilməz.

1957

VARDIR

Nəğməndə sənin qüssəli sevda səsi vardır.
Aşiq ürəyin gör nə qədər naləsi vardır.

Çaldıqca əsir ot kimi, yarpaq kimi cismın,
Hər bir xalının min sözü, əfsanəsi vardır.

Çal, barmağın ağ dillərə dəymir sən ancaq,
Könlümdə də hər nalənin öz xanəsi vardır.

Çal nəğməni, qəlbin odu qoy qəlbimə axsın,
Hər nəğmənin əsrar dolu min fitnəsi vardır.

Sənsən işığım, hər muradım, tək bir əlimdə
Neylim ki, bir eşqin qoşa peymanəsi vardır.

Ey Bəxtiyar, heyfa ki, bu xoş musiqinin də
Öz dostu, öz aludəsi, divanəsi vardır.

1957.

ÜŞÜYƏRSƏN

(Romans)

Cavan oğlan, sən gecənin bu çağında
Nə gəzirsən pəncərəmin qabağında?
Söylə, hansı duyğu ilə qəlbin vurur?
Külək əsir, şaxta kəsir, qar sovrur.

Gah papiros çəkir, gah da fit çalırsan,
Sən gəzdikcə qar üstünə iz salırsan.
Cavan oğlan, sən mənə sözünmü var?
Duyğunmudur qar üstünə yazılanlar?

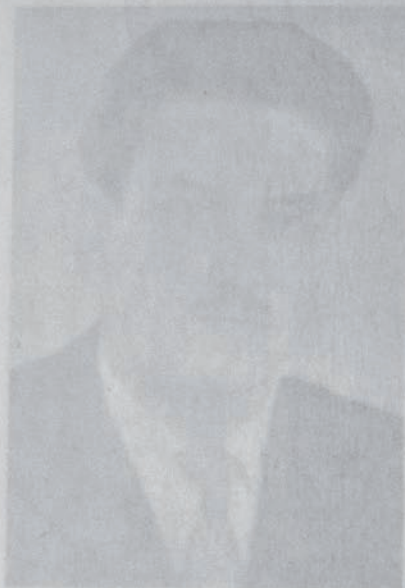
Aç qəlbini, aç utanma, nə deyirsən?
Yoxsa məndən sən cavabımı gözləyirsən?
Qoy cavabım qalsın mənim özgə vaxta,

Qar sovrur, qılnc kimi kəsir şaxta.
Niyə palto geyməyibsən, cavan oğlan,
Üşüyərsən, get evinə, aman, oğlan!

Fevral 1955

“SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ”
kitabından - 1961

"SƏCİR MİS 929RL9Rİ"
KİTABDAN - 1961

KÜRD OVŞARI

*F. Əmirovun "Kürd ovşarı" əsərinin
ABŞ-da ifa olunması münasibətilə*

Nyu-Yorkun, Bostonun
konsert salonlarında
səslənir "Kürd ovşarı".
Ondakı pak duyğular
yad ölkədə səslənib
coşdurur duyğuları.
Ölkə yad ola bilər,
ancaq duyan ürəklər
hər ölkədə ürəkdir.
Sənin hiss etdiyini
o da hiss edəcəkdir.
Ölkələr başqa-başqa.
Adları başqa-başqa,
Hər yerin öz sərvəti,
Öz varı başqa-başqa.
Qanunları cürbəcür,
Qaydaları cürbəcür.
Hər yerdə bir cür vurur
Ancaq bütün ürəklər,
Sərhədlərdə dikələn
cansız, taxta dirəklər
Sədd çəksə də torpağa,
göyə, havaya, suya,
Sədd çəkə bilmir ancaq
Qəlbə, hissə, duyğuya.

Amerikalı ağalar,
 Sizə bir sualım var:
 Yəqin istəməzdiniz,
 neçə-neçə dağları,
 çayları, okeanları
 aşaraq "Kürd ovşarı",
 yurdunuzda gurlasın!
 Nə etmək, qulaq asın
 balaca bildiyiniz
 elin könül səsinə.
 Siz heyran qalırsınız
 xalqımın yaratdığı
 Sənət abidəsinə!..
 Sənət dağları aşdı,
 könlümüzdən süzülüb
 könlünüze yol açdı.
 Axı bu mahnının da
 Pasportu yoxdur...
 Onda
 Nə üçün sərhədləri
 Qapaya bilmədiniz
 Onun üzünə bəs siz?
 Qocaman bir millətin
 yaratdığı bu müqam.
 Deyir: mən öz gücümü
 ürəklərdən almışam!
 Mənim guşələrimdə
 nəbzi vurur dəmə-dəm
 qocaman bir millətin...
 Mən əbədi səsiyəm
 məhəbbətin, şəfqətin.
 Deyir: can yangısıyam
 mən bu göyün, bu yerin.
 Şirin pıçıltısıyam
 uzun hicrandan sonra
 Birləşən həsrətlərin.

Deyir: mən arzularçın
 döyünən ürəklərin
 gizli titrəməsiyəm.
 Balasının dalınca
 su səpən anaların
 xeyir-dua səsiyəm.

Səslənir "Kürd ovşarı"...
 Kirpiklərə yaş qonur,
 Mənim də, onların da
 nəzərində bu anda
 bircə mənə oxunur:
 Mənim duyduqlarımı
 o da duyur bu dəmdə,
 Yazır eyni duyğunu
 əlimdəki qələm də.
 "Kürd ovşarı" coşdurur
 arzunu, diləkləri,
 Silir nəzərimizdən
 sərhədlərdə dayanan
 o cansız dirəkləri...
 Gizli didişmələrə
 Son qoyulur bir kərə!
 Ürəklərdən qopmayır
 Nə ağrılar, nə ahlər,
 Dənizlərə tökülür
 Bütün qanlı silahlar.

Noyabr 1959

DÜNYAMI, MƏNMİ?

Uşaqlıq şəklimə hey baxıram mən,
İllər xəyalımdan süzülüb keçir.
Şirin xatirələr gözüm önündən
Gah ağlayıb keçir, gah gülüb keçir.

Küçədən tapdığım rəngli bir şüşə,
Könlümü nə qədər sevindirirdi!
Adamlar, adamlar məni həmişə
Oxşayar, əzizlər, xoş dindirirdi.

Xəyalən uçardım ulduza, aya.
Bir təzə sevdəyə düşərdim hər gün.
Elə bilərdim ki, bu qoca dünya
Mənimçün yaranıb, ancaq mənimçün.

Dünya həmin dünya deyilmi aya-
Bəs nəçin mənimlə əylənmir yenə?
Artıq köhnə dünya, bu qoca dünya
Özgə cür görünür, özgə cür mənə!..

Bəlkə ayrılışam özüm-özümdən,
Özgə bir adamam bəlkə indi mən?
Dünya gözəlləşir, dəyişir aləm;
Ömür yollarını vüqarla keçdim.
Anlaya bilmirəm, qana bilmirəm
Dünyamı dəyişdi, mənmi dəyişdim?

Yanvar 1959

ŞƏR VƏ MƏN

Bir soyuq baxışdan, bir haqsız işdən
Dərhal göylər kimi tutuluram mən.
Anam bu halıma dözə bilməyir
"Hər şeyi qəlbinə salma, gəl", - deyir.
"Gördüyün hər şeyi qəlbinə yazsan,
Oğul, bu dünyada çox yaşamazsan".

Ana, qınamıram əsla mən səni,
Sən doğru deyirsən, bəli, haqlısan.
Uzun ömr istəyən qəmi, qüssəni
Gərək ürəyinə salmaya bir an.

Batan bir günəşin, solan yarpağın,
Quruyan çəsmənin, sönən ocağın.
Dərdini, qəmini qəlbə salmadan,
Birin dərdinə ortaq olmadan,
Yaşamaq, ay ana, yaşamaqmıdır?
Həyat məgər ancaq kef, damaqmıdır?

Demə bu düşüncə, bu xəyal nədir?
Düşünmək gözəldir dərinə-dərin.
Ömrü başdan-başa bir əfsanədir
Sevinci sevincdə tapan kəslərin.

Göylərin ahından duman, çən doğur,
Şər də xəyaldan, fikirdən doğur.
Yazıram şerimi mən yana-yana,
Heç kəsi sevməyən özü sevilməz.

Hər şeyi qəlbimə salmasam, ana.
Şərim könüllərə yol tapa bilməz.

Hər şeyi qəlbimə salmasam əgər,
Mən çox yaşayaram, bu sözün haqdır.
Şərimse özümdən tez ölüb gedər,
Belə yaşamaqsa - yaşamamaqdır.

Ürək dolarırsa mənzilbəmənzil,
Coşursa, daşırsa, yaşayır demək.
Mənə öz ömrünü uzatmaq deyil,
Şərimin ömrünü uzatmaq gerək!

Yanvar, 1959

KAĞIZLAR

Kağızlar, ay kağızlar,
Nə geniş qəlbiniz var!
Nə qədər ki, ağsınız,
Körpəcə uşaqsınız.
Nə qəsdiniz var sizin,
nə də kidurətiniz.
Ayna kimi təmizdir
qəlbiniz, surətiniz.
Elə ki, yazıldınız,
təzə mənə kəsb edib,
yeni doğulursunuz.
Yetkin bir cavan kimi
ya xeyrxah, ya da ki,
bir canı olursunuz.
Əyləşərək üz-üzə,
Dərdlilər öz dərdini
köçürür köksünüzə.
Oxuyana müsahib,
oxuya bilməyəne
müəmmalı sirsiniz.
Siz hamının dərdini
götürə bilərsiniz.
Dərdlilər sizi ancaq
özünə sirdaş bilir.
Heç kəsə deyilməyən
gizli sözlər, sirrlər
təkcə sizə deyilir.
Hicran bayram edəndə,
Aşıqı inlədəndə

Siz könüldən-könülə
 xoş xəbərlər aparan
 bir qasid olursunuz.
 Gecənin bir çağında
 Aşıqın otağında
 gün tək doğulursunuz.

 Kağızlar, ay kağızlar,
 Sizdə daş əsrlərin
 neçə-neçə sirri var.
 Siz ötən əsrlərin
 bir-birilə söhbəti,
 danışan dilisiniz.
 Fikirlərin, hisslərin
 canlı şəkilsiniz.
 Torpaqlarda çürüyən
 üreklərin, başların-
 böyük məsləkdaşların
 Fikri, həyəcanları,
 Mənalı ömürlərin
 ən mənalı anları
 yaşayır təkcə sizdə-
 o geniş qəlbinizdə.
 Hər kəlməni hər sözü,
 uda-uda kağızlar,
 Yalanı da götürür,
 doğrunu da kağızlar.
 Kağızlar, ay kağızlar,
 sizin gen sinənizə
 nəğmələr də yazılır,
 ölüm hökmüləri də
 O qanlı hökmülərə
 oğul istər tab edə!
 Sinənizə hiylələr,
 böhtanlar yazılarda
 Siz kağızlıqdan çıxıb
 bir hökmüdar olanda

Həqiqətdən utanıb
 niyə ərimirsiniz?
 məgər siz dəmirsiniz?
 Bəzən sinəniz üstə
 Layihəsi çəkilib
 bir kəndin, bir şəhərin,
 Bəzən də sinənizdə
 təleyi həll olunur
 bir ölkənin, bir yerin.
 Neçin bəzən inanmır
 adamlar bir-birinə? -
 Şirin vədələrinə?
 Bir-birilə sevişir
 illər boyu cavanlar;
 evlənməyə gələndə
 ancaq əvvəlcə onlar,
 Əhdi-peymanlarını
 kağıza köçürürlər.
 Məhəbbəti bu cansız
 kağızdamı görürlər?

 Kağızlar, ay kağızlar,
 Nə böyük gücünüz var!
 Siz ölkədən, ölkəyə
 quş kimi uçarsınız.
 Atom aç bilməyən
 yolu siz açarsınız.
 Budur əsrin hikməti:
 bir kiçik arayışın
 hökmü, gücü, qüdrəti
 min insanın gücündən
 Bəzən çox üstün olur.
 Bir kağızın gücüylə
 bircə anın içində
 il dolanıb gün olur.
 Kağızlar, ay kağızlar,
 Nə böyük hökmünüz var!

CƏFƏR CABBARLIYA

Otuz dörd qış yaşadı,
Otuz dörd yaz yaşadı.
Deyirlər az yaşadı,
Cabbarlı az yaşadı.

Xeyir, bu söz yaraşmaz
Heç zaman sənətkara!
Neçə Yaşar yaradıb,
Yaşadan sənətkara!

Ömrü boyu ömrünü
Ömürlərə o qatdı;
O, əbədi, o ölməz
Qəhrəmanlar yaratdı.

Bir ömürdə yüz ömrü
Cəfər bitirdi getdi.
Öz ömrünü Aydına,
Elxana verdi getdi.

Ömrün uzunluğuyla
Ölçülməyir yaşamaq;
O, yüz ömür yaşamış
Bircə ömürdə ancaq.

Yanvar 1959

MİRZƏ CƏLİL

Balaca bir daxmanın önündə baş əyiirəm,
Öz-özümə deyirəm:
Bu qaranlıq daxmadan
Bizim ana Vətənə işıq düşdü bir zaman.
Mirzə Cəlil yaşamış bir xeyli bu daxmada.
Dünyanın hər cövrünü, zülmünü dada-dada,
Zülmətin qucağında o bir çırağa dönmüş;
Bu gününü yaşamış, sabahını düşünmüş
Həmin bu dar daxmada bizim böyük Vətənin,
Odlu gülüşlərilə ağlamış həzin-həzin.
Sinəsi köz-köz olmuş,
O, zamana göz olmuş.
O, görmüş həm sabahı, həm də görmüş bu günü.
Onun gözüylə görmüş zaman da öz-özünü!

May 1958. Nehrəm.

HƏMİŞƏ YAZ OLAR...

Qocaman ədibimiz A. Şaiqin vəfatı münasibətilə

Yerə kök atmayan qalxıb ucalmaz;
Sözlərin gücünü torpaqdan aldı.
Ulduzlar batanda izi də qalmaz;
Sən batdın, şofəqin dünyada qaldı!

Bu dünya durduqca dəyişməz fəsil-
Həmişə yaz olar sənət bağında.
Sözlərin gəzəcək nəsilbənəsil
Körpə balaların gül dodağında!

Sənət yollarında dayandın mətin,
Ölümü şerilə öldürdün, nə qəm!
Neçə sənətkarın, neçə alimin
Gözünə nur verdin, əlinə qələm!

Avqust 1959

SƏN BİLİRSƏN, MƏN DUYURAM

Çox şeyi bilmirik bu dünyada biz,
Dərk edir əqlimiz, duyur qəlbimiz.
Özgəsi dəlillə, sübutla aşkar
Bilmədiyin şeyi sənə anladar.
Duymadığın şeyi dünyada bir kəs,
Sənə hiss etdirib duyura bilməz.

Budaq xırda-xırda düyməçələnmiş,
Çiçəyi üstünə şəhlər çilənmiş.
Deyirəm: - Budaqda gözəlliyə bax!
Deyirsən - Bəhrəsi yaxşı olacaq!

Ağ-ağ daşlar kimi səpələnibdir
Çöllərə, düzlərə qoyun-quzular.
Deyirəm: - Quzunun tükünə bax bir!
Deyirsən - Kababı çox gözəl olar!

Arılar, arılar uçub anbaan,
Öpür çiçəklərin gül yanağından;
Deyirəm: - Nə gözəl uçu arılar!
Deyirsən - Balının cana xeyri var!
Sən də bir adamsan, mən də bir adam,
Ancaq sən bilirsən, mənse duyuram.

Şair, öz qəlbindir yaşadan səni.
Qəlbiylə göylərə ucalır insan.
Hamı bilə bilər sən bildiyini,
Ancaq duyduğunu sən tək duyursan.

May 1960

HƏYAT, SƏN NƏ ŞİRİNSƏN

Böyük ingilis şairi C. Bayronun xatirəsinə

Səndən doymaq olarmı, həyat, sən nə şirinsən!
Ancaq hamının deyil,
sən həyatın qədrini
yalnız bilənlərsən!..
Özünü bu dünyada heç kəs qonaq sanmamış,
Ancaq ömrün özü də bərabər paylanmamış.
Ömür paylanan zaman görün kimə nə düşdü,
Üç yüz il boz qarğaya, on il şahinə düşdü.
Həyat, sən nə şirinsən, kim səndən doydu getdi?
Gedənlər bu dünyada qəlbini qoydu getdi.
Dünən qoca bir qarı

dilində ahü zarı:

"Bu dünyanın əlindən gəlmişəm zara" - dedi.
"Ölmürəm ki, bir dəfə canım qurtara" - dedi.
Ürəkdənmi söylədi o, bu sözü, görəsən?
Xeyr, inanmıram mən!

O, yana-yana dedi

Dili söylədisə də,

Ürəyində o dərhal:

"Lənət şeytana"! - dedi.

Həyat, sevincin qədər əzabın da şirindir,
Səni mənalandıran o keşməkeşləridir.

İki yüz il yaşadı ləzzət içində Loğman!
Yenə möhlət istədi ölürkən allahından.

1 Xalq əfsanəsindən götürülmüşdür.

Yatırdı göy çəməndə, çatdı ona əzrail.

Söylədi: - İki yüz il

ömür sənə bəs deyil?

Mən canını almağa gəlmişəm, nə sözün var?

Loğman dedi: - Sözüm yox, aldığımı gəl apar.

Ancaq mənə macal ver bircə anlıq əcəldən

Gəl canımı burda yox, o çəmənlikdə al sən.

Əzrail razılaşdı... Ayağa qalxdı Loğman

Yeridi, daş asıldı ancaq ayaqlarından,

Asta-asta yeriib çatdı dedişi yerə.

Loğman baxdı göylərə, Loğman baxdı yerlərə.

Bu son baxışı ilə üstündə iki yüz il

Yaşadığı cahanla vidalaşdı elə bil...

Özü vidalaşsa da, gözü qaldı cahanda

O düşündü bu anda:

"Nə görmüşəm dünyada bu dünyaya gələndən

Ah... elə bilirəm ki, dünən doğulmuşam mən.

Ömrümü verdim bada,

Nə görmüşəm dünyada".

Loğmanın gözü bu an bir gülə dəydi, durdu.

Ürəyini quş kimi gülə doğru uçurdu.

"Ah... onu kim üzəcək, bircə biləydim, - dedi,-

O gülü də iyləyib sonra öləydim" - dedi.

Ancaq, ancaq nə fayda... Yetişmiş artıq əcəl

Loğman dedi: - Hazıram, al canımı indi gəl.

Əzrail dedi: - Ancaq agah elə məni sən,

Ölüm üçün nə fərqi bu çəmən, ya o çəmən?

Neçin məni qoymadın orda alım canını?

Loğman dedi: - Həyatın şirin olur hər anı

Ordan bura gəlinə bir az ömür qazandım,

Onu da bu dünyadan özümə fayda sandım.

Qoca öldü...

Dedilər: - Yaranan bir gün ölər.

Nəvələri çəməndən həməən gülü üzdülər,

Loğmanın qəbri üstə qoydular, titrədi gül.

Gülün ətriylə doldu bütün çayır, bütün çöl.
O, ətriylə saxladı yolçuları yolundan,
Torpağın altındasa bunu duymadı Loğman.

Həyat, sən nə şirinsən, kim səndən doydu getdi?
Gedənlər öz qəlbini dünyada qoydu getdi..
Səndən doymaq olarmı, çoxun, azın da şirin.
Həyat, qışın da şirin, həyat, yazın da şirin!
Cürbəcür yazılar var ömrün varaqlarında...
Həyatımın qayğısız fərəhli çağlarında
Qədrini bilməmişəm,
Hələ nə var ki... ömrüm qabaqdadır - demişəm.
Otuzdan atlayınca, gündə otuz min kərə
Başımı yellədirəm hədə keçən illərə.
Səndən doymaq olarmı, həyat, sən, nə şirinsən!
Ancaq hamının deyil,

sən həyatın qədrini
yalnız bilənlərsən!

Noyabr 1957

YÜZ BAHAR GƏLSƏ DƏ...

(Romans)

Mahnını, ey bülbül, sən də tez ol, kəs!
Hüsnün də, nəğmənin də oxşamaz məni.
Yüz bahar gəlsə də, isidə bilməz -
Sənsiz, ey sevgilim, bahar, yaz məni.

Sevirəm, sevdadır qanad hər kəsə;
Onunla açılır dili könlümün.
Yüz bahar gəlsə də, səni görməse,
Açılmaz çiçəyi, gülü könlümün.

Mənim baharımdır, mənim öz yarım;
O, ömür bağçama qaranquş olsun.
Onun gəlişiylə gəlir baharım,
İstər bahar olsun, istər qış olsun.

Noyabr 1959

MƏKTƏB ŞERLƏRİ

BABANIN ADI

Qızım Gülzara

Sən dərsə gedirsən bu gün ilk dəfə,
Açılır qarşında yeni səhifə.
Şıltaq uşaqlığın qalır arxada,
Gül açır atanın eşqi, muradı.
Sənə doğrularkən verilən ada
Qoşulur bu gündən babanın adı.

Qızım, nəslimizin ünvanıdır bu,
Mən də öz atamdan almışam onu.
Bu ada mənimlə şərik oldun sən,
Bu ad təzələnsin əməllərində.
Bil ki, cavabdehsən, qızım, bu gündən
Bu adın şəninə mənimlə sən də!

Unutma, bu ada hörmət gərəkdir,
O bizə şərəfidir, biz ona övlad.
Adınla bərabər çəkiləcəkdir
Yüz il ehtiramla çəkilən bir ad.
Müəllim çəkəndə bu adı hərdən,
Babana hörmətçün ayağa dur sən!

Avqust 1959.

MƏKTƏB YOLU

Məktəbə gedirsən... Qoy sevincimi
Səpim yollarına gül-çiçək kimi.
Şərəfidir insana hər zaman bu yol;
Qızım, o, həmişə ömrə dayaqdır.
Atanı şərəfə çatdıran bu yol
Səni xoşbəxtliyə aparacaqdır.

Daima hərlənir zamanın oxu,
Bu gün meyvə olur dünənki fidan.
A qızım, atanın başa vurduğu.
Bir yolu bu gündən sən başlayırsan!

Bu yolun enişi, yoxuşu da var,
Ancaq zirvəsində yanır çıraqlar.
Bir elmin adıdır hər çıraq, qızım,
Get, o çıraqlara yaxşı bax, qızım!
Get, sənir iradə qoy mətin olsun,
Çıraqların biri qismətin olsun!

Avqust, 1959

ÇANTA

Ay mənim göyərçinim,
Bu gün dərsə gedirsən.
Özün boyda çantanı
Sağ-sola yellədirsən.

Kitablardır bu gündən
Sənin ömür yelkənin.
Oyuncağın qələmlər,
Yükün kitabdır sənin.

Bu gün sənin üzündən,
Gözündən fərəh yağır;
Dərsə gedən göyərçin,
Çantan özündən ağır!

Kitablardan beyninə
Damlı-damla nur düşər;
Bir il keçər, axırda
Çantan da yüngülləşər.

Sentyabr 1959

SƏSLƏR

Məktəbə gedirsən, sən orda bir il
Otuz iki səsi öyrənəcəksən
Bu səslər anla ki, adi səs deyil,
Bu səslər, tarixdir, bu səslər Vətən.
Bu səslər, ay qızım, min-min il əvvəl
Yaranmış yurdunun təbiətindən;
Bu səslər eşq, arzu, bu səslər əməl
Unutma, əvvəlcə bunu anla sən.

Bu səslər dağların ildırım səsi,
Bu səslər quş səsi, bulaq nəğməsi,
Bu səslər yaranmış el nəfəsindən,
Qəhrəman babanın addım səsindən.

“A”-dan ana yazdıq, “b”-dənsə baba.
“V”-dən Vətən yazdıq, “e”-dən el-oba.
Ana yurdumuzu bu səslərlə sən
Ruhuna, qəlbinə həkk edəcəksən!

Avqust 1959

SƏNİN İLK MÜƏLLİMİNƏ

Havva müəlliməyə

Özgə bir adamsan, qızım, bu gündən.
Qayğılar başlanır, böyük qayğılar.
Sən tələb etmisən, indi də səndən
Daha böyük şeylər tələb edən var.

Müəllim! Böyükdür eşqi, hünəri,
Bu ada başını sən də öy, qızım!
Mənim demədiyim çox hikmətləri
O, sənə bir-bəbir deyəcək, qızım!

Anan süd, mən sənə çörək vermişəm,
Sənə daha nələr, nələr gərəkdir...
Müəllim xırdaca əlinə qələm,
Qara gözlərinə nur verəcəkdir.

Biz səni sevirik daim "can" deyər,
Ancaq yaxşı tanı sən müəllimi!
Biz səni sevirik övladsan deyər,
O, sevir gələcək vətəndaş kimi.

Bir deyil, a qızım, məhəbbətimiz,
O səni çox sevir, ya biz? Bir düşün,
Səni özümüzçün bəsləyirik biz,
O səni bəsləyir cəmiyyət üçün!

Avqust 1959

"SƏYAHƏT" DƏFTƏRİNDƏN

ƏLƏDDİNİN ÇIRAĞI

Dəclə axır aramla
Xurmalıqlar içindən,
Onu seyrə gəlmişəm
Uzaq eldən bu gün mən.
Həzin bir nəğmə kimi
Pıçıldaşır dalğalar
Dalğaların səsində
Min şər, min nəğmə var.
Ulduzlardan döşünə
Düymə taxıb hər gecə
"Min bir gecə" nağlını
Çay danışır gizlicə.
Qulaq ver, gör, nə deyir
Pıçıldaşan dalğalar,
Dalğaların səsində
Şəhrizadın ahı var.
Əfsanələr şəhəri,
Əfsanələr içində
Elə bil gülümsünür,
Ələddinin çırağı
Sahildə yanıb sönür.
Ərəbin baxt çırağı
Yandı Bağdad elində -
Dəclənin sahilində.

O, öz şəfəqlərilə
 Həris yadellilərə
 Çox çəkirdi göz dağı
 İllər ötdü... Məqribli¹
 Oğurladı çırağı.
 Qərinələrdən bəri
 Dəclənin sahilləri
 Işıq üzü görmədi,
 rahat ömür sürmədi
 Ərəb öz ölkəsində,
 Qəm titrədi səsində.
 Ərəb zülmətdə yatdı,
 Zülmətdə də oyandı.
 Ərəbin öz çırağı,
 Yadın evində yandı.
 Yandı yad ölkələrdə,
 Ərəb dözdü bu dərde.
 Ancaq bulanıq axan
 Sular bir gün durulur,
 Bəndi dağılan selin
 Qəzəbi yaman olur.
 Daşdı ərəbin kini,
 Coşdu ərəbin kini;
 Yadların pəncəsindən
 Aldı itirdiyini.
 Ələddinin çırağı
 Yandı doğma elində-
 Dəclənin sahilində.
 Doğrudan bəxtəvərdir
 Torpağının barını
 Özləri götürənlər.
 Öz əlinin rəncini

¹ "Min bir gecə"də Ələddinin çırağını oğurlayan cadugər belə adlanır.

Öz evində görünlər.
 Alqış sənə, ey ərəb,
 Alqış dedim ürəkdən!
 Sənin azadlığına
 Mübarək deyirəm mən!
 Öz evində özünü
 Balan qərib sanmasın;
 Ələddinin çırağı
 Bir də oğurlanmasın!

Dekabr 1959. Bağdad

ÖZÜNƏ YALVARSANA!

Tutub İmam Hüseyinin qızıl sərdabəsindən,
O ağlayır, ürəklər parçalanır səsinə.
Sümüyü sürmə olmuş imamdan kam istəyir,
Xoşbəxt ömür istəyir, bolu təam istəyir.
Baxıram gövdəsinə, gövdəsi dağ kimidir;
Bu kölə haliylə o, əsən yarpaq kimidir.
Öz-özümə deyirəm: - Sən ey bədbəxt müsəlman,
Sən indi ki, bu qədər Allaha inanırsan,
Allah sənə o əli əl açmaqçün verməyib.
Kölə olmaqçün səni dünyaya gətirməyib.
Sərdabədən yapışıb ağlama yana-yana!
İmama yalvarınca, özünə yalvarsana!

Dekabr 1959, Kərbəla

EHRAMLARIN ÖNÜNDƏ

Ehramların önündə gündüzlər axşamadək
"Fünf piast"¹ deyərək,
Öz doğmaca elində
Dilənir ərəb oğlu əcnəbinin dilində.
Zamana bax, zamana!
İçimdən yana-yana
Baxıram, ay qoca Şərq, nə gündəsən, nə gündə!
Ərəbin vətəninə
Başını uca tutub əcnəbi ehram kimi;
Ərəb gəzməyə qorxur öz yurduna xam kimi.
Qardaşım, dilənəndə, keçmişini ansana!
Babanın ucaltdığı ehramdan utansana!
Öz halalca pulunu əcnəbidən bu gün də
Sən sədəqə alırsan.
Babanın ucaltdığı ehramların önündə
Gör necə alçalırsan!

Dekabr 1959. Qahira

¹ Beş piast; piast pul vahididir.

ÖLDÜ-YAŞADI

M. Füzuliyə

Ağladı yerində, güldü yerində,
Şairin qəlbindən qəmlər ötüşdü
Dolaşdı Bağdadın küçələrində,
Ayaq izləriyə Bakıya düşdü.

Vətən həsrətiylə o qəlbi dilgir
Ömrünü həsrətlə yellərə verdi.
Dərdini Dəcləyə söylədi şair,
Kür öz sinəsinə yazdı bu dərdi.

Onun hər könüldə bir məzarı var,
Bir gün öldüsə də Vətəndən uzaq.
Öldü Kərbəladə ölməz sənətkar,
Doğma Bakısında yaşadı ancaq.

Dekabr 1959. Kərbəla

DƏCLƏ SAHİLİNDƏ

Dəclə, kimlər dərdini
Gəlib sənə danışmış?!
Min dərdi min-min insan
Hər ləpənə danışmış.

Dinləmişən burda sən
Neçə yarı, yoldaşı.
Leyli də sahilində
Axıdıbdır göz yaşı.

Dibindəki daşların
Boğulmuş arzularıdır;
Hər ləpəndə bir eşqin
Tarixi, dərdi vardır.

O ləpələr olubdur
Aşıqların sirdaşı,
Səsin Məcnun naləsi,
Suyun Leyli göz yaşı.

“Şəbi-Hicran” - dilində
Bir zaman sahilində
Füzuli də dayanmış.
Məcnun kimi o yanmış
Məcnunların dərdinə.
Əsrlər ötmüş, yenə
Sularında görürəm
Xəyalını şairin.

Sərqin böyük dərđini,
Düşünür dərđin-dərđin.

Nəğmə deyir yenə də
Həzin-həzin ləpələr.
Qəzəlini oxuyur
Füzulinin ləpələr.

Dekabr 1959. Bağdad

DURNALAR

Ay bizim ellərdən uçan durnalar,
Göydə görən kimi tanıdım sizi.
Şirin avazınız qəlbə od salar,
Mənə bağışlayın bir telinizi.

Şahindən, şonqardan qorunun ancaq,
Bir xətər gəlməsin qoy dəstənizə.
Kim deyə bilərdi qismət olacaq
Bu qərrib ölkədə görüşmək bizə?

Başımız üstündən çıxırışaraq siz,
Nə qədər ötdünüz payızda, yazda.
Uzun qış ayları şirin nəğməiniz
Həmişə səslənmiş qulağımızda.

Bura gəlirsiniz qışda, uçaraq,
Keçib neçə dağı, neçə dənizi.
Yayda göylərimiz sizindir ancaq,
Qışda da nəğməylə anırıq sizi.

Əzbər söyləmişik uşaqlıqda biz,
Deyib: "Ay havada uçan durnalar!
Gedin, xoş gəldiniz, səfa gəldiniz,
Bir də dönərsiniz haçan, durnalar?"

Siz uçub gedəndə qürbət ellərə,
Nə qədər baxmışam arxanızca mən.

Baxmışam, baxmışam sizə min kərə,
Yazda sevinmişəm gəlişinizdən.

Qışda da biz sizi anmışıq yenə,
Neyləyək, köçəri doğuldunuz siz.
Vidadi xəstədən Bağdad elinə
Salamlar aparın siz oldunuz, siz.¹

Sonsuzdur sədaqət, dəyanət bizdə,
Deməyin eşqimiz dildə, sözdədir.
Tez-tez yurdumuzu tərk etsəniz də,
Əziz xatirəniz qəlbimizdədir.
Üçtelli, dördtelli, beştelli durna,
Gəl, gəl, a mənimlə birelli durna!

Dekabr 1959. Bəsrə

TƏSBEH

Sağında şirin çay, solunda qəlyan,
O, təsbeh çevirir şaraqhaşaraq.
Qara, sür daşların şaqqılısından
Ərəb ləzzət alır xumarlanaraq.

Malla ağzınacan doludur dükan,
Ərəb mürğü döyür, özgə işmi var?
O, təsbeh çevirir bekarçılıqdan,
Alan yox, satan çox, kasaddır bazar.

- Gedim, ya getməyim? - deyər birbəbir,
Çevirir daşları, nədir çarəsi?
O, sinə dolusu birdən ah çəkər,
Yoxsa bəd gətirir istixarəsi?

Müsləman məzhəbi, müsləman dini
Yalnız təvəkkülmü öyrətməmiş ona?
O, vermiş bəxtini, iradəsini
Bu cansız daşların ixtiyarına.

- Gedim, ya getməyim? - duyan bir ürək,
Düşünən bir beyin kəsdirə bilmir.
Bu soyuq daşlarını əvəz edəcək
Zəkani, duyğunu? İşə baxın bir!

Gözlə gördüyünə inanmır yenə,
Xəyalın oduna hey yanıb ərəb.

İnanmır gücünə, öz qüdrətinə,
Taleyin gücünə inanır ərəb.

O, atəşdi... Zaman hökmünü verdi,
Xəyal dünyasında, axır kül oldu.
Öz doğma evində, qula çevirdi
“Şükr allaha” onu, “təvəkkül” onu.

Bir gündə hər daşı neçə yüz kərə
Çevirir, vaxtını öldürmək üçün.
Hər ay daş qoysaydı bircə daş üstə,
Təsbehdən ummazdı səadət bu gün.

Sol əlində təsbeh, sağında qəzet,
Qəlbi deyir: “getmə”, fikri deyir “get”.
Bir-birinə dəyib küçədə aləm,
Camaat vaxt ilə savaşa gəlmiş.
Onunsa qəlbində, fikrində bu dəm
Sanki iki dünya baş-baş gəlmiş.

Başında ağ çalma, əlində bayraq
Millət haqq yolunda qalxmış ayağa.
Onun canındakı ətalətə bax!
Çevirir daşları hey sola-sağa.

Küçədə ucalan addım səəsindən
Qəlbi titrəsə də nədir çarəsi!..
O, baxır dükanın pəncərəsindən,
Axı bəd götürüb istixarəsi.

Sağında şirin çay, solunda qəlyan,
Əyilib yanından ötür zaman da.
Atomun səsinə titrəyir cahan,
O təsbeh çevirib xumarlananda.

Dekabr 1959. Nəcəf

ACLARDAN TOXLARA

Zər-zibə içində alışıb yanır
Sərdabə, döşəmə, tavan sərəsər;
Neçə yüz ildir ki, burda saxlanılır
İmamın adına gələn nəzirlər.

Məscid başdan-başa bir xəzinədir,
Yatır İmam Hüeyn daş-qaş içində.
Əgər imam haqsa, bu bəzək nədir?
Bəzəyə möhtacmış, imam da, din də...

Bu busat, bu cəlal kimin üçündür?
Bayırda əl açıb dilənir millət.
Ey imam övladı, de bu nə gündür,
Məsciddə var dövlət, küçədə zillət!

İmam üçün gələn bu dövlət, bu zər,
Nə verdi imama yalvaranlara?..
Yerə endirmədi bir tikə göylər
Yerə gecə-gündüz baş vuranlara.

Dünyanın qərribə təzadları var:
Aclardan toxlara düşərmiş nəzir...
Daş-qaş içindədir ölü imamlar,
Diri övladları lüt-üryan gəzir...

Dekabr 1959. Kərbəla

"TAĞI-KƏSRA" ÖNÜNDƏ

Ey Mədain, Mədain, nə böyük tarixin var!
Bircə qəsr qalıbdır bu gün səndən yadigar.
"Taği-Kəsra" qəsrinin önündəyəm bu gün mən,
Bir tarix asılıbdır onun hər kərpicindən
Qoca Şərqin tarixi gəlib keçmiş bir zaman
Bu qəsrin eyvanından.
Xaqaninin durduğu "Taği-Kəsra" önündə
Mən durmuşam bu gün də...
Qulağımda səslənir o üsyankar şairin
kədərli qəsidəsi -
Təəssüflə döyünən bir ürəyin ah səsi.
Kəsranın gülüşüylə cingildəmiş bu qəsrin
Pərişan əhvalına o, yanımış için-için.
O, bu xərəbələrdən ötən gözəl dəmlərin
izini soraqlamış.
Bülbüllər məskənində bayquş görüb ağlamış.
Tapmış təsəllisini qanlı göz yaşlarında;
Mən bu xərəbələrin bozarmış daşlarında
Zülmədən daşa dönmüş
ürəkləri görürəm...
O daşlara toxunub parçalanan, məhv olan
diləkləri görürəm...
O, bu xərəbələrdə görmüş qoca tarixin
bir qanunsuz hökmünü.
Mən görürəm zamanın, tarixin öz hökmünü.
O, görmüş bu sarayın önündə baş endirən.
Sasanilər şahına hər il min-min bac verən,
Əli qoynunda duran zər taclı xaqanları.

Mən görürəm bir qarış torpaq üçün, yer üçün
tökülən al qanları.

Kim deyir viran qalan bu qəsrə ağlamış o?
Yox, qəsrlər yaradan o əsrə ağlamış o!
Əhsitandan inciyib ucaltmış haqq səsinə;
Gözəl zamanə bilmiş Kəsra zamanəsini.
Yox-yox! Şair, şah deyil,
şahlıq incitmiş səni.

Kəsra da zamanında ağlatmış öz gəsinə.
Ötüb-keçən həmişə insana xoş görünür.
Bu günün enişə də sənə yoxuş görünür.
Məhv etmiş, tapdalamış axı, əzəldən bəri
Düşünməyən beyinlər düşünən beyinləri.
Bəs mən niyə yanıram
Xaqaninin dayanıb

ağladığı bu yerdə
Bəs mən nə axtarıram
keçmişə qan-qan deyən,
bu gün aman istəyən
bu xərəbə şəhərdə?
Şərq qəsrlər yaratdı, Şərq ehramlar yaratdı,
Gözləri qamaşdıran ehtişamlar yaratdı.
Tac-mahallar yaratdı-
Cah-cəlalılar yaratdı...

Torpağın sinəsində kaşanələr qurdu Şərq;
Zinəti qəsrlərə, saraylara vurdu Şərq,
Əqillərə vurmadı, ürəklərə vurmadı.
Xaqanlar, xəlifələr yordu ürəklərini
başlarını yormadı!
Taleyə qul oldular.

Sarayları bəzəkli, qəlbi yoxsul oldular.
Bəyənib özlərini,

Gör-götür dünyasından heç nə götürmədilər.
Bu gün ilə yaşayıb, sabahı görmədilər.
Xəlifələr sələfə abidələr ucaldıb
gümbəzlər tikdirdilər,
kөнüllər tikilmədi.

Xələfin sabahını onlar görə bilmədi.
 Budur məni yandıran,
 Könlümü dağıdıran!
 Qulağımda səslənir o üsyankar şairin
 kədərli qəsidəsi-
 təəssüflə döyünən bir ürəyin ah səsi.
 O, bu xərəbələrdə görmüş qoca tarixin
 bir qanunsuz hökmünü;
 Mən görürəm zamanın, tarixin öz hökmünü.
 Şahlar deyil, həmişə hökmüdar zaman olmuş
 Onun hökmüylə yalnız
 çox-çox belə qəsrilər
 yer ilə yeksan olmuş.
 Qəsrin salonlarında inildəyir küləklər,
 Nəse deyir küləklər.
 Yox, inləyən yel deyil, zamanın öz səsidir.
 Bizim qoca tarixin adil məhkəməsidir.
 Bu dünyada hər şeyi küləklər, bu küləklər
 sağa-sola sürəklər.
 Küləklər əsrin səsi... Əlində fərman gəzir.
 Paylayıb öz hökmünü zaman, hər zaman gəzir.
 Bir qoca kor çalğıçı bardaş qurub sağımda,
 astaca kaman çalır.
 Səslər qalxır, alçalır.
 Çaldıqca asta-asta o, ah çəkir dərinədən.
 Kamanın tellərindən
 Elə bil ki, süzülür Xaqaninin göz yaşı;
 Bu nalədən əriyir
 viran olmuş sarayın
 hər torpağı, hər daşı...
 Külək səsi qarışır bu dəm kaman səsinə;
 Əsrin aman səsinə.
 Həm külək nalə çəkir, həm də kaman ağlayır;
 Həm Xaqani, həm də ki, ötən zaman ağlayır.

Dekabr 1959. Mədain.

"BABA GUR-GUR"¹

Gecədir... al-əlvan qanovuz kimi,
 Göylərin üzündə yanır şəfaqlar.
 Gecə hər ölkədə gecə deyilmi,
 Gecə hardan alır nuru bu şəhər?

Elə bil hardasa qalanan tonqal
 Göylərə əks edir işıqlarını.
 Bəlkə də aldadır məni bir xəyal,
 Işıqı görürəm, bəs tonqal hanı?

Girdik otaqlara...
 Otaqlar soyuq.
 Sobada nə odun, nə də bir od yox...

Gecəni keçirdik...
 Şəhəri tezdən
 Bu qədim şəhəri çıxdıq gəzməyə.
 Ağrılar keçsə də ürəyimizdən,
 Böyük bir maraqla baxdıq hər şeyə.

Gəldik bir hüduzsuz səhraya, burda
 Torpaq ocaq-ocaq alışıb yanır.
 Alışır təpə də, daş da, çuxur da,
 Alovun dilləri ərşə dayanır.

¹ Kerkük şəhərində yer adıdır.

Yanan ocaqlardan hey çətir-çətir
İlğımlar oynasır göyün üzündə.
Adamlar evlərdə oda həsrətdir,
Ocaqlar alışıx çölün düzündə.

Gecə də, gündüz də yanır boş yerə,
Hələ qızınmamış bu oda əllər.
Gur-gur guruldayan bu məşəllərə
“Baba gur-gur” deyə tapınmış ellər.

Bizim babalar da tapınmış oda;
Hey odsuz yaşadı odlar yurdu da...
Od, işıq deməkdən dillər yoruldu.
Dolandı əsrlər, dolandı illər.
Ocaqdan almadı işığı, odu,
Ürəyindən aldı yeni nəsillər.

Ey bu gözəl yurdun öz sakinləri,
Torpağınız kimi yansın qəlbiniz!
Bu od qaynağından min ildən bəri
Bir qırıq od ala bildinizmi siz?

Əsla!.. Ölkənizdə görürəm bu gün,
Qızarır, ağarır artıq dan yeri.
Qəlbiniz vətənin səadətiyçün
“Baba gur-gur” kimi yanandan bəri.

Könüllər batarsa matəmə, yasa,
Kimsəyə od verməz bu od qaynağı.
Ürək alışmasa, ürək yanmasa,
İşıqsız qalacaq vətən torpağı.

1959, Kərkük

İŞIQ - ZÜLMƏT

Rəngbərəng işıqlar sel kimi çağlar
Bu böyük şəhərin gürşad yerində.
Üzüm salxımı tək ağ-ağ çıraqlar
Yanır dükanların vitrinlərində.

Müştəri çağıran bu işıqlara
Baxıb gizli-gizli ərəb, yan keçir.
Küçələr işıqlı, könüllər qara,
Həyat bər-bəzəyin yanından keçir.

Gözlər qamaşsa da bu bər-bəzəkdən,
Həyat qaranlıqdır, qatı qaranlıq.
Bu gur işıqların arxasında mən
Gizlənən zülməti görürəm açıq.

1959, Beyrut.

SÜPÜRGƏ

Neçə quruş pul üçün əcnəbinin önündə
gör necə öyilirsən.
Necə də cani-dildən çəkməsini silirsən.
Cəhdin nahaqdır, nahaq!
Qabağında cütlənən ayaqlara yaxşı bax!
Rəzalət gətiribdir onlar sənin yurduna.
Aldığın sədəqəyə sənə öyilib ona:
"Sağ ol", "sağ ol", - deyirsən;
Silib təmizləyirsən.
Haqqını tapdalayan o mənfur çəkmələri -
Qərinələrdən bəri...
Cəhdin nahaqdır sənin!
Şotkayla o çəkmənin
Kirini təmizləmək çətindir!.. Sən əsrə bax!
Şotkanı at, əlinə süpürgə götür ancaq!
Çəkməni yox, onların özlərini zibiltək
süpürüb atmaq görək!

Dekabr 1959. Qahirə

POEMALAR

ƏBƏDİ HEYKƏL

*İkinci cahan hərbində həlak olmuş
qardaşım İsfəndiyarın öziz xatirəsinə.*

1951-ci ilin avqust ayında Norveç hökumət orqanları Norveçli alman faşist işğalçılarından azad edərkən həlak olmuş sovet əsgərlərinin sümüklərini qəbirlərdən kütləvi surətdə çıxarır, onların dəfn olunduqları qəbirstanlıqları dağıdırlar. SSRİ-nin Norveçdəki səfirliyinin 22 avqust tarixli notasında Norveç hökumətinin bu hərəkətinə etiraz olunsa da, etiraz nəticəsiz qalır.

("Kommunist" qəzeti, 3 və 17 oktyabr 1951)

PROLOQ

Açıq səması qoca Norveçin,
Bir gün fəlakətin tutdu kölgəsi.
Düşdü xəyanətin mənəgənəsinə,
Bu göllər ölkəsi, dağlar ölkəsi.
Əsdi xəzan yeli, saraldı bağlar,
Çökdü qara duman dağa, dərəyə.
Kral darda qoyub bədbəxt xalqını,
Qaçdı əyalılı İngiltərəyə.
Başını itirib qaçan "başçıya",
Londonlu cənablar afərin dedi.
Kral da: - "Gəldim ki, fani dünyada
Sığınım kölgənə mən sənin" - dedi.
Hitlərə səs verib Norveç elindən

Satdı rəyasətə yurdu Kvislinq,¹
Hitlerin bayrağı görünən kimi
Ölkənin başında durdu Kvislinq.
Qəribə dünyadır, enən yüksəlir
Yüksələn alçalır, yalan doğrulur
Elə zaman gəlir, elə vaxt gəlir
Millətin cəlladı özündən olur.
Bu vətən xaini, millət düşməni,
Yanmadı təhqirdə el yanan zaman.
Əcdadın məzarı, ana torpağı
Faşist çökməsiylə tapdanan zaman.
Rəyasət gözüne çəkəndə pərdə,
Xalqını görmədi işgəncələrdə.
Onunçün bir yeni aləm açıldı:
Fürrerin şəklinə o səcdə qıldı.

I

Verter düşüncəli, Verter qüssəli
Dolaşır Narvikin² küçələrində.
Dolaşır qəlbində yüz cür fikirlər,
Durur hər döngədə, durur hər tində.
Baxır təəssüflə, maraqla Verter...
Qoynu gül-çiçəkli bu gözəl şəhər,
Hələ çox əvvəldən tanışdır ona
Bu alman zabiti, alman oğluna:

On dördüncü ildə onun atası
Öldü saldat kimi qərb cəbhəsində.
Verter yetim qaldı... Vilhelm ona
Bir kömək etmədi bu ağır gündə.
O da on minlərlə körpələr kimi
Əl açdı özü tək ac insanlara,

Hərə öz dərdinə qalmışdı ancaq,
Kim idi "can" deyib, baxan onlara!

Deyirlər, o zaman Almaniyada
Aclıq insanları yaman qırırmış.
Xalqına xoş günlər vəd edən alçaq
Bunumu səadət adlandırırımış?!
Deyirlər, o zaman alman elləri
Zillətlər içində min bəla görmüş.
Cəbhədə ölənlər qalsın bir yana,
Aclıqdan daha çox insan ölmüş.
Yanıb əhvalına alman xalqının,
O vaxt norveçlilər çatdılar haya.
Yetim körpələri Almaniyadan,
Yığıb gətirdilər Norvegiyaya.¹
Kiçik Verterin də hamisi oldu,
O zaman ixtiyar bir heykəltəraş.
Bu sonsuz qocanın nəvəsiylə,
Narvikdə böyüdü o, yavaş-yavaş.
Verter düz yeddi il nemət içində
Norveç çörəylə böyüdü burda.
İtirmədi xalqın haqqı-sayını,
Dönəndən sonra da o, ana yurda.
Qoca heykəltəraş öz sənətinin
Gizli sirlərini öyrətdi ona.
Yaman şadlanardı Verterin qəlbi,
Yandıqca sənətin sirrli oduna.
İllər ötüb-keçdi...

Böyüdü Verter,
Hərdən göz yaşılə yurduunu andı.
Yadına düşdükcə o doğma yerlər,
Vətən həsrətilə alışdı, yandı.

¹. Norveç faşist partiyasının rəhbəri.

². Norveçin şimalında olan bir şəhərdir.

¹. Bunlar tarixi faktlardır, 1914-cü il I Dünya müharibəsində 5 minə qədər alman uşağını norveçli öz himayəsinə almışdı.

Qoca heykəltəraş bilincə bunu
 Artdı qəm-qüssəsi, artdı təlaş;
 Öpüb qucaqladı onun boynunu,
 Axdı yanağına, axdı göz yaşı.
 Yaralı şir kimi inildəyərək,
 Dedi: - Bu vaxtımda məni qoyma tək!
 "Balamsan" - demişəm axı mən sənə,
 Evlər bucağında tək qalım yenə?!
 İndi ki, gedirsən, get, nə eybi var,
 Qəlbin istəyinə nə demək olar?
 Get, ancaq daima sənətlə yaş!
 Gözəl duyğularla ömrü vur başa.
 Rəyasət dalınca qaçma dünyada,
 Boş şöhrət, insanı tez verər bada!
 Rəyasət əlində qul olur insan,
 Vüqarı, qayəni o, çırpır yerə.
 Rəyasət düşməndir yaranışından,
 Uca duyğulara, pak əməllərə.

Ölsə də, rəyasət düşkünlərinin,
 Stolu ucalar, özü ucalmaz.
 Rəyasətlə keçən ömürdən, yəqin,
 Taxta yonqarı tək heç kül də qalmaz!

Sənətə bağlansan dostlar, tanışlar,
 Hər zaman görürlər üzün ağ səni.
 Yüz il yaşasan da, cavanlaşdırar,
 Gözəl əməllərlə yaşamaq səni.
 Yaşa, öz yurdunda, yaşa üzün ağ.
 Demirəm: "Sən məni unutma" ancaq.
 Bu qocadan sənə yadigar qalan
 Sənəti unutma, oğlum, sən bir an.
 O vaxt sanma qəlbin məndən uzaqdır,
 Ürəyin köksümdə çırpınacaqdır.
 Verter söylədi ki: - Bu gün mən sən
 Bükülmüş belini bir az da əydim.

Sənin bu əvəzsiz yaxşılığının
 Bir vaxt əvəzini çıxı biləydim!

İllər axıb keçdi, axar su kimi
 Haman yaxşılığın budur əvəzi:
 Ana vətəninə qocanın Verter
 Bu gün fəth kimi dolanıb, gəzir.

Verter düşüncəli, Verter qüssəli,
 Alnında iz açıb dərd şırım-şırım.
 Qorxunc duyğuların toqquşmasından
 Onun ürəyində çaxır ildırım.
 Onu ayırdılar öz sənətindən,
 Dedilər: - Bir saldat olmalısən sən.
 Dedilər: - Sənətin vaxtı deyildir,
 Öz sədaqətini vətənə bildir!
 Vətən! Heç olarmı onu sevməmək,
 Vətənin yolunda bir pərvanə tək
 Yanardı Verter də candan, ürəkdən.
 Onunku deyildir ancaq bu vətən!

Otuz üçüncü il, otuz bir yanvar...
 Başqa bir adamdır Verter o gündən.
 Vətən hesab etmir Almanıyanı,
 Faşist zülmətinə büründüyündən.
 Düşünmüş, daşınmış...

Verter də bəzən
 O isti ocaqdan, gözəl Norveçdən
 Təəssüf edibmiş qayıtdığına,
 Ömrü zindan kimi gəlirmiş ona.
 Düşünmüş, daşınmış...

Verter o zaman
 Hamisindən ona yadigar qalan
 Sənətə sığınmış... Dərdi-sərini,
 Qəlbinin ən gizli diləklərini
 Sənətin dililə vermək istəmiş,

Bu gözəl şəhərin hər bir döngəsi.
Ona öz yurdu tək necə tanışdır.
O öz ölkəsində dilənmişsə də
Burda heç bir kəsə əl açmamışdır.
Düşünür bunları bayaqdan bəri:
Ona çörək vermiş Norveç elləri.
Sənətkar eləmiş onu bu torpaq,
Olarını bunları məgər unutmaq?
Öz doğma yurdunda donmuş soyuqdan,
Bu şimal elində o, donmamışdır.
Təhqir olundusa, Berlində bəzən
Burda yel də ona toxunmamışdır.
Ona tapşırılmış: - İndi çalış ki,
Norveçlər faşizmin gücünü bilsin!
Alüminum, tunc, sink, dəmir, mis, polad
Bu metal yurdundan qarət edilsin.

Onun batalyonu girdi evlərə,
Otaqlar eşildi azı on körə.
Töküldü ortaya bütün hər nə var:
Polad avizələr, mis külqabılar,
Qapıların dəmir tutacaqları,
Dəmir məhəccərlər, qapı tağları
Üç günün içində talan edildi.¹
El bütün bunlarla gücünü bildi
Qudurğan faşizmin, acgöz Hitlerin.
Çıxdı norveçlilər dağlara min-min.
Düşməni əleyhinə sıx topladılar.
İntiqam eşqilə coşub yandılar.
Narvik şəhərinə gələndən bəri,
Bütün bu gördüyü müsibətləri.
Verter vicdanına sığdıra bilmir,
Gözünün önündən bir an çəkilmir.

¹ 1940-cı və 1943-cü ildə Hitlerin verdiyi əmrə görə.

İxtiyar hamisi - o heykəltəraş...
Çulğaşır qəlbində min dörd, min tələş.
Fikirlər beynində düzülür səfə,
Verter düşünür ki: "Birinci dəfə
Mən bura gələndə qərib quş idim
Burda qanadlandım, pərvaz elədim.
Dolandı fəsillər, dolandı dövran,
İndi "düşməni" kimi belimdə naqan
Onun qapısını olarmı açmaq?..
Heç bu insafımıdır?

Ölərəm, ancaq
Üz-üzə gəlməyəm onunla bir də!"
Verter üzülürdü düşüncələrdə.
"Başqaları kimi - deyirdi - mən də
Atımmı vicdanı, atımmı arı?"
İztirab çəkdiyə gözü önündə,
Canlanır "Verterin iztirabları".¹

Verter düşüncəli, Verter qüssəli,
Baxır hər döngəyə, baxır hər tinə.
Uşaqkən dostlarla top oynadıqı,
Narvikin bu tanış küçələrinə.
Larsen, ən mehriban dostuydu onun,
O da tək oğluydu yaxın qonşunun.
Bu dostlar səhərdən axşama qədər
Bir yerdə oynayıb gəzinərdilər.
Həmin bu ağacın altında onlar
Hər gün çıxardardı yüz cür oyunlar.
Balaca dostlarçün qoca bir zaman
Yelləncək asmışdı həmin ağacdən.
Bura toplanardı uşaqlar bütün.
Yaxşı yadındadır Verterin... Bir gün
Larsen yellənəndə qırıldı kəndir,

¹ Böyük alman şairi V. G ö t e n i n "Gənc Verterin iztirabları" əsərinə işarədir.

Yazıq üzü üstə yerə yıxıldı.
Günlər ötdü... Larsen sağaldı, ancaq
Sol qaşı üstündə bir çapıq qaldı.
Onlar türk elədi bu "pis oyunu".
Lakin yadıındadır, o vaxtdan onu
"Çapıq Larsen" - deyə çağırardılar.
- Qəlbimdə nə şirin xatirəsi var,
O gözəl günlərin, o xoş günlərin.
Deyincə, gözləri doldu Verterin...

Verter düşüncəli, Verter qüssəli
Baxır dükanlara ötdükcə bir-bir.
Hər şey gör necə də öz yerindədir.
Elə bil o vaxtdan dönməmiş zaman.
Bu gözəl aynabənd, kiçik dükandan,
Azmi çörək almış Verter ev üçün?
Bu şəhər düşmənmə ona bəs bu gün?

Verter düşüncəli, Verter qüssəli...
Bax həmin bağdakı böyük heykəli.
Ustadla birlikdə qurmadılarmı
Ona düşməni kimi baxmaq olarmı?
Bu yurda gəlsə də düşməni donunda?
O böyük heykəldə axı onun da
Azacıq olsa da, öz zəhməti var.
Orda birləşibdir ayrı duyğular.
Düşündü, daşındı qoca nə qədər,
Onu yaradırkən nəçə il əvvəl,
Norveç qəhrəmanı Trammelinidir!
Bu sənət əsəri, bu ölməz heykəl!

Sol əldə bayraq,
Durmuş qəhrəman.
Mərdlik tökülür
Baxışlarından.

Baxır inamla,
Baxır irəli.
Məhkəmə duyulmuş
Onun sağ əli.
Xalqı döyüşə
Səsləyir sanki.

İgid Trammelin baxışındakı
Əzmi vermək üçün uzun gecələr,
Düşündü, daşındı qoca nə qədər!
Başında fikirlər dolandı min-min.
Belə anlarında edərdi təkrar
Məşhur sözlərini o, Trammelin:
"Birlikdir bizimçün ən böyük şüar,
Bir hədəfə vursun qoy əllərimiz!
Gül açsın arzumuz, əməllərimiz".
Çıxmır xatirindən bunlar bir an da.
İndi də Verterin qulaqlarında
Bu alovlu sözlər cingildəyirdi.
Vidcanının səsi nələr deyirdi?
Verterin qəlbində kin, qəzəb yandı,
Özü hiss etmədən gəlib dayandı.
Bir evin önündə... ah, nələr olmuş?
Əvvəlki dəbdəbə tamam pozulmuş.
Səssizcə ağlayır sanki daş divar:
Dağılmış o geniş emalatxana.
İçində ən təmiz, uca duyğular,
Müqəddəs əməllər bəslənən bina.
Xəbis duyğuların məskəni olmuş!
Elə bil hər şeyin hüsnü pozulmuş.
Bu dərdi dağlar da götürə bilməz.
Demək, yaxşılığa bu imiş əvəz?!
Demək, öz evindən qoca qovulmuş,
Sənətkarın evi qərargah olmuş.
İşğal ordusunun generalına...
... Bu zaman bir soldat yetişib ona

Söylədi təzimlə: - Cənab kapitan!
General axtarır sizi bayaqdan.

Kapitan, gəzdinmi şəhəri?

- Bu gün

Dolaşdım bir qədər.

- Yəqin ki, gördün

Bağlar içindəki tunc heykəlləri!

- Bəli!

- Biz Narvikə girəndən bəri

Bir fikir gəlibdir mənim əqlimə,

Hələ deməmişəm bunu heç kimə, -

Deyə generalın çatılır qası.

- Bunları yaradan heykəltəraşı

Səfərbər etməli... qoy fərinin də

Böyük heykəlini yaratsın... Sən də

Ona köməkçi ol... deyirlər sənin

Köhnə sənətidir heykəltəraşlıq.

Mənim mətləbimi anladın yəqin?

Di başla sabahdan bu işə artıq!

- Məncə... bu çətindir, cənab general!

- Nə üçün? Qocanı çağır, başa sal!

- İnadkar adamdır deyirlər yaman.

- Onu döndərək biz inadından!

Xoşluqla etməsə, nə gəlib zora?

Biz ki, gəlməmişik xoşluqla bura.

Qonaqımı çağırmış bu ellər səni,

Zorla tutmadıqımı biz bu ölkəni?

Saldatın ürəyi daş olmalıdır!

Vücudu poladdan yoğrulmalıdır!

Verter generalın çıxır yanından,

Gedir otağına qəmli, pərişan.

Yol boyu kədərlə düşünür yenə,

Min nifrət yağdırır öz taleyinə.

İtirir aqlını yazıq az qala,

Hər şey gözlərində dönür suala.

Bu sənətkar saldat indi nə etsin?

Yazıq doğrudan da nə üzlə getsin

Əziz ustasının yanına? "Əsla!

Mən onun üzünə bu paqonlarla

Çıxa bilərəmmi?..

Yox, bacarmaram!

Onun şagirdiyəm nə qədər varam.

Necə məcbur edim bu gün mən onu?

Mən necə deyim ki, sənin yurdu

Talayan quldurun, cəllad fərinin

Yarat heykəlini?... Çətindir, çətin!

Bunu düşünürmü görən o özü?

Sevmədən sən yarat!.. Bu gülünc sözü

Böyük sənətkara mən necə deyim?

O mənə deməzmi sənə çəkdiyim

Bütün əziyyətlər gəlsin gözündən!

Bu haqlı danlağa necə dözü mən"?!

Keçdi bir neçə gün... general özü

Çağırdı yanına heykəltəraşı.

Bilincə mətləbi yazıq qocanın

Qaraldı gözləri, hərləndi başı.

- Oyuncaq deyildir əldə sənətkar!

Cənab, sənətin də öz mövzusu var.

- Fərinin mövzu deyil?

- Elədir, ancaq

Alınan mövzuu hər şeydən qabaq

Ürəkdən yaşamaq, sevmək gərəkdir,

Yaranan hər əsər çarpan ürəkdir.

- Məgər sevməyirsən bəs sən fərinin?

- Axı, bu sualın varmı heç yeri?

General qocaya möhkəm təpindi.

Qoca: - Mən dəvəsi lap çoxdan ölmüş

Ərəbəm - dedi.

- Mən səksən yaşımı çoxdan aşmışam

Sahilə yan alıb ömür yelkənim
 Mən bu dünya ilə halallaşmışam
 Ölүmdən bir tikə qorxum yox mənəm
 Sənətə lənətlər yağdırar hamı.
 Mən necə sevimi ki, Norvegiyami,
 Fűrər çeviribdir xarabazara,
 Xalqımın könlünə vurdu min yara!
 - Yaxşı, belə olsun, heç eyb eyləməz,
 Səndən də tezliklə çıxarıq əvəz!
 Deyə yumruğunu vurur stola,
 Ürəyi partlayır kindən az qala.

Keçdi bir neçə gün... həbsə aldılar,
 Kommunistdir deyə o mərd qocanı.
 İttiham nə qədər yalan olsa da,
 Kommunist etmişdi onu vicdanı.

Fűrerin əmridir: "Tezliklə görək
 Bu Norveç diyarı dönsün metala.
 Toplanan metallar təmizlənərək
 Narvikdən Berlinə salınsın yola".
 Kvisling ölkəni edir səfərbər
 Hitlerin gözünü doydurmaq üçün,
 Sinklə, alüminiumla dolu qatarlar
 Narvikdən Berlinə tələsir hər gün.
 Dağlara çəkilmiş igidlər tez-tez
 Hücuma keçərək gecələr yarı,
 Dağıdıb tökürlər metal əridən
 Nəhəng zavodları, kombinatları.
 Larsen! Bu diyarın qəhrəman oğlu
 Toplamış başına partizanları,
 Kəsib hər bərəni, pusub hər yolu
 Gestapo dörd gözlə gözür onları.

Gecə... dəmir yolu... ətraf zil qara...
 Gəzinir gözetçi əlində fanar.
 Sütun tək uzanır işıq yollara

Göydən birər-birər səpələnir qar.
 Qaranlıq gecənin oğlan çağında
 Nə qədər qorxuncdur bu çöl, bu bayır.
 Gözetçi ahəstə addımladıqca
 Ayağı altında qar xırıldayır.
 On iki saatdır qarovuldadır.
 Gözləri daima onun yoldadır.
 Lakin o bilmir ki, bir saat əvvəl
 Dağıtmış yolları haqq deyə bir əl.
 Məşənin içindən çıxır bir qatar
 Buraxıb arxada buz dağlarını.
 Bir fişqırıq səsi eşidib haman,
 Gözetçi şəkəyir qulaqlarını.
 Qatar yaxınlaşır haray çəkərək,
 Gözetçi özünü itirir bu an.
 Fanarın gözünə dərhal çıxarılıb
 Qırmızı şüşəni taxdığı zaman
 Aldığı zərbədən başı gicəlir,
 Qatar yavaş-yavaş yaxına gəlir.
 Bu dəm sirrli bir əl tutur fanarı,
 Göy işıq qoynuna alır yolları.
 Yol açılır... ötür sürətlə qatar.
 Yüku alüminiumdur, yüku dəmirdir.
 Berlinə tələsən dolu vaqonlar
 Ötür qəhrəmanın önündən bir-bir.
 Keçir dəqiqələr, ötüşür anlar,
 Bir azdan qəzaya uğrayır qatar.
 Vaqonlar çevrilir... qaçır igidlər,
 Dəyir gözetçilər biri-birinə.
 Kəsilir cığırılar... gestapoçular
 Düşür igidlərin ləpirlərinə.
 Atılır göylərə bu dəm fişənglər,
 Görünür gün kimi hər təpə, hər dağ.
 Atışma başlanır...

keçir bir qədər
 İgidlərin biri tutulur ancaq.

Faşist Almaniyası ildən-ilə qudurdu
 Tutduğu ölkələri sıxdıqca caynağında.
 Avropanı önündə diz çökdürən bir ordu
 Diz çökdü axır özü sovetlər torpağında.
 "Yuvasına çəkilmış canavar" tək daha da
 O qudurdu... "Bir az da artıq yaşayım" - deyə,
 Norveçdən axıb gələn metalları silaha,
 Bombalara döndərüb tökdü bizim ölkəyə.
 Deyirlər ki, Norveçin azalanda metalı
 Hitlerin birə yüz qat çoxalıbmış məlalı.
 Əmr edibmiş: "Dağıtsın ordu bütün ölkəni,
 Qoymasın, necə olsa tək metalsız məni".
 Bu əmri də yerinə yetirməkçün general,
 Tapşırıd ki, qocanın gözü önündə dərhal
 Narvikə ziynət verən heykəllər uçurulsun,
 Əridilib metalı Berlində silah olsun!"
 Həmin gecə yatmadı, bir an Verter sübhəcən
 Dərdi, qəmi daş olub asıldı gözlərindən.
 Hamisinin çöhrəsi dayandı göz önündə,
 Düşündü: "Bəs mən indi bu dəhşətli günündə
 Görən necə uzadım ona kömək əlimi?
 O ki, məni böyütmüş doğma balası kimi.
 Bu dilsiz heykəllərin axı, nə günahı var,
 Heç belə bir cəzaya tab edərmi sənətkar?
 Ən böyük vəhşilikdir heykəlləri əritmək,
 Sənətkarın önündə əsərini yox etmək.
 Həmin gecə yatmadı gənc kapitan sübhəcən,
 Dərdi, qəmi daş olub asıldı gözlərindən.
 Fikirlər cərgə-cərgə ipə-sapa düzüldü,
 O, izzirab əlində üzöldükcə üzüldü.
 Qulaq asdıqca Verter vicdanının səsinə,
 Min nifrət yağdırırdı bəxtinə, rütbəsinə.
 Ona ağırlıq edir öz şöhrəti, öz şanı.
 Geydiyi paltarına sığışmayır vicdanı...

- "Yox, yox, hər şeydən əvvəl mən insan doğulmuşam,
 Mən o böyük insanın tələbəsi olmuşam.
 Ustadə kəc baxanın iynə batar gözüne"! -
 Deyə Verter düşünür, düşünür öz-özünə.
 Yağsız bir çıraq kimi bədəninə can yanır,
 Birdən özü bilmədən fikri gəlib dayanır
 Dünən gecə tutulmuş Norveç partizanında.
 Hərleyərək əlini basır zəngi bir anda.

Xeyli keçmiş gecədən... şəhər sakit, şəhər lal.
 Verteri əldən salan o izzirab, o xəyal
 Dönüb bir qaraltıya gedir, gedir, bu ara.
 Keçib gedir Narvikin ucqar küçələrindən.
 O şəhərdən çıxaraq yönəlir düz dağlara.
 Onun kim olduğunu hiss elədin yəqin, sən.

Səhərisi qocanı alıb həbsxanadan
 Gətirdilər bağçaya.

Dərhal qızıqdı meydan.
 Heykəllər dağıdıldı, heykəllər uçuruldu.
 Sənətkarın qəlbinə çarpaz dağlar vuruldu.
 Verter nəzərlərini dikmiş meşə yoluna,
 Lakin gəlmir bir soraq dilsiz yollardan ona.
 Gəlmədilər bəs neçin, neçin gecikdi onlar,
 Bəlkə də başlarında bir uğursuz qəza var?
 Deyə Verter düşünür,
 Qıvrılıb göz önündə yollar suala dönür.
 Yığılmış Narvik əhli bağçanın ətrafına,
 Baxırlar sənətkarın halına yana-yana.
 Baxırlar dövrələnmiş dəmir hasar dalından,
 Baxırlar min qəzəblə... Verter kimi bu zaman
 Onların da gözləri baxır meşəyə sarı.
 General da şəst ilə damağında siqarı
 Dayanmış qərargahın o hündür eyvanında.
 O tək deyil, dayanmış Kvisling də yanında.

Qoca baxır dinmədən, tərətəmədən dilini,
On ilə yaradılmış İbsenin¹ heykəlini
Dağıtdılar, yıxdılar bircə anın içində.
Cahanı yandırdılar bir cahanın içində.
Alındakı qırışı yaratmaqçün İbsenin
Qırıxdırıb alını qoca min dəfə yaqin
Düşünübmiş...

Bu böyük zəhməti düşünmədən
Sənət əsərlərini dağıdırlar bəs nədən?
Sənət qurbanı olmuş qara bir siyasətin?
Qoca dinmir, danışmır, qoca dayanmış mətin.
İndi də bax, Maqsenin yırırlar heykəlini.
Qoca susur... dağılmış heykələ baxa-baxa
O, düşünür, düşünür...

Maqsen uzun ömrünü
Həsr etdi insanların ömrünü uzatmağa.
İnsanlar faydalanmış onun hər əməlindən
İnsanpərvər alimin bu polad heykəlidən
Silah qayıрмаq necə sığışır vicdanlara?
Bir həkimin heykəli, sabah nahaq qanlara
Səbəb olacaq demək...

Bilsə idi bu dərdi,
Yəqin mənimlə birgə o da fəryad edərdi.
Qopduqca heykəllərin bədənləri, başları
Damla-damla tökülür qocanın göz yaşları.
Yırırlar, dağıdırlar saldatlar harın-harın,
Qopan başlar, ayaqlar, o böyük sənətkarın
Yuxusuz gecələri, mənalı günləridir,
Qoca o günlərini salır xatirə bir-bir.
Elə bil xilas olur çəkdiyi qəm yükündən.
Lakin onun başının qabarmış hər tükündən
Min bir fəryad eşidir Verter duyub bu dərdi.
Olsaydı ixtiyarı dərhal kömək edərdi
Təhqir olmuş zavallı, bu qoca ustasına.

¹ - Böyük Norveç dramaturqu.

Lakin soraq gəlməyir dilsiz yollardan ona.
Verter duyur ürəkdən bu dəhşətli anları -
Qocanın keçirdiyi sonsuz həyəcanları.
Susur... susur heç kəsi çağırmadan köməyə
Onun sarsıldığını düşmən bilməsin deyə.
Gülüncdür qışqırıqlar qəzəbli anlarında.
Dəhşətlidir susanlar... susur, demək bu anda
Düşməndən alacağı intiqamı düşünür,
İntiqamdan sonrakı toy-bayramı düşünür.
Qoca susur... dinməyir quludur iradənin
Heç kəs eşitməsə də, Verter eşidir yaqin
Qocanın bu dəhşətə min etiraz səsinə -
Qara qanlar axışan bir qəlbin nələsinə.
Şaqqıldaıyır baltalar, şaqqıldaıyır, ah yenə.
Onlar heykələ dəymir, dəyir onun qəlbinə.
Nəhayət, yaxınlaşırsal datlar son heykələ.
İlk baltanı vuranda onlar uzanmış ələ
Qoca dəhşət içində heykəli qucaqlayır.
Vurulan zərbələri öz köksüylə saxlayır.
- Amandır, heç olmasa, toxunmayın siz buna,
Trammelə, - xalqının bu qəhrəman oğluna!..
Hamısını yıxdınız, buna dəyməyin bəri.
(Əsərindən ayırmaq olarmı sənətkarı?)
Mən bunu çox sevirəm bütün əsərlərimdən.
Bunu oğlumla birgə yaratmışam çünki mən.
Balamın da burada zəhməti var, qəlbi var.
Bu əsərdə balamı yaşadıram, ağalar,
Toxunmayın ona siz!..
Bala məhəbbətini duyurmu ürəyiniz?
Bu sözlərdən sarsılıb Verter sanki oxlanır.
O, "balam" kəlməsindən od alıb odsuz yanır:
"Ah, o məni özündən heç ayrı tutmamışdır,
Bir alman nankorunu hələ unutmamışdır.
Öz övladı bilirmiş, demə hələ o məni,
Bu gün almanlar onun olsalar da düşməni".
Elə bil ki, qan vurur onun beyninə birdən,

Əl atır tapançaya, əl atır düşünmədən,
Sığışdıra bilməyir dəhşəti vicdanına,
Heykələ hücum çəkən saldat batır qanına.
Hamı heyrət içində baxır Verterə sarı,
Qəzəbindən çatılır generalın qaşları.
- Bu nə deməkdir?! - deyə bağırınca, bu zaman,
Yenə atəş açılır... təəccüb və həyəcan...

Yaralanır general.
Atır Verter dalbadal.
Seyr edərək Verteri
Qoca çəkilir geri.
Verter yumub gözünü,
Bir daşın arxasına
Dərhal atır özünü,
Qızır bir anda meydan.
Atır, atır durmadan.
Tutmaq üçün birbəbir
Saldatlar hücum çəkir
Dörd tərəfdən Verterə.
Dəyir sanki göy yerə.
Qızısqıca athaat
Bunu görən camaat
Verterə arxa durur;
Kimisi dəyənəklə,
Kimisi daşla vurur.

Birdən meşə tərəfdən göyə qalxır toz-duman.
Çapıq Larsen arxada yüz qədər partizan
Hücum çəkir bağçaya, sona çatır intizar,
Dost kimi qarşılayır Verteri partizanlar.
Baxmayıb ağrısına Kvislinqlə bərabər
General cənabları qaçır, qaçır bir təhər.
Bir çox qənimət keçir igidlərin əlinə.
Larsen, o Trammelin uçmamış heykəlinə
Yaxınlaşıb and içir, dostlarla birgə ona,

Bu xalq qəhrəmanının pak, müqəddəs ruhuna.
Vətəninin yolunda döyüşəcək sonadək,
Əyilməz olacaqdır Trammelin özü tək.
Verter heyrət içində seyr edərək Larseni:
- Qaşının üstündəki o çapıqdan mən səni
Görən kimi tanıdım, - deyincə Larsen onu
Tanıyıb "Verter" - deyə qucaqlayır boynunu.
Dostlar görüşür. Baxır heyrət içində hamı,
Bu görüş bir dalğa tək tərpədir izdihamı.
- Şadam bilsən nə qədər, sənin bu haqq işindən.
Verter! Mənim əzizim! Artıq döndü bu gündən
Uşaqlıq dostluğumuz əqidə dostluğuna.
Sadıq olaq, əzizim, qoy həmişə biz ona!
Qəlbin bizim torpağın haqqını unutmamış.
Dostlar, yaxın düşərgə hələ xəbər tutmamış
Çıxmalıyıq şəhərdən, tez olun, tez tərpənin!
Arxa bölmələrinə xəbər çatmışdır yaqın.
Partizanlar bir azdan, Verter ilə bərabər
Çəkilirlər meşəyə, sanki bu dilsiz şəhər
Baxır, baxır dalınca, gedən qəhrəmanların,
Onun axır nicatı əlindədir onların.

Həbsxana... Sənətkar gör salınıb nə günə!
Pərişan ağ saçları dağılıb üz-gözünə.
Uzanmış bir kənarda, nə danışır, nə dinir,
Baxıb ətrafa hərdən, qorxmuş kimi diksinir.
Özü də hiss etmədən gözlərindən sel axır,
Solğun yanaqlarında gümüşü iz buraxır.
Son hadisə qəlbini gəmirirdi qocanın,
Sarsılmışdı əlində o dəhşətli bir anın.
O dözmədi nədənsə son heykəlin məhvinə,
Düşündükcə düşünür, bircə anı o yenə.
Heyhat, dura bilmədi son məqamda o mətin...
Gəlir gözü önünə o qəhrəman zabitin
Yaraşlıq çöhrəsi... Özü də bilmir nədən
Bir doğmalıq yağırdı o mülayim çöhrədən.

Qızarmışdı qocanın dəhşət saçan gözləri.
 İlhamla yaratdığı hər bir yeni əsəri
 Qoca heykəltəraşın ömrünü uzadardı.
 O nə bilsin ki, axı belə günü də vardı!
 Qoca lap əldən düşüb bir sümük, bir dəridir.
 Sənətkarın həyatı, ömrü əsərləridir!
 Onun əsərlərini çevirdilər silaha,
 Sənətsiz bir sənətkar nəçin yaşasın daha?
 ...Neyləsin indi o bəs?!

Yazıq heykəltəraşın dərdinə dərd bənzəməz.
 Bütün insanlar axı, bənzəmir bir-birinə,
 Öz canını gözdirir kimi namus yerinə.
 Hər şeydən üstün tutur kimi də vicdanını,
 Amalına, eşqinə qurban verir canını.
 Norveçdir o gözətçi... bax o çöldə fit çalır,
 Bir buqələmun kimi hər anda bir rəng alır.
 Xəyanətə satılmış öz canı xatirinə,
 Dünyada can gözdirir namus, vicdan yerinə.

III

Ötdü aylar, illər... Dəyişdi dövrən...
 Sovet qoşunları nəhayət, bir gün
 Girdilər Norveçə...

Bu məmləkətdən
 Faşist ordusunu çıxarmaq üçün.
 Düşmən toplayaraq son imkanını
 Təslim etməyirdi yenə canını.
 Bütün ciddi-cəhdi getsə də bada,
 Yenə döyüşdü son məqamda da.
 Qocanın vətəni Narvikə ilkin
 Kapitan Viktorun dəstəsi girdi.
 Göllər ölkəsinə, dağlar yurduna
 Özüylə bərabər həyat gətirdi.
 Hamı gül-çiçəklə pişvaza çıxdı,
 El bahara çıxdı, el yaza çıxdı.

Viktor qapısını həbsxananın
 Sındırıb içəri girdi bir anda.
 Diz çökdü önündə o, sənətkarın
 Gördü taqət yoxdur onun canında
 Ayağa qalxmağa... Qaldırdı onu,
 Qoca qucaqlayıb onun boynunu
 Öpdü məhəbbətlə, öpdü üzündən.
 Axdı yanağına göz yaşı dən-dən.
 Viktorun qolundan yapışdı qoca,
 Sevinə-sevinə çölə çıxınca
 Gözləri qamaşdı gün işığından.
 Nə günə salmışdı yazığı zindən!
 Sanki addımını bir-bir sayırdı,
 Halsız və taqətsiz addımlayırdı.
 O hara gedirdi, bilirsənmi sən,
 Nəydi son istəyi, nəydi son dərdi?
 Gedə bilməsə də, hərəkətindən
 Onun tələsdiyi hiss edilirdi.
 Hara tələsirdi, o hara belə?
 Qəfil yaxalanan faşistlər hələ
 Şəhərdən çıxmamış...

Döyüşür onlar.
 Qışın son günüdür, gəlir ilk bahar.
 Hələ də yaralı, xəstə general
 Şəhərdən çıxmağa tapmamış macal,
 Gizlənmiş balaca qərargahında.
 Bir maşın gözləyir onu yaxında
 Ki, fürsət tapınca qaçsın general,
 Qaçsın Berlinə, qaçsın o dərhal...

Qızılsır get-gedə şəhərdə meydan.
 Yağan güllələrə məhəl qoymadan
 Qoca yeri yirdi... Addımlarını
 Körpə uşaq kimi hey saya-saya,
 Nəhayət, özünü saldı bir təhər
 Evinin yanında olan bağçaya.

Onun gözlərində alışdı kin.
Axtara-axtara o, Trammelin
Heykəli önündə gəlib dayandı.
Gözləri sevinclə alışdı yandı.
Heykəli yoxladı diqqətlə qoca,
Süzdü həsrət ilə, süzdü doyunca.
Onun səksən illik ömründən qalan
Yeganə əsərdi...

O igid alman
Demək, xilas etmiş bu son əsəri, -
Deyə düşünürdü qoca Verteri.
Qocanın üzünə gülüncə heykəl
Sevincdən gözündə alışdı məşəl.
Şəhərdə vuruşma dayanmır ancaq,
Atışma səşindən tutulur qulaq.
Viktorun dəstəsi hey yavaş-yavaş
Qərgahə tərəf yönəlir birbaş.
Viktor dəstəsini bölür üç yerə,
Bir tapşırıq verib hər bir əsgərə.
Özü də bağçaya girdi bir anda,
(Qoca gizlənmişdi kötük dalında
Heyrətdən od saçır sanki gözləri).
Viktorun ardınca gələn əsgəri
Vururlar arxadan, Viktor qalır tək,
Bağcanı sürətlə o seyr edərək
Keçir bir kötüyün dalına... burdan,
Bir baş qərgahı götürür nişan.
Viktor avtomatla atır dalbadal.
Başını itirir bu dəm general,
Bilincə alınmış artıq dövrəyə.
"Daha faydasızdır dayanmaq" - deyə
Əlində tapança çıxır bayıra
Viktorla üzləşir, elə bu ara.
Baxır iki düşmən biri-birinə,
Qəzəbdən od düşür ürəklərinə.
Əsir almaq üçün bu ovu Viktor

İmkanı olsa da, dayanır, vurmur.
Əldən qaçırmayıb fərsəti, dərhal
Heykəlin dalına keçir general.
Heç kəsin xəbəri yoxdur Viktordan,
Uzaqdadır onun dəstəsi burdan
Vuruşur, düşməni qovub şəhərdən.
O faşist nişanlı təyyarələrdən
Od yağır, Narvikə düşür vəlvələ;
Düşmən öz gücünə güvənir hələ.
Heç kəsin xəbəri yoxdur bağçadan,
Getdikcə daha da qızıdır meydan.
Heykəlin başında gedən davanı
Görünmə titrəyir qocanın canı
Son əsər... Əzizdir, ah, o nə qədər...
Heç olmasa ona dəyməsin xətər.
Son əsər... o damı məhv olacaqdır?!
Qocanın ürəyi partlayacaqdır,
Elə bil heykələ dəyən güllədən.
Bəs, sovet zabiti dayanmış nədən?
Bəlkə də sənətə qiymir qəhrəman
Deyə düşünürdü qoca anbaan.
Lakin dayanmadan atır general,
Atır fasiləsiz, atır dalbadal,
Güllə yağmuruna salıb Viktoru
O, qaçır maşına tərəf...

bu zaman
Heykəlin dalına keçərək Viktor,
Onu yaralayır ayaqlarından.
General dayanır.

Lakin bu ara
Çıxarıb cibindən o, bir qumbara
Atır birçə anda heykələ sarı.
Dəyir bir-birinə yerin qatları.
Heykəl öz yerindən qopur, məhv olur,
Heykəllə birlikdə Viktor məhv olur.
Lakin general da yığılır bu dəm,

Bir anda qaralır gözündə aləm.
 Özünü bir təhər ələ alaraq
 Maşına yetişmək istəyir, ancaq
 Mümkün olmur, qalxa bilmir o yerdən,
 Gözləri qocaya sataşır birdən.
 Qışqırır: - Amandır, qoca, yaxın gəl,
 Məni maşınıma çatdır əlbəəll!
 Qoca heykəl kimi quruyub ancaq
 Tərpənmir yerindən...
 - Qoca, gəlməsən,
 Səni son gülləmlə məhv edərdəm mən! -
 Deyərək çıxarır tapançasını.
 - Qoca, istəyirsən əgər canını
 Tez ol...

qoca dinmir, qoca sakit, lal
 Vurmaq istəyirkən onu general
 Arxadan bir atəş açılır həmə, n
 General top kimi durduğu yerdən
 Uçulur, üz üstə sərilir yer...
 Qocanın gözləri tanış gözlərə
 Sataşır... yeri yir zabıtə sarı
 Qoca hamisini, o sənətkarı
 Ölüm ayağında görüncə Verter
 Qəlbi yarpaq kimi əsir, titrəyir.
 Vurmuş generalı Verter arxadan,
 Ordumuz Narvikə girdiyi zaman
 Partizan dəstəsi eşidib bunu
 Arxadan düşmənin kəsmiş yolunu.

Dedi: - Tanıdınmı, ata, sən məni?
 Verter yaxınlaşıb qocaya bu dəm
 Bu ata kəlməsi, bu ata sözü
 Qocanın gözündə açdı bir aləm.
 Nə qədər gözəldi, doğmaydı bu söz!
 O ki, həsrət idi bu şirin sözə.
 Onu eşidincə xilaskarından

Qocanın gecəsi döndü gündüzə.
 Verter hamisini qucaraq həmə n
 Dedi: - Məni tanı, ata, indi sən.
 "Bir hədəfə vursun qoy əllərimiz,
 Gül açsın arzumuz, əməllərimiz!"
 İndi tanıdınmı?
 - Verter, can bala...
 Afərin səndəki səbrə, kamala!
 Mənim xilaskarım balammış demək?
 Nəçin tanıtmadın bəs bu vaxtadək
 Sən mənə özünü?

Onlar görüşür.
 Solğun yanaqlara qəlbədən od düşür.
 Qoca ayrılma yır Verterdən... Onu
 Basır sinəsinə, qucur boynunu.
 Oxşayır Verteri isti nəfəsi.
 ...Bu zaman ordunun arxa dəstəsi
 Gəlir yavaş-yavaş bağcaya sarı
 Çıxarıb şəhərdən son qalıqları.

Ara sakitləşdi, dağıldı hamı,
 Çökdü üfüqlərə Narvik axşamı...
 Quşlar dilə gəldi gül budığında,
 Bu axşam çağında, axşam çağında
 Narvik şəhərində açıldı səhər.
 İsti yuvasından ayrı düşənlər
 Qayıtdı yurduna, qayıtdı bütün.
 Mayorun dəstəsi elə həmin gün
 Bütün şəhidləri dəfn etdi bağda,
 Yatdı qəhrəmanlar bu yad torpaqda.

Cənab Kvislingşə qaçdı Berlinə,
 O ki, Norveç idi, bəs qaçır nədən?
 Azad olmuş yurda qayıtdı yenə
 Kral həmin gecə İngiltərədən.
 Onunçün yurdunu xilas etdilər,

Kralın ruhu da heç incimədi.
 - Mən orda daş-qaşlar xərcləyən zaman
 Bəs siz neylədiniz? - xalqa demədi.
 Londonun ziyafət məclislərində
 Kral gecə-gündüz sağlıq demişdi.
 Ağalar verdiyi tapşırıqları
 O, hələ Londonda əzbərləmişdi.
 Londona müti bir qul olduğundan
 Başqa fikirlərlə gəlmişdi yurda,
 İngilis zövqünə vurulduğundan
 İngilis qaydası qoydu o, burda.

Bu yeni qaydalar xoş gəldi ona,
 İzlədi Londonu kral hər zaman,
 Onların Londondan çaldıqlarına
 Kral dəm tuturdu Norvegiyadan.
 Axır vaxtlar isə müti kralçün
 Təzə bir ağa da çıxdı meydana.
 Sitayış elədi on dəfə hər gün
 Kral gah "ağ evə", gah da Londona.

Keçdi günlər... keçdi aylar, çiçəkləndi Narvik yenə,
 Müstəqillik bəxş edərək məhkum Norveç ellərinə
 Avropada dalğalandı nur saçaqlı qızıl bayraq.
 Faşistlərin çökməsiylə zədələnmiş dərddə torpaq
 Sağaldırdı yarasını görən kimi ilk baharı.
 Ancaq qoca sənətkarın sağalmırdı yaraları.
 Axı onun həyatını uçurmuşdu qasırgılar,
 Ömrü boyu gecə-gündüz yaratmışdı bu sənətkar,
 Bu gün onun zəhmətindən, nə bir əsər, nə iz qalmış,
 Yaratdığı xarüqələr elə bil ki, bir xəyalmış.
 Dörd il, onun gözlərində duman olub dolandıqca,
 Hərdən sakit anlarında ötənləri o, andıqca
 İgid sovet zabiti yada salıb o, dikəlir;
 Bu an onun ürəyindən çox qəribə səslər gəlir,
 Zaman keçir, vaxt ötüşür

Amma hər gün o xilaskar rus zabiti yada düşür.
 - O, səninçün öz ömrünü fəda etdi, neylədin sən?
 O igidə, igidliyə, söylə, sənin yoxmu töhfən?"
 O zabiti xatirindən silə bilmir,
 Trammellə birgə durur, göz önündən heç çəkilmir.
 Gül-çiçəklə bəzəməklə o, Viktorun məzarını
 Dağıdardı öz dərdini, dağıdardı qubarını.
 Hər gün azı üç-dörd dəfə bu bağçaya o, enərdi.
 O məzara baxa-baxa, düşünərdi, düşünərdi.
 Bu bağ kimi o qəlbin də cah-cəlalı uçurulmuş,
 Dünən Narvik uğrunda döyüşlərdə həlak olmuş
 Bütün sovet əsgərləri dəfn olunmuş haman bağda.
 Qoynundakı şəhidlərlə fəxr eləyir bu torpaq da.
 Hər gün axşam bu bağçaya o, enərdi,
 Məzarlığa baxa-baxa düşünərdi, düşünərdi.
 Budur, qoca gəncliyini yada salıb gülümsünür.
 Gəncliyin xoş xatirəsi gözlərində yanıb-sönür.
 Toy axşamı... Sağlıq deyir hamı ancaq iki ada,
 İllər keçir, o qocalır, həsrət qalır bir övlada.

Sonra Verter... Bu körpədən yapışmışdı o, dördəlli
 Çıxıb gedir bir gün o da... bu əzaba qatlaşdıqca
 Yaratdığı əsərlərlə o, tapardı bir təsəlli.
 Bu gün isə həm övladsız, həm əsərsiz qalmış qoca.
 Hər gün axşam bu bağçaya o, enərdi
 Məzarlığa baxa-baxa düşünərdi, düşünərdi.
 Bu dəm sonsuz sənətkarın ürəyindən qopardı ah,
 Asta-asta düşünərdi: "Öləcəyəm bu gün-sabah,
 Bəs nə ilə yad eləsin bu obalar, ellər mənə!"
 Qoca uda bilməyirdi bu dərdi, bu faciəni,
 Mirassızlıq! Sənətkarçün bundan böyük yara varmı,
 Heç bu dünya sənətkarı əsərsiz də yaşadarmı?
 Yaralı bir bülbül ötür qocanın qəlb otağında:
 - Bircə əsər yaratsaydım həyatımın son çağında,
 Heç bir qənim olmaz idi, o əsərdə yaşardım mən, -
 Deyə qoca düşündükcə, bağdakı son hadisədən

Onun donmuş ürəyinə ilham nuru damcıları,
Bunlar onun gözlərindən bir vaxt axan damcıları...

Unutmaqçün ürəklərdə çarpazlaşan qəmi, dərdi,
El bu qərib məzarlığı gül-çiçəklə bəzəyərdi.
Bu güllərdə, çiçəklərdə min ananın qəlbi vardı,
Narvıklilər gəlib rəhmət oxuyardı
Bu torpaqçün fəda olub, bu torpaqda yatanlara;
Min təəssüf edərdilər bu günahsız al qanlara.
Dərdlilər göz yaşlarını axıdardı burda dən-dən.
Bu müqəddəs qəbirlərə xalqın böyük sevgisindən,
Əbədi bir heykəl qurur sənətkar öz ürəyində,
Bu hörmətdən alov tutur, alışır köz ürəyində;

Keçdi aylar... sənətkarın ürəyində çıraq yandı.
Duyğuların ləpəsindən dəniz kimi dalğalandı,
Bir şah əsər yaratmaqdı onun fikri-zikri təkcə.
Otağında gecə-gündüz işlədikcə
Ürəyinin odu ilə o, yandırır cansız daşı,
Sənətkarın duyğuları canlandırır cansız daşı!
Bu duyğular yavaş-yavaş ətə gəldi, cana doldu,
Viktorun qəbri üstündə bir vüqarlı heykəl oldu.
Bu daş heykəl milyonların ürəyindən keçib gəldi,
Milyonların arzusu tək əzəmətlə o, yüksəldi!
Yaradıb şah əsərini dincəlmişdi qoca artıq,
İndi rahat hiss edirdi öz qəlbini o, azacıq.

Yazdı bütün qəzetlər də bu heykəldən,
Dostlar buna şad oldusa, dodağını büzdü düşmən.
Verter görüb bir qəzetdə bu heykəlin fotosunu
Ustadına məktub yazıb təbrik etdi qəlbən onu.

Xalqın böyük məhəbbəti zaman-zaman
Yaşadacaq bu heykəli... Qəbirlərin arasından
Günəş üzlü mərmər heykəl əzəmətlə ucalırdı.
Sanki cansız məzarlıq da bu heykəldən can alırdı.

Çox gördülər hörməti də deyəsən bu qəbirlərə.
Kral bir gün qəzəbindən nəfəsini də-rə-dərə
Acıqlandı:

- Bu qəbirlər bu vaxtadək niyə qalsın?
Qəbirlər də, o heykəl də dağıdılsın!

Yeddi polis, bir kapitan hücum çəkdi bağa sarı.
Əllərində baltaları.

Bu xəbərdən dəniz kimi dalğalandı narvıklilər.
Hamı gəlib topalandı bu bağçada səhər-səhər.
Yenə elin başındadır çapıq Larsen, - o qırğı göz,
Bu xəbərdən onun qəlbi oldu köz-köz.

- Dayan, cəllad, ürəyimə dağ üstündən vurma dağı!

Söylə, sənə kim öyrətdi dilsiz qəbri uçurmağı?

Yaxşılıqdan özgə sənə nə etmişdir bu şəhidlər?

Əl-ayağa düşmüşsünüz neçin görən siz bu qədər?

Bir anladın, anladın siz,

Neçin nifrət edirsiniz

Xalqın hörmət etdiyinə?

Neçin sizin üzünüzdən bulud yağır axşam, səhər,
Xalqın böyük hörmətiylə bəzəndikcə bu qəbirlər?!

Bu fikirdən əl götürün, lənət deyər dünya sizə,

Bu qəbirlər tikan olub neçin batır gözünüze?!

Bu heykəli görürsənmi, düşün cəllad, yaxşı düşün,
O hər şeydən müqəddəsdir bu dünyada bizim üçün!

- Kral belə əmr eləmiş.

- Əmrə müti qul olma sən!

Düşün, bir gör neyləyirsən?

- Nə düşünüm? Vəzifəmə zərəri var düşüncənin.

- Mundirindən çölə çıxmır, demək, duyğun,
hissin sənini?

- Nə duyğu?

- Bəs vicdan necə? De, o damı yoxdur səndə?

- Maşın bir şey düşünmürmü çarxı dönüb

hərlənəndə?

Biz sadəcə icraçıyıq, maaş alıb iş görürük.
 Tut deyirlər, biz tuturuq, vur deyirlər öldürürük.
 - Öz düşüncən, sözün olsun, axı, sən də bir insansan!
 - İnsanlığı o nə qanır? - deyərək bir cavan oğlan
 İzdihamin arasından çıxır çölə,
 - Hünərin var toxun görüm bu heykələ!..
 İcraçılar kapitana baxıb susur... susur, ancaq
 Qəzəb yandı sənətkarın gözlərində çıraq-çıraq,
 Dedi: - Zabit, bir zamanlar satılmışdın almanlara.
 Heç sormadın məndən o vaxt bəs sən hara, zindan hara?
 Mənə nəmli kamerada gözətçilik edəndə sən
 Bu mərhumun əlləriylə xilas oldum mən həbsdən.
 Sənin kimi qul olmadı, o, şərəfli ömür sürdü.
 Sən Hitlerə qul olanda, o, Hitlerlə döyüşürdü!
 Bizdən ötrü gəldi bura,
 O, bizimçün öz köksünü hədəf etdi alovlara!
 O, bizimçün qıydı axı cavan ikən öz canına.
 Dörd-beş qarış torpağı da qıymayaq mı bəs biz ona?
 Dünya bizi qınamaz mı, at əlindən baltanı, at.
 Bax, bu boyda Norvegiyanı o qayıtardı bizə, cəllad!
 Bu torpaqdan beşcə çərək
 Yeri ona çoxmu görək?!
 Qocanın bu sözlərindən izdiham da dalğalandı,
 Baxışlarda qəzəb yandı.
 Dəniz kimi kükrədilər, dalğa kimi döz gərdilər,
 Harınlamış polislərə onlar yumruq göstərdilər.
 Larsen dedi: - Anlamıram, bu nə tədbir,
 Qəbirlərə əl qaldıran özü qəbrə gedəcəkdir!
 Axı, hərbin ta qədimdən müqəddəs bir qanunu var:
 Düşmənin də igidinə qəhrəmanlar səcdə qılar;
 Bu ki, hələ düşmən deyil, azadlıq bəxş etdi sənə,
 Bir dost kimi ayaq basdı qul edilmiş vətəninə.
 İgid qolubağlı olsa, əl qaldırmaz ona düşmən.
 Qəhrəmanın məzarını dağıtmaq mı istəyirsən?!
 Dilsiz qəbrə əl qaldırmaq gəlməyirmi heç arına?

Öz canına qıyar adam, qıymaz şəhid məzarına!
 Söylə, söylə, cənab zabit, belə adət bizdə varmı,
 Yaxşılığa bu yamanlıq bizim xalqa yaraşarmı?
 - Yox, yox, buna dözmək olmaz!
 - Bu nankorluq bizə yaddır!
 - Qəbirləri təhqir etmək?
 - Bu nə fitnə, nə fəsaddır?!

Xalqın sonsuz qəzəbinə güvənərək qoca güldü,
 Ayazımız çöhrəsindən qəbirlərə nur süzülür.

SADƏ ADAMLAR

GÖRÜŞ

Mən kənddən gedirəm,
kənd gözəlləşir.

Əlində qırmızı xal-xal çamadan
Gedir kənd yoluyla cavan bir oğlan.
Ağaclar başında səslənir külək,
Yarpaqlar uzaqdan yelpiklənərək
Əlvida söyləyir, ötürür onu -
Şəhərə tələsən bu kənd oğlunu.
Dünən lap səhərdən başlayan yağış
Bu gün günortada ancaq dayanmış.
Tutmuş başdan-başa palçıq yolları
Topuqdan yuxarı, dizdən yuxarı.
Dayana-dayana yeriyn oğlan
Deyəsən təntimş yorğunluğundan
Elə sürünür ki, ayaqlarını
Qaldıra bilməyir bəzən yerindən,
Palçıq saqqız kimi yapışıb möhkəm
Qopmur uzunboğaz çəkmələrindən.
Çil-çil olmuş palçıq damlalarından
Meşin paltosunun dal ətəyi də.
Meşin şapkasını əlinə alıb
Başını bulayır o gedə-gedə.
Çəkdiyi əziyyət ona xoş gəlir,
Arzu yolları da o yaxşı bilir -

Eniş-yoxuşludur getdiyi yol tək.
Bu yolu sinənlə yarasan görək!

Onun ürəyində iki duyğu var.
Qəlbində üz-üzə gəlmiş duyğular:
O şaddır, ruh verir arzular ona,
Qəmlidir kəndindən ayrıldığına.
“Deyirər, Bakıda ot yox, çiçək yox;
Nə bir bulaq səsi, nə bir quş səsi”
Yaşaya bilmərəm, qulaqlarıma
Dəyməsə sel-suyun həzin nəğməsi.
Kürüm, ana Kürüm, söylə nə qədər
Öpüşmüş mənimlə ağ köpüklərin?!
Suyacaq¹ qayırb səndə yay günü
Nə qədər çimmişəm mən sərin-sərin.

Özümü nə qədər günə vermişəm
Çimərək sahilin qumsal yerində.
Böyürtkən dərmişəm, moruq dərmişəm
İsti yay günləri sahillərində...

Kolların əlimdə açdığı izlər
Hərəsi bir günün xatirəsidir.
Gəzdiyim yamaclar, keçdiyim düzlər
Elə bil uzaqdan mənə əl edir.
Uzanır duyğular yollar boyunca
Ayağı altında qalan hər yonca,
Hər ot, hər gicikən, qara kəndələş,
Yanından ötdüyü hər təpə, hər daş
Ona nələr deyir, nələr söyləyir...

Birdən o görür ki, yol qırağında
Əlində çamadan bir qız dayanmış,
Sarmaşığı zoğu tək qıvrım sallanan
Buruq tellərində işarır yağış.

¹ Çayda qayıran göl.

Oğlan çamurluqdan çıxıb güc-bəla
İlk dəfə gördüyü bu cavan qızla
Salamlaşır... sonra: - Siz hara belə? -
Deyə xəbər alır o gülə-gülə
- Çəsməli kəndinə.
- İşəmi?
- Bəli!
Kitabxanaçıyam.
- Aha, deməli,
Nəhayət, biz deyən başa çatdı. Siz
Kəndimizə işıq gətirirsiniz
- Qaloşum palçıqın içində qaldı
Deyəsən kənd məndən intiqam aldı.
- Bununçün qaraltdın sən də qanını? -
Deyə yerə qoyub çamadanını
Oğlan tez özünü palçığa atdı,
Qaloşun tayını tapıb çıxartdı.
Geydi qaloşunu qız tuflisinə
Dedi lap astadan: - Sağ olun - ona
Bu təmiz tuflilər, zərif tuflilər
Birinci dəfədir palçıq görürdü.
Bu şəhər qızının incə rəftarı
Oğlanın qəlbini döyündürürdü...

Söhbət edə-edə gəlib durdular
Söyüd ağacının altında onlar.
- Yordu məni yollar, yordu bu yağış;
Belə də iş olar?
- Kəndə çatmamış
Siz ki, başladınız gileyə kənddən.
- Həmişə şəhərdə yaşamışam mən,
Qərribə görünür mənə kənd yeri.
- Şəhərdən xoş olur yenə kənd yeri.
- Mənəsə əksinə.
- Mənə də, ancaq
Çətindir bu kənddən ayrı yaşamaq.

Bayaqdan deyirəm, şəhərdə mənəm
Necə keçəcəkdir təhsil illərim?!
- Bakıda darıxmaq? Nə deyirsiniz?
- Bəlkə də belədir.
- İstəyirsiniz
Sizə ünvan verim, siz bizə gedin?
- Versəniz gedərəm...
Sizin də yəqin
Kənddə tanışınız yoxdur... birbaşa
Burdan bizə gedin atam, anam var,
Onlar sizi görüb xeyli şad olar.
Döyünə-döyünə hər iki könül
Verir bir-birinə ünvan, bir azdan.
Əslində evlərin üstünə deyil,
Könüllər üstünə yazıldı ünvan.
- Adınız Rizvanmış.
- Sizinki Ülkər?
- Elədir...
Bu zaman çaşqın nəzərlər
Toxundu bulud tək biri-birinə,
Baxışdan od düşdü ürəklərinə...

Nəhayət, əl verib ayrılır onlar...
Duyğular qılınc tək salınır qına.
Hərəsi bir yana gedir cavanlar,
Ürəklər dolaşır ayaqlarına.
Əllər ayrılsa da biri-birindən,
Könüllər bir teldə bir hava çalır.
Uzaq düşsələr də görüş yerindən
Ürəklər söyüdü altında qalır.

Özü də bilmədən nədənsə Ülkər
Dönüb arxasına bir xeyli baxdı
Bir ulduza döndü, süzülən gözlər,
Qəlbini başında ıldırım çaxdı.
Rizvanın dalınca uçdu xəyalı.

Özüne qərribə gəldi bu halı...
 Rizvan da düşündü: "Yandı bir Ülkər
 Ana kəndimizin üfüqlərində.
 Bir ülkərə dönüb səhərə qədər
 Qoşa dayanaydım Ülkərlə mən də!..
 Bir göz nəstərilə könlüm ovuldu,
 Ov dalınca gedən könlüm, ov oldu.
 Hökmü böyük imiş bəzən bir anın;
 Bu da başqa sual, bu da başqa sirr.
 Əcəb tərsinədir işi dünyanın,
 Mən kənddən gedirəm, kənd gözəlləşir".

Ensiz kənd yoluyla yeriyir Ülkər...
 Onu görən kimi gimgədəkilər
 Tez ayağa qalxıb "xoş gəldin" - deyir.
 Gəlib görüşürlər onunla bir-bir:
 - Salam!
 - Salam!
 - Salam, xoş gəlmişsiniz!
 Sədri, idarəni xəbər alır qız.
 Qabağa düşərək qoca Şiraslan
 Deyir: - Gəl aparım səni.
 - Əmi çan.
 Sizə zəhmət olar.
 - Nə zəhmət, qızım.
 Qonağa hörmətdir borcumuz bizim,
 Kəndi tanımırsan hələ sən axı...
 Bu qədər mehriban qarşılanmağı
 Yaman ləzzət verir qərrib Ülkərə.
 Yol boyu o dalır düşüncələrə:
 "Məni tanımırlar, köhnə dost kimi
 "Xoş gəldin" - deyirlər, salam verirlər.
 Hal-əhval tuturlar, sorub keyfimi,
 Mənə yoldaş olub yol göstərirlər.
 Nə tez bağlayırlar adamla ülfət?
 Nə qədər gözəldir kənddə bu adət!

Gəlmirdim... Düşərək mən üzə, gəldim.
 Hələ nazırlə də bir sözə gəldim.
 Axı dostlarım da deyirdi: "Getsən
 İtib-batacaqsan kənd yerində sən,
 Kənddə mədəniyyət, mərifət hanı;
 Kimdir orda sayan kitabxanayı?"
 "Bəlkə sevməyirlər kitabı bunlar.
 Ancaq mərifətə nə iradım var?"

BİRİNCİ GECƏ

Həmən günü şəhər qızı
 heyran-heyran,
 Seyr etdi kənd axşamını
 Rizvangilin eyvanından.
 Günəş öpüb üfüqləri
 Vidalaşır dünya ilə,
 Üfüqlərdən axıb keçir
 Gün əriyir gilə-gilə.
 Yavaş-yavaş,
 Qaralır qaş...
 Şər qarışır, göylər bu an
 Öz donunun ətəyinə
 Həşyə çəkir al atladan.
 Al qırmızı şamlar yanır
 Xırda-xırda, narın-narın
 Yarpaqların arasında
 Quzeydəki ağacların.
 Qoyun, quzu, dana, xötek -
 Mal-qara da dolur dama,
 Ötür axşam nəğməsini
 Düzənlərdə cırcırama.
 Quşlar uçub budaqlardan
 Yuvasına çəkilincə,
 Mürgü döyür ağaclarla

Uçub qonan toyuq, cücə...
Uzaq-uzaq bir həyətdən
İt səsləri gəlir hərdən.
Qayıdır öz ocağına
Kolxozçular sahələrdən.

Dilə gəlir bəzən uzaq
Dağlar belə, daşlar belə,
Malı çöldən qayıtmayan
Bir qarının huy səsilə.
Ağaclar da öz əyninə
Qara tülədən paltar geyir.
Bu qəriblik, bu məhzunluq
Elə bil ki, "neynim" deyir.
Yollar bomboş, nə bir gələni, nə gedən var.
Gölməçələr qırağında
Quruldaşır qurbağalar.
Tarlalardan dağılışır
Yavaş-yavaş evə hamı.
Gör nə qədər gözəl olur
Kənd axşamı, kənd axşamı.
İlk dəfədir seyr eləyir
Şəhər qızı kənd yerini.
Kəndin axşam lövhəsindən
Çəkə bilmir gözlərini...
Deyir ki, hər mənzərəni
Mən su kimi içəm görək,
Baxıb əlvən üfüqlərə
Rəngi-rəngdən seçəm görək!

- Nə durmusan, qızım burda?
- Heç, baxıram.
- Orda nə var?
Axı sənə soyuq olar.
Pəri xala atır onun
Çiyninə öz pencəyini.

- Qızım, sıxma ürəyini;
Mənim evim öz evindir.
Hələ dayan, səbr elə bir
Sevəcəksən kəndi sən də.
Təzə don da geyinəndə
Adam əvvəl çox darıxır.
Elə bil ki, paltar sıxır
Bədəninə məngənə tək.
Darıxma, gün, ay keçəcək
Sevəcəksən kəndimizi,
həm də bizi.

Ülkər ilə söhbət edir
Pəri xala şirin-şirin.
Maraqlanır bu dəm onlar
İş-gücülə bir-birinin.
- Bizim bu kənd məktəbində
Xadiməyəm, qızım, mən də.
Bizim kişi hey deyir, sən
Qocalmısan, çıx bu işdən.
İşsiz olmur canım rahat,
Darıxıram, bircə saat
Uşaqları görməyəndə...
Vərdiş olub, qızım, məndə
Saatda bir zəngi çalmaq,
Əhval sorub könül almaq.
Hamısını tanıyıram
Uşaqların mən birbəbir,
Elə mənim Rizvanım da
Bu məktəbi bitiribdir.
Çox sevirəm onları mən...
Hər birinin gözlərindən
Oxuyuram ürəyini,
Onlar da çox sevir məni.
Otuz ildir zəng çalıram,
Hər çaldığım zəng səsinə
Yüz mərtəbə ucalıram.

Bu peşədə bu dünyanın
Ləzzətini mən görürəm.
Uşaqları dərse salır,
Evlərinə ötürürəm.

Gecə keçmiş... Yatır hamı,
Yata bilmir Ülkər ancaq.
Uzaq-uzaq dərələrdə
Gah ulayır pələqulaq,
Gah tövlədə malın səsi,
Gah itlərin hürüşməsi.
Lap qaçırır qızcığazın yuxusunu.
Yata bilmir, düşündürür səslər onu.

Bir az keçir adət edir
Şəhər qızı səslərə də.
Kirpiyindən asılır daş,
Xumarlanır yavaş-yavaş...
Elə bu vaxt yaxındakı bir dərədə
Quş oxuyur...
Onun dərddli nəğməsindən
Dağ, dərələr bihuş olur.
- Bup-bu!
- Bup-bu!
- Ah nədir bu?
Deyə Ülkər dik atılır öz yerindən.
Yuxu qaçır gözlərindən...
İşlədikcə ürəyinə bu səsdəki hüzn-kədər,
Doluxsunur bir an Ülkər.

- Bup-bu!
- Bup-bu!
- Nədir, nədir görəsən bu?..
Pəri xala, Pəri xala!
- Nədir, bala?
- O səs nədir?
- Bup-bu!

- Bup-bu!
- İsaq-musaq quşudur bu...
- Nə qəribə səsi var bəs?
- Çox şey deyir, qızım, o səs.
- Nə deyir ki?
- Bu uzundur.
- Danış, danış, Pəri xala!
Nədir səbəb quşcuğazın
Səsindəki bu kədərə, bu mələlə?
- Deyirlər ki, İsa-Musa
Adlı iki qardaş varmış,
Onlar zalım bir varlının
Sürüsünü otararmış...
İki qardaş ömür sürür
Dağ-dərədə xeyli zaman.
Köç başlanır, onlar bir gün
Qayıdanda evə dağdan
Göürələr bir qoyun çatmır
Xanın böyük sürüsündən.
Bunu bilib quduzlaşır,
Çıxır dərhal xan özündən
Qəzəblənir, qardaşlara
Deyir: - Qoyun tapılmasa
Çəkəcəyəm sizi dara.

O zamandan iki qardaş
Quşa dönüb dağlar gəzir;
Axtarır xan qoynunu
Qan-yaş töküb ağlar gəzir.
Gah bu dağa, gah o düzə
Qonub onlar gecə yarı,
Dolaşırlar addım-addım
Cığrırları, dolayları...
Gecələrin zülmətində
İki qardaş qanad çalır.
Hərəsi bir dağ döşündə

Bir-birindən xəbər alır:

- İsa!

- Musa!

- Tapdım?

- Yox!

Onlar belə oxuyaraq

Gəzir bu çöllərdə, qızım.

Budur səbəb o quşların

Səsindəki dərdə, qızım.

Pəri susdu... Yenə gəldi

Qulaqlara həməən səslər.

Bu qərribə əfsanənin

Hikmətinə daldı Ülkər.

İLK GÜNLƏR

Ertəsi təhvil aldı

Ülkər kitabxananı

Qoca Vəli kişidən.

Bu xəbəri eşidən

Cavanlar çox sevindi.

Dedilər ki, "Bax indi

Biz deyən oldu, bu qız

Bizim istədiyimiz

Kitabları alacaq

Qiraət komasını

Səliqəyə salacaq.

Vəli kişi qalmışdı

Öz qocalıq dərdinə?

Qoca kişi nə bilir

Roman nədir, şer nə?"

Həməən gün işdən sonra

Çox dəstələr quruldu.

Gəlib kənd cavanları

Ülkərlə tanış oldu.

Elə həməən gün Ülkər

Açaraq dolabları

Töküb yerə nizamsız

Düzülmüş kitabları,

Şer, roman, hekayə

Bir-birindən ayırdı.

Qəfəsələr üstünə

Salmaq üçün kağızdan

İşləmələr qayırdı,

Kitabları "siyasi",

"elmi", "bədi" deyə

O, böldü üç şöbəyə.

Düz bir həftə çalışdı

Səhərdən axşamədək,

Kitabları yenidən

Dolablara düzərək

Bir xeyli baxdı, baxdı

Razı qalıb özündən,

Gülümsündü,

başladı

Əsl işə o gündən.

Günlər ötüşdü... Bir gün

Ülkər yaman darıxdı;

Beynində min bir sual

Kəndi gəzməyə çıxdı.

Ülkər gedir... Maraqla

Nəzər salır hər yana,

Gah çaladan, gah arxdan

O tullana-tullana

Gedir...

Daşdan, kəsəkdən

Yeriyə də bilməyir,

Dikdaban çəkmə hara,

Bu daşlı yollar hara!

Bu çəkmələr yaraşır
Hamar, asfalt yollara.
Axı o öyrənməyib
Dərə, təpə keçərək
Daşlar üstə səkməyi
Bizim kənd qızları tək.

Bu zaman yoldan ötən
Balaca məktəblilər
Ülkərin arxasınca
Düşüb gedirlər...

Ülkər

Onların söhbətilə,
Sözüylə maraqlanır.
Özü hiss etməsə də
Qulağı uşaqların
Söhbətinə bağlanır:
- Gör necə də oxşayır
Bizim müəlliməyə.
- Onun kimi uca boy,
Həm də qəşəngdir - deyər
İkincisi başlayır.

- Donu da, çəkməsi də
Onunkudur elə bil.
- Hələ qəşəngliyi də
Heç ondan qalan deyil.
Bu vaxt gülüb çevrilir
Ülkər onlara sarı.
Mehriban bir dil ilə
Dindirir uşaqları;
- Adınız nədir?
- Turac.
- Göyərçin.
- Süsən.
- Çiçək.
Sizin müəlliməniz

Mənə oxşayır demək?

- Bəli.

- Nədir bəs adı?

- Cəmilə.

- Müəlliməniz

Sizi çox sevir yəqin?

- Bəli, anamız kimi

İsinmişik biz ona.

Qollarını salaraq

Uşaqların boynuna

Ülkər eldən, obadan

Onlara sual verir,

Şirin söhbətlərilə

Onları əyləndirir:

- Cəmilə müəllimə

Bakıdan gəlib demək,

Sizin bu kəndinizdə

Bir qonaqdır mənim tək.

Xeyr, buralıdır o,

Orda oxuyub ancaq.

Çox heyif ki, yenə də

Bakıya qayıdacaq.

- Niyə gedir Bakıya?

- Axı kənddə nə var ki?

O deyir kənddəkilər

Nə günə çıxdılar ki,

Biz də bundan dərs alaq.

Niyə ömrümüz boyu

Burda - bucaqda qalaq.

Bulud kimi tutulur

Qaş-qabağı Ülkərin,

Alır onu qoynuna

Fikirlər dərin-dərin...

Təzəcə isnişirdi

Axı hələ o kəndə,

Kəndin öz adamları

Burda həzər edəndə,
Bəs onun güzəranı
Burda necə keçəcək?!
Ülkərin ürəyində
Əsdi soyuq bir külək;

O, bir tərəcikdə gəlib dayandı,
Açıldı önündə təzə bir varaq.
O, çox kitabları varaq lamışdı.
Bu isə başqa bir varaqdı ancaq.
Doğma Bakısından uzaq bir kənddə,
Həyatın özünü görürdü Ülkər,
...Budur, pambıq yığır uzaqda tək-tək
Al günün altında qızlar, gəlinlər.
Göyden od ələnir üstünə yerin,
Onlar arasıyla sıx cərgələrin
Yeriyir, ətəklər dolur, boşalır
Onlar bu zəhmətdən məgər zövq alır?
Onların gözündə nə rəngli eynək,
Nə də başlarında ipək çətir var.
Bu ağır zəhmətdən yaranmış demək
Mənim əynimdəki bu güllü paltar!
Biz isə şəhərdə geyinib əlvan
İsti yay günləri Dağüstü parkdan
Gecə yarısına bəzən enmirik;
Gülməxmər geyinib, çit bəyənmirik.

Ülkər tarla düşərgəsinə gəlir. Pambıqçı qızların fasilə zamanı gəlib dincəldikləri bu düşərgəni seyr edir, manqaların iş planı və faizləri yazılıb divara vurulmuş lövhələrlə, zərbəçi qızların şəkilləri ilə tanış olur. Masanın üstündəki qəzet və dərgilərə baxır. Gözünə təzə qəzet və dərgilər dəymir və bunu düşərgənin növbəçisinə irad tutur. Divar qəzetində verilən baş məqalədə mədəniyyətə fikir vermədiyinə görə kolxoz sədri tənqid olunur. Məqalədə kənddə yeni tikilən mədəniyyət evində heç bir tədbirin keçirilməməsi, dərnəklərin açılması nöqsan kimi göstərilir.

Bu zaman bir bölük qız düşərgəyə gəlir. Ülkər bir-bir onlarla tanış olur, onların çətin və ağır zəhmətinə, dözümlünə heyran qaldığını bildirir: "Mən Bakıda qəzetlərdə pambıqçı qızlar haqqında yazılan tərifnamələri oxuyanda, şəkillərini görəndə düşünərdim:

Bunlar hansı dağı qoyub dağ üstə,
Nəçindir bu hörmət, izzət onlara
İndi anlayıram hələ çox azdır
Bu hörmət torpaqla vuruşanlara.

Qızlar cavab verir ki, pambıq yığımı o qədər çətin deyil, siz becərmədəki əzablarımızı görsəniz, nə deyərsiniz? Alağ eləmək, kultivasiya çəkmək, suvarmaq, kətmən vurmaq yığımdan qat-qat ağırdır. Zöhrə adlı bir qız isə "iş canın cəvheridir" - deyərək rəfiqələrini giley-güzardan çəkindirir və əlavə edir ki, Nizaminin Fitnəsi kimi biz də bu ağır işlərə vərdis eləmişik. Heç demə bayaq Ülkərin oxuduğu məqaləni manqabaşçısı həməmən bu Zöhrə yazıbmış. Ülkər qızlardan soruşur: - Pambıq yığan maşınlarınız ola-ola niyə əllə yığırsınız?

Zöhrə cavab verir ki, maşın pambıq qozalarını yaxşı sora bilmir, qozanı yarpaqlarla birgə didib tökür.

Ülkər onlardan ayrılıb maşının yığıma yararsızlığının səbəbini öyrənmək haqqında düşünür və maşınla yığım qaydalarını izah edən kitabların göndərilməsi barədə Bakıya məktub göndərir.

SEVGİ

Gecə... xoruzların üçüncü banı
Başına götürmüş bütün obanı.
Şirin yuxudadır kənd başdan-başa,
Nə bir təkər səsi, nə ayaq səsi...
Sanki layla deyir torpağa, daşa,
Uzaqda səslənən çayın nəğməsi...
Bu kənddə gecələr, uzun gecələr
Yalnız bircə evin yanır çırağı,
Bəzən sübhə qədər, sabaha qədər
Çəkilməz işığın evdən ayağı.

Bu işıq Cəmilə müəlliminin
 Süzülür balaca pəncərəsindən.
 Günəşlə öpüşür onun çırağı
 O, sübhü seyr edir hamıdan erkən.
 Gecələr göz qırpan o tək çırağa
 Adət eyləyibdir kənd əhli çoxdan.
 Qəribə görünür onlara yalnız
 Işıq bu otaqdan gəlməyən zaman.
 Cavan müəllimə bu gecə yenə
 Dalmış bir kitabın şirinliyinə.
 Sağında, solunda cild-cild kitablar,
 Onlardır bu evin cahi-cəlahı.
 Hisslər-duygular təlatümündə
 Üzür Cəmilənin fikri-xəyalı...
 Kitablar üstündə döyünür ürək,
 Sanki pərvanədir, atılır oda.
 Kitablardan axır gecə sübhədək
 Bu evdən süzülən o gur işıq da.
 Danışa bilərsən, gülə bilərsən
 Qaranlıq otaqda çıraqsız belə,
 Işıq tellənməsə başın üstə, sən
 Danışa bilməzsən kitablar ilə.
 Kitab işıq dolu bir lələzardır,
 Kitab olan yerdə işıq da vardır.
 Cəmilə onlara yoldaş olalı
 Çox gizli sirlərdən olubdur halı.
 Qalın kitablarla keçdikcə günü
 Alışub od tutmuş köz ürəyində.
 Başqasının ürək döyüntüsünü
 Cəmilə hiss etmiş öz ürəyində.
 Gah birdən tutulur, gah gülür üzü,
 Gah qırışır alını, yaşarır gözü,
 Çatılır qaşları yay kimi birdən;
 Açıılır çöhrəsi ay kimi birdən.
 Haldan-hala salır sətirler onu
 Hər təzə mətləbi oxuyan kimi.

Sətirler inci tək qecur boynunu,
 Dolanır boynuna gah ilan kimi.
 "Ovod"u oxuyur bu gün Cəmilə,
 Ötən əsrlərlə yaşayır demək!
 Ovodun, Cemmanın duyğusu ilə
 Bir vurur köksündə çırpınan ürək.

Nəhayət, kitabı örtür Cəmilə,
 Açıq tül pərdəli pəncərələri.
 Kitab bir aləmdir, həyat bir aləm!
 Fəcrin saf havası dolur içəri.
 Kəndi seyr eləyir... Oyanır həyat
 Yığıb qanadını uçduqca zülmət,
 Qara yorğanını üstündən atıb
 Oyanır yuxudan ana təbiət.
 Ağarır kənd yolu... açılır səhər,
 Titrədir astaca kol-kosu rüzgar.
 Quşlar pırıldayır kollar içindən,
 Uçub çəpərlərə qonur xoruzlar.
 Cəmilə kitabdan aralansa da
 Ürəyi kitabın içində qalmış.
 Gözü dikilsə də dağlara, özü
 Cemmanın, Ovodun eşqinə dalmış.

Ah, Ovod! Mərdliyin sarsıtdı məni,
 Gözümün önündən üzün çəkilmir.
 Cemmadan aldığı bir tərs silləni
 Bütün ömrü boyu unuda bilmir.
 Sevsə də boynunu bir an burmadı
 Boğdu öz eşqini, öz niyyətini.
 Eşqin atəşində o yandırmadı
 Kişi mənliliyini, heysiyyətini.
 O, uda bilmədi təhqiri bir an,
 Baş götürüb getdi öz komasından.
 Gərdi sinəsini əzaba, dərda.
 Susdura bilmədi yad ölkələrdə
 Qəlbində oyanan o zəlzələni.

Sözlə də vurmadı həməni silləni
 Cəmmanın üzünə lakin bir kərə.
 Vurğunam mən belə şəxsiyyətlərə!
 Qəlbinə hökm edən o ilk məhəbbət
 Sındıra bilmədi şax qamətini.
 İradə, kişilik, mərdlik, mətanət
 Böyütdü Ovodun şəxsiyyətini...
 O, yenə Cəmmanı sevdi uzaqdan
 Boğsa da qəlbində eşqin səsini,
 Dondura bilmədi nə qar, nə tufan
 Qəlbində isinən əqidəsini...
 Alovlardan keçdi amal yolunda.
 Yandı nəfəsində min atəş, min od.
 Eşqilə, hissilə, əqidəsilə
 Zamanın fəvqünə ucaldı Ovod...
 Mən də beləsini tapsaydım əgər
 Sevdədim, sevdədim onu ürəkdən!
 Varmı kəndimizdə belə igidlər?
 Ki, onun birini sevə biləm mən?
 Hanı, bizim kənddə bəs Ovod hanı?
 Sevmək də şərəfdir belə oğlanı.
 Qızın ürəyində susur arzu, kam...
 - Nəriman da deyir, "mən də oğlanam!"

Yamanca razısan vallah özündən
 Rəngli gözlüyünü çıxart gözündən.
 Həyatda kitabı arayan gözəl
 Seçkin kitabların qəhrəmanını
 Həyatda gözləyib qarıyan gözəl
 Voyniçin Ovodu yalnız xəyaldır
 Xəyal oxucunu göyə ucaldır
 Kitablə həyata bir gözlə baxma
 Xəyal mayasıyla kitab yağrurur.
 Kitab qəhrəmanı xəyaldır, amma
 Həyat qəhrəmanı başqa cür olur.

Səhərlər qalxaraq erkən yuxudan
 Yollanır tövləyə birbaşa Nəriman.
 Lakin qapısını açmadan belə
 Tövlə qabağında gəzinir mat-mat,
 Atların altını kürüməkdənsə
 Fikri uzaqlarda açır qol-qanad...
 Bir eşqə bağlıdır qəlbi, niyyəti,
 Başqa bir nəzərlə baxır o kəndə.
 Döyünür ürəyi... bütün diqqəti
 Cəmlənir saatın əqrəblərində.

Düşünür, mən onu gözləməliyəm,
 Onsuz da könlümdən hər zaman keçir
 Onun ürəyindən mən keçməsəm də,
 Məktəbə gedən yol buradan keçir;
 Düşünür, mən ona deməliyəm ki,
 Sən mənim istəyim, könlüm, canımsan!
 Bütün arzularım sənə bağlıdır
 Hissimsən, eşqimsən, həyəcanımsan!

Uzaqdan görünür Cəmilə birdən,
 Qopur Nərimanın ayağı yerdən.
 Unudur bir anda bayaqdan bəri
 Demək istədiyi gözəl sözləri;

Ulduzlar itməzmi üfüqdə tək-tək
 Günəş saçlarını göydə hörəndə,
 İtirdi özünü, itirdi oğlan,
 Özünü görmədi, qızı görəndə.
 Cəmilə yanından ötdüyü zaman
 Dindi Nəriman:

- Cəmilə!
- Buyurun.
- Axı, mən sənə...
- Sükut...
- Köhnələrə başlayaq yenə?
- Neyləyim?

— Bilmirəm.
- Cəmilə, dayan.
- Qurtar, gecikirəm dərsə, Nəriman!
- Sevirəm...
- Qır uçan qanadlarını.
Məni sevməkdənsə sev atlarını!
Deyib dayanmadı, getdi Cəmilə,
Dolmuş bir yaranı bu sözlərilə
Qanatdı...

Yerində dondu Nəriman;
Qara qanlar axdı sevən ürəkdən:
- Demək layiqəmmiş bu cavaba mən!
İşarə eyləyib mehtərliyimə,
Toxundu könlümdə yaralı simə,
Əgər belə getsə bu nakam eşqim
Gözümü yaşlarla doldurar mənim;
Sənətim başımda qaxınca dönmüş;
Gör nə qədər alçaq peşəm var mənim.
Ah!.. İlk duyğularım, ilk arzularım
Siz mənə nə qədər mehribandınız!
Neyləyim ki, hərbin alovlarında
Pozuldu əhdiniz, sındı andınız.

- Yenə səhər-səhər qaş-qabaqlısan
Ə, sənə nə olub?
- Heç nə.
- Nəriman!
Gəl sən mənə gəlmə bu kələkləri.
Səni izləyirəm bir aydan bəri.
Ürəyindən keçən dərdədən halıyam,
Mən də sənin kimi bir cəfaliyam.
- Axırı nə oldu?
- Eşqim gülmədi;
O, mənə özünə rəva bilmədi.
- Sonra?
- Ərə getdi bir başqasına,

Qaldım öz eşqimlə mən yana-yana.
Nəriman, inan ki, duyuram səni,
Unut birdəfəlik sən Cəmiləni!
Babını tap, qaçma çox uzaqlara.
Bir düşün, o hara, axı, sən hara?
- A Kərim, özün də yaxşı bilirən,
Elm sevdası ilə yaşamışam mən.
Zəmanə yamanca xar etdi məni.
Axı müharibə ləngitdi məni.
Onuncu sinifdən qaldım yarımçıq,
Gecdir bundan sonra oxumaq artıq.
Zamanın hökmünə nə demək olar;
Ancaq, bir sözünə etirazım var!
Xırda duyğularla yaşamır ürək,
Sevənlər mövqeyi sevməsin görək!
- Belə düşünərdim mən də bir zaman;
Özün bil!

Xəyala gedir Nəriman...

Kərim qapısını açıb tövlənin
Çıxarır atları bayıra...
- Dayan!
Atlar sulanmayıb.
- Niyə?
- Nə bilim.
- Bəs sənin işini kim bilməlidir?
- Yaxşı da... uzatma...
- Açıq de görək
Sənin fikrin nədir, məqsədin nədir?
Bir günə baxsana, gör qalxıb hara,
Bəs səni nə üçün qoyublar bura?
Onda at boynundan sən bu peşəni!
Yox dostum, bu işin açmadı məni.
- Əlim işə getmir düzü a Kərim.
Onun həsrətilə keçir günlərim.
Özüm də məəttələm... dəyişib halım,
Düzü nə işim var, nə də macalım.

Getmir göz önümdən onun gözləri.
 - Sevginin öz yeri, işin öz yeri...
 - Onda sevməmişən, yanan nəfəsin
 Odunu hiss etməz başqası bir an,
 Dəniz tufanına düşən bir kəsin
 Halını nə bilər sahilədən baxan?
 Bilmirsən könlümdə nələr var, nələr...
 Enişdəsən, mənim yolum yoxuşdur,
 Gilas ağacların olsaydı əgər
 Deyərdin sığırçın nə yaman quşdur.
 - Hər şeyin öz yeri, öz məqamı var,
 Yazda çiçək açır yalnız ağaclar!
 Faydası varmıdır bu ahu-zarın?
 Yumşalır səbrlə, tədbirlə torpaq,
 Nə çıxar xəstənin tələsməsindən,
 Armud öz vaxtında yetişər ancaq.
 Söylə, bu nalənin, bu odlanmağın
 İşinə, gücünə faydası varmı?
 Çatsa da göylərə ahın, fəğanın
 Arzuya fəğanla çatmaq olarmı?
 Sən çalış, sən vuruş, nalədən əl çək,
 Ona sübut eylə öz varlığını!
 Bu yolla qələbə çalasan görək,
 Burax məhəbbətin xumarlığını!
 Axı yalvarmaqla meyl saldığın
 Bir qızın eşqini qazanmaq olmaz!
 Xəsis odunçudan müftə aldığın
 Çör-çöpün oduna qızınmaq olmaz.
 Sevginin yolunda cəfa çəkməsən
 Onun səfası da güldürməz səni.
 Aldığın cavabdan gileylənmə sən,
 Qaydadır, sinsidər sevən sevəni...
 Səni incitməkdə o qız yanılmır,
 Sevgi qazanılır, bağışlanılır!
 De tez ol, atları çıxart!

Nəriman

Yenə fikirdədir...
 Kərim bu zaman
 Çıxarır tövlədən çölə atları,
 Onlar üz qoyurlar çaylağa sarı.
 Addım-addım gedir atlar, qulunlar,
 Xəstə bir görkəmlə yeriyr onlar.
 Atların bədəni əsir durmadan,
 Dayçaların gözü qamaşır bu an...
 Havasız tövlədə qaldıqca onlar
 Çəng olub, quruyub ayaqları da,
 Cavan ürgələri minib hər səhər
 Havada gəzdirmək düşməyib yada.
 Atları bu halda görüncə Kərim
 Dedi: - Kor olaydı mənim gözlərim!
 Nola görməyəydim bunları heç mən,
 Xəstəlik tökülür yerişlərindən.
 Belə də iş olar? Bu gündən belə
 Mən də çəkməliyəm bu işə əncam.
 Dostluq bir tərəfə, artıq səninlə
 Mən bir katib kimi danışmalıyam.
 Bir cavab tapmadı Nəriman buna,
 Ancaq yazıq-yazıq baxdı dostuna.

TOQQUŞMA

Ülkər pambığı maşınla yığmağın qaydalarını izah edən ki-
 tablari aldı və diqqətlə oxudu. Bir gün kolxoz sədri Şahsuvarın
 yanına gəlib qız və gəlinləri əl əməyindən xilas etmək üçün
 pambıq yığan maşınlardan istifadə etməyin lazım olduğunu de-
 yir. Şahsuvar ona qızların dediyini təkrar edir. Yəni maşınların
 pambıq qozalarını didib-tökdiyünü bildirir.

Ülkər: Maşınlarla yığımın da
 Axı var öz qaydası.
 Bunun üçün lap səpindən

Hazırlaşmaq görəkdir
Maşın üçün dar cərgəli
Cıgır açmaq görəkdir.

Sədr Şahsuvar bunları hardan bildiyini soruşur. Ülkər ona oxuduğu kitabları göstərir.

S ə d r : - Qızım, sənə nə işin var
Maşınlarla, tarlayla
Sən başını sal aşağı
Kitablarını payla
Cəncəl işdir əkin-biçin
Alaqla etmək, suvarmaq
Məsləhətim budur sənə
Öz işini gör ancaq.

Ülkər Şahsuvarın sözlərinə əsəbiləşir. Və ona deyir ki, hər şey insan üçün olmalıdır. Siz isə insandan çox pambığı düşünürsünüz. Al günün altında gündə min-min dəfə əyilib qalxan bu qızlar qızlıqdan çıxır, analığını itirir və nəslimiz cırılır. Pambıq kollarının əzilməsinə dözmürsünüz, amma insanın əzilməsi, insanlıqdan çıxması sizi narahat etmir. Bəs bu maşınlar nədən ötrü kolxoza verilib?

ƏRİZƏ

Nəriman əyləşib xeyli pərişan,
Bütün iclas boyu heç dillənmədi,
Nöqsanı üzünə deyilən zaman
Bir cümlə: - Taqsırım böyükdür - dedi.
Bütün işlərini saldıqca yada
Qızarmış, pörtmüş yanaqlarında
Od tutub xəcalət alırdı, yandı;
Ancaq Cəmilədən lap çox utandı.
Boğurdu qəzəbi onu az qala:
"Mən onun yolunda düşdüm bu hala

İşə bax... Dünyanın işinə bax sən
İndi utanıram onun özündən.
Necə soyuq baxır gör mənə hamı.
Xəcalət çəkməklə, danlanmaqları
Mən ona özümü sevdirməliyəm?
Ağlım da kəm imiş, diləyim də kəm.
Daha əzablara son qoymalıyam"
Deyə düşünürdü o aram-arəm.
Cavanlar söz alıb danışdı bir-bir:
- Nəriman özüdür burda müqəssir
Dedilər nə arpa, nə çovğun, nə qış?..
O, özü işinə can yandırmamış!
Nəhayət, Cəmilə dilləndi: - Səni
Gərək görməyəydik biz heç bu gündə.
Əsdi Nərimanın, əsdi bədəni
Adını eşidib qızın dilində.
- Babamız Nizami çox gözəl demiş:
"...Dünyada keçməsin boş, cavan çağın
Yol get ki, güclüdür indi ayağın.
...Bil ki, iradəsiz, məqsədsiz bəşər
Payasız meynə tək ayağa düşər..."

İclas dağılanda dərhal Nəriman
Bilmədi neyləsin utandığından
Sordu Cəmilədən qəmli, mükəddər:
- Sizin dediyiniz o gözəl sözlər
Nizaminin hansı əsərindədir?
- "Leyli və Məcnun"da.
— Sağ olun - deyər
Nəriman gənclərdən ayrılıb gedir.

Ancaq dəri gözlü açdı səhəri,
Nəriman o gecə yata bilmədi.
Sübhədən qərribə düşüncələri
Beynindən bir ləhzə ata bilmədi.
- O, mənə sevməyir, bu yəqinimdir!

Bəs onun sevdiyi görəsən kimdir?
Yaman şöhrətpərəst adammış bu qız,
Özünü düşünür, özünü yalnız.

Yağsız çıraq kimi mehtər Nəriman
Eşqin alovunda yandığı zaman
Bilmir ki, uzaqda bir ürək yanır,
Onun da eşqilə o alovlanır.
Nəriman bilmir ki, neçə il əvvəl
Ürəkdən bağlanmış ona bir gözəl.
Belədir, belədir əzəldən həyat...
Nəriman bilmir ki, kənddə bu saat
Yanır üç otağın çırağı, yalnız
O birinci çıraq Cəmiləndir,
İkinci çıraqsız dostum, sənindir,
Cəmilə "Ovod"u varaqladıqca
Onun nəzərində sən kiçilirsən.
Könül həmdəmini soradıqca
Onun dünyasında sən bir heç nəsen.
Xəyali bir aləm üzünə gülür
Onun ayaqları yerdən üzülür.

Bəs üçüncü çıraq?

O, Zöhrəndir.
Nə olar, sən onun qəlbini dindir.
O, sənin eşqində yanır, Nəriman!
Sənsə duymamısan bunu heç zaman.
Böyümüş qəlbində eşqi get-gedə,
Qızın sevgisini hiss etmişsə də
Məhəl qoymamışdır ona Nəriman
Özü başqasına vurulduğundan.
Zöhrə də bilincə bu məhəbbəti
Gizlətməmiş qəlbində doğan niyyəti.
Nəriman düşünür, gecə də yarı
Burulğana düşüb həyəcanları.
Düşündü, daşındı bütün gecəni,

Nəhayət o gəldi son nəticəyə.
Bir ərizə yazdı sədrin adına
"Məni mehtərlikdən götürün" - deyə.

Səhər açılınca qalxıb yataqdan
Birbaş idarəyə getdi Nəriman.
Tövlənin yanından keçəndə birdən
O, ayaq saxladı...

Pəncərələrdən
Baxdı içəriyə, baxdı atlara,
Elə bil qəlbini çəkdiilər dara:
Atlar sakit-sakit uzanıb yatır,
Bəzisi saqqodur, bəzisi də çər.
Onu heç bir zaman sarsıtmamışdı
Atların bu halı indiki qədər.
Açıb qapısını dərhal tövlənin
Kandarın ağzında durdu... Nə gördü?
Onun çox sevdiyi Haçadil atı
Gah dönüb fınxırır, göh öskürürdü.
"Demək tərək edirəm peşəmi... bəs mən
Necə ayrılıram Haçadilimdən?
Uşaqlıq dostumdur Haçadil mənim,
Sirdaşım olmuşdur neçə il mənim,
Onunla bölünmüş hər qədim, nəşəm.
Mən onun belində azmı süzmüşəm?
İndi xəstələnmiş... duruşuna bax,
Necə də təlx oldu birdən ovqatım.
Arpanı, samanı ələmədən mən
Vermişəm, saqqoya tutulub atım.
Dar gündə dost dostdan üz döndərərmi
Başqa bir sevdaya könül verəmi?"
Qapının ağzında durub Nəriman
Düşünür... düşünür...

Elə bu zaman
Çevrilib arxaya baxdı Haçadil,
Dostunun dərini duyub elə bil

Fırxıra-fırxıra gəldi yanına.
Başıyla bir azca toxunub ona
Yalmandı...

Bulud tək dolan Nəriman
Öpüb Haçadilin ağ qaşqasından
Onu qucaqladı... qürrələndi at
Süzdü sahibini bir xeyli mat-mat.
O, sədrin yanına daha getmədi,
Hələlik bir qədər gözləyim - dedi.

KİTABXANADA

- Mənə "Hophopname"ni.
- "Səfilləri".
- "Biçini"
- Mən bayaqdan burdayam, yola salsana mənə!
- Bu saat, tələsməyin!..

Buyur, qol çək!

- Ver bəri!

Birdən qızın gözləri

Sataşır bir oğlana,

Diqqətlə baxıb ona

Deyir: - Buyurun görək!

Oğlan gülümsəyərək:

- Mən də kitabxanaya üzv olmaq istəyirəm.

- Çox gözəl!

Bir vərəqi çıxarıb dərhal Ülkər

Sorur: - Ad, familyanız?

- Əlizadə Nəriman!

- Çox gözəl!.. Sənətiniz?

Sükut...

Tutulur oğlan.

"Yenə peşə... yenə bu... bilmirəm, neyləyim mən,
Bu təhqirə layiq ad götürülsün üstümdən.
Burada da sənəti soruşurlar... İşə bax!"
Başını qaldırmadan, o utancaq-utancaq

Deyir: - Bunu yazmasan olmazmı ay qız məgər?!
Sualın mənasını başa düşməyən Ülkər
Deyir: - Bu mümkün deyil, məgər yoxmu peşəniz?
İncitməyin məni siz.

- Onda yazın, atların sultanıdır bu oğlan,
Öz kiçik peşəsinə istehzadan, bu lağdan
Qız hər şeyi anladı.

Ürəyində öz-özünü danladı.

Danladı dönə-dönə.

Bir "A" yazdı, bir də "S" vərəqənin üstünə.

Bir xeyli süzüb onu

Sordu: - Nə verim sizə?

- Mənə "Leyli Məcnun"u

- Çox gözəl!

Yaxınlaşıb arxadakı dolaba,

Qız əl atdı kitaba.

On ikinci əsrlə öpüşüncə əlləri

Elə bil dilə gəldi şairin əməlləri.

Uzanır bu əməllər sətirlər boyu çin-çin,

İlk varaq açılınca, elə bil Nizaminin

Yuxusuz gecələri açıldı, səhər oldu,

Sənətin qarşısında qaranlıqlar boğuldu...

Əlində çarpan ürək,

Ürəyində min dilək,

Çıxır çölə Nəriman.

Qapıdan çıxan zaman

O, rast gəlir Zöhrəyə

- Ah!.. Necəsiniz? - deyə

Qızdan hal-əhval tutur.

O, bir anlıq unudur

Qəmini, qüssəsini.

- Görmək olarmış səni...

Deyə Zöhrə dillənir,

Qızın gözü zillənir

Nərimanın üzünə.

- Kədərli sən yenə,
 Nədir bunun səbəbi?
 Dəyişməkçün mətləbi,
 Sorur ondan Nəriman:
 - Nə kitabı almısan?
 - "Yevgeni Onegin"i,
 Valeh edibdir məni
 Sevgisi Tatyananın.
 Mən ona vurulmuşam,
 Budur, ikinci dəfə
 Oxumaqçün almışam.
 Gəl oxu sən də bunu.
 Aha, "Leyli Məcnun"u
 Oxuyursan sən demək?
 Məcnun olanlar gərək
 Məcnunu qəlbən duya.
 Sən oxuya-oxuya
 Məcnunu da ötersən.
 Sən ondan da betərsən.
 Qurtar onu bu axşam
 Bu atmaca, bu eyham
 Çatsa da Nərimana
 Məhəl qoymadı ona.
 Tez ayrılmaq istəyir
 Bacardıqca Zöhrədən.
 "Niyə bu yol uzanır
 Niyə qurtarmır görün?"
 Deyə düşündükcə o
 Ürəyini qəm alır.
 Bir məngənə içində
 Elə bil ki, sıxılır.
 Eyham vuran Zöhrəni
 O, könülsüz dindirir,
 Hər sualı, hər sözü
 Onu qəzəbləndirir.

Yollar uzun, yoxuş dar...

Yol ayrıcında onlar
 Ayrıldı bir-birindən.
 Başqa-başqa duyğular
 Keçdi ürəklərindən,
 Sevindikə Nəriman
 Qızdan ayrıldığına,
 Kədərləndi Zöhrəyə
 Yolda tək qaldığına.
 Yalnız bu yolda deyil,
 Varlığıyla sevərək,
 Məhəbbət yollarında
 O, beləcə qaldı tək.
 "O məni sevmir... onun
 Sevgisindən haliyam.
 Bəs eləsə nəçin mən
 Ona yalvarmalıyam?..
 Ürəyimi görəsən
 Boğa bilmərəmmi mən?
 Zorla girmək olarmı
 Sevməyənin qəlbinə,
 Tatyananın sevgisi
 Dərs deyilmi bəs mənə?!
 Tatyananın dərini
 Daşıyıb qəlbimdə mən.
 Üz döndərə bilmirəm
 Nəçin Oneginimdən?"
 Sevgi dolu məktuba
 Oneginin cavabı,
 O ilk görüşdən sonra
 Tatyananın əzabı,
 Ürək çırpıntısıyla
 Keçirdiyi o anlar,
 İztirab, göz yaşları,
 Çəkdiyi həyəcanlar,
 Bizim qızın birbəbir
 Gözü önündən keçir...

Bir çəpərin önündə
 Zöhrə ayaq saxladı,
 Elə bil ki, qəflətən
 Kimsə onu haxladı,
 Bu çəpərin yanında
 Dayanıb səhər-səhər,
 Cəmiləni səsləmiş
 Uşaqlıqda nə qədər...
 Nə qədər oynamışlar
 Bu çəpərin yanında,
 Xatirələr çıxarmı
 Yadından insanın da?!
 İki dost ayrılsa da
 Çoxdan biri-birindən,
 Onlar uzaq düşsə də
 Uşaqlıq günlərindən,
 Zöhrə neçin dayandı,
 Neçin durdu bu anda;
 Dostu Cəmiləgilin
 Evlərinin yanında?
 Qızı yoldan saxlayan
 Görən hansı maraqdı?
 O, çəpər arxasından
 Bir xeyli evə baxdı.
 Odur, odur Cəmilə,
 Şahanə görkəmilə
 Dayanıb eyvanda tək.
 Dən verir ətək-ətək
 Toyuqlara.
 Bu ara...
 Çəpərin arxasından
 Seyr edir onu Zöhrə.
 Baxır dağ çeşməsi tək
 O qaynayan gözlərə.
 "Göy xalat, al xinəbənd,
 Bu caha, cəlala bax!

Qaşlarının tağında
 Qaralan o xala bax!
 Gözlərinin üstündə
 Qanad gərrib sanki quş,
 Doğrudan da Cəmilə
 Nə qədər gözəl olmuş..."
 Dən atdıqca qabarır,
 Sinəsi qalxıb-enir.
 Qulac-qulac saçları
 Gərdənində yellənir...
 Zöhrə bir ona baxdı,
 Bir də baxdı özünə.
 Çox çirkin gəldi özü
 Nədənə öz gözünə.
 "Onun boyu, buxunu
 Gözəl paltarları var,
 Oğlanlar bir tərəfə,
 Qız da ona vurular.
 Bir də bizim tək deyil
 Yüngüldür onun işi.
 Qəmzədir hər bir sözü,
 Nazdır hər tərəzişi.
 Dərsini deyib gedir,
 Bütün günü bekarlıq.
 Bəzəklə oynamağa
 Onun vaxtı da vardır.
 Kim deyir ki, Nəriman
 Nahaq ona vurulmuş,
 Doğrudan da Cəmilə
 Nə qədər gözəl olmuş...
 Mən necə?.. Çirkinəmmi?
 Çirkin deyiləm, ancaq
 O məndən çox gözəldir.
 Doğrusunu danışsaq.
 Ah! Nə danışsıram mən!..
 Ayıb deyilmi bunlar,

Çox da ki, mən gözələm,
 Bunun nə mənası var?
 Mən də lap dəliyəmmiş,
 Vallah gülməliyəmmiş
 Uşaq vaxtı Cəmilə
 Axı, dost olmuş mənə.
 Bəs niyə göz dikmişəm
 Mən onun qismətinə?..
 Axı mən bilirəm ki,
 Sevir onu Nəriman.
 Bəs mən niyə çıxmıram
 Onların arasından?
 Bu gün mən öz dostuma
 Baxıram rəqib kimi,
 Xeyir, necə olsa mən
 Boğmalıyam qəlbimi!.."

NƏRİMANIN ETİRAFI

Nəriman da o gecə yatmadı sübhə qədər,
 Aldı onu qoynuna fikirlər, düşüncələr...
 Oxudu Nizamini, oxudu şirin-şirin -
 Gələcək nəsillərə xitabını şairin
 Oxudu dönə-dönə, oxudu gecə yarı...
 İclasda Cəmilənin dediyi misraları
 Tapıb yazdı o dərhal yaddaş dəftərçəsinə.
 Nizami sənətinin özəmətli səsinə
 Qulaq asıb Nəriman, xeyli xəyala daldı.
 Elə bil bir gecədə yüz mərtəbə ucaldı.
 Elə bil ki, Nizami qalxaraq məzarından
 Öz oğlu Məhəmmədə yol göstərdi bu zaman:
 "Dünyada keçməsin boş cavan çağın,
 Yol get ki, güclüdür indi ayağın.
 ...Nə şəhvət, nə yuxu, nə də ki, yemək,
 Həyatın mənası olmasın görək!

...Bil ki, iradəsiz, məqsədsiz bəşər
 Payasız meynə tək ayağa düşər..."
 Bəlkə buna görə sevmir o məni,
 Beləse, bəs mənə nifrət edən
 Bilmirəm, nə üçün sevməliyəm mən?!
 Görəsən insanın iradəsindən
 Asılı deyilmi sevmək, sevilmək?
 Məgər iradədən üstünmü ürək?
 Ürəyin qərribə aləmləri var,
 Bir saat içində min dəmləri var.
 Bizi sevməyəni sevirik, ancaq
 Sevəni sevmirik. Sən bir işə bax.
 Bizə xoş görünür hər şey uzaqdan,
 Geydiyi paltarı bəyənmir insan,
 Belədir, belədir insan dünyada
 Uzaq olan zaman sevir hər şeyi.
 Yaxın və asanlar xoş gəlmir bizə,
 Uzaqdan duyuruq hər gözəlliyi.
 Baharda çəkirik qış həsrətini,
 Qışdasa xoş gəlir yaz, bahar bizə.
 Bu qədər füsunkar, gözəl görünür
 Uzaq olduğundan ulduzlar bizə.
 Zəhmətə borcludur insan hər zaman
 Zəhmətdir yaradan şöhrəti, şanı...
 Bəli, sevə bilmir nədənsə insan
 Cəfasız, zəhmətsiz qazandığını.
 Sevə bilməyiəm nəçin Zöhrəni?
 Çünki sevir, qəlbən o məni təkcə.
 O, öz ürəyində ucaldır məni
 Mən onun önündə əyilmədikcə.
 Mən ki, Cəmiləyəm Zöhrəyəyin demək...
 Mənimçün Zöhrəyə Nəriman olmuş.
 Onu sevmədikcə mən Cəmilə tək
 Mənim tək onun da qəlbi qan olmuş.
 Alışıb gah yanıb, gah sönmüşəm mən,
 Eşqimdən gözümə bir pərdə enmiş.

Yalnız öz sevgimi düşünmüşəm mən,
İndi gör nə qədər mən xudbinəmmiş.
Cavab axtarmışam öz sualıma,
Məni qınamasın demişəm heç kəs!
Əgər yanırımsa mən öz halıma
Mənimçün yanana yanmayımmı bəs?
Ürəyin qərribə aləmləri var,
Bizə xoş görünür bəzən əzablar.
Asan başa gələn xoş gəlmir bizə
Çətinlər xoş gəlir gözlərimizə.
Neçin mən əvvəldən bağlandım ona,
Səbəb nədir könlün vurğunluğuna?
Neçin öz halımdan çıxarmış məni,
Usana bilmirəm neçin mən ondan?
Yanğının törəmə səbəblərini
Öyrənmək mümkünmü heç alovundan?

QAYITDI

Əlində qırmızı xal-xal çamadan
Gəlir kənd yoluyla cavan bir oğlan.
Həmə bu yol ilə düz bir ay əvvəl
Getmişdi, geriye qayıdır bu gün.
Yaman pərişandır bu dəm, elə bil
Dərdini daşıyır o yerin, göyün.
Böyük arzularla getmişdi kənddən
Arzuya çatmadan o dönmür geri.
Yüngüllük hiss edir qəlbində hərdən
Yadına düşdükcə ancaq Ülkəri.

- Boy!.. Bu nədir oğul? Niyə qayıtdın?
- Nə bilim ay ana.
- Necə? Yoxsa sən
- Qəbul olunmadın?
- Balım çatmadı.
- Rizvanın gözləri xəcalətindən

Dikildi yerə.
Yaman ağır gəldi bu hal Ülkərə.
- Onlara ay oğul, bəs demədin sən
Uzaq bir kənddən,
Bir əmək pul tökübsən mən bu yollara,
Oxumaq fikriylə gəlmişəm bura?
- Bir mən deyiləm ki, geri qayıdan.
- Bəs indi nə olsun? Demək heç zaman
Oxuya bilməzsən?
- İndi neyləyək?
- Demək Rizvanımı müəllim görmək
Qismətim deyilmiş...
- Fikir çəkməyin.
İki başı olur axı hər şeyin!
Hər bir yaman işdə bir yaxşılıq var,
Yaxşısı beləymiş... bəlkə... Nə olar.
Siz insanlıq umun övladınızdan,
Hörməti həyatda qazanır insan!
Ülkərin sözləri açdı Rizvanı,
Qəmdən xilas oldu elə bil canı.
Ona qanad verdi, ona ruh verdi,
Yol boyu üzmüşdü onu fikirlər.
Hələ o Bakıda fikirləşirdi
Necə baxacaqdır bu işə Ülkər.
O, mənə gülməzmi? Deməzmi sən
Bəs tərərin hanı, qeyrətin hanı?
Necə cavansan ki, verə bilmədin
Adicə, sadəcə bir imtahanı?!
Budur, indi Rizvan qızın önündə
Dayanmış şaxtada su donan kimi.
Başını aşağı dikmiş, müqəssir
Hakimin önündə dayanan kimi.
Ədalətlə verdi hökmünü ancaq
Bizim bu rəhmdil, mehriban hakim.
"Hökmün belə yumşaq olacağını
Doğrusu budur ki, heç gözləməyirdim".

Deyə öz içində düşündü Rizvan
Artıq çəkinmədən, o utanmadan
Ülkərin üzünə baxa da bildi.
Onu görmədiyi sanki yüz ildi.

Keçdi bir neçə gün... bir axşam çağı
Yenə də Rizvanın qaşı-qabağı
Yer süpürdü.
Birdən qarşısında Ülkəri gördü,
- Bu gün nə gec gəldin işdən, ay Ülkər?
- Hələ tez çıxmışam bu gün bir qədər,
Sənə bir xəbər də gətirmişəm mən.
Deyərək bəzəkli redikülündən
Rayon qəzetini çıxartdı Ülkər.
Oxudu elanı, parladi gözlər.
- Sürücü mexanik kursu! Gözəldir.
- Müddəti?
- Bu saat. Budur, bir ildir.
Razısan?
- Bəs buna anam nə deyər?
- Sən də qəribəsən.
- Neyləyim, Ülkər?
Anadır, xətrinə necə dəyim mən.
Bir də ki... doğrusu körpəliyimdən
Müəllim olmaqdı qəsdim, niyyətim,
Buna da çatmadı mənim, qeyrətim.
- Maşınlar görəkdir bugünkü kəndə.
Biz də bu arzudan üz döndərəndə
Bu böyük işləri kim görməlidir?
Zaman tələb edir, gün tələb edir,
Kəsib qəzetdəki elanı Rizvan
Bükdü, səliqəylə qoydu cibinə.
Səhəri əlində xal-xal çamadan
Gəldiyi yol ilə qayıtdı yenə.

XUDBİN

Yenə kitabxana... Bu qış axşamı
Kitabın buraya yığılmış hamı;
Ürəklər tələsir, qovur anları;
Çəsməli kəndində kənd cavanları
Kitab növbəsinə dayanmış bu gün;
Kəndimiz yuxudan oyanmış bu gün.
Ay ana kəndimiz, ana kəndimiz
Dünənki Danabaş deyilsən sən də.
Tapmış itirdiyi arzularını
Bizim yeni kənddə Məmmədhasən də.¹
Çatmış Danabaş da şöhrətə, şana,
Yaranmış hər evdə bir kitabxana.
Ucalır, yüksəlir, kəndim get-gedə,
"Haçan vardı kitab biz olan evdə"²
Deyən nənəm özü kitablar yazır,
Güldü bəxtimizə ilk bahar, yazır.

- İndi başqa kitab veriniz mənə!..
Ülkər baxır onun vərəqəsinə,
Dəyir gözlərinə hər şeydən əvvəl
"A.S." hərfləri...

Qızın əlbəəl
Ogünkü söhbət də düşür yadına,
Bir vərəqə baxır, o bir də ona.
"Bizim cavan oğlan öz peşəsinin
Adını çəkməkdən utanıb yəqin
Atların sultanı demiş... Neyləmək!
Malı bəyənmədən, qiymət sorulmaz.
Lakin başa salım onu mən görək
Peşənin böyüyü, kiçiyi olmaz.

¹ C. Məmmədquluzadənin "Danabaş kəndinin əhvalatları" hekayəsinin qəhrəmanı Məmmədhasən əmiyə işarədir.

² M. Ə. Sabirin "Nədəmət və şikayət" şerindəki "Biz olan evdə haçan vardı kitab" misrasına işarədir.

- Nəriman!
 - Buyurun!
 - Gəlin mən sizə
 Bir kitabça verim, oxuyun onu.
 Atçılıq haqqında mehtər Təyyarın
 Kitabıdır bu...
 - Elə mən özüm də axı mehtərəm...
 Məgər atçılıqdan mən bixəbərəm?
 Mənə başqa kitab verin, siz ay qız!
 - Siz mənim sözümə qulaq assanız
 Yaxşı olar...

Gəlin götürün bunu.
 Mənim mətləbimin nə olduğunu,
 Sonra bilərsiniz... oxuyun ancaq!
 Nəriman alını qırıdıraraq
 Düşünür... Bu sözə tapmır bir cavab...
 Cavab gözlənmədən yazılır kitab.
 - A Səlim, yamanca qan elədin ha...
 Zöhrənin dövrünü qurtardı daha
 Bu xına deyəsən onlardan deyil...
 - Neyləyim a qardaş, bu qız düz üç il
 Bizim məqamıza meydan oxudu,
 Axır ki, alındı gözünün odu.
 Həmişə deyirdi: "Keçici bayraq
 Nə qədər ömrüm var bizim olacaq!"
 Bu il mən məqamın üzvlərinə
 Təpinib dedim ki, udusaq yenə
 Biz kişi deyilik, arvadıq ancaq,
 Bu il, qızıl bayraq bizim olacaq!
 Sən öl, gecəmizi qatdıq gündüzə,
 Hər cür əziyyətlə gəldik üz-üzə;
 Torpağın bağrını söküüb-dağıtdıq,
 Axır kişi kimi məqsədə çatdıq...
 Necə ki, bayrağı verdilər mənə,
 Şəst ilə mən baxdım qızın üzünə.
 Gördüm kağız kimi ağarıb yazıq,

Canında taqət də qalmayıb artıq.
 Səlimin sözünü kəsib Nəriman
 Dedi: - Lovğalanma, tez yıxılırsan!
 - Hələ ki, yıxmışam.
 - Yaman igidsən.
 Qəhrəman olarsan sən belə getsən.
 - Əyö, bizə gəlmə bu badalağı.
 Sənin için niyə göynəyir axı?
 Uduzan Zöhrədir... Sən ona yanma!
 - O udub, sən də çox lovğalanma!
 Lovğalıq insanda çox pis sifətdir;
 Səlim gülüb dedi: - Buna baxın bir.
 Bizə ağıl verir əyö, bu uşaq;
 Umac ova bilmir özünə, ancaq
 Əriştə doğramaq istəyir bizə.
 Sən gəl, pərdə çəkmə gözlərimizə!
 Qotur atlarının dərdini çək sən,
 Bizim yanımızda bala, gərək sən
 Kəsəsən dilini!

Susdu Nəriman.
 Tutdu sillə kimi bu sözlər onu
 Bir cavab tapmayıb çıxdı qapıdan:
 Hamı hiss elədi pərt olduğunu.
 Səlimin əlindən qəzəblənsə də
 Bütün bu söhbəti eşidən Ülkər
 Susdu, danışmadı... Amma kənardan
 Səlimi danladı abunəçilər...
 - Növbə kiminkidir?
 - Mənimdir, bacı.
 Ülkər bu "qalibi" süzüb qıyqacı
 Dedi: - Buyurunuz, nə verim sizə?
 - Atram mən sizin öz öhdənizə!
 Siz elə bir kitab verin ki, ondan
 Ayrıla bilməyim bir ləhzə, bir an.
 Əgər eləsini tapıb versəniz
 İçərim su kimi...

- Səlim, gəlin siz,
Oxuyun "Muğanı"¹.
- Şəddirmi o?
- Bəli!
- Sevməyirəm şəri doğrusu!
Siz mənə maraqlı bir roman verin!
Bu yerdə qanadı sındı şairin.
Yanına düşəndə bayaqdan bəri
Min bir ehtirasla yazan əlləri.
Qəlbi ağrıtsa da bu söz, bu söhbət
Ancaq həqiqətdir, acı həqiqət!
Oxunmur, oxunmur şerlərimiz;
Ey şair dostlarım, bəs neyləyək biz?!
Çox zaman yazırıq biz yaşamadan,
Qandan keçirmədən, duymadan ürək.
Məgər şəddirmi quru sözləri
Düzüb axırına qafiyə vermək?
Ən təmiz, ən gözəl duyğudur şer!
Şairin yazdığı hər söz, hər sətir
Gərək ürəyinin bir teli olsun;
Yaşamaq, yazmaqdan irəli olsun!
El yaxşı deyibdir, düşünsək bir az
Ürəkdən çıxmayan ürəyə yatmaz!
Açılmış cığırda biz gedib ancaq
Bostanın üstünə bostan əkirik,
Əzaba, zəhmətə qatlaşmayaraq
Biz şəkildə baxıb şəkildə çəkirik.
Ya da ki...

Xəyaldan açaraq yelkən
Uçuruq göylərə üzülüb yerdən.
Oxucu istəyir görsün özünü,
Hissini, qəlbini oxuduğunda.
Oxucu istəmir yumub gözünü
Bizim tək uçmağı göyə bir anda!

İnsan duyğusudur, həyatdır şer,
Həyat çırpınmalı hər bir sətirdə!
Günün oxucusu sevmə bilməyir
Həyatın nəfəsi yoxsa şerdə.
Həyatdan gəlməyən əsərin səsi
Həyat üzü görmür, yaşamır nəsə!
Əsər də ölüdür, şair nəfəsi
Misralar başında şölələnməsə.
Nə isə... mətləbdən uzaqlaşmayaq,
Havayı verməyək bircə anı da.
Elə çıxdığımız haşiyələrdir
Bizim şerimizin bir nöqsanı da...

Birtəhər... Səlimi qız tutdu dilə.
Ülkərin israrlı, məsləhət ilə
Götürdü "Muğan"ı bu lovğa oğlan,
O günün axşamı səbhədək "Muğan"
Səlimin könlündə tufan yaratdı;
Oxuduğu hər söz döşünə yatdı.
"Muğan" oxunduqca o, duydu həməni
Həyatın, torpağın xoş nəfəsini.
Dostumuz eşitdi "ox kimi süzən
O ana ceyranın ayaq səsinə..."
Gecə oxuduqca Səlim "Muğan"ı
Elə bil ki, keçdi Muğan düzündən,
On dördüncü nəğmə gəlib çatanda
Nədənsə utandı özü-özündən.
Səlim Zöhrə ilə yarışdığı tək
Manya da Sarvanla yarışmış demək.
Qələbə çalsa da yarışda Sarvan
Manyanın önündə lovğalanmadı,
Keçici bayrağı verdiyi zaman
Manya da özünü məğlub sanmadı.
"O axşam ağzını açmadı Sarvan,
Bütün iclas boyu o heç dinmədi.
Manyanın üzünə baxdığı zaman

Çaldığı zəfərlə çox sevinmədi.
 ...Pələng nəre çəkər hücumdan qabaq
 Bir an da bir yerdə dayanmayaraq.
 Dağlar dilə gəlir onun səsinə
 Ağaclar titrəyir hər nərəsinə.
 Ancaq şikarını aldı mı pələng
 Hayqırmaz, bir daha nəre çəkərək.
 Hay vurub, qıy vurub qışqırmaz yenə
 Sakitcə baş qoyar öz pəncəsinə.
 ...De hansı qəhrəman, hansı komandan
 Şir kimi cəbhələr yardığı zaman
 Qəşş edib ayağı yerdən üzüldü?
 Geridə qalanın üstünə güldü?"
 - Bəs mən? - deyər Səlim düşündü xeyli,
 Özü sualından oldu gileyli.
 Keçdi ürəyindən yüz cürə hallar,
 Şairin çəkdiyi gözəl misallar
 İti xəncər olub könlünə batdı;
 Oxuduğu sözlər onu oyatdı.
 O sözlər Səlimə dünyanı verdi,
 Elə bil fikirli o, yol gədirdi,
 Birdən dik atıldı maşın səsinə,
 Pərt oldu dünənki "qələbəsinə".
 Daim edəcəyəm bu sözü təkrar,
 Yersiz lovğalanmaq axı nahaqdır.
 "Birinci addımda lovğalananlar
 İkinci addımda yıxılacaqdır!"
 Neçin Nərimanı pərt elədim mən?
 Deyər gileyləndi özü-özündən....
 İndi mən bildim ki, kitabxanaçı
 Neçin bu kitabı mənə oxutdu,
 Neçin Ülkər baxdı mənə qıyğacı,
 Lovğalıq üstündə o, məni tutdu.
 Axı boş sünbülün başı dik olar;
 Dolular başını aşağı salar.

Nəriman kitabxanadan çox dilxər çıxdı. Yol boyu ona vurulan tənələri düşündü. Axı Səlimin önündə niyə pərt olmalı, niyə hamı məni danlamalı, qınamalıdır? Bəs mən kişi deyiləm?

Nəriman kitabxanaçı Ülkərin atçılıq haqqında ona verdiyi kitabı oxumağa başlayır. O, burdan öyrənir ki, güney yamaclarının iqlimi ayqırlar üçün daha faydalıdır. İncəyayaq, yonca, çəmən lərgisi arıq ürgələri kökəldən ən yaxşı bitkilərdir. O, öyrənir ki, soyuq günlərdə atlar nəmişlikdə saxlana bilməz. O, burdan öyrənir ki, hamılə madyan quru ot yeməmişdən əvvəl su içsə balasını sala bilər və s. və s.

Kitabın müəllifi Təyyarın adicə mehtər olduğunu oxuyanda Nəriman təəccüblənir. Demək mehtər də kitab yazı bilirmiş... Bunun üçün isə bircə şərt lazımdır: Peşəni sevmək! Mehtər Təyyarın kitabı onu öz haqqında düşünməyə vadar edir:

Kitabla açılır, unutdum bunu
 Qaranlıq yollarda aqlın yelkəni,
 Axı, oxuduğun yeni bir kitab
 Daha bir mərtəbə ucaldır səni.
 Bu uca nöqtədə dayananda sən
 Burdan çox uzağı görə bilərsən.
 ...Ey dost! Nəfəsini sən dərə-dərə
 Uca bir ağaca de çıxmısan mı
 Ordan eyvanlara və həyətlərə
 Marağ gözü ilə de baxmısan mı?
 Sığınıb gövdəli şax budaqlara
 Baxırsan, görürsən burdan hər yeri,
 Heç kəs görə bilmir səni a qardaş,
 Amma sən görürsən bütün şəhəri.
 Ucalar belədir, əzizim, oyun,
 Çox sirrlər bəllidir uclar üçün.
 Bəli, ucalıqdan yerə baxanda
 Görürsən heç kəsin görmədiyini.

Gördüyün mənzərə bəzən güldürür,
Bəzən ixtiyarsız ağladır səni.
Ağacın dibində kim olsa bu dəm
Dəli bilər səni...

Bundan qorxma sən!

Əzizim, yüksəkdən sən gördüyünü
Görə bilməmişdir çünki o, yerdən.
Görə bilməyənlər dünən, bu gün də
Dəli adlandırmış görən kəsləri.
Yaşamış onların ürəklərində
Bütün insanlığın dərdi, kədəri.
Hamletə, Aydınə dəli demişlər
Hər şeyi gördüyü, çox bildiyiçin,
İsgəndər keflənmiş, onun könlünə
Çalın-çarpaz dağlar çəkildiyiçin.
Düşünən beyinlər, yanan ürəklər
Həmişə zindana, qalaya düşmüş,
Bəsləyib qəlbində sonsuz diləklər
Çatski "Ağıldan bəla"ya düşmüş.
Kitabla açılır unutma bunu
Qaranlıq yollarda ağlın yelkəni.
Ey dost! Oxuduğun yeni bir kitab
Daha bir mərtəbə ucaldır səni

İKİNCİ TOQQUŞMA

Gecədən xeyli keçib. Kolxoz sədri Şahsuvar Şiraslanla toydan gəlir. Baxır ki evlərin bir çoxundan işıq gəlir. Sədrin: "Kəndli hara, gecənin yarısına qədər oyaq qalmaq hara? Bu nə deməkdir?" - sualına Şiraslan dayı cavab verir ki, kitabxanaçı qız bu kəndə gələli cavanlar gecələr gec yatır, kitab oxuyurlar. Sədr buna çox əsəbiləşir.

Elə bu anda Ülkər də eyvandan kəndi seyr edib gecələr işıqların artdığını görür və sevinir,

Sevindirir Ülkəri bu zaman dərin-dərin
Kitablar üstə yanan çıraqları evlərin.
Ülkərin gözlərində yanır sevinci par-par
Onun əməlləridir bu alışan çıraqlar.
Hər gün artan bir çıraq qəlbinə işıq salır.
Çoxaldıqca çıraqlar onun dərdi azalır.

Həm də o dünən Rizvandan məktub almış, sevinc-sevincə qarışmışdı.

Ertəsi gün sədr Şahsuvar kişi Ülkəri yanına çağırır, ona yaman təpinir. Çünki gecə səhərə qədər kitab oxuyan gənclər səhərlər vaxtında tarlaya çıxıb bilmir.

D e d i : - Nə kitab, nə zad, mənə plan görəkdir,
Ödəməsəm yerimə kim cavab verəcəkdir?
Sənin kitablarımı mənə kömək edəcək?
Cavanları yolundan azdırma, qoy iş görək.

- Mədəniyyət gətirir kitablar kəndimizə
Siz kitabdan qorxmayın, onlar köməkdir sizə -

deyə Ülkər idarəni tərk edir.

DÖNÜŞ

Bu gün səhər tezdən xeyli sevincək
Ülkərin yanına gəldi Nəriman.
Qızla salamlaşdı, gülümsəyərək
Sanki günəş çıxdı bulud dalından.
Dedi: - Ülkər bacı, sağ olun sizi!
Bildim bu kitabda məqsədinizi.
Məni ayıltmış...

Qara fikirlər
Məndən uzaqlaşdı... Dəyişdi ürək.
Çox şeyi öyrəndim, adi bir mehtər
Kitablar da yaza bilmiş demək?!

- Bəli, əziz dostum, bunu yaxşı bil
Şöhrət də zəhmətlə yaşa dolamlı!
Vəzifə insana şan-şöhrət deyil,
İnsan vəzifəyə şöhrət olmalı!

Yoxdur vəzifənin, işin, sənətin
Böyüyü, kiçiyi, inan ki bizdə;
Vəzni, dərəcəsi hər bir hörmətin,
Zəhmətlə ölçülür vətənimizdə.
Layiqdir hörmətə, şöhrətə, ada
Gördüyü iş qədər hər kəs dünyada.

Hec vaxt aldatmasın təmtəraq səni,
Zəhmətlə şöhrətə çatar hər insan!
Ən adi, ən kiçik bir vəzifəni
İstəsə, zəhmətlə böyüdər insan!

Bizdə adı-sanı dillərdə gözən
Alim də, şair də, bəstəkar da var.
Lakin sənətinə dodaq da büzən,
Ona həqarətlə baxanlar da var!

Bizdə çoban var ki, aşıb illəri
Gələcəklə alır indidən nəfəs.
Lakin alim də var, boylanıb geri
Burnunun ucundan uzağı görməz.

Elə fəhlə var ki, alın tər ilə
Ucaldır adını öz peşəsinin.
Lakin müdir də var əməllərilə
Alçaldır adını vəzifəsinin.

Elə tələbə var, onun gözləri
Mənalər içində mənalər görür;
Müəllim də var ki, cansız sözləri
Ürək bulandırır, dodaq büzdürür.

Çalğıçı var, basıb köksünə tarı
Köhnə havalara təzə can verir.
Bəstəkar var, köhnə bayatıları
Təzə adı ilə bizə yedirir.

Böyük vəzifəmi sənə Nəriman,
Bu kənd məktəbində zəng çalan olmaq?!
Lakin sən o qoca Pəri xalanın
Peşəsinə olan sevgisinə bax!

O bilir, çaldığı o zəngin səsi
Çağırışdır, eşidən xəbərdar olur;
Qırx beş dəqiqənin hər dəqiqəsi
Bağlı qapılara bir açar olur.

O bilir, çaldığı zəngin səsinə
Elm ilə insanın ülfəti vardır;
Yüzlərlə qonçənin yetişməsində
Onun da azacıq xidməti vardır.

Böyüyüb qarının göz qabağında
Uçmuş yüz bala quş öz yuvasından,
Ana quşlar kimi, sevinmiş o da
Pərvaz edənlərə baxdığı zaman.

Baxırkən gənclərə illərdən bəri
Fərəhli duyğular oyanır onda,
Vaxtilə saydığı dəqiqələri
Görür həməən gəncin uca boyunda.

O görür, güllərə döən qonçələr
Hərəsi bir yerdə yurd-yuva salmış,
Vaxtilə çaldığı zəng səslərindən
Hər kənddə, şəhərdə bir səs ucalmış.

Bəsləyib qəlbində bu duyğuları
Hər gün bir mərtəbə ucılır qarı.

Sevə bildiyiçün öz sənətini,
Qazanıb hamının məhəbbətini.

Yoxdur vəzifənin, işin, sənətin
Böyüyü, kiçiyi, inan ki, bizdə.
Vəzni, dərəcəsi, hər bir hörmətin
Zəhmətlə ölçülür Vətənimizdə...

Dinləyib Ülkəri bayaqdan bəri
Başını aşağı dikdi Nəriman:
Göründü alnında xəcalət təri,
Qızardı yanağı utandığından.

Nəhayət, söylədi: - Ay Ülkər bacı,
Çox üzr istəyirəm, bağışla məni!
Sizi mən incitdim o birinci gün,
İndi pozun "A.S." hərflərini.

Peşəmin adını yazın ürəklə,
Gecəli-gündüzlü işlə, əməklə
Görək kitab yazan o Təyyar kimi
Sevəm və sevdirəm öz sənətimi!

Səhbətin şirin yerində Zöhrə gəlir. O, Nərimana fikir vermədən Ülkərlə oxuduğu kitab barədə danışır. Nəriman altıdan-altıdan Zöhrəni süzür. Nədənə, indi Zöhrə ona yaraşlıq görünür. Onu Cəmilə ilə müqayisə edir. "Yox, əlbəttə, Cəmilə daha gözəldir. Amma... Zöhrənin də öz yeri var" - deyər fikirləşir.

Zöhrə təzə bir kitab alıb Nərimana diqqət yetirmədən gedir. Ülkər Nərimandan indi nə oxumaq istədiyini soruşunca, Zöhrə keçən dəfə mənə Puşkinin "Yevgeni Onegin" əsərini oxumağı məsləhət bilmişdi - cavabını verir. Kitabı alıb o, Zöhrənin arxasınca tərpənir.

Lakin tapa bilmir... O yana-yana
Gəlib yetişincə yol ayrıcına

Dayanır, açılır qəlb varaq-varaq,
Seyr edir yolları...

Neçə ay qabaq
Həmən bu yol ilə Zöhrə, Nəriman
Qoşa gəlirdilər kitabxanadan...
Yollar uzun, yoxuş, dar,
Yolayrıcında onlar
Ayrıldı bir-birindən.
Başqa-başqa duyğular
Ötdü ürəklərindən.
Kədər aldı Zöhrəni
Yolda tək qaldığına,
Nərimansa sevindi
Qızdan ayrıldığına.
Bəs indi? Çırpınan qəlb
Nə söyləyir bəs indi?
Yoxsa bir az dəyişib
O köhnə həvəs indi.
Qalıb yol ayrıcında,
Bilmir haraya getsin.
Çarə uman ürəyi
Kimə haraya getsin?
Dünən darıxırdı o, bu yolları
Zöhrəylə bir yerdə getdiyi üçün.
Zöhrəni axtarır baxıb dörd yana
Həmən bu yoldaca Nəriman bu gün.

GÜZGÜ QABAĞINDA DÜŞÜNCƏLƏR

Bu gün də Cəmilə gec yatdığından
Oyana bilmədi yuxudan səhər.
Günəş çeş yerinə dikilən zaman
Pırladı gün kimi, açıldı gözlər.
İsti yatağından qalxınca həmən
Düşdü "Başsız atlı" yorğanın üstədən.

Qalxdı, gur saçları axdı çiyinə,
Güllü xalatını taxıb əyninə
Getdi addım-addım bulağa sarı,
Bizim bu dağların sərin suları
Üzünə dəydikcə qızın, bir anda
Elə bil gül bitdi yanaqlarında.

Bulaqdan qayıdıb çiyində dəsmal
Güzgünün önündə əyləşdi dərhal
Sərib saçlarını sinəsi üstə
Narın əllərinə o daraq aldı,
Baxdı öz-özünə o, baxdı xeyli,
Sancılıb gözləri güzgüdə qaldı.
O, kirpik çaldıqca kirpiklərindən
Elə bil töküldü gül yarpaqları.
Cəmilə ah çəkdi bir an dərindən
Düşdü xatirinə ötən çağları
Nədən kədərləndi birdən Cəmilə?
Güzgünün başına öz əllərilə
Taxdığı şəkliylə güzgüyə düşən
Əksini bir xeyli tutuşdurdu o.
- Ondən bəri çoxmu dəyişmişəm mən?!

Deyə öz-özündən həmənin sordu o.
Bu şəkli Bakıda oxuyan zaman
Çəkirmiş Cəmilə... Demək o vaxtdan
Artıq üç qış keçir, üç bahar keçir.
Bu gün də qəlbindən o çağlar keçir.
Həmənin bu şəkili çəkdiyi gün
Könlünü açmışdı bir oğlan ona,
O isə gülmüşdü gənc aspirantın
Tüksüz daz başına, gödək boyuna.
Həmənin gün aspirant gəzdi, dolaşdı
Onu izləyərək qarabaqara,
Sıxıla-sıxıla eşqini açdı,
Qız məhəl qoymadı yalvarışlara.
Lakin həzz alardı, yanan üreklər

Onun qarşısında gəlirən dilə.
Sevərdi dalınca sürünüb gələn
Ayaq səslərini bizim Cəmilə.
O, bu səsləri də onun hüsnünə
Alqışlar yağdıran çəpik sanardı,
Aldığı məhəbbət məktublarından
O, nə acıqlanar, nə usanardı.

Yaxşı yadındadır yenə həmənin gün:
Cavan aspirantı azdırmaq üçün
Foto dükanına girdi Cəmilə.
Şəkil də çəkdi o, gülə-gülə,
Bu gülüş özündən razı bir qızın
Fərəhi, zəfəri, təntənəsiydi.
Qapı arxasında gözəyən oğlan
Titrədi, bildi ki, ox daşa deydi.
Bilib mənasını bu gülüşlərin
Artıq dayanmadı, uzaqlaşdı o.
Cavabsız eşqinin təlatümündə
Aylar, illər boyu aşib-daşdı o.
Həmənin bu şəklini bizim gözəlin
Qoydular dükanın vitrinasına.
Hər dəfə keçəndə Cəmilə burdan
Dayanıb fərəhlə baxardı ona.
O öz camalına yad adam kimi
Heyrətlə baxardı durub kənardan.
Onu məst edərdi öz gözəlliyi
Gül-çiçək açardı gözündə hər yan.

Yalnız özü deyil, deyirlər çoxu
Ayaq saxlayardı burdan ötəndə
O şəklin önündə əziz oxucum,
Bəlkə dayanmışan bir xeyli sən də?

Çoxları bu şəkli rəsm sanardı
Cəmilənin belə günləri vardı.
O, beş il oxudu bu minval ilə,

Nə pul dərdi çəkdi, nə də ev dərdi.
Ərköyün qızına atası hər ay
İstədiyi qədər pul göndərərdi...
Yazdı atasına Cəmilə bir gün
"Qalmaq istəmirəm yataqxanada".
İşini buraxıb ata da gəldi,
Düşdü əl-ayağa dərhal ana da...
Bakının ən gözəl bir küçəsində
Mənzil də tutdular qızları üçün.
İstədiyi kimi gəzdi, dolandı
Kinodan, görməkdən qalmadı bir gün.

Lakin dərslərdən də qalmazdı geri,
Sevərdi sənəti, sevərdi şəri;
Gündüzlər gəzə də, uzun gecələr
Bəzən oxuyardı səhərə qədər.

Könlünü açardı qərb romanları,
Onların romantik qəhrəmanları
Qızın ürəyindən xəbər verərdi,
Onu saatlarla düşündürərdi...

Komsomol olsa da, iclaslarından
Gəzərdi həmişə o, uzaq-uzaq,
Gələrdi komitəyə ayda bir dəfə
Üzvlük haqqını verməkdən ancaq.

Həqiqi dostu da yox idi onun,
Sevə bilməyirdi o insanları.
Ən əziz, sevimli dostuydu ancaq
Əsgəri romanların qəhrəmanları.
Bakıda yaşayan əmisigilə
Arabir gedərdi ancaq Cəmilə.

Geyindi-keçindi son modalarla,
Qəlbin istəyinə hasar çəkmədi.
Baxıb geyiminə, gözəlliyinə
- Doğrudan hamıdan artıqam-dedi.

Evin sahibəsi bir ağbircəkdi
Onu əzizlədi öz balası tək
Şıltağına dözdü, nazını çəkdi,
Qızın atasından hörmət görərək.

Onun otağını süpürər qarı,
Paltarını yuyar, ütüləyərdi.
Sifariş verdiyi xörəkləri də
Cəmilə hazırca gəlib yeyərdi.

Ona göstərilən, bu qayğıları
Cəmilə çox adi bir şey sanardı.
Onun şıltağına dözdükcə qarı
Bundan nə sıxılar, nə utanardı.

O, elə bilirdi, belədir həyat
Hamı sevməlidir hər zaman onu.
Gördüyü bu qayğı, bu sayğı, hörmət
Qanundur, belə də olmalıdır bu.

O, sonuncu kursda oxuyan zaman
Qayğıkeş atası öldü nagahan.
Bu qəfləti ölüm bizim gözələ
Həyatın birinci zərbəsi oldu.
Ancaq keçdi günlər, ötdü həftələr
Yetimlik dərdi də tez unuduldu.

Görmədi heç kəsdən o təhdid, hədə,
Beş il başa gəldi, beşcə gün kimi.
Sevildi, oxşandı o məktəbdə də
Evdə olduğu tək - ərköyün kimi.

Təhsil illərinin qurtardığını
Göruncə qəmləndi, qüssələndi o.
Payız göyləri tək dolurdu tez-tez
Yadına saldıqca doğma kəndi o.
Sanki bu nöqtədə çatırdı sona
Onun şıltaqları, onun nazları,
Sığmırdı şəhərin gen yollarına
Yadına saldıqca dar doqqazları.

Elə bil rast gəldi birdən yoxuşa,
Taleyin hökmündən çox gileyləndi.
Geniş asimanda süzən bir quşa
O, bir qəfəs bildi balaca kəndi.

Yazdı anasına: "Ana, durma gəl!
Şəhərdə yaşayaq qoysana biz də.
Axı nə görmüsən kənddə-kəsəkdə
Yaşayaq insan tək ay ana, biz də..."

Qızın məktubundan qeyzlənərək
Yanıqlı bir məktub yazdırdı ana:
"Evlər bucağında məni qoyma tək
Qızım, göz dikmişəm sənin yoluna..."
Bu cavab önündə qaldı ələcsiz,
Özü istəmədən kəndə gəldi qız.
O vaxtdan bu yerə iki il keçir
Cəmilə işləyir öz kəndlərində,
Kənddə yaşasa da o, nəfəs alır
Şəhər havasıyla ancaq bu gün də.

Xəbər tutmaq üçün yenə şəhərdən
O sinif yoldaşı Afətə hərdən
Təəssüf hissilə məktublar yazır,
"Dostunun çox böyük dərdi var" yazır.
Bakıda olanda düzünü desək
Saymazdı Afəti çox da Cəmilə,
İndiyse xəyalən danışib-gülür,
Gah da qucaqlaşır o, Afət ilə
Bakıyla yaşayır, təhsil illəri
Dönüb xatirəyə indi onunçün,
O, Bakıdan gələn xoş xəbərləri
İçir şərbət kimi, həvəslə bu gün.
Güzgü qabağında bu gün Cəmilə
Darayıb hördükə hörüklərini,
Düşünür, düşünür, hörür o, həm də
Qəlbinə sığmayan dərdi-sərini.

Keçir göz önündən bayaqdan bəri
Xəyallarla dolu təhsil illəri.
Bulud tək tutuldu o nədən belə?
Güzgünün başına öz əlləriylə
Taxdığı şəkliylə güzgüyə düşən
Əksini bir xeyli tutuşdurdu o.
"Ondan bəri çoxmu dəyişmişəm mən?"
Deyə öz-özündən yenə sordu o...

Qaşlar həməən qaşlar, gözlər o gözlər...
Gah əksə, gah şəkə baxdı, bu nə sirt?
Düşündü, daşındı...
"Deyəsən ancaq
Gözlərimin altı həlqələnidir?!"
Ey təhsil illəri, təhsil illəri
Sizin qədrinizi bilmədim onda!
İndi öz dərdimlə illərdən bəri
Həmdəmsiz qalmışam kənd bucağında.

Məni sevənləri sevə bilmədim,
Bundan yaxşılar çıxacaq dedim.
Ancaq başqa cürə əsdi bu rüzgar,
Gör bir hara atdı taleyim məni?!
Mənə qiymət qoyub sevər, anlayar
Bu kol-kos içində axı kim məni?..
Axı kim layıqdır bu gözəlliyə?
Özüm öz gözümə kül atdım..." - deyə
Axtarır, axtarır o, Mustangeri
Mənim əsərimin xəyalpərvəri...

Paltar dolabını açıb Cəmilə
Tökdü donlarını yerə birbəbir,
Tozunu, çirkini o silə-silə
Düşündü: "Bəs bunlar nəyə gərəkdir?"
Bax bu gülməxməri seçib o zaman
Bakıda birinci dərzilə sayılan
Səkinə xanıma tikdirmişdi o.
Yüz manat da artıq pul vermişdi o

Həm gözəl, həm də ki, tez tikdiyindən.
 Elə bil əsrlər keçmiş o gündən.
 İndi həmin donu geyir əyninə
 Yadına salmaqçün ötən günləri.
 Paltarla bərabər elə bil yenə
 O ötən günlərə qayıdır geri.
 Güzgü qabağına keçib dayanır.
 Baxır əndamına baxır o xeyli.
 Təhsil illərini andıqca anır.
 Özü öz bəxtindən olur gileyli.
 Tovuz tək əynində bərq vurur o don,
 - Buna bax, doğrudan, bu adi fason
 Nə qədər də gözəl yaraşır mənə
 Deyə o vurulur öz qamətinə
 - Neyləyim uzağam indi şəhərdən,
 Təzə modalardan xəbərsizəm mən
 Dərdi böyük olur, dərdi çox olur
 Modalar yolunda can verənlərin.
 Bütün yeniliyi, mədəniyyəti
 Yalnız paltarında gözdirənlərin.

Cəmilənin dayısı
 Sədr - Şahsuvar kişi
 Danlardı tez-tez onu-
 Cəmilənin Bakıda
 Yaşamaq arzusunu.
 Hər söhbətdə Şahsuvar
 - Axı, Bakıda nə var? -
 Deyərək zaman-zaman
 Daşındırmaq istəyir
 Onu xam xəyalından.
 Qızsa bu danlaqlara
 Nə qızır, nə dinərdi,
 Dayısının dalınca
 Hərdən gileylənərdi.

HƏYATDAN KİTABA

- Salam, Ülkər bacı.
 - Salam, Cəmilə.
 - Necəsən, əzizim?
 - Mən elə belə...
 - Necə elə belə?
 - Vəziq birtəhər.
 - Yenə də gizlidir ürəkdəkilər?
 - Hərənin qəlbində yatır bir aslan!
 - Bu düzdür... O aslan də bəs nə zaman
 Özünü göstərib çıxacaq üzə?
 - Elə ulduz var ki, görünmür gözə,
 Onun işığısa güclüdür ancaq.
 - Gəl bu eyhamları bir yana burax!
 Açıq də qəlbindən keçənləri sən.
 Həmişə fikirli, tutqunsan nədən?
 - Özüm də bilmirəm.
 - Cəmilə, sən də
 Qapalı adamsan... Bura gələndə
 Az-az danışsən, az-az dinirsən,
 Elə bil, nədənsə sən çəkinirsən.
 Ancaq onu bil ki, vallah bu Ülkər
 Səni başa düşür lap özün qədər.
 - Bəlkə də... düzünü bilmək istəsən
 Sığısa bilmirəm bu dar kəndə mən.
 Sıxılır ürəyim... qəlbimdəkilər
 İnan ki üzümə durur ay Ülkər!..
 Ataraq daşını kəndin bir kərə
 Köçmək istəyirəm düzü şəhərə.
 - Kənd də bizimkidir, şəhər də bizim
 Onları ayırma sən gəl, əzizim.
 - Danışma mənimlə kitab dililə.
 - Düzünü axtarsan əgər, Cəmilə
 Kitab dili ilə danışan sənsən,
 Sənin xislətinə mat qalmışam mən.

- Sən nə vurulmusan bilmirəm kəndə?
Nə görmüsən bu toz, torpaq içində?
İşinə məəttələm doğrusu sənin
Özün şəhər qızı...
- Sevən sevanın
Görməz nöqsanını, görsə də az-maz
Ona dal çevirib üzünə vurmaz!
- Yaxşı, yaxşı bəsdır... Kitab ver mənə
Uzatma!
- Nə verim!
- Soruşdun yenə?
Mənim ki, zövqümə özün bələdsən.
- Zövqünü bir qədər, vaxtdır, dəyiş sən.
Dediyin kitablar qurtarıb daha.
- Bəs nə var?
- “Çiçəkli”, “Gənc qvardiya”
“Şamo”, “Səhər”, “Çayka”, “Sakit Don”, “Biçin”...
- Bəs “Namus” romanı Şirvanzadənin
Yoxmu?
- Bəşirovun “Namus” romanı¹
Daha maraqlıdır.
- Nədən danışır?
- Əkindən, biçindən, elin varından
Yeni adamların duyğularından.
- Biz əkin-biçini, yer suvarmağı
Yazıçıdan yaxşı bilirək axı.
“Fəlakət”² yoxdurmu?
- Yox, “Səadət” var.
- Yoxdurmu bəri
“Madam Bovari”?
- Yoxdur.
- Eh, bəs onda
Nəyin var sənin?

¹ Tatar ədibi Ömər Bəşirovun müasir kənd həyatından bəhs edən romanı.

² R. Taqorun kitabı.

- “Namus”u gözəldir Şirvanzadənin
Sevilir, oxunur bu kitab bizdə.
Ancaq, əziz bacım, zamanəmizdə
Dəyişmiş kökündən, unutma bunu,
Namus sözünün də köhnə məzmunu.
- Duya bilməmişən mənim qəlbimi!
- Mən səni duymuşam lap özün kimi
Aldığın kitabın kənarına sən
Yazdığın sözlərdən, qeydlərindən...
“Bizim kənddə Ovod bəs hanı?” - deyən
Başqasını Ovod görmək istəyən
Cemmal olmalıdır ən əvvəl özü!
Sən isə hələlik a dostum, düzü
Adi Cəmiləsən, Cemmal deyilsən,
Bu boş fikirlərə gəl çox uyma sən!
Bacım, hər zamanın öz Ovodu var;
Nəfəs al zamanın öz nəfəsiylə.
İtirib səsinə baş-ayaq vurur
Qəlbin bir vurmasa əsrin səsilə!

Sənin söylədiyin əzmin, mərdliyin
Başqa mənası var bizim əsrdə.
Vaxtilə kişilik sayılanları
Cahillik sayırlar bizim əsrdə!

Adi adamlardır bizim Ovodlar,
Onların nə çini, nə rütbəsi var.
İncini mərcandan seçən göz görək,
Həyata baxasan gözlüksüz görək.

Bəzi kitablarsa sənin gözüne
Rəngli şüşələrdən taxıb göy cynək,
Günün saf işığı axmış ruhuna
Şüşədən rəng alıb dəyişilərek.

Həyata baxdıqca bu şüşələrdən
Baş-ayaq görürsən bu dünyanı sən.

Oxu kitabları, sən sev onları,
Lakin həyat bilmə yazılanları!

Kitabdan həyata deyil, hər zaman
Həyatdan kitaba getməliyik biz.
Kitablar dünyada yaranmamışdan
Yaşamış, yaratmış nəsillərimiz!

- Sənin bu sözlərin vız gəlir mənə
Gülürəm mən sənin dediklərinə
Əzizim, düzünü bilmək istəsən
Kənddən beş-on günə gedəcəyəm mən.

BAHAR

Qış qurtarır, yer canlanır
Baharın xoş nəfəsilə,
İsindikcə qara torpaq
Qar əriyir gilə-gilə.

Hey boşalır dolan göylər
Yağdıqca yaz yağışları
Yarğanları sellər oyur,
Şaqqıldayır çay daşları.

Uzaq-uzaq ölkələrdən
Uçub gəlir qaranquşlar.
Bir-birini salamlayır
Yuvalardan çıxan quşlar.

Budaqlarda yarpaq acır.
Düymə-düymə, narın-narın
Yavaş-yavaş kölgə düşür
Diblərinə ağacların.

Silkələnib toyuq-cücə
Həyətlərdə torpaq eşir,

Qaratoyuq balaları
Kol dibində cívildəşir.

Fatma bacı¹ başındakı
Popur papaq şana-şana,
“Hop-hop” deyib dövrəsinə
Baxır boylana-boylana...

Bədmüşk acır, otir saçır,
Güldən-gülə uçur arı.
Su üstündə cıvlənlir
Söyüdlərin yarpaqları.

Söyüddən çubuk kəsib
Nəğmə deyir uşaqlar,
Səslərini əks edir
Dərələr, uca dağlar.

“Şülüd, şülüd, sən də çıx,
Yarpaqlar dinəndə çıx,
İlan çıxdı yuvadan
Harda qaldın, sən də çıx,!”

Qəlbi sığmır sinəsinə
Şəhər qızı-bizim Ülkər
Bu oynanan təbiəti
Seyr etdikcə səhər-səhər.

İlk dəfədir seyr eləyir
O, yaz başı kənd yerini,
Bu dirçələn təbiətdən
Çəkə bilmir gözlərini.

O istəyir öz gözüylə
Görsün necə otür bulud.

¹ Fatma bacı quş adıdır. Bu quşa hop-hop da deyirlər.

Quru yerdən necə çıxır,
Hardan alır rəngini ot?!

İstəyir ki, hər bir quşu
O tanısin öz səsindən,
Seçə bilsin, duya bilsin
Çiçəkləri nəfəsindən.

O istəyir, dolanaraq
Qarış-qarış hər bir yanı
Görsün necə, nədən tikir,
Quşlar da öz yuvasını?

Bilmək istər, sular neçin
Gah bulanır, gah durulur,
Ağacdakı ağ çiçəklər
Necə dönüb meyvə olur.

Açıb yumunca gözünü
Yola saldı gələn yazı;
Təbiət öz sirri ilə
Məst elədi qızçıgazi.

Bulud ötdü, ot cücərdi,
Büsat qurdu yaz hər yerdə.
Yuvasını tikdi quşlar,
Meyvə oldu çiçəklər də.

Səhər-səhər
İşə gedir bizim Ülkər.
Birdən-birə külək qopdu, tufan oldu;
Göy əsəbi adam kimi yaman doldu:
Nərildəyib hədə gəldi göylər yerə,
Haray düşdü dərələrə.
Pəncərələr əsdi zağ-zağ,
darvazalar şaraq-şaraq

Gah örtüldü, gah açıldı.
Ağacların budaqları

lal torpağa səcdə qıldı.

Tarap-tarap yerə düşdü kal meyvələr,
Beli sındı göy otların səhər-səhər.
Külək vurdu, narın-narın
Yelpik kimi çətir açdı
qanadları toyuqların.

Mat-mat baxdı göyə yerə

neyləsin qız?

Yaxındakı bir talvarın altına tez

Keçib durdu... Seyr elədi təbiətin

üşyanını o buradan.

Dağ başından endi duman

Yağdı yağış! Yaman yağdı, tut ucundan

çix göyə sən.

Aşsüzəndən axır yerə su deyəsən,

Navalçalar aşib-daşır

Xırda arxlar küçələrdə

bir-birilə qucaqlaşır.

Göy ağlayıb hönkür-hönkür

Göz yaşını göy otların üstə tökür.

Başlarında örpək, təlis

Çıxır çölə qadınlar tez,

Sərdikləri paltarları

Yığıb qaçır evə sarı.

Toyuq-cücə qaçır hinə

Uşaqlar da evlərinə...

Yağış kəsdi...

Sillələrdən rahatlandı göy otlar da,

Keçdi bir az... çırtladı gün.

Parçalandı buludlar da.

Hərdən yağış damcıları axıb dən-dən

Düşdü yerə yarpaqların sinəsindən.

Xoş bir ətir qalxdı yerdən

Sular kəsdi təkərlərin o açdığı dar izlərdən.
Göydən yerə nur ələndi
Sırğa taxıb qulağına göy otlar da şəfəqləndi.

İçib sudan pərvazlandı çayır, çəmən
Gözəlləşdi kənd yenidən.
Büsat qurdu qızıl günəş hər baxçada, hər həyətdə.
Boşaldıb öz ürəyini

Sakit oldu təbiət də...

Ülkərinə ürəyi dolu yağın yağışdan.
Kəndə gəldiyi günü yada saldı bu zaman:
“Yağış yağıb kəsilməmiş, yollar palçıq, lehməli.
Qaloş çıxıb ayaqdan... heç yerə çatmır əli.

Odur, odur uzaqdan
Gəlir bir cavan oğlan
Kömək edir Ülkərə,
Gözlər dəyir gözlərə.
Ötür qanadlı anlar,
Bir söyüdün altında
Gəlib dayanır onlar.
Hər tərəf palçıq, çamır,
Söyüd salxımlarından
Başlarına su damır...”
Ülkərin ürəyindən
Qopdu dəli bir tufan,
Arzusu nəğmə olub
Axdı dodaqlarından:

İlk dəfə gördüm belə
Yağışlı gündə səni,
O zamandan saxlaram
Gözüm üstündə səni.

Güldü dilimdə adın,
Könlümü cıdarladın.

Sən qövs-i-qüzeh olub
Göy üzündə parladsın.

Günlər axdı, dolandı,
Könlümə qəm calandı.
Mən əvvəl bir can idim,
Bir canım haşalandı.

Könül intizardadır,
Ayrımaq zəhər dadır.
Yağış kəsdi, söylə bəs
Qövs-i-qüzeh hardadır?

BU DAĞLARDA

Lalə taxıb döşünə
Gəldi gül-çiçəkli may,
Təzə paltar geyindi
Əyninə hər cöl, dolay...
Su gəldi kənd içində
Qurumuş bulaqlara.
Köç-külfətlə bərabər
Ferma çıxdı dağlara.
Əkinçi kolxozçular
Yalnız aranda qaldı.
Kitabxanaçı qızın
Oxucusu azaldı.

Dağların çiçəkləri
Yanaqlarında yanan,
Sübhə qədər sürünün
Keşiyində dayanan,
Aylarla, həftələrlə
Aran üzü görməyən,
Bu həsrətdən alışıb
Köksünü ötürməyən,
El malını gözü tək

Bəbəyi tək qoruyan,
hər quzunun dərini
Öz ürəyində duyan,
Dağdakı çobanlara
Kitab aparır Ülkər.
Gözlərindən oxunur
Qızın qəlbindəkilər.
Cavanların çiyində
Kitab qalxır dağlara,
Demə, əziz oxucum,
Kitab hara, dağ hara?
Kitabların özündə
Bu dağların ətri var,
Kitab varaqlarında
Həkk olunan duyğular
Bu dağ çiçəklərindən
Almış öz nəfəsini,
Axtarsaq taparıq biz
Şairin ilk səsini
Bu dağlarda, əzizim,
Olmuş ilk sirdaşımız
Çəsməli dağlar bizim.

Təzə-təzə qəzetlər,
Kitablarla bərabər
Dağlara Ülkər gəlir,
Təzə xəbərlər gəlir.

Dağlara kitab dolu
Qırmızı çadır gəlir.
Dağlara dağlar gəlir,
Dağlar daha yüksəlir.

Dağların sinəsində
Çadırını quraraq
O başlayır işinə.
Tutunca bundan soraq

Axışır hamı gəlir,
Onun yanına bir-bir.
Ülkər indi öyrənir
Aran nədir, dağ nədir,
Arxac nədir, örüş nə,
Nehrə nə, bardaq nədir?
Dağın saf havasını
O udub dərin-dərin,
Öyrənir adlarını
Dağdakı çiçəklərin...

Qardaş, bizim bu dağlardan
De, ömründə keçmişənmi?
Sərin çoban dəyəsində
Sən qar suyu içmişənmi?

Yatmışanmı keçə üstə...
Dağ havası, yuxu şirin,
Eşitdiyin dağ səsndən
Heç olmuşmu diksindiyn?

Səslənmişmi de, qəfildən
Yaxındakı dərə, meşə...
Uladiqca canavarlar
Düşmüşənmi sən təşvişə?

De, nə qədər oyanmışan
İt səsinə gecə yarı.
Səhərəcən oyaq qalib
Saymışanmı ulduzları?

Ot üstünə düşən şəhdən
İslənmişmi kirpiklərin?
Sübhün təmiz havasını
Udmusanmı dərin-dərin?

Bizim səfalı dağlardan
Ola bilməz heç yerdə, heç!..
Keçmişənsə əgər qardaş,
Bu dağlardan gəl bir də keç!..

Yolları var eşmə-eşmə,
Hünərin var atdan düşmə.
Addım başı sərin çeşmə,
Bu dağlarda, bu dağlarda!

Dağ suları dağdan enər,
Nə bulanar, nə lillənər,
Cüyür qaçar, daş gillənər
Bu dağlarda, bu dağlarda!

Beşbulağın sərin suyu
Ötmə burdan, üzünü yu.
Qocalmazsan ömür boyu
Bu dağlarda, bu dağlarda.

Kürmük daşa-daşa gəlmiş,
Ehtiraslar cuşa gəlmiş;
Sultanlar baş-başa gəlmiş
Bu dağlarda, bu dağlarda!

Dəyəşində əyləşib
Qəzet oxuyur çoban,
Xəbər tutur dünyadan.
Şahsuvarla Şiraslan
Bu gün dağa çıxıbdır
O bürkülü arandan.
Ətirli dağ havası
Onlara ləzzət verir,
Gəzirlər arxacları
At belində birbəbir.
Çobanlarla görüşüb
Onlar tutur hal-əhval,
Şiraslanla, Şahsuvar
Sual verir dalbadal:
- Bəs niyə tez köçdünüz
Kiçik Yarpızbasandan?¹

¹ Kiçik Yarpızbasan - dağ adıdır.

- Qoyuna gün vermədi
Təkəsaqqal, pıtırğan¹
- Otuna nə gəlibdir
Bəs Mələməz düzünün?
- Qaldıq orda biz üç gün.
Otunun nəmliyindən
Orda da qalmadım mən.
- Nəm olanda nə olar?
- Qoyuna zərəri var.
- Bunu kim deyir?
- Kitab.
- Hansı kitab a qardaş?
Bir kitabça çıxartdı
Döş cibindən:
- Budur, bax!
Yazılıb, köçmək gerek
Əgər nəm olsa otlaq.
Yoxsa qurd xəstəliyi
Yoluxar qoyunlara.
- Görürsənmi Şiraslan?
- Bəli.
Daha bunlara
Söz də çatdırmaq olmur.
İtiləşib dilləri,
Kitabla cavab verir
Sualına hər biri.
"Mədəniyyət gətirir
Kitablar kəndimizə!
Siz onlardan qorxmayın,
Onlar köməkdir sizə!
İnanın ki, kitablar
Əngəl deyil plana..."
Bu sözləri bir zaman
Ülkər demişdi ona...

¹ Təkəsaqqal, pıtırğan - üstü tikanlı bitkilərdir. Qoyunun yununa ilişib qopmur.

KƏNDƏN ŞƏHƏRƏ

Qoltuğunda kitab yenə Nəriman
Göy təpə boyunca addımlayırdı.
Qəfildən səslənən at kişnərtisi
Şirin xəyalından onu ayırdı.
Döndü arxasına, gördü Şahsuvar
Xəstə Haçadili çapır dörd nala,
Elə bil köksünə ox batırdılar;
Tulladı özünü bir anda yola.
Kəsdi Haçadilin yolunu dərhal,
Gəlib qənşərinə o, Şahsuvarın
Yalnız bircə kəlmə: - Atdan düş" - dedi.
- Bunda cürətə bax, bu nə deməkdə
Adam da sədrə belə danışar?
- Dedim ki, atdan düş!
- Çəkil yolumdan!
- Düş deyirəm sənə!
- Əyə, işim var!
- Haçadil xəstədir buraxmaram mən
- Başqa at əlimə keçmədi deyən
Bunu yedəklədim, de, burax görək!
- Meyidim üstündən keçəsən görək.
- Ə, qız gedir axı, yubatma məni.
- Nə qız, hara gedir?
- Ə... Cəmiləni...
Deyirəm, bu qədər tərs olmaz adam
Burax görək, indi xəbər tutmuşam.
Necə olsa geri qaytaram görək!
Bu söz dağlar dələn bir ildirəm tək
İşlədi qəlbinə, susdu Nəriman.
Bir gizilti keçdi damarlarından
Boşaldı bu zaman qolu, qanadı.
Ancaq tər içində görüncə atı
Sanki tikan batdı onun qəlbinə.
Bilmədi neyləsin, neyləsin, yenə

Təzədən könünü çəkdiilər dara
O, bir ata baxdı, bir də yollara.
- Di məni yubatma!
- Dedim bir kərə!
Dayısı olsan da ancaq boş yerə
Əziyyət çəkirsən, mənə qulaq as
Gedəni geriye qaytarmaq olmaz!
- Məni nahaq yerə gəl tutma dilə.
- Yüz qız qurban olsun bir Haçadilə!
Mən atı vermirəm, düş piyada get.
- Əyə, hardan belə sənə bu cürət?
Sən kimsən ki, mənə hökm eləyirsən
Kolxozda atlara cavabdeh mənəm!
Kolxozun sahibi sənsən, yoxsa mən?
- Mən də öz yerimdə cavab verənəm.
Yaxşı, eybi yoxdur, - deyə Şahsuvar
Atdan enir.
- Ancaq bunun dalı var!..
- Qoy olsun! - deyərək mehtər Nəriman
Öpdü Haçadilin ağ qaşqasından.
Gördü at ləhləyir təpik döyərək,
Çırpınır ürəyi quş ürəyi tək.
Axır cumbul-cumbul tər sağrısından,
Yenə bulud kimi doldu Nəriman.
Bu vaxt silmək üçün atın tərini
O, əski axtardı, nəzərlərini
gəzdirdi dörd yana... tapmadı, yerdən
Bir çəngə ot qırpdı, kara gəlmədi.
Əl atıb cibinə çıxartdı birdən
O, sədrə yazdığı ərizəsini,
o bir ata baxdı, bir ərizəyə.
Yenə yerə dikdi nəzərlərini,
- Hər şey Haçadilə qurbandır, - deyə.
Sildi ərizəylə atın tərini.

Şahsuvar çatmadı ona... Cəmilə
Birbaşa gəlib düşdü əmisigilə.

Onu gülər üzlə qarşıladılar
 Əmisi evində... hamı şad oldu.
 Qardaşı qızını görüncə birdən
 Qoca əminin də gözləri doldu.
 - Böyük qız olmusan, məşallah, qızım;
 Deyə qucaqladı o, Cəmiləni.
 - Bilsən gözlənilməz gəlişinlə sən,
 A qızım, nə qədər şad etdin məni...
 Necəsən?
 - Yaxşıyam, bəs siz?
 - Bir qədər -
 Nasazam, ürəyim ağrayır, əgər
 Bilsəydim Bakıya gələcəyini
 Yazardım sənə
 - Sizə nə lazımdır?
 - Dağ çiçəkləri.
 Burnumdan ot iyi gedəndən bəri
 Bir sağlam cana da həsrət qalmışam.
 Budur, vaxtsız-günsüz mən qocalmışam,
 Qızım, səhhətimi itirmişəm mən.
 Kəkotu, qırxbuğum, ağ öymədərən
 Olsa, sanıram ki, dirilərəm mən.
 Sən də dəyişmişən, yaramaz belə!
 Tutuldu bulud tək yenə Cəmilə
 Kişinin eyhamla dediyi sözdən.
 "Əmim xal vurur ki, qocalmışam mən".
 Deyə düşündü o...
 - Anan necədir?
 - Yaxşıdır.
 - İşlərin necədir sənin?
 - Sağ olun.
 Tutuldu yenə Cəmilə:
 - Kənddə itib-batan müəlliminin
 İşləri necə olar?
 Sual-cavabdan
 Qızın kədərini hiss etdi əmi:

- Deyəsən bezmisən kənddən, eləmi?
 Qız cavab vermədi.
 - Mənsə əksinə,
 Kəndə göndərsələr gedərəm yenə.
 Anlaya bilmirəm, dəlisən, nəsen?..
 - Yaşaya bilmirəm kənddə mən düzü,
 Niyə də çürüdək biz ömrümüzü
 Kəndlər bucağında?.. Bəsdir, daha bəs!
 Mən kənd bir şəhərin tozuna dəyməz.
 Orda günüm qara, əppəyim para,
 Əmi, sizi deyib gəlmişəm bura.
 Məni üzünə qara qaytarma geri
 Doldu Cəmilənin doldu gözləri.
 - Səni başqa cürə bilirdim... sənə
 - Kənddə müəllimə işləməkdənsə
 Yaxşıdır şəhərdə dalandar olmaq.

Uzun mübahisədən sonra əmi gördü ki, Cəmiləni fikrindən
 döndərmək çətindir. Qızın xətrinə dəyməmək üçün mübahisə-
 ni kəsdi. Cəmilə işə düzəlib əmisigildə qaldı.

Aylar ötüb keçdi bu əhvalatdan,
 Kənddə tamam özgə büsat quruldu.
 Kursu başa vurub qayıtdı Rizvan,
 Kolxozda birinci mexanik oldu.
 Kəndin pambıqyığan maşınlarını
 Təmirdən keçirib o, işə saldı.

CIDIR

Bakı, cıdır meydanı...
 Coşur hamının qanı;
 İntizarla, maraqla qovur anları, anlar.
 Meydan geniş, at çapır qayışbaldır cavanlar.

Hər kəs bir atı izlər,
 Gah qırıxır alınlar, böyüyür gah da gözlər:

- "Ceyrana" bax, "Ceyrana!.."

- "Sünbül" süzür güllə tök!..

- Fərqi yoxdur, "Haçadil" hamısını ötəcək!..

- Pah buna bax, "Haçadil!" O ki, çolaq qarğadır!..
Hamısından daldadır.

- İnanmırsan, mərc gələk.

- Nədən?

- Əlli manatdan.

- Raziyam!

- Mənim gözüüm

Su içməyir bu atdan.

- Zərər yoxdur, baxarıq!..

Ah, büdrədi "Haçadil!.."

- Bu meydan onun deyil!

Onu görək üç atlı arabaya qoşasan.

- Payızda sınıyarlar cücəni, cavan oğlan!

Ah, büdrədi o yenə.

Elə bil ki, Zöhrənin tikan batdı qəlbinə,
Bir ah çəkdi dərinədən;

Alov çıxdı elə bil Ülkərin gözlərindən;

- "Haçadilə" nə olmuş bu gün? - deyincə Rizvan
Sürekli bir qəhqəhə çəkdi biri kənardan.
Rizvan yaman tutuldu, yaxınlaşıb oğlana
Dedi: - Bir məsəl də var: Gülməzlər yıxılana.
Hələ dalını gözlə!..

- Daha nəyi gözləyək?!

Hazırla əlliliyi "Ceyranın" sağlığına
Bir yaxşı sağlıq deyək.

Burda üzündə həsrət, ürəyində intizar
"Haçadili" bayaqdan başqa izləyən də var,
Bu qız "Başsız atlı"nı oxumuş neçə kərə
Oxuduqca vurulmuş o atlı Mustangerə.
Bundan sonra cıdırı o gəlməyə başlamış
Yenilənə acıyıb qalibi alqışlamış.

"Haçadili" tanıdı görən kimi o, bu gün
Şirin xatirələri yada düşdü ömrünün.
Həmən atın belində səhər-axşam Nəriman
Neçə dəfə keçərdi onların qapısından,
"Budur, indi, Nəriman həmin atın belində
Yarışır, başqasıdır amma heyif ki, öndə"
"Haçadilin" dalınca onun fikri sürünür,
Xatirələr çıraq tök gah alışır, gah sönür...
"Gəldim yenə şəhərə bəyənəməyib kəndi mən,
Kəndə qayıtmalıyam yenədəmi şəhərdən?
O vaxtdan keçdi bir il, doğulduğum o yerlər
Bir an unudulmadı.
Məni əmim gildə də başa düşən olmadı.
Əmim də ərzə verib kəndə gedir... Neyləyim?
Ürəyim aram olmur, bu dərdi kimə deyim?!

Heç anlaya bilmirəm axı bu kənddə nə var,
Bilmirəm mən dəliyəm, ya kənddə bənd alanlar.
Anlamıram ürəkdə bu nə halət, bu nə qəm.
Mən nə istədiyimi heç özüm də bilmirəm?..
Başqa cürə doğaydı yazıq anam məni kaş,
Dərk edirəm özümü deyəsən yavaş-yavaş...
Həyatda çaş-baş qalıb öz-özümü yormuşam,
Özümü anlayalı mən Ovod axtarmışam;
Tapmamışam Ovodu mən həyatda bu gün də,
Görmüşəm onu ancaq kitab vərəqlərində.
Al şəfəqlər içində gözdüm qəhrəmanımı,
Onda gördüm mən ancaq şərəfimi, şanımi
Asan imiş şərəfli, şanlı qəhrəman olmaq;
Lakin çox çətin imiş yaxşı bir insan olmaq!
Gülünə imiş insanın qədərle əylənməsi,
Şamın bahalığından korun gileylənməsi!..
Şirin, boş xəyalların laylasına yatmışam,
Özüm öz şıltağımla özümü aldatmışam!..
Mən göylərə vurulmuş qanadsız bir quşammış,
Zahiri dəbdəbəyə, şöhrətə uymuşammış,

Bir tülə bürünübmiş gözlərimdə bu həyat!..
 Gəzdirsəm də həmişə qolumda qızıl saat
 Vaxtımı itirmişəm, zamanı unutmuşam.
 Mən havadan tutmuşam.
 Yerdən, torpaqdan mənim ayaqlarım üzüldü.
 Güldüklərim axırda mənim üstümə güldü.
 Ey kitablar, mən sizi uca tutdum həyatdan,
 Çaş-baş qalib çıxartdım öz həyatımı yaddan.
 Atılan ox qayıtmaz, fürsəti verdim əldən,
 İndisə keçmişimin dəlincə qaçıram mən.
 Yüz təəssüf bir işə ola bilərimi əvəz?
 Axı çay da həmişə bizə kötük gətirməz.
 Nə bədəndə, nə üzdə nöqsanım, kəsirim yox.
 Aşağıda durmadım, yuxarıda yerim yox!
 Şəhərdə sevdi alim, kənddə də mehtər məni.
 Heç birini sevmədim, aldatdı hisslər məni!..”

Dalda qalan “Haçadil” tərpendi birdən-birə.
 Heyrət qondu gözlərə...
 Quş tək süzən atları dalda buraxdı bir-bir.
 Budur, qartal qanadlı “Sünbüllə” birgə gedir.
 İzdihama küy düşür, bu dəm qarışır ara,
 Hamı baxır heyrətlə qoşa gedən atlara.
 Keçdiyini görüncə “Haçadilin” qabağa
 Fərəhləndi Cəmilə, gülüş qondu dodağa.
 Qurtarıb intizardan ah çəkdi dərin-dərin,
 “Haçadili” bənzətdi atına Mustangerin.
 Bir qırpımda “Sünbül”ü dalda qoydu “Haçadil”,
 Qartal qaya başından qanad açdı elə bil,
 Yaxınlaşdı “Ceyrana”.
 Bayaq gülən oğlana
 Rizvan bu dəm yan aldı,
 - Əlliliyi hazırla!..
 Bulud kimi qaraldı,
 Oğlan tutuldu yaman.

- Qoşa gedir onunla
 Hələ ki dəli “Ceyran”.
 Bir xeyli çapdı atlar,
 Ürəklərsə döyündü.
 Kimi “Ceyranla”, kimi
 “Haçadillə” öyündü.
 Vaxt qurtardı, qoşalar gəlib durdu qabaqda,
 Bir təbəssüm oynadı hər üzdə, hər dodaqda.
 Atıdan düşdü Nəriman,
 Əyilib “Haçadilin” öpdü ağ qaşqasından.
 Nəriman bir dost kimi əl verdi yoldaşına,
 “Haçadilin”, “Ceyranın” çiçək yağdı başına.
 - İkimiz də qazandıq, nə sən uduzdun, nə mən
 Deyə oğlan yapışdı Rizvanın biləyindən.
 - İndi gəl hər birimiz bir əllilik xərcləyək,
 “Haçadilin”, “Ceyranın” şəninə sağlıq deyək.
 Ürəklər çaşa gəldi.
 Yarısan qaliblərin sağlığına içildi.
 Cəmilə gördüsə də Ülkərgili bu zaman
 Onların düz yanından ötdü salamlaşmadan.

İlisu-Bakı,
 1952-1955.

İZTİRABIN SONU

PROLOQ

Adamlar cürbəcür, adamlar min-min,
Gizli bir dünyası var ürəklərin...
Hər il qışdan sonra gəlsə də bahar,
Yenə hər baharın öz aləmi var.

Bir rəngdə olsaydı güllər-çiçəklər,
İnsanın gözləri yorulmazdımi?
Bir eşqi ötsəydi bütün ürəklər,
Dünyaya bir nəfəs bəs olmazdımi?!

Adam var, yarpağın titrəməsindən
Ürəyi titrəyər, canı titrəyər.
Adam var, diksinməz topun səsinədən,
Gördüyü hər şeyə: "Nə olsun!" - deyər

Adam var, göydəki bircə buluddan
Ürəyi nəm çəkər, dəyişər hali.
Adam var, ümmana qovuşsa ümman,
Dəyişməz əvvəlki fikri, xəyalı.

Adam var, yanında olsan bir qədər,
Tamam unudular dərdin, məlalın.
Adam var, bir kəlmə danışsa əgər,
Dəymişin durmuşkən tökülər kalın.

Adam var, tor qurar, danışar yalan,
Utanmaz, gözünü gözüne dikər.
Adam var, yanında yalan danışsan,
Sənin əvəzinə xəcalət çəkər.

Adam var, qapılıb düşüncələrə,
Yanlış addımını günahdan sayır.
Lakin adam da var, ildə bir kərə
Düşünüb, alnını qırıdırmayır.

Adam var, toxunsan azca qəlbinə,
Gah özünü danlar, gah səni danlar.
Adam var, söysən də, söz deməz sənə,
Təki stoluna toxunmasınlar.

Adam var, hər şeydən çəkinib durar
Özündən utanıb, deyər: "Ayıbdır".
Adam var, tükünü daraqdan özgə
Hələ heç bir duyğu qaldırmayıbdır.

Adam var, üzündən min fikir yağır
Çatır ürəkdəki ən dərin qata.
Adam var, başından qarnı ağırdır,
Qarnının gözüylə baxır həyata.

I

Car olub yer altdan sular da birdən,
Daşların dibindən çıxar, dayanmaz.
Keçər dərələrdən, göy təpələrdən,
Çuxur tapmayınca axar, dayanmaz.

Nə qədər məsafə arada olsa,
Ürəkdən-ürəyə yenə də yol var.
Tapar bir-birini harada olsa,
Zövqü, xasiyyəti eyni adamlar.

Öz qəlbinə görə arayar, istər
Bu geniş dünyada insanı insan.
Belə məsəl də var: "Dostunu göstər,
Mən deyim, sən özün necə adamsan".

Ancaq, həyatın da öz qanunu var,
Yaman dolaşıqdır keşməkeşləri.
Adi bir şey üstə bəzən adamlar
Küsülü dolanır illərdən bəri.

Başqadır hərənin dərdi, əzabı,
Hər quş, hər böcək də bir cür yem yeyir.
Bəzən gül bülbülü, tar da mizrabı,
Xəncər də qınıni tapa bilməyir.

Yel əsər, ağaca ağac sürtüşər,
Meşədə başlanır yangın o anda.
Ürəklər alışar, üzə yaş düşər
Evdə də zövqlər bir olmayanda.

II

Min əzab çəksə də əkinçi qarda,
Taxılına yorğan yenə qar olur.
Əliylə tikdiyi evi axırda
Barama qurduna bir məzar olur.

Dış bizə həmişə görək olsa da,
Çıxartdın, əvəzi gəlməz heç zaman.
Tük üzə görəksiz bir yük olsa da,
Bu yandan qırxdırsan, çıxır o yandan.

Saatı olmayan tez saat alır,
Qızıldan, gümüşdən ona bağ salır.
Ancaq düşünmür ki, ömrü azalır,
Saat səslənəndə hər bu dünyada.

Xəstə dərman içib özünə gələr,
Dərman həm xeyirdir ona, həm zərər,
Ari öz balında boğulub ölər,
Qardaşdır xeyirlə şər bu dünyada.

Sapı dərziyə ver, zəri zərgara,
Qıymətdə su hara, simuzər hara!
Suya bənzəsə də, anlayanlara
Zərdən qiymətlidir tər bu dünyada.

Həm sevinc var, həm də qəm sarı simdə,
Nəşədən yaranır bəzən ələm də,
Həm çörək yetirir insana, həm də-
Yeyir insanları yer bu dünyada!

"OTELLO"DA

Mənfur hiylələrə uyub aldanır,
Otello od saçır dodaqlarından.
Qısqanlıq oduna alışıb yanır,
Saçları dolaşıq, üzü pərişan...

Fəryadı göylərə dirək olubdur,
Gözləri bənzəyir qan çanağına.
Yerlərin dərdinə göylər dolubdur,
Axır bulaq kimi yaş yanağına.

- Artıq ölməlisən - deyən Otello
Dərdini daşıyır sanki dünyanın.
Əllər, titrək əllər, bir kabus kimi
Enir sinəsinə Dezdemonanın.
- İlahi, hifz elə məni ölümdən!..
- Amin! Ölümünü istəmirəm mən.
Lakin ölməlisən, qərarım budur...
Günəş gülümsünür duman içində,

Nifrətlə məhəbbət üz-üzə durur
Bir insan qəlbində bir an içində.

Bütün ürəkləri həyəcan sarır,
Gözlər halqalanır, gözlər yaşarır;
Kəsik hıçqırıqlar başlanır bu an,
Yaylıqlar islanır göz yaşlarından.
Səhnəyə dikilən bütün baxışlar
Səhnədən od alıb, alışı bu dəm.
Ürəklər, zavallı Dezdemonanın
Günahsız halına kəsilir həmdəm.
Oturmuş yanaşı, qabaq cərgədə
Təzəcə evlənmiş iki sevgili.
Oğlanın üzünə toxunur hərdən
Qızın halqalanmış, qıvrıq teli.
Səhnəyə zilləyib gözünü oğlan,
İçir Otellonun hər kəlməsini.
İsti cəryan keçir damarlarından,
(Eşitmək mümkün mü onun səsinə?)

Oğlanın xəbəri yoxdur özündən,
Görilmiş sim kimi əsəb telləri.
Damecılar süzülür onun gözündən,
Payız yarpağıtək əsir əlləri.

Qız isə gözünü çəkib səhnədən,
Seyr edir oğlanı:
"Nə oldu buna?"
- Hatəm, Hatəm!
- Dayan!
- Axı sən nədən...
- Şahnaz, mane olma! Ah!.. Dezdemon!
Yazıq qız! Günahsız ölümə bax bir!..
- Sən də qəribəsən, bu ki səhnədir.
Niyə inanırsan bu qədər buna,
Nə Otello vardır, nə Dezdemon!..

Bunlar aktyordur.
- Necə? Məgər mən...
Səhnə olduğunu bilmirəm bunun?!
- Ay yoldaş, səs salma!

Arxa cərgədən
Biri dümsüklədi onları bu dəm.
Dolmuş göylər kimi tutuldu Hatəm,
Gözünün ucuyla Şahnaza baxdı;
Elə bil başında ildırım çaxdı.
Gördü, Şahnaz gülür o, ağladıqca,
Otello, meyidi qucaqladıqca...
"Nəçin mənim kimi kədərliyəm?
Şahnaz, Otellonun faciəsinə?
Nəçin: "Bu, oyundur, səhnədir" - dedi.
Hələ bir üstəlik güldü də mənə?
Bəlkə başa düşür sənəti Şahnaz?!
Əgər belə isə...

Yox, yox, bu olmaz!
Bəlkə də belədir... Beləysə əgər,
Mənim qəlbimdəki bu döyüntülər
Onun ürəyində səslənməyəcək.
Bəlkə də o mənə "dəli" deyəcək...
Mən də sənətkaram... Səslərlə mən də
Cansız duyğuları dilləndirirəm.
Şirmayı dilləri səsləndirəndə,
Sanıram quşlara mən dil verirəm.
Bəs başa düşməzmi bunu Şahnazım?
Başa düşməyə nə demək nə lazım..."

Tamaşa qurtardı... Pərdə qapandı,
Çilçıraq alışdı, işıqlar yandı.
Parladı üzlərdə göz yaşı dən-dən,
Salon uğuldadı alqış səsinə.
Əlindən tutaraq Dezdemonanın,
Otello, önünə çıxdı pərdənin.
Bunu görən kimi dilləndi Şahnaz:

- Bax, özünə qaldı həşirin sənin.
Sən də aldanırsan aktyorlara,
Axı, kişi hara, ağlamaq hara?!
Yaxşı, sil gözünü...

Şahnazın bu dəm
Sadələvhlüyünə güldü də Hatəm.
Ancaq bu gülüş də başqa gülüşdü...
Bunu nə hiss etdi, nə başa düşdü.
Ərk ilə ərinə sığındı Şahnaz.
Hatəmin qəlbində yaralı bir saz
İnlədi, alnında artdı qırıqlar,
Süzüldü baxışlar, çatıldı qaşlar:
- Doğrusu bilmirəm nə deyim sənə,
Əsla yaraşmayır zövqün hüsnünə.
- Qoy biz də zövqsüz olaq, nə olar,
Hərənin dünyada bir kəsiri var.
- Salma sözü müzə gəl qəribliyə.
- Demək, istəyirsən, mən yas saxlayım?
Yalan olduğunu bildiyim şeyə,
Axı, neçin uyum, neçin ağlayım?
- Bəs sənət? Bəs onun qüdrəti, əzmi,
Sənin varlığını sehirləməzmi?
Belə yaranmışam, yalandan, qəsdən
Özümü aldatmaq istəmirəm mən.
- Onda qəribəsən, başa düşmürəm...
- Hər nəyəmsə, buyam...

Kiridi Hatəm;
Düşündü: "Sevgilim qışa yaz deyir,
Demək o, mənə də oyunbaz deyir.
Bəs necə olacaq bu işin sonu?
Mənim ürəyimdə daşan duyğunu
O, öz ürəyində daşıyacaqmı?
Hissimlə, duyğumla yaşayacaqmı?
Təzəyik, arada söz olmamışdır,
Hələ dibindəyik uca bir dağın.
Hələ yalan sözlər durulmamışdır,

Suyu sərin olar təzə bardağın.
Bəs sonra?..

Dalını cavan bəstəkar
İstəmədi duyub, düşünmək belə.
"Bəlkə də, uşaqdır, sonra anlayar" -
Deyə, üz açmadı o, arvadiylə.
Ancaq, öz qəlbinə kəsildi həmdəm.
Bəs necə olmuş ki, əvvəldən Hatəm
İşin axırını fikirləşməmiş,
Onu görən kimi: "Mənimdir!" - demiş?
(Burda gərək oldu bizə haşiyə)
Həyatda diqqətlə baxsan hər şeyə,
Çoxlu təzadlarla sən üzləşərsən,
Özün də dolaşıq yola düşərsən.
Bir də görürsən ki, çiskin, sis, duman
Qıvrıla-qıvrıla yerdə sürünür.
Hava ayazıyib açılan zaman
Çiçəklər üstündə inci görünür...
Təbiət insanın sirdaşdırsa,
Neçin çox sirrini açmayır yerin?
Damcılar göylərin göz yaşdırırsa,
Xəfif gülüşdür gül-çiçəklərin.
Bəli, keşməkeşlə doludur aləm...
Keşməkeş içində dolaşdı Hatəm,
Gördü, görən kimi vuruldu dərhal,
Düşünməyə belə tapmadı macal:
Məktəbli paltarında
Dərsdən gəlirdi Şahnaz;
Yerişində min əda,
Baxışında işvə, naz.
Sərvlər valeh olmuş
Onun sərv boyuna.
Nə qədər də yaraşır
Bu sadə geyim ona!
O, yarışa çağırmış
Öz hüsnüylə baharı.

Yox, onu paltar deyil,
 O, bəzəmiş paltarı.
 Təbiət hüsn versin
 Gülün özünə görək.
 Gül özü gözəl olsa,
 Ona yarpaq nə görək!
 O, səkidən-səkiyə
 Səkir kəklik sayağı;
 Dırnaq üstə... elə bil
 Yerə dəymir ayağı,
 O, astaca-astaca
 Çantını yelləndirir;
 Yanından ötənlərə
 Elə bil acıq verir.
 Təzəcə su içibdir
 O, qızlar bulağından.
 Təzəcə ayrılıbdır
 Uşaqlıq şıltağından.
 Əyləncələr, oyunlar
 Artıq unudulubdur;
 Uşaqlıq ədaləri
 Nazla əvəz olubdur.
 O, təzəcə hiss edir
 Bir titrəyiş səsinə;
 Qərribə döyüntülər
 Eşidir sinəsində.
 O, özü də bilməyir
 Nədən onun üzünü
 Bəzən qızartı sarır;
 Nədən onun sinəsi
 Həyəcanla qabarıq...
 O, təzəcə ah çəkir
 Nədən tez-tez dərinədən?
 Nədən qaçır gecələr
 Yuxusu gözlərindən?
 Nəfəsi çiçəklərin

Nəfəsini andırır:
 Ürəyinin alovu
 Yanağını yandırır.
 Şahnaz tin başında görünən kimi,
 Elə bil ildırım vurdu Hatəmi.
 Sarsıldı yerində, nitqi tutuldu,
 Özü də bilmədi ona nə oldu.
 Bulud bulud ilə görüşdü birdən,
 Pambıq tayasına od düşdü birdən.
 Bəzən, bir yangını törədər biri,
 Mini tökülsə də, keçirə bilməz.
 Min Loğman həkimin min bir təcibri,
 Camı üzölmüşə can verə bilməz.
 Qızı izləyərek qarabaqara,
 Onun arxasınca düşdü yollara.
 Bəxtini bu qızın üzündə gördü,
 Evlərinə qədər onu ötürdü.
 Gah irəli keçdi, gah dala qaldı,
 Heyrətdən gözləri açıla qaldı,
 Gah üzə bənd oldu, gah da gözlərə,
 Dirildi min kərə, öldü min kərə.
 Qız öz evlərinə yetişdi artıq.
 Dayandı kənarda Hatəm bir qədər,
 Qapının ağzında gördü bir nəfər,
 Əyləşib, əynində nimdəş arxalıq,
 Bir əlində təsbeh, birində çomaq,
 Qızı görün kimi, o, dik qalxaraq:
 - Hansı cəhənnəmdə qalmısan? - deyər,
 Başladı qeyz ilə kəkələməyə.
 "Deyən atasıdır" - düşündü Hatəm,
 Sıxdı ürəyini gizli bir ələm.
 Artdı həyəcanı, artdı təşvişi:
 "Köhnə müsəlmandır deyəsən, kişi..."
 Başını sallayıb qız evə girdi,
 Hatəm evlərinə ələm gətirdi:
 Gördü və bənd oldu!.. Elə o saat

Şahnazla evlənmək fikrinə düşdü.
 Quruldu qəlbində min toy, min büsat,
 Özü də bilmədi heç bu nə işdi?
 Qəlbinin səsini dinlədi ancaq.
 Eşitdi: "O gözəl mənim olacaq!"
 Sənə ağır gələr işin həmişə,
 Yüz ölçüb, bir biçsən, düşünsən əgər,
 Ürəklə girişsən ən çətin işə,
 Qolun gücə gələr, iş yüngülləşər.
 Qəlbinə, eşqinə xəyanət edən,
 Bir kəsi yüksələn görməmişəm mən.
 Hatəm öz qəlbini dinlədi ancaq,
 Dedi: - "O göyərçin mənim olacaq!"
 Hər şeyi o saat həll edər özü;
 Məsləhət verəmməz ona hər yetən.
 Onunçün bir kəlmə qəti "yox" sözü
 Min pay qiymətlidir "ola bilər"dən.
 Heç vaxt bildiyini o, danmamışdır,
 Düşmənin mərdini sevmiş dünyada.
 Onunçün orta hal yaranmamışdır,
 Ya nifrət etmişdir, sevmişdir, ya da
 Onun bu xisləti, bu xasiyyəti.
 Çox zaman başını bəlaya salmış.
 Uşaqkən sevməmiş "orta" qiyməti,
 Hatəm ya "beş" almış, ya "iki" almış.

O, üzünə baxıb hələ gülməmiş
 Böyükklər önündə baş əyənlərin.
 "Başı yerə girsə yaxşıdır" - demiş
 Birtəhər başını gırləyənlərin.

Boğazdan yuxarı o, gülməmişdir;
 Gülüşü ağzından tökülməmişdir.
 Ya ürəkdən gülmüş, susmuşdur, ya da
 Ürəkdən ağlamış ağlayanda da.

O, elçi göndərdi el adətincə,
 Razi olduğunu bildirdi qız da.

Dediyi kimi də elədi Hatəm.
 Şahnazla evləndi o il payızda.

Bir müddət can deyib, can eşitdilər,
 Axşamlar bulvara, parka getdilər.
 Gəzib dolandılar xeyli mehriban,
 Nə qız gileyləndi, nə də ki, oğlan
 Günlər ötüb keçdi, ay tamam oldu.
 Göy qaşını çatdı, gün axşam oldu.

Günlər axıb sel kimi,
 Külək kimi, yel kimi,
 Üzdəki pərdələri

titrətdi yavaş-yavaş,

Gizli xasiyyətləri

faş etdi yavaş-yavaş.

Yavaş-yavaş qapalı düyüncələr açıldı,
 Ürəkdə butalanmış göy qönçələr açıldı.
 Onlar daha dərinlən hiss etdi bir-birini,
 Ər arvadı tanıdı, arvad da öz ərini.
 Hatəmin öz-özünə tez-tez mahnı deməsi,
 Piano arxasında sübhəcən işləməsi,
 Birdən-birə səbəbsiz qaşlarını çatması,
 Bəzən səhərə qədər işləyib, gec yatması
 Çox qərribə gəlirdi əvvəllər arvadına,
 Ata evi düşürdü tez-tez onun yadına.
 O, atası evində bu qərribə halları,
 Gizli çırpıntıları, qüssəli xəyalları
 Heç kəsə görməmişdi,
 Bilmirdi bu, nə işdi?..
 Hatəm durduğu yerdə qəflətən tutulurdu,
 Bir andaca dəyişir, özgə adam olurdu.
 Gah gülür, gah köksünü ötürürdü dərinlən;
 Şahnaz baş açmayırdı Hatəmin işlərindən.
 Şahnaz, ata evində başqa cür böyümüşdü,

Hatəm bunu nə duydu, nə də ki, başa düşdü.
Şahnazdan tələb etdi özü kimi olmağı,
Bir anda göylər kimi tutulub-açılmağı,
O, adi şey bilirdi...
Yalnız yaratmaq idi onun arzusu, dərdi...
O, sənət alovuyla yandı, bir an sönmədi,
Onu başa düşməyən Şahnazı düşünmədi.
Hatəm özünü yalnız bir sənətkar sanırdı,
Sənətini, eşqini Şahnaza qışqanırdı...
Elə bilirdi yalnız, sənətdədir hər hikmət,
Sənətdədir gözəllik, insanlıq və məhəbbət.
Sənəti anlayanlar başa düşər hər şeyi,
Onun ürəyindəki sənətkar xudbinliyi
Qapadı gözlərini,
Anlamadı Şahnazı, Şahnaz da öz ərini.

Tündməcazdır Şahnazın atası Kəblə Cəfər;
Onun bircə sözünü iki eləməzdilər;
Evdə uşaqlarıyla danışıb-gülməzdi çox;
Onun rəftarı soyuq
Məhəbbəti dərin, sevdə külfətini.
Bildirməzdi kimsəyə ancaq məhəbbətini.
Arvadına o, hərdən:
"Uşaqlarla çox da sən
Ara açma" - deyərdi.
Uşaqlar bilməyirdi
Sevirmə, sevməyirmə ataları onları?
Onun özünə görə var idi "qanunları":
"Yar, yar!" - deyən mahnılar tökərdi zəhləsini,
Dərhal durub kəsərdi radionun səsini,
Çəkilərdi uşaqlar hərəsi bir tərəfə.
Şahnazın yadındadır, anasından bir dəfə
Soruşmuşdu: - Görəsən,
Atam bilirmi ki, mən
Neçənci sinifdəyəm?

Biğ altdan Kəblə Cəfər

Gülümsündü, dinmədi...

Keçdi bundan bir qədər,
Bir gün xəstələndi qız, düşdü yorğan-döşəyə,
Ana şivən qopardı: "Qız əldən gedir" - deyə.
Xəstəlik yazıq qızı bir şam kimi əritdi,
Həkim həkim dalınca düzüldü, gəldi, getdi.
Qızıdırmanın içində Şahnaz yandı gecələr,
Sayıqladı nə qədər.
Böhran keçdi, bir gecə Şahnaz açdı gözünü,
Seyr elədi ətrafı, seyr elədi özünü.
Atasının əlini o öz alnında gördü,
Dərindən köks ötürdü.
Gördü sel kimi axır atasının göz yaşı,
Qalxdı, hərləndi başı,
Tez qapandı yatağa, balışı qucaqladı.
Kəblə Cəfər dözməyib, hönkürtüylə ağıladı.
Yalnız onda bildi ki, atası da sevirmiş
Öz istəkli qızını,
Balaca Şahnazını.
Şahnaz ata evində bax, belə böyümüşdü,
Hatəm bunu nə duydu, nə də bir başa düşdü.
İncə, dərin hisslər umdu öz arvadından,
"Hər şeyin öz adı var" - o, çıxartdı yadından.
O dedi: "Fədəm-dəmə", qız dedi: "damdan-dama".
Şahnaz ona söz atdı,

O, sarıldı ilhama.

O gecə döndülər evə pərişan,
Nə Şahnaz danışdı, nə dindi Hatəm.
İncidi bəxtindən... özü-özünə
Yol boyu nə qədər deyindi Hatəm.
Hər biri çəkildi tez otağına,
Hərə öz qəlbinə kəsildi həmdəm.
Şahnaz tez uzandı öz yatağına,
Keçdi pianonun dalına Hatəm.
"Yamanca hirsələndim, əsəbiləşdim,

Toxundum qəlbini Şahnazın deyən.
 Hələ yetişməmiş yaranı dedim.
 Qəlbə toxunmağı sevməzdim ki, mən...
 Yaman şişirdirəm mən də hər şeyi,
 Qızdımsa, üzümü gözlər görməsin.
 Bir olmur hamının zövqü, ürəyi,
 Bir cür xisləti var axı hər kəsin.
 Ancaq onda da var... qabı əyməsən,
 İçindən bir qətrə su tökülərimi?
 Doğrusu, bu işə mat qalmışam mən;
 Sənətə lağ edib adam gülərimi?..”
 Bilmədi, bilmədi cavan bəstəkar,
 Hər gülün, çiçəyin bir cür ətri var.
 Süründü... Əlləri süründü bu dəm
 Yaralı bir quşun qanadlarıtək.
 Nəgməyə çevirdi dərini Hatəm,
 Şirmayı dilləri inildədərək.
 Yox, başqa mayadan yoğrulmuşuq biz
 O da bir insandır, mən də bir insan
 Uya biləcəkmi ürəklərimiz
 Mən dalğalı dəniz, o sakit liman.

Mən min səsli meşə, o, bir səsli quş
 O, hamar bir yoldur, mən eniş, yoxuş.
 Mərmərdən yonulmuş o, soyuq heykəl
 Mən bir əli suyam, bir əli məşəl.

Mənim duyğularım rəngbərəng, qat-qat
 Onun bir arzusu: - evdə səadət
 O, məndən istəyir sakit bir həyat
 Mən ondan umuram, şəfqət, məhəbbət.

Mahnını qurtardı...

Dedi: - Mən ona,
 Onun buz bağlamış duyğularına
 Sənətin gücüylə can verəm görək,
 Susmuş ürəyini dindirəm görək!

GÜLPƏRİ

Səhər gec oyandı yuxudan Hatəm,
 Qalxıb yan otağa keçdi kefi saz.
 - Sabahın xeyr olsun - söylədi, ancaq
 Ərinə bir cavab vermədi Şahnaz.
 O, nə gülümsədi, nə də ki, dindi.
 Tamam unutmuşdu...

Hatəmin indi,
 Sözə gəldikləri düşdü yadına.

Bayaq pərvazlanan qol-qanadına
 Şahnaz daş bağladı, qaya bağladı,
 (Hər şey bu dünyada qanacaqladı.)
 Neyləsin? Şahnaza neyləsin Hatəm?
 Elə bil gün batdı, qaraldı aləm.
 Onun ürəyində kin yox, qərəz yox,
 Danışmaz heç kəslə o, soyuq-soyuq!
 Düzdür, o tez qızar, tez sözə gələr;
 Bəzən dostuyla da üz-üzə gələr.
 Ancaq soyudumu o, gülər yenə.
 Harayı-həşiri bircə an olar.
 Lənətlər yağdırar özü-özünə,
 Əvvəlkindən artıq mehriban olar.
 Başqa xisləti var Şahnazın ancaq,
 Bir təmdə yetirmir meyvəni torpaq.
 Onun ürəyinə təxunsan bir az,
 Sənələr keçsə də, bunu unutmaz.
 O öz qəzəbindən, küdurətindən
 Gecə səhərədək yatmamış dünən.

Telefon səsləndi, saymadı Şahnaz,
 Baxmadı dəstəyə gözucu belə.
 Birtəhər əyilib miz arxasından
 Dəstəyi götürdü Hatəm qeyz ilə:
 - Salam, salam! Bəhram, üzünü görək,

Toya çağırırsan bizi?..Mübarək!
 Dostuyla bir xeyli danışdı, güldü.
 Elə bil üstündən dağ götürüldü.
 Danışdı, heç bir şey olmamış kimi,
 Hirsi yaydan çıxan ox oldu getdi.
 Yaz yağışı kimi onun qəzəbi
 Gəldi, bir andaca yox oldu getdi.
 Dəstəyi yerinə qoyub o, güldü.
 Şahnazın dodağı yenə büzüldü;
 - Köhnə bir dostumun toyudur axşam.
 Hazırlaş!
 - Səninlə addım atmaram!..
 - Boşla, a Şahnaz!
 Adamda bu qədər küdurət olmaz.
 - Getmirəm!
 - Nə üçün?
 - Dedim bir kərə!..
 Daha, lüzum yoxdur artıq sözlərə!
 - Məni cin atına mindirmə, Şahnaz!
 Adam əri ilə çox da üz açmaz.
 - Dönmərəm, ölsəm də mən dediyimdən!
 - Bəs indi tək gedim?
 - Nə olsun ki, sən
 Onsuz da təklikdən çox xoşlanırsan.
 - Boxçadakı üzün açıldı yaman.
 Bu cürə bilməzdim əsla mən səni.
 - Peşmansan?
 - Di bəsdür, aşma həddini?
 Hatəmin yarası qopdu, qanadı,
 Baxdı yazıq-yazıq yan-yörəsinə;
 Başını buladı, qolu qanadı
 Sınaraq, yanına döşəndi yenə.

 Bəylə təzə gəlin stol başında...
 Toplanıb ən yaxın dostlar, tanışlar
 Qədəhlər boşalır, dolur bir anda,

Alışır ürəklər, axır baxışlar.
 Toybəyi söz verir, növbəylə bir-bir
 Dostların adına sağlıq deyilir.
 Hatəm tək öyləşmiş bəyin sağında,
 Bütün sağlıqlara içir dalbadal.
 Bir kaman inləyir can otağında,
 Sıxır ürəyini gizli bir məlal.
 Ondən soruşdular: - Bəs Şahnaz hanı?
 Qızara-qızara: "Xəstədir" - dedi.
 Yolda uydurmuşdu o, bu yalanı,
 Söz ağzından düşdü, əsdi, titrədi.
 Adam var, içəndə kefi durular,
 Gülər, nəşələner, güldürər səni.
 Adam var, içəndə yadına salar
 Bütün dərdlərini, ələmlərini.
 Hatəm də belədir...
 İçdi dalbadal.
 Bir də tüstülətdi papirosunu.
 Gizli saxlasa da qəlbini, dərhal
 Oxumaq olardı üzündən onu.
 Zurna haray çəkir, coşur nağara,
 Gah "Koroğlu" çalır, gah "tərəkəmə".
 Sən ey cavan oğlan, bu havalara
 "Köhnəlibdir" - deyər, gəl, dodaq büzmə!
 Bir anlıq səbr elə, qulaq as ona,
 Bir bax, nağaranın guppultusuna!
 O, düşmənin üstünə gedən qəhrəman
 Bizim babaların addım səsidir.
 O coşğun "cəngilər", əllərdə yanan
 Misri qılınc səsi, el nəbəsidir.
 (Bir büsat varmıdır bu büsat kimi?)
 Nə üçün baxırsan ona yad kimi?
 "Cəngilər", "yallılar", "üzündərələr"
 Bizim öz ruhumuz, öz canımızdır.
 Əsrlərdən bəri damarımızda
 Qanla birgə axan həyəcandır.

Motsartı, Şuberti, Baxı, Şopeni
 Səndən az duymuram, az sevmirəm mən;
 Ancaq heç bir qüvvə ayırmaz məni
 Üzeyirin şirin nəğmələrindən!
 Özgə budaqlara əl-qol atırsan.
 Neçin dilləndirmir telli saz səni?
 Özün öz hissini sən aldadırsan,
 Ürəkdən ayrılma, aldatmaz səni.
 Mənim qəhrəmanım cavan bəstəkar
 Odur, əyləşibdir bəyin yanında.
 Hələ körpəlikdən "segah", "şur", "qatar"
 Səslənir ruhunda, axır qanında.
 Onun sənətinin ruhu, mayası
 Öz doğma elindən, günündən gəlir.
 Vətənin hər çölü, dağı, qayası
 Onun ürəyində göyə yüksəlir.

Yoruldu çalanlar, həm oynayanlar,
 Nitqlər başladı hey uzun-uzun.
 Oyundan, nitqdən bezib doyanlar,
 Söylədi: - Gülpəri şer oxusun!
 Bu səs ağızlarda gözdi, dolandı,
 Bu səsə səs verdi hamı yer-yerdən.
 Gülpəri qalxmadı, başlar bulandı:
 - Tez ol, qalx ayağa, keçib fikirdən!
 Zarafat, gülüşmə, yalvarış, minnət,
 Uzun mübahisə, xahiş... nəhayət,
 Qız dönüb gah sola, gah sağa baxdı,
 Utana-utana ayağa qalxdı.
 Titrədi vücudu, əsdi əlləri,
 Sıxıla-sıxıla oxudu şeri:
 - Bir məsəldir, qan hər qana qovuşmaz
 Gülüm, təkcə gözəlliklə kar aşmaz.
 Hər parça da hər parçaya yaraşmaz,
 Elə sal ki, atlaz tülə yaraşsın.

Ürək ki var, dərin olur dənizdən
 Oxu görüm o ürəyi bənizdən.
 Düzü budur; həm ürəkdən, həm üzdən
 Gül bülbülə, bülbül gülə yaraşsın!

Valeh ikən gül qoxuyan bahara
 Neyləməli birdən osən rüzgara?
 Boy-buxundan yaraşmasın yar yara,
 Könül gərək o könülə yaraşsın!

Çox xoşuna gəldi şer Hatəmin,
 Açıldı bir qədər qaşı-qabağı.
 Quşlar nəğmə dedi qəlbində min-min,
 Hələ bir qədər də qaçdı dodağı.
 Onun ürəyindən vermişdi xəbər
 Hər sözü, hər sətri bu gözəl şerin.
 Könül ümmanında coşdu ləpələr,
 Düşündü yenidən o dərin-dərin.
 Xoşdur təbiətin gözəllik payı,
 Ancaq iş bitməyir onunla yalnız.
 Qara göz, enli qaş, qarabuğdayı,
 Bir qədər də ariq bu bəstəboy qız.
 Bayaقدan heç kəsən, bəli, heç kəsən
 Fikrini özünə cəlb etməmişdi.
 Hamı mənim kimi bu saat, yəqin
 Bu qızı düşünür... Bəs bu nə işdi?

Hər baxan dənizin gözəlliyini
 Onun ləpəsində, rəngində arar.
 Ancaq dibindəki mirvariləri
 Nə bir hiss eləyən, nə bir görən var.
 Dəniz çalxalanıb gəlirkən dilə,
 Dibinin zinəti çıxar sahile.
 Belədir, zahiri parıltılara
 Uyur, görən kimi aldanır insan.
 Hər əyri dəmiri bəzən aypara,
 Hər parıldayanı od sanır insan.
 Hatəm yana-yana: "Bu həqiqəti

Niyə anlamadım əvvəldən? - dedi -
 Bir oyuncaq bildim eşqi, hörməti,
 Ancaq gözəlliyə uydum mən", - dedi.
 Beyni dumanlanır Hatəmin yaman,
 Qəlbinə od düşür papirosundan.
 Böyüdü gözündə onun Gülpəri,
 Əlçatmaz zirvəyə qalxdı, ucaldı.
 Bütün məclis boyu onun gözləri
 Cavan şairənin üzündə qaldı.
 Düzü, gözəllikdə, boyda-buxunda
 Şahnazın yanında heçdir Gülpəri.
 Ən qiymətli bir şey - könül var onda.
 Min bir ehtirasa yanır gözləri.
 Səsi də titrəyir danışan zaman,
 Gözəl olmasa da suyu şirindir.
 Ürək pıçıldayır sənə durmadan.
 "Onu dindirdinsə gəl, bir də dindir".

Adamlar dağılır iki-bir, üç-bir,
 Birdən öz-özünə qaraldı Hatəm.
 Özü də bilmədi heç bu nədəndir,
 Yolda Gülpəriyə yan aldı Hatəm:
 - Yamanca xoşuma gəldi şeriniz;
 Mənə versəydiniz əgər onu siz,
 Bir nəğmə yazardım ürəkdən ona.
 (Könül məftun olur öz duyduğuna).
 - Çox şadam, buyurun! - deyər Gülpəri
 Gülüb ona tərəf uzatdı şəri.
 - Mahnı bir həftəyə hazır olacaq,
 İstərdim ancaq,
 Əvvəlcə özünüz dinləyəydiniz.
 - Nə zaman desəniz, görüşərik biz.
 Telefon nömrəmi götürün... Hatəm,
 Dərhal nömrəni də yazdı, götürdü.
 Döyündü qəlbində böyük bir aləm,
 Evlərinə qədər qızı ötürdü...

İŞ OTAĞINDA

Hatəm öz otağında
 İşləyir gecə yarı.
 Barmağında alışır
 Qəlbinin alovları.
 Çoxları xor-xor yatır
 Bu saat yatağında.
 Nəğmələr çiçək açıb
 Onunsa dodağında.
 Çalır, yazır, oxuyur,
 Ah da çəkir o hərdən.
 Alnında cərgələnməmiş
 O qat-qat cizgilərdən
 Səslər axır öndəki
 Notun cizgilərinə...
 Keçirib alnındakı
 Qırıqlardan, o qoyur
 Hər səsi öz yerinə.
 O, ürəklə işləmiş
 Bu gün axşamdan bəri.
 Baş üstündə yanan
 Çilçirəğin telləri
 Çevrilir yavaş-yavaş
 İsti səs tellərinə.
 O, sənət ümmanında
 Baş vurubdur dərinə;
 Tələtlər içində
 Dəniz kimi çağlayır.
 Şahnazsa yan otaqda
 "Aygün"ü varaqalayır.

Yüngül, şit əyləncələr
 Onu əyləndirməyir.
 Yersiz fəğanlara da
 O, könlünü verməyir.

Şahnazın gözlərindən
 Yaş da çıxar çox çətin.
 Ancaq elanlarını
 Oxuyar hər qəzetin.
 Kim boşanır, kim ölür,
 Təzə film gedirmi?
 Görən ağlamalıdır,
 Yoxsa gülməlidirmi?
 Nə üzündə qayğı var,
 Nə qəlbində həyəcan.
 Onun zəhləsi gedir
 Kədərli mahnılardan.
 Oyun havasına da
 O oynamaz... bir anda
 Tutar qulaqlarını
 Muğamat oxunanda.
 Evdə tək vaxtlarında
 Özü üçün də belə
 Bir mahnı, ya bayatı
 Oxumamışdır hələ.
 Qəlbində gizlənməmiş
 Nə bir arzu, nə bir sirr.
 Onun məhəbbəti də,
 Nifrəti də bilinmir.
 O, sevirmi ərini
 Qəlbən sevənlər kimi?
 Hatəmə hörmət edir
 O, yalnız bir ər kimi.
 Hörmət edəcək ona
 Pis gündə, xoş gündə də.
 O, ərə gedəndə də
 Bilmədi dosta getdi,
 Bilmədi yada getdi.
 O, gördü ərə gedir
 Dostları, o da getdi.

Çox yanıqlı bir romans
 yazdı bu gecə Hatəm
 Gülpərinin şerinə.
 Çaldı onu dəmbədəm,
 Həm çaldı, həm oxudu
 oxudu dönə-dönə.
 Özü də məftun oldu
 öz təzə nəğməsinə.
 Çaldı, xəyalə getdi
 Çaldığını bir özü,
 Bir də otaq eşitdi.
 Təzə bir əsərini
 Bitirəndə sənətkar
 Öz yanında həmişə
 başqasını arzular.
 O istər: ürəyindən
 təzəcə qopub gələn,
 Bir otaqda yüksələn
 Bu nəğməni, bu səsi
 başqası da dinləsin.
 Ürəyindən qopan səs
 min ürəkdə inləsin!
 Əks-səda verməyə
 dağ önündə dağ gərək,
 Əssin dağın səsilə
 qarşı dağ zağ-zağ gərək.
 Əsli yaranmasaydı,
 Kərəm düşməzdi oda.
 Almazın qiymətini
 kim bilərdi dünyada -
 Onu daşdan ayıran
 Sərrafi olmasaydı?!
 İnsan ağlayardımı
 ürəyi dolmasaydı?!
 Hatəm ayağa qalxdı,
 Dərhal saata baxdı:

- Üç tamama az qalır.
 Ah!.. oyaq olaydı kaş-
 Deyə qarşı otağa
 o, keçdi yavaş-yavaş
 Gördü yatır Şahnazı.
 Bir istədi oyatsın.
 Qıymadı, əl saxladı...
 - Yorgundur - dedi - yatsın.
 Otağına dönürkən,
 ayağı birdən-birə
 İlişdi, stol üstədən
 nəşə töküldü yerə.
 Şahnaz açdı gözünü;
 - Sənsənmi?
 - Bəli, mənəm.
 - Yatırsanmı?
 - Hələ yox! -
 Deyə, əyilib Hatəm
 Öpdü onun üzündən.
 - Vallah gözəlsən, gözəl!
 - Eh... di, yaxşı, qoy yataq,
 Ətimizi tökmə, gəl.
 Hatəm onun üzünə
 bir xeyli baxdı, baxdı.
 Ürəyini üzündən
 sanki oxuyacaqdı...
 Düşündü: "Özgə cürə
 yaranaydı bu, gərək.
 Kaş ki, gözəl olaydı
 ürəyi də özü tək".
 - Niyə belə baxırsan?
 - Heç!
 - Elə bil, mənə sən
 İlk dəfədir görürsən...
 - Təzə bir şey bitirdim;
 Gey əyninə xaladı,

Gəl, qulaq as!..
 - Qoy yataq,
 Gecdir!
 Qolu, qanadı
 Yenə sındı Hatəmin,
 Kor-peşman geri döndü.
 Ona geniş otağı
 zindən kimi göründü.
 Əyləşdi kresloya
 Düşüncəli, qüssəli.
 Pianonun dilinə
 birdən toxundu əli.
 Elə bu vaxt, bu zaman
 Anası yan otaqdan
 Harayladı oğlunu.
 - Nə var, ana?
 - Ay bala,
 Yatmayıbsan bəs hələ?
 - Yox...
 - Mahnın kəsildə
 Elə bildim ki, yatdın.
 O bayaq çaldığınla
 Lap qəlbimi qanatdın.
 İndi ki, yatmayıbsan,
 Gəl, ana, qurban sənə,
 O bayaqqı mahnını
 bir ağz da desənə.
 Əvvəlcə inanmadı
 Hatəm qulaqlarına.
 Anasının təklifi
 qəribə gəldi ona.
 Ancaq öz təklifində
 inad edincə qarı,
 Hatəmin üzündəki
 o kədər buludları
 Dağıldı bircə anda,
 ayazıdı çöhrəsi;

İnildədi otaqda
 pianonun xoş səsi.
 Geyinib gəldi ana,
 Baxdı, baxdı oğlunun
 Şirmayı dillər üstə
 uçan barmaqlarına.
 Asta-asta oxudu,
 Hatəm oxudu yenə;
 Sözlər bir mizrab kimi
 Toxundu ananın da
 Qəlbinin tellərinə.
 Mahnı öz təsirilə
 schirlədi qarını,
 Mahnı, pıçıldaırdı
 ona duyduqlarını.
 Heykəl kimi quruyub,
 mahniyə daldı qarı,
 Özü də hiss etmədən
 süzüldü göz yaşları.
 Ah!.. Hatəmin boynunu
 Yandırdı bir qətrəsi.
 Hatəm döndü, kəsildi
 bir andaca nəğməsi.
 Qarı ikicə kəlmə:
 - Oğul, aydındır - dedi.
 Qucaqladı Hatəmi,
 dodaqları titrədi.

III

Yamanca fikirlidir,
 dalğındır Hatəm bu gün.
 Sanki xəbəri yoxdur
 öz halından özünün...
 Bir əlində ağ kağız,
 bir əlində karandaş,

Uzanıb divan üstə,
 düşünür yavaş-yavaş.
 Səslər, qanadlı səslər
 gah yüksəlir, gah enir;
 Qatar-qatar düzülüb,
 fikrində cərgələnir.
 Səslənin qulağında
 yarpaq səsi, quş səsi
 Çayların şırıltısı,
 küləklərin nəğməsi,
 Otların xışıltısı,
 daha nələr, ah nələr!..
 Xəyalında cızıılır
 sirli, məchul həlqələr.
 Tappılıyla açılır
 taybatay birdən qapı.
 Şahnaz girir içəri,
 qırılır fikrin sapı.
 - Yenə də uzanmısan,
 Yenə nə olub sənə,
 Batmısan qəm gölünə?
 - Heç nə, mənim əzizim,
 - Heç nə, heç nə! Bəs niyə
 çəkilmisən bu tənha,
 bu xəlvəti guşəyə?
 - Dedim ki, heç nə yoxdur -
 deyə, Hatəm birtəhər
 Üzülüşmək istəyir
 ondan...
 Mümkünmü məgər?
 Şahnaz əl çəkmir yenə.
 - Axı sənə nə olub? -
 Soruşur dönə-dönə:
 - Əl çəkməz ki, bu məndən,
 İşə düşmədik indi?!
 - Qovursan?

- Əl çək! - deyə
 Hatəm ona təpindi...
 Ah! Səslərin qatırı
 pozuldu yaddaşından.
 Köçəri quşlar kimi
 uçub getdi başından.
 Göstərərək qəzeti
 Şahnaz bu dəm Hatəmə,
 Deyir: - Gedək kinoya,
 nə batmısan dərd-qəmə?
 - Həvəsim yoxdur mənim,
 - Bəs nəyə həvəsin var?
 Gecə-gündüz fikirlər,
 - düşüncələr, xəyallar,
 Yormadımı beynini
 Başa düşmədim səni?!

Hatəm də ürəyində
 Fikirləşdi: "Düz dedin,
 Sən nərgizə qızıl gül,
 gecəyə gündüz dedin.
 Mənlə yaşadınsa da,
 ürəyim yad oldun.
 Sən mənə sirdaş deyil,
 sadəcə arvad oldun!.."

Günlər ötdü dalbadal,
 Həftələr ötdü, ancaq,
 Nədənə "Bir qədər də
 hələ gözləyim" - deyə,
 Hatəm təqdim etmədi
 mahnını Gülpəriyə.
 Bəlkə də Gülpərinin
 unutmaq istəyirdi.
 Hər yadına düşəndə
 öz-özünə deyirdi:
 "Adam öz aləmindən
 gərək yerə enməsin!

Mənim pak ürəyim var,
 Qoy o ləkələnməsin!
 Qorxuram ağlım çaşa,
 ehtirasa baş əyəm,
 Qorxuram iradəmə
 sahib ola bilməyəm..."

Ancaq arvadıyla da
 o, hər sözə gələndə,
 Evdə mahnı yerinə
 haraylar yüksələndə,
 Durardı göz önündə
 heykəli Gülpərinin.
 Sızlardı ürəyində
 bir inilti, bir ənin...

ŞAHNAZ ANA OLDU

Dolandı həftələr, dolandı aylar,
 Səsləndi dərələr, bulandı çaylar,
 Açıldı göylərin qaş, qabağı,
 Quşlar qatarlaşdı. Bir səhər çağı
 Şahnaz ana oldu... Ey, cavan ana!
 Göylər də heyrandır yaratdığına!
 Təzə ana olmuş, ey cavan gəlin,
 Canından ayrılan canın mübarək!
 Çırpınır, ömründə hiss etmədiyin
 Təzə hisslərlə sinəndə ürək.
 Cavanca yaşında sən ana oldun,
 Ey ana, bu təzə adın mübarək!
 Nə tez dolanmağa başladı qəlbin,
 Körpənin başına bir pərvanətək?
 Qayğılarla vurur ürəyin hər an,
 Bu təzə yaranmış duyğun mübarək!
 Sən hardan bildin ki, bu ciyərparan
 Acından ağlayır, süd vermək görək?

Sən hardan bildin ki, onu oxşamaq,
Gündə neçə dəfə bələmək gerek?
Üstünü hər örtüb-açanda, ancaq
Ona gözəl günlər diləmək gerek?
Hardan bu vərdislər yarandı səndə;..
Düşün göynəyəndə o, acdır demək.
Sən hardan bildin ki, o çeçəyəndə
Qaşının üstünü sığamaq gerek?

Çağa tərpenəndə gecə yarısı,
Sənə hansı duyğu: "Bəri dön" - dedi?
Öyrədən oldumu sənə bunları?
Yox! Yox! Öz ürəyin, öz hissin dedi!
Söylə, hansı qüvvə, de hansı duyğu
Bu bala körpəni sevdirdi sənə?
Bu böyük məhəbbət, bu böyük arzu
Hardan gəlib düşdü sənə qəlbinə?

Bu böyük məhəbbət çeşmədən təmiz,
Kainatdan geniş, göydən dərinidir.
Ən ilahi duyğu, müqəddəs əməl,
Ey ana, analıq hisslərindir.

Duyğular dəyişdi... Uşaq olandan
Şahnazın yuxusu ərşə çəkildi.
Körpənin mənasız qığışısını
Dünyanın ən dərin mahnısı bildi.
Körpə ağlayanda, onun səsinə
Şahnaz vəcdə gəlir, tez kövrəlirdi.
Körpənin saçından, gül nəfəsindən
Ona qızıl gülün ətri gəlirdi.

Körpəsinə bağlayıb eşqini, muradını,
Sədaqət qoydu Şahnaz qızcığazın adını.
Günlər bir-bir ötürdü;
Günlər əsib yel kimi,

Beşikdəki çiçəyi
Astaca tərpedirdi.

Günlər öz tellərini,
Çəmənələr üstə yayıb,
Çiçəklərdən, otlardan
Tel-tel saç oğurlayıb,
Ona saç gətirirdi.

Çıxıb ox kimi yaydan
Günlər; ulduzdan, aydan
İşıq alıb, nur alıb,
Yuxulu gözlərinə,
Yumulu gözlərinə
Onun nur gətirirdi.

Günlər dizinə taqət,
Boyuna boy verirdi.
Yarpaqların səsinə
Quşların ləhcəsindən
Ona dil gətirirdi.
Uşaq olandan sonra

Şahnaz yaman dəyişdi.
Heç özü də bilmədi,
bilmədi bu nə işdi?
Saatlarla körpədən
çəkmirdi gözlərini.
Körpənin sifətində
o, görürdü ərini.
Uşaq da Hatəm kimi
qaş-qabaqlıydı yaman,
Çatılmış qaşlarından,
Zil qara saçlarından
Hatəmə oxşayırdı...
Şahnaz da balasını;
"Ay atasına çəkən,

Qız" - deyə oxşayırdı...
 Körpənin sifətindən
 bir ciddilik yağırdı.
 Baxışları itiydi,
 Yaman tərs-tərs baxırdı
 dodağını büzərək.
 Şahnaz bu baxışları,
 Hatəmdə görmüşdü tək.
 Bəli, bir zaman vardı -
 Hatəm elə baxanda,
 Şahnaz acıqlanardı,
 Deyərdi: - Çox acıqlı,
 sərt baxışın var sənin.
 Nədən indi körpənin
 eləcə baxmasından
 Xoşu gəlir Şahnazın?!

- Eynən öz atasıdır! -
 deyə, qəlbindən bu an
 səs yüksəlir Şahnazın.
 Düşünür: "Xoşbəxt olar,
 bəxtəvər olar əgər,
 Atasına oxşasa
 qız uşağı" deyərlər...
 Bəxtəvər olsun, balam,
 uzaq olsun hər zaman
 Dünyanın qadasından,
 qəmindən, xatasından.
 Başqa duyğular ilə
 Şahnaz indi yanırdı.
 Gün-gündən daha artıq
 Hatəmə bağlanırdı.
 Uşağın sifətində
 həm özünü, həm də ki,
 Hatəmini görürdü.
 Eşqini, sevincini,
 o, qəmini görürdü.

Sevməyib gəlmişdi o
 ərə, həqiqətdi bu.
 İndiyse o, sevirdi...
 Ah, bəs nə halətdi bu?"
 Uçmaq üçün körpəsi
 ona qanad verirdi.
 Sədaqəti Şahnaza
 məhəbbət gətirirdi...
 Bir məqama çatdırır
 zaman özü hər şeyi.
 Hatəm ata olandan
 Şahnaza bəslədiyi
 Məhəbbəti, sevgisi
 bölündü tən yarıya.
 Tamam özgə duyğular
 indi düşdü araya.
 Şahnaz - bir vaxt qəlbinə
 hakim kəsilən o qız
 Uşağının anası
 oldu Hatəmə yalnız.
 Yalnız indi tanıdı
 Qayğını, dərdi, Şahnaz;
 Gənclik tərəvətini
 Yaman itirdi Şahnaz.
 Çaldı özgə havalar
 Hatəmin könül neyi.
 Şahnaza bəslədiyi
 məhəbbətin yerini
 tutdu sadəcə hörmət.
 Quş olub yuvasını
 Tərk etdimi məhəbbət?
 Məhəbbət, ay məhəbbət!
 Çoxları yazdı səndən;
 Dad çəkdi, fəryad etdi
 çoxu sənin əlindən.
 Yatan o lal duyğular
 qüdrətinlə oyanır,

Səndən bir qətrə düşsə,
 "Kür üstündə sal yanır".
 Sənsən daş ürəkləri
 əzib muma döndərən;
 Hökm edən hakimləri
 bir məhkuma döndərən.
 Hatəmin ürəyində
 eşqi sönəndən bəri,
 Hər gün gözü önündə
 gəlib durdu Gülpəri.

Çox düşündü... Nəhayət,
 zəng çaldı Gülpəriyə,
 "Musiqi məktəbində
 gəlin görüşək" - deyə.
 - Xoşunuza gəlirmi?
 - Gözəldir, bir də çalın...
 Qanadları üstündə
 şirin, dadlı xəyalın
 uçdu, uçdu Gülpəri.

İnildədi yenidən
 pianonun dilləri.
 Arzular çıraq kimi
 gah yandı, gah da söndü.
 İki ürək birləşib,
 bir mahnıda döyündü.
 Gülpərinin gözündə
 açdı əlvən çiçəklər,
 Güldən-gülə sıçrayıb
 oynadı kəpənəklər,
 Çaylar axdı duruldu.
 Həyat necə xoş oldu!..
 Buludlar arasında
 qanad açdı Gülpəri;
 xumarlandı gözləri.
 Ayaqları elə bil,
 qopdu, yerdən üzüldü.

Xəyalında durnalar
 Qatarlara düzüldü.
 Qəlbinin döyüntüsü
 vurdu qulaqlarında;
 Özü də hiss etmədən
 o, əyildi; bu anda
 saçları oldu çin-çin.
 Toxundu saçlarına,
 yanağına Hatəmin.
 O, diksindi, onun da
 xumarlandı gözləri.
 Bir yandan öz nəğməsi,
 bir yandan saçın ətri
 Məst elədi Hatəmi...
 Bir anda döndü sağa,
 Toxundu dodaqları
 birdən o al yanağa.
 Elə bil yuxudaydı,
 yuxudan ayıldı qız.
 Nələr baş verdiyini
 indi dərk etdi yalnız.
 Gör bir nələr törəndi
 Bircə anın içində;
 Qasırgamı başladı
 okeanın içində?
 Qız sıçradı, gözüne
 çökdü bir an qaranlıq,
 Nə fayda! Ah, nə fayda!
 Olan olmuşdur artıq.
 Titrədi dodaqları,
 əsdi qızın əlləri;
 Həyasından qapadı
 tez üzünü Gülpəri.
 - Bağışla... düzü... - Susdu.
 Hatəm qalxdı ayağa.
 Bilmədi ki, neyləsin,
 vurnuxdu sola, sağa...

Xeyli keçdi aradan.
Yatdı dənizdə tufan;
Dalğalar sakit oldu,
Damarlara sığmayan
Qanlar axdı, duruldu.
Baxışlar əvvəlkitək
Sancıldı bir-birinə.
İşlədi şimşək kimi
Gözlər ürəklərinə.
Könlərin sazını
Bir xeyli dindirdilər.
Bu gələn çərşənbəyə
Onlar görüş verdilər...

VİCDAN ƏZABI

Evə çatan kimi halı pozuldu,
Görən birdən-birə ona nə oldu?
Körpənin ağzında döşü Şahnazın
Gördü şirin-şirin mışıldaşlırlar,
Elə bil ildırım çaldı Hatəmi,
Əsdi ürəyində bir dəli ruzgar.
Dedi öz-özünə: "Ey yazıq gəlin.
Yatma, gözünü aç, ərinə bax bir.
Yazıq!.. İnandığın sənətkar ərin
Sən heç bilirsənmi haradan gəlir?!"

Sədaqət naminə mahnılar yazan,
Eşqinə and içən bəstəkar oğlan
Xəyanət eləmiş məhəbbətinə;
həssaslıq istəyir o səndən yenə!
"Mən kiməm? Mən nəyəm? Məqsədim nədir?" -
Deyə, xəbər aldı özü-özündən.
"Əməlim özgədir, sözüm özgədir".
Yayınmaq istədi öz gözlərindən,

Ancaq bacarmadı; birdən gözləri
Qarşı divardakı güzgüyə dəydi.
İtirib gücünü, əsdi dizləri,
Üzünü çevirdi, başını əydi.
Oxlandı, ah çəkdi Hatəm dərinədən.
Üzünü gizlətdi öz gözlərindən.
Çox iyrenc göründü üzü də ona,
Dondu damarında elə bil qanı.
Qaynar su tökdülər sanki başına
Güzgüdə görüncə dodaqlarını.
"Bu qaynar dodaqlar, bir saat əvvəl
Bakir bir yanaqda yanmayırdımı?
Qaldım öz işimə özüm məəttəl,
Əhdini, eşqini Hatəm qırdımı?"

Yox, yox! Bu mümkünmü? Mən ki, gülmüşəm
Gündə bir budaqda yurd salanlara.
Bu bir həqiqətsə, neylədin, Hatəm,
Sənin sözün hara, əməlin hara?.."

Nə Şahnazı öpdü, nə də uşağı,
Utandı, başını dikdi aşağı.
Kimdən utanırdı görəsən Hatəm?
Körpə də, Şahnaz da yatmırdılarmı?
Gecənin yarısı... Otaqda bu dəm
Özündən savayı bir kimsə varmı?

Bəli, var! Vıcdanı! O, gizlənsə də,
Hələlik təmizdir, ləkələnməmiş.
Varlığı toz olub yerə ensə də,
Vıcdanı göylərdən yerə enməmiş.
Vıcdan ağrısını hər kəs yeyibsə,
O bilər, bir anda nə çəkir ürək.
Əgər vıcdanını itirməyibsə,
Cinayət törədən, insandır demək!

Qoy vicdan çıxartsın hər hökmü, vicdan,
O, bir hakim olub yol göstərməli!
Dediyi hər sözdə, hər işdə insan
Vicdan qaşısında hesab verməli!

Hatəm də vicdanla qarşılaşırkən,
Utandı, başını dikdi aşağı.
Arzusu sel kimi aşib daşırkən,
Nə Şahnazı öpdü, nə də uşağı!

Vicdan ağrısından alıxdı bağı,
İyrəndi özü də öz əməlindən.
(Vicdan ağrısından böyük bir ağrı
Ağrılar içində tanımıram mən).

SARSINTI

Çərşənbə günüdür hava qaralır,
Görüş vaxtına da bir saat qalır.
Fikirlər qalanır beynində çin-çin,
Düşünür, "Görüşə getsin, getməsin?"
Kəsdirə bilməyir bayaqdan bəri:
"Getməsə... gözləyər axı Gülpəri,
Getmə də... düzünü necə söyləsin?
Açıb həqiqəti o, necə desin?
O, necə desin ki, keç təqsirimdən,
Sənə aldatmışam, riyakaram mən.
Mənim arvadım da, uşağım da var,
Görəsən o, bunu necə qarşılar?
O titrək, o saxta öpüşümlə mən
Neçin ləkələdim o bakirəni?
Evli olduğumu demədim nədən?
Bəlkə də ürəkdən o, sevmiş məni?
Bəlkə, dönə bilməz öz qərarından?
Dönə bilməsə də, onunkü haqdır.
Özümtək birisi, bəlkə bir zaman

Mənim qızımı da aldadacaqdır?..
Onda dözərəmmi?.. Yox, bu çətindir,
Burda söz vicdanın, ədalətidir."
Yaman dolaşmısan...

Bəs necə olsun?
Bəs bu təzə peyman necə pozulsun?
Pozulsun?
Bəs nə tez?"

İkinci bir səs
Yüksəldi qəlbinin dərinliyindən:
"Dünən çeş, bu günə günorta. Yox, Yox!
Bu şirin sevdadan əl çəkimmə mən?
Yaxşı olmasa da... dillənib ürək,
Deyir: veriləydi kaş bu haqq mənə.
Xoşdur qanan ilə ölümə getmək,
Ölümdür qanmazla yaşamaq mənə.

Yolunda səfalı bir xoş gündüzün
Gecə ölmək belə xoşdur, ey Hatəm!
Bir şirin baxışın, bir şirin sözün
Mən ki, çoxdan bəri həsrətindəyəm.
Bəlkə də, haqlıyam bu sevdada mən".
Deyərək, ayağa qalxdı yerindən.
- Hatəm, hara belə?..
Nə desin indi?
Dolaşa-dolaşa dili tərpendi:
- İclasa!

Titrədi ağzında kəlmə.
Öz səsi qərribə gəldi Hatəmə.
Yerə kök atmasa bir ağac əgər,
Hər əsən küləyə başını əyər.
Kökləri ürəyə bağlamayan söz,
Ağızdan çıxanda əsər, titrəyər.

İclasa! Dayandı, susdu bir qədər,
Boğdu vicdanını, boğdu arını.
(İclas olmasaydı bəzi kişilər

Nəylə aldadardı arvadlarını?!)
Şahnaz: - Gözlə! - deyib, dolabdan ehmal
Onun kostyumunu çıxartdı dərhal.
"Qolu bir balaca qırışıb" - deyə,
Başladı pencəyi ütüləməyə.
Süzüb arvadını gözaltı Hatəm,
Astaca-astaca düşünür bu dəm:
"Pencəyin üstündə üzür əllərin,
Hara tələsirəm, bilmirsən ancaq.
O ütü çəkdiyin qollarla, ərin
Başqa birisini qucaqlayacaq..."

Hatəm qorxa-qorxa geydi pencəyi,
Ütünün istisi keçdi canına;
Elə bil quş kimi çırpın ürəyi,
Düşdü elektrik cərəyanına.

Vicdanı soyunub geydi pencəyi
Elə bil pencək də dar gəldi ona.
Şahnaz altdan-altdan süzüb ərini,
Önündə cütlədi çəkmələrini.
Onun bu hörməti, bu nəzakəti,
Hatəmin üzünə dəydi sillətək.
Sıxıldı, yumağa döndü qaməti,
Şahnazın önündə o, kiçilərək;
Çəkməsini geyə bilmədi, durdu;
Divanın üstündə keçib oturdu.
Göylər nəzərində birləşdi yerlə,
Düşündü, daşındı o aram-aram:
"Onun cütlədiyi bu çəkmələrlə
Mən onun eşqini tapdamalıyam?"

Bəs, mən ki, özümü həssas sanırdım,
Onun daş qəlbinə alovlanırdım?
İndi harda qalmış həssaslığım bəs?
Düşdüyüm bu hala gülməzmi hər kəs?
Mən bu gün sel kimi aşıb-daşmışam;

Görüşə gör necə hazırlaşmışam.
Bir anda doğarmı, nəşə də, qəm də?
Özüm istəsəm də, istəməsəm də...
Üzüm də qırılmış, saçım daranmış,
İndi, gör mən necə riyakarammış!..
Görüşə hazıram demək, indi mən,
Vicdanım kiçikmiş hisslərimdən.
Ey bəstəkar oğlan, ey həssas oğlan,
Utan arvadının məsumluğundan!.."

- Bəs niyə getmirsən? Sənə nə oldu?
Niyə halın belə birdən pozuldu?
- Heç.
- Bəlkə xəstəsən?
- Yox.
- Bəs bu nədir?
- Keçib gedər.
- Halın çox pəjmürdədir-
Deyə bu ocağın sadıq gəlini
Hatəmin başına qoydu əlini.
- Bu nədir? - Sənin ki, hərarətin var,
Bu halda iclasa getməkmi olar?
İclasla!.. İclasla!.. bir ilan kimi
Çaldı Hatəmi!
Bəli, düz deyirsən, ey yazıq gəlin,
Hərarəti çoxdur sənin ərinin.
Xəstə hərarəti deyil bu, ancaq,
Üzünü gizlədir səndən, yaxşı bax!
Ondakı hərarət yarandı bu an
Vicdanın nəfs ilə çarpışmasından.
Şahnaz - Buraxmaram - dedi - mən səni.
O, susub kiridi, söz uzatmadı.
Uzandı, görüşdən üzdü əlini,
İlan vuran yatdı, Hatəm yatmadı.

Keçdi bir necə gün... Öz iş yerində
Hatəm Gülpəridən bir məktub aldı.

Yazılar böyüdü nəzərlərində,
 Oxudu, bir xəyli xəyala daldı:
 "... Özüm də bilmirəm nə deyim sənə...
 Heyif, bu açılan ürəyim sənə!
 Hatəm, dinlə məni, aldatsan da, gəl!
 Səni görməmişdən hələ çox əvvəl
 Çalmışdın qəlbimi sənətinlə sən.
 Mən ilham almışdım nəğmələrimdən.
 Görüşdük, bu görüş nə yaman oldu,
 Eşqim əməlimdən peşiman oldu.
 Dedilər evlisen, heç inanmadım,
 Dedim ki, sənətkar saxtakar olmaz.
 Mən səni heç zaman pozğun sanmadım,
 Axı, bir ürəkdə iki yar olmaz!
 Belə eləməzdə sənətkar olan.
 Necə rəva bildin, aldatdın məni?
 Ey ürəkdən yazan sənətkar oğlan,
 Oyuncuqımı bildin insan qəlbini?!
 Gündə bir havaya qolun qalxmasın,
 Yaşatsın sədaqət, düz ilqar səni.
 Dönmə öz əhdindən, öz ilqarından,
 Döysə boran səni, döysə qar səni...

Eşqini gözündə hər an böyüt sən,
 Hamıya nəğmənlə verdin öyüd sən.
 Hər gün bir budaqda sən nəğmə ötsən,
 Tez keçər, oxşamaz bu bahar səni.

Deyirlər, yarından çox gileylisən,
 Bununçunmu saldın mənə meyli sən?
 Sən onu özünə sirdaş eyləsən,
 O da qiymət qoyar, anlayar səni.

Meydanı gen götür, göylərə şığı;
 Sığmaz bir dünyaya könül darlığı.
 Kənarda axtarma bəxtiylərligi,
 Öz bəxtin eyləsin bəxtiylər səni.

Utandım aldanmış məhəbbətimdən,
 Bu dərdə düşməsin heç kəs dünyada!
 Boğub öz eşqimi həmin günü mən,
 Görüşə gəlmədim, Hatəm, əlvida!"

Gözünü yummadı o gecə Hatəm,
 Qəlbini səsinə kəsildi həmdəm.
 Düşündü, daşındı o, gecə yarı,
 Çoxaldı alının qırıqları.
 Dərdinin oduna o, yana-yana,
 Çevrildi yerində o yan-bu yana;
 Nə qədər çalışdı, yata bilmədi.
 "Ah!.. bu nə iş idi, mən tutdum! - dedi -
 Onunla üz-üzə gələ bilmərəm..."
 Ancaq, bircə şeyə sevinir Hatəm:
 Görüşə gəlməmiş o gün Gülpəri,
 Boş yerə dayanıb gözləməmişdir.
 Yollara dikilib qara gözləri:
 "Hardasan, hardasan, gəl!" deməmişdir.

Gah sola çevrildi, gah sağa döndü,
 Yorğanın altında yumağa döndü.
 Bir gecə yatmayıb gördü ki, azı
 On dəfə oyatdı körpə, Şahnazı.
 Uşaq yerində qurcalananda,
 Şahnaz hiss eləyib, qalxır bir anda.
 Ayrılıb gecənin bal yuxusundan,
 Gah əski dəyişir, gah əmizdirir;
 Dilində "can, can"..."
 Şahnaz qucağında onu gözdirir
 İzleyir hər kiçik hərəkətini,
 Yoxlayır uşağın üstünü tez-tez.
 Körpənin azacıq hərəkətini
 Bilir, baxan kimi termometrsiz.
 Əvvəllər yastığa dəyəntək başı,
 Yatardı, baxmazdı heç səsə-küyə.

İndiyse gecələr onun sirdaşı,
 Şahnazın yuxusu çəkilib göyə.
 Vurub yuxuluğa özünü qəsdən,
 Hatəm altdan-altdan süzür Şahnazı,
 "İndi o, həssasdır - deyir, yoxsa mən?
 Körpənin şıltağı, körpənin nazı
 Onun şuxluğunu tamam qırıbdır,
 Yazığı gör necə sınıxdırıbdır!
 Hələ bu vaxtadək birçə kərə mən,
 Çağanın səsinə oyanmamışam.
 Qaçırub yuxumu zorla gözümdən,
 Beşiyin başında dayanmamışam.
 İndi o həssasdır, ya mən həssasam?" -
 Deyə fikirləşir o, aram-aram.
 Gəlir yan otaqdan ananın səsi:
 - A bala, ay Şahnaz, yoruldu ki, sən;
 Bir az da uşağı ver mən gözdirim;
 Dünəndən özün də axı, xəstəsən.
 "Xəstədir? Bəs niyə mən bilməmişəm?" -
 Deyə, öz-özünə düşünür Hatəm.
 "İndi o həssasdır, ya mən həssasam?" -
 Deyə fikirləşir o, aram-aram.
 Gülpərinin şəri elə bu anda
 Səsləndi Hatəmin qulaqlarında:
 "Deyirlər, yarından çox gileylisən,
 Bununçunmu saldın mənə meyli sən?
 Sən onu özünə sirdaş eləsən,
 O da qiymət qoyar, anlayar səni..."
 Hatəm tez üstündən atıb yorğanı,
 Yanaşır Şahnaza.
 - Yoruldu ki, sən...
 Mənə ver uşağı, gözdirim bir az,
 Sən də dincini al.
 - Yox! - deyər Şahnaz
 Uşağı verməyir;
 - Axşamdan bəri

Yata bilməmişən axı; ver bəri,
 Sən də dincini al.
 - Yox, sən xəstəsən,
 Oyaq olduğumu bilmənsə sən,
 Yata bilməmişən özün də demək.
 Sənə də yuxlamaq, dincəlmək görək.
 Qarı yan otaqdan yenə dilləndi:
 - Çox gec ayılmısan. Sən hələ indi
 Bilirsən, gecələr, a gönü qalın,
 Oyaq qaldığını yanındakının?
 Sənin o "ölmüşün" olandan bəri
 Oyaq keçirmirmi o, gecələri?
 Bir bu gün deyil ki... Sən yat!

Bu sözlər

İynətək sancıldı onun qəlbinə;
 Dərdini azaltmaq istədi, ancaq
 Dərdinin üstünə dərd gəldi yenə.
 Keçdi anasının yanına Hatəm.
 - Mən onun yanında dinə bilmirəm.
 Bir təhər dəyirsən gözümə ancaq -
 Deyə, gileylənir qarı. - Bura bax,
 Bir başa sal məni, bir de görək sən
 Niyə soyumusan evdən, eşikdən?
 Demə ki, qocayam, başa düşmürəm,
 Dərdini, çorunu bilirəm, Hatəm!
 O, sənə isnişib uyuşan zaman,
 Sən niyə soyudun öz arvadından?!
 Yazıq gör nə günə düşüb, yaxşı bax!
 Bəs necə? Asandır arvad saxlamaq?
 Məsəldir: "Pendiri dəri saxlayar,
 Bil ki, arvadı da əri saxlayar".
 Bir xeyli danladı ana oğlunu,
 Sözlər silkələdi, tərptədi onu,
 Düşündü: "Gözəldir, xoşdur hər zaman
 Öz qışım, öz yayım, öz yazım mənim.
 Doğrusu budur ki, ana olandan
 Xeyli dəyişmişdir Şahnazım mənim".

BARIŞIQ

Hatəmin otağında
çoxdandır səs gəlməyir.
Pianonun yanıqlı
naləsi yüksəlməyir.
Nədənə çox qərribə
Gəldi Şahnaza bu hal.
Sıxdı onun qəlbini
bir gizli qəm, bir məlal.
O, bu evə, ocağa
gəlin gələndən bəri,
Səslənmiş səhər-axşam
qulağında Hatəmin
yanıqlı nəğmələri.
Öyrənmişdir o buna,
İndi dözə bilməyir
evin lal sükutuna.
Yaman acıqlanardı
düzü, Şahnaz bir zaman
Hatəmin gecə-gündüz
çalıb-çağırməsindən.
Bəs aradan nə keçdi
Bəs indi Şahnaz nəçin
pianonun səsini
eşitmək istər bu gün?
Özünə də nədənə,
qərribə gəldi bu hal.
Birdən o, yan otağa
qalxıb yönəldi dərhal.
Gördü otaq qaranlıq,
Hətəm də divan üstə
uzanıb, üstü açıq.
Örtüb onun üstünü,
yandırdı tez çırağı;
Xeyli dalğın, pərişan
Seyr elədi otağı.

Pianoya, notlara
göz gəzdirdi o, bir-bir;
Otaq, suyu sovurulmuş
dəyirmanə bənzəyir.
Hərəsi bir tərəfə
səpələmiş kağızlar
Sahibini axtarır,
otaqda bir hüzn var.
Şahnaz gah pianonu,
gah da süzdü Hatəmi.
Sahibinin üzünü
basan qalın tük kimi
Gördü pianonun da
toz basıbdır üstünü.
Dilləndi öz-özünə:
"Görməyəydim bu günü!.."
Hatəmin sifətində
gördü artıb qırıqlar,
Üzündə iztirabın
dərindən-dərindən izi var.
Üzünə qəm çilənmiş,
Gözlərinin altı da
gör necə hələlənməmiş!..
Dağılmış kağızları
o topladı bir yerə;
Birdən gözü sataşdı
pianonun üstünə
barmaq ilə açılmış
çox qərribə izlərə.
O, oxudu: - "Sədaqət!"
Gülümsündü... öyündü.
Ürəyi sevinc ilə,
Fərəh ilə döyündü
O, gördü bu yazıda
eşqini, muradını:
- Bir gör hara yazıbdır
körpəmizin adını!..
Deyə, Şahnaz işardı;

Hələ deyəsən onun
 gözləri də yaşardı...
 Tozu silmək istədi,
 ancaq, tez əl saxladı.
 Qıymadı, sol əliylə
 saçını daraqladı.
 Düşündü, çox düşündü,
 nəhayət, bir vərəqin
 üstünə yazdı bu dəm;
 "Sədaqətin naminə
 gərək yazasan, Hatəm!"
 Xəyala getdi yenə,
 Birdən qərara gəldi;
 kağızı not yerinə
 Qoyub çıxdı otaqdan.
 Hatəm açdı gözünü.
 Başqa halətdə gördü
 Həm evi, həm özünü.
 Səliqəylə yığılmış
 gördü notlar, kağızlar,
 Evdə, hər şeyin üstə
 bir isticə nəfəs var,
 Hatəm qalxdı ayağa,
 pianoya yan aldı,
 Kağız dəydi gözünə.
 Aldı oxudu onu,
 ulduzlara ucaldı.
 Qəribə gəldi ona,
 özü də inanmadı,
 düzü, oxuduğuna.
 Birdən onun fikrini
 dağıtdı yan otaqdan
 yüksələn lay-lay səsi.
 Bulud ötdü... Açıldı
 bəstəkarın çöhrəsi.
 Qulaq asdı laylaya,
 qulaq asdı dərinədən.

Həvəs, ilham şöləsi
 süzüldü gözlərindən:
 "Şahnaz bütün ömrünü
 mənim körpəmə vermiş,
 Bir buna bax, o hələ
 oxuya da bilirmiş.
 Səsindəki xallara,
 tirəyişə bax, hələ!
 Oxuyur duya-duya
 oxuyur ürəyilə".
 Yavaş-yavaş keçib o,
 qapını araladı;
 İlhamdan ürəyində
 təzə tonqal qaladı.
 Dolaşdı barmaqları
 şirmayı dillər üstə;
 Bağbanın əli gəzdi
 elə bil, güllər üstə.
 Gül çıxıb qönçəsindən
 açıldı, butalandı.
 Bu dəm ürək ürəyə,
 səs də səs calandı:
 "Çinarın yarpaqları
 Üstündə çin-çin olsun.
 Qoy Vətən küləkləri,
 Sənin ilk şərqi olsun.
 Laylay qızım, a laylay,
 Canım, gözüm, a laylay.
 Nar çiçəyindən alsın
 Dodaqların rəngini.
 Ruhun - Kürün, Arazın
 Yaşatsın ahəngini,
 Laylay qızım, a laylay,
 Canım, gözüm, a laylay.

Dünyanın qəmi, dərdi
Qəlbinə yol açmasın.
Qoy ömrün yollarında
Ayağın dolaşmasın!

Laylay qızım, a laylay,
Canım, gözüm, a laylay.

Bu göyərçin ömrünü
Şərəflə vur başa sən.
Həyat şirin, ömür az,
Sev, sevərək yaşı sən!

Laylay qızım, a laylay,
Canım, gözüm, a laylay."

"QIŞ NAĞILI"-nda

Kral şübhələnib öz arvadından,
Zindana saldırmış onu boş yerə.
Hirsindən adı da çıxıb yadından,
Lənətlər yağdırır o, fələklərə.
Bir gün azad olur hamiləlikdən,
Zindanın küncündə günahsız qadın.
Uşağa şökk edir kral - o azğın
"Demək aldanmışam, satılmışam mən."
Günahsız körpəyə diqqətlə baxır,
Qışqırır: "Bu mənim deyildir!" - deyər;
Onun nərəsində ildırım çıxır,
Ölüm hökmü verir kral körpəyə.
Astaca, yanıqlı hicqırtılarla
Ağlayır, ağlayır bu anda Şahnaz.
Saxlaya bilməyir özünü əsla.
Ağlayır Hatəmin yanında Şahnaz.
"Anadır, anadır axı Şahnazım!
Körpənin naləsi dərd olur ona..."
Ata körpəsini atır çöllərə,

"Bala, bala!" deyər, can verir ana...

Naləyə dözmədi karıxdı Şahnaz.

Pərdə endi, üzlər açıldı bir az.

Yenidən işardı yaş gözlərində;

Hatəmin qolunu bərk sıxdı Şahnaz

Birdən, tamaşanın şirin yerində.

- Nə var?

- Hatəm, evdə ağlayır uşaq.

- Nədən bilirsən ki, bir qoy oturaq!

- Sənə söz deyirəm, dur gedək, Hatəm;

Evdə bir-birinə deyibdir aləm.

Yəqin ki, ana da kiridə bilmir.

- Axı, nədən bildin?

- Ataya bax bir!

Bilməsəm demərəm.

- Yaxşı, dur gedək.

Ancaq, anlamadım axı, de görək

Nədən bilirsən ki...

- Qərribəsən sən,

Döşümün balaca göynəməsindən

O saat bilirəm oyanıb uşaq,

İndi süd istəyir... Bir evə çataq,

Özün görəcəksən.

Dinmədi Hatəm,

- Qalx dedi Hatəm

Bir gizilti keçdi damarlarından.

Bütün anaların Şahnazla birgə

Analıq hissənə o qaldı heyran...

Pərdə salınmamış, əsər bitməmiş,

Zalı asta-asta tərk etdi onlar.

Evin qapısına hələ yetməmiş,

Çağanın səsinə eşitdi onlar.

Hatəmin qəlbində bir səs ucaldı:

"Mən onun önündə kiçildim yenə.

Şahnaz üstün gəldi, qələbə çaldı

Analıq hissələ deyəsən mənə..."

ŞƏBİ-HİCRAN

"Füzuli... aləmi-insaniyyətdə tamam qəmqədələrin və möhnətkeşlərin yüklərini götürmək və məzlumların halına yanmaq üçün xəlq olunubdur".

F. Köçərli

PROLOQ

Sən mənim ən böyük ustadım oldun,
Ey ana yurduğun böyük şairi.
Vətən göylərində güntək doğuldun,
İşığın бүрүdü qərinələri.
Lalələr açıldı sinəndə qəmdən,
Əməllər, arzular şairisən sən!

Nə var belə, nə deyirsən,
Niyə belə titrəyirsən, ey qələm?
Mən elə bir kainata bu gün uçmaq istəyəm,
Ki, onun hər səyyarəsi böyük bir kainatdır.
Ey ilhamım, o ölçətməz zirvəyə məni çatdır!
Ey qələmim, günəş kimi alışaydın, yanaydın.
Sən ağacdən, kömürdən yox, poladdan
yaranaydın.

Sürətini ildırımdan alaydın deyirəm ki,
Elə mühit deryasına cummaq istəyirəm ki,
O deryanın hər qətrəsi bir sənət incisidir.
Hər damlası atəş olub ürəkləri isidir.
Ey qələmim, günəş kimi alışmasan, yanmasan,
Ey ilhamım, derya kimi coşub dalğalanmasan,
O deryanın sirlərini görə bilərsənmi sən?!

Derya yarat o deryanın kiçik qətrələrindən.
Onun hər bir təlatümü mənə tanışdır - dedim,
Qəvvəs olub o deryada mən çox üzmək istədim.
Batdım bircə damlasında, damlası da dərinidir.
Burda fərman qəzəb dolu coşğun ləpələrindədir.
Ləpələrin qucağında dolaşdım axşam-səhər,
Gözlərimi qamaşdırdı dibindəki incilər.
Dərk etmədim hikmətini, can heyrətdən uçundu,
Heyrətimin saxtasında idrak dondu, nə dondu!

İKİ MÜƏLLİM

Heyrət, ey büt, surətin gördükdə lal eylər məni,
Surəti-halım görə, surət xəyal eylər məni.¹

Bir əlində kitabça, bir əlində yasəməni,
Məhəmməd asta-asta qayıdır mədrəsədən.
Bir qayğı gizlənidir düyünlənmiş qaşında,
Bir dünyanın sirri var o dalğın baxışında.
Nəçin görə o belə qəmlidir, pəjmürdədir,
Nə düşünür, nə anır, üzündəki qəm nədir?
Bəlkə cavan şairin bir qəza var başında?
Qəlbinə qarmı yağıb ömrün bahar yaşında?
O, niyə dalğın gedir, niyə pərişan gedir?
Canından can ayrılır, ürəyindən qan gedir.
Çatır döngə başına, fikir qəlbində çin-çin.
Şam kimi sakit durur, alışır için-için.
Baxışları sancılır balaca bir eyvana,
Arzusu gülə dönüb o eyvandan boylana...
Qiyamətmi qopar, ahl!.. Bunlar əbəsdir, əbəs!
Arzu dan ulduzudur, o, hər saat görünməz.
İztirablar, əzablar açarıdır arzusunun,
Çox-çox daşlı, kəsəkli yolları varmış onun.

¹ Fəsillərin əvvəlində qara hərflərlə yazılan bütün epigraflar Füzulinindir.

Gəlir dalğın Məhəmməd - ürəyində neçə dərd,
Necə daşğın, necə lal,

necə yumşaq,

necə sərt.

Binanın qənşəridə gəzinir yana-yana,
Düşünür: "Bir quş olub qonaydım o eyvana,
Ah... ya da bu istidə əlçim bulud olaydım,
O eyvanın üstünə gəlib kölgə salaydım.
Axı bunlar nədir ki, əlində kor fələyin?
Kaş çiçəyi olaydım eyvandakı dibçəyin.
Baxaydım, hey baxaydım mən ordan öz Leylama.
Eşqimi söyləyəydim gecə-gündüz Leylama.
O, mənə su verəndə toxunaydım əlinə,
Ya elə damcılanıb mən qonaydım əlinə"...
O düşünür...

Saatlar gəlib keçir an kimi;

Yer günəşin başına dönüb dolanan kimi,
Dolanır, hey dolanır o, binanın başına;
Ovsunlanıb... çətin ki, inadından daşına.

Sevən o ürək üçün

Bu binadan doğurdu gecə qəmər, səhər gün.
O ürək üçün yəqin
Bu binanın üstündən keçir yolu Kəbənin.
Asılır nəzərləri
Sırğa kimi bu zaman
Dibçəkdəki çiçəyin
Körpə budaqlarından.
Qorxa-qorxa yoxlayır
O, solunu-sağını,
Atır həmin eyvana
Yasəmən budağını...
Ata çıxır eyvana,
Nəzər salır dörd yana.
Kimsə dəymir gözüne,
Deyinir öz-özünə.
O, köksünü ötürür,

Yasəmənə götürür.

"Lənət şeytana" - deyər

Əzib atır küçəyə.

Əzilən yasəmənə baxa-baxa Məhəmməd,
Düşünür öz eşqini qəlbi yuxa Məhəmməd.

MƏHƏMMƏD

- Ey müəllim, sən mənə neçə il dərs demisən,
İndi belə görünür, hər şeyi tərs demisən.
Sənin ciyərpəranı mən sevirəm, nə olar,
Göz gördü, könül sevdi, mənim nə günahım var?
Bir-bir öyrətdin mənə otuz iki hərfi sən.
Otuz iki!.. Bu qədər hərflərin içindən
Üçünü sənin qızın - Leyla öyrətdi mənə.
Heyranam bu üç hərfin hökmünə, qüdrətinə.
Odur mənim sinəmdə atəş olub hey yanan,
Ayn, şin və bir də qaf!.. Bu üç hərfdən yaranan
Eşq sözü sözlərin sultanıdır, tacıdır,
Eşq - həyat ağacıdır!
Sən də, mən də, Leyla da bu ağacın bariyiq,
Eşqin övladlarıyıq.
Qara torpaq olsa da əvvəl-axır yerimiz,
Eşqdır tinətimiz, eşqdır cövhərimiz.
Sən öyrətdin, sən mənə şəklini bu hərflərin,
Qızınsa üç hərf ilə dünyanın, göyün, yerin,
İnsan duyğularının sirrini açdı mənə.
Eşqimlə vəqif oldum bu dünyanın sirrinə,
Zəhmətini danmıram, çox borcluyam sənə mən;
Sən həyat kəlməsini yazmağı öyrətmisən,
Həyatın sirrinisə qızın öyrədib mənə,
Mən borcluyam Leylanın o sehrkar hüsnünə.
Dilini öyrətmisən
Kitabların mənə sən.
O sa mənə öyrədib təbiətin dilini,

Onun sirli dilini, onun çətin dilini.
 İndi mən anlayıram eşqimiş hər nə varsa,
 Bəli, kimin qəlbini eşq atəşi yaxarsa,
 Dünyanı dərk eləyər, eşq bir amal imiş
 Sənin təlim etdiyin "əlm qeylü-qal" imiş
 Ey müəllim, neynirəm cansız kitabları mən
 Ən böyük kitab onun hüsnüdür, şöləsindən
 Işıqlanır mənimçün gizli sirri cahanın...
 Eşq bir məhvəridir bizim qoca dünyanın...
 Ey müəllim, olanı söylədim sənə yalnız,
 Özün söylə, hansınız qüdrətli ustadsınız?
 Kəndli qızıdır anam, bir peşəkardır babam,
 Özüm də, ey müəllim yazılmamış kitabam.
 Sənin əlin böyüklər, şahlar ətəyindədir,
 Üzü dönük dünyanın hökmü, gücü səndədir,
 Sən şahların bağından çox meyvələr dərmisən? -
 Sən öz ciyərpəranı heç mənə verəlmisən? -
 Deyə o köks ötürür, dərdi hopur dərinə,
 Çevrilib yavaş-yavaş üz qoyur evlərinə

CAN YANĞISI

Eşqdır ol nəşeyi kamil kim, ondandır müdam
 Meydə təşviri hərərət, neydə təsiri-səda.

Mədrəsə hücrəsinə yığılıbdır cavanlar,
 Sənətə, şərə dair fikir yürüdür onlar.
 Biri deyir: həyatın hüsnü, süsüdür sənət,
 Biri deyir: ürəyin döyüntüsüdür sənət.
 Biri deyir ki, sənət təbiətin səsidir,
 Biri deyir ki, sənət eşqin tərənəsidir.
 Biri deyir ki, sənət hər bir şeydən öncədir,
 Biri deyir ki, sənət adicə əyləncədir.
 Biri deyir ki, sənət cəlb edə bilmir məni.
 Biri deyir ki, sənət insan düşüncəsini,
 Fikrini, xəyalını uçurur qanadında...

Tələbələr içində Əbdül Kərim adında
 Bir sivaslı gənc vardı,
 Tay-tuşları hamısı ona hörmət qoyardı.
 O keçibdir həyatın saxtasından, qarından;
 Ağılla, duyğusuyla seçilir dostlarından.
 Həm də gözəl ney çalır, o çalır yana-yana,
 Eşidən heyran qalır onun mahnılarına.
 Tələbə dostlarından o, yaşlıdır bir qədər,
 Həmişə olduğutək yenə bütün nəzərlər
 Yalnız ona dikilir,

Dillənib, asta-asta

Danışır Əbdül Kərim:

- Ey mənim əzizlərim,
 Sənət dəryaya bənzər, onun min bir halı var,
 Onun sirlərlə dolu öz cahi-cəlalı var.
 Kiminin bu dəryada gördüyü çör-çöp olur,
 Kimi də dibindəki incilərə vurulur.
 Məncə, can yanıqsındır şer, sənət, əzəldən,
 Belə anlayıram mən
 Qəlbində eşq olanlar dərk eliyər sənəti,
 İnsan məhəbbətidir yaradan hər sənəti,
 (Məhəmmədə baxırdı o, bunları deyərəkən)
 Soruşun, ney çalmağı necə öyrənmişəm mən?
 Bunun öz tarixi var.
 Yenə ona dikildi sual dolu baxışlar.
 O başını yelləyib bir ah çəkdi dərindən,
 "Ah" alova çevrilib saçıldı gözlərindən. -
 - Hər günün öz hökmü var.
 O Çaldıran savaşı¹ başlananda, a dostlar,
 Dəliqanlı cavandım;
 Sultanın fərmanını Vətən çağırışı sandım.
 Xalqım çağırır deyə

¹ Çaldıran müharibəsi 1514-cü ildə türk hökmdarı Soltan Səlimlə Azərbaycan hökmdarı Şah İsmayıl arasında olmuşdur.

Mən yollandım cəbhəyə.
Qan yox idi gözümdə,
Min aslanın gücünü hiss edirdim özümdə.
Neçə qovğaya düşdüm.
Gecə-gündüz döyüşdüm.
Yorulmadım bir an da,
Hər dəfə qılıncımı sağa-sola çalanda.
Neçə şah əsgərini mən torpağa səirdim,
Qəhrəman olduğumu hamıya göstərirdim.
Ancaq bir gün... ah... o gün...
Ən dəhşətli günüdür mənim cavan ömrümün.
O gün mənim indi də yadıma düşən zaman
Tüstü qalxır başımdan;
Qılıncımı sıyrıb at belində süzürdüm,
Bu vaxt birdən önümdə bir şah əsgəri gördüm.
Dönüb qaçmaq istədi görən kimi o məni,
Mənsə macal verməyib tez haqladım düşməni.
O dönüb mənə baxdı, aman, o necə baxdı!
Elə bil ki, hər gözü qan dolu bir çanaqdı.
O baxışlar bu zaman
Rəhmsiz bir ovçudan
Rəhm, aman diləyən ahutək yalvarırdı.
Gözüm qızmışdı mənim,
məndə ınsafımı vardı?
Endirdim qılıncımı kürəyinə arxadan.
O yıxıldı. Bu zaman
Bir ney düşdü, qarğı ney onun qoltuq cibindən.
Diyirləndi kənara...
Dönüb neyə baxdı, mən,
Heyrətlə baxdım ona.
Baxdım yanaqlarından süzülan göz yaşına,
Lənət şeytana dedim...
Bu dəhşətli səhnədən uzaqlaşmaq istədim.
O zariya-zarıya mənə "yaxın gəl" - dedi
"get , o neyi al" - dedi.
Aman allah, buna bax,

Onun ürəyinə bax, onun duyğusuna bax!
Mən tez endim atımdan, əyildim ona sarı,
Sinəmə dağ çəkirdi asta pıçıltıları.
O danışdı. Susdu göy, susdu yer, susdu hər yan
Təzəcə evləndiyi, gözləri yolda qalan
Arvadını andı o, körpəsini andı o.
Ah çəkib dayandı o.
Başını qucaqladım,
Höknür-höknür ağladım.
Həyatımda ilk dəfə nifrət etdim özümə.
O, sönmən gözləriylə baxıb mənim üzümə:
- Qardaş, olan olubdur, sən yaxamı aç - dedi.
Aman allah, ay allah, o mənə "qardaş" dedi!
Yaxasını tez açdım,
Dedi: - Neyi ver bəri.
Verdim. Aldı, əsirdi yarpaq kimi əlləri,
Dodağına apardı, səslər titrədi... çaldı.
Buludlar topalandı, günəş söndü, qaraldı.
O, neyimi çalırdı, neymi çalırdı onu?
Ürəyinin qəmini, eşqini, arzusunu
Qatdı yetim segahda o, neyin fəryadına,
Elə bil çağırırdı kimiysə imdadına...
Od çıxırdı elə bil o yanıqlı nəfəsdən
Qana dönmüş ürəyim parçalandı bu səsdən.
Bu səsdən çıraq kimi gah yanır, gah sönmürdüm.
Dalıb neyin səsinə düşünür, düşünürdüm:
"Neyçin düşmən edirlər insanı insanlara,
Səbəb nədir görəsən bu günahsız qanlara?
Nədən ötrü mən onu bu günə saldım görən?
Töküb onun qanını nə qazandım axı mən?
Onun nəğməsindəki yanıqlı xallara bax,
Şirin arzulara bax, incə xəyallara bax.
Tək onunku deyildi bu xallar, zəngülələr,
Mənə də çox doğmadır bu guşələr, nalələr.

Dünya əsirgəməyib əzabından onu da.
Mən onun nəğməsini, eşqini, ruhunu da
Anlayıram, düşmənim
Ola bilməz o mənim!
Eləysə, ah, eləysə bəs bu kəsə-kəs nəçin?
Qılınc verib əlinə şahla sultan bəs nəçin
Bir doğma qardaşları qırdırır qardaşlara?
Mənim yaram deyilmi

Bu yazığın köksünə

İndi vurduğum yara?

Yaralı da bu zaman

Yəqin mənə bunları

Söyləmək istəyirdi.

Sözlə demədi, ancaq sözü segaha verdi...
Odunu, yangısını ney də ürəkdən aldı.
Ney ürəkdən-ürəyə bir incə körpü saldı.
Birdən nəğmə kəsildi...

Gördüm artıq keçinmiş!

Ağlaya-ağlaya mən,

Onu dəfn etdim həməni.

Yuxudaydım elə bil, mən ayıldım yuxudan,
Gözümə başqa donda görünürdü bu cahan.
Qılıncımı tullayıb o andaca yerə mən,
O mərhumun neyini taxdım onun yerindən.
Öyrənməyə başladım o gündən ney çalmağı,
Öyrədən kim oldu? Can yangısı, göz dağı.
Sənət can yangısıdır mənim üçün, a dostlar,
Bu dünyanın oduna gərək yana sənətkar.
O bunları deyərkən Məhəmmədə baxırdı,
Məhəmmədin gözündən sel kimi yaş axırdı...
Bu yaş "insan insanın qardaşıdır" - deyirdi,
"Sənət can yangısıdır, göz yaşıdır" - deyirdi.

İKİ HƏDİYYƏ

Füzuli, dəhrdən kam almaq olmaz olmadan giryan
Sədəf su almayınca əbri nisandan göhər verməz.

Əyləşib Məhəmməd otağında tək
Oynaşır üzündə qəm buludları.
Bayırda cücərib min gül, min çiçək,
Əriyir qəlbində dağların qarı.

Üzündən, gözündən tökülür kədər,
Qəmlər dövlətidir, dərdlər varıdır.
Ağaran dan yeri, qızaran göylər,
Onunçün Leylanın yanaqlarıdır.

Boğur öz dərdini o, yana-yana,
Axıtmaq istəmir göz yaşlarını.
Qaralan üfqlər andırır ona
Leylanın kədərli baxışlarını.

Məhəbbət dünyanı anlatmış ona,
Leyla Məhəmmədçin eşqin adıdır;
Qıvrımsaç, ucaboy, qaragöz Leyla
Onun dünyasıdır, kainatıdır.

Bahar öz gülləri, çiçəklərilə
Leylanın adını yazmış düzlərə,
Çöldə pıçıldaşan yarpaqlar belə
"Leyla! Leyla!" - deyir gündə min kərə.
Yazmaq!
Nədən yazmaq?
Ozanlar kimi
Nəğməyə çevirim məhəbbətimi?
Tökümmü qəlbimin bütün varını?
Hicran gecəsinin əzablarını
Yazım hansı sözün qüdrətilə mən?
Ah... Necə söyləmək?

Hardan başlamaq?
Nə qədər çalışır, gözü önündən
Leylanın xəyalı çəkilmir ancaq...

Leyla şer kimi, nəğmələr kimi
Səslənir şairin qulaqlarında.
Leyla qızıl donlu bir səhər kimi
Süzülüb qapıdan girir bu anda.

Məhəmməd - Aman, bu xəyalımı, rəyamı? Əsla!
Yox, bu xəyal deyil, özüdür...
- Leyla!

Leyla - Məhəmməd!

Məhəmməd - Ah, Leyla de, bu sənmişən?
Ey günəş, sən göydən yerə enmişən?

Leyla - Eşqdən qüdrətli dünyada nə var,
Məhəbbət yeri də göyə qaldırır?!

Məhəmməd - Sən odmu, atəşmi, ya məşəlmisən,
Leyla, söylə, bura necə gəlmişən?!

Leyla - Dedim ki, məhəbbət gətirər... atam
Mənim hər işimə göz qoyur müdam:
Məni məktəbə də buraxmır artıq.

Məhəmməd - Eşqin göylərinə çökdü qaranlıq,
İndi biz neyləyək?

Leyla - Sən yaz, sən yarat,
Sevmək bir həyatdır, yazmaq bir həyat.

Məhəmməd - Son çarəm budursa, qoy dərdi-sərim,
Mənim fikirlərim, düşüncələrim,
Eşqim kağızlara süzölsün dən-dən -
Qara saçlarının rayihəsindən.

Sənsiz qəhr edərdi bu cahən məni,
Sənsən bu cahana bağlayan məni!
O gün ki, qəlbimi mən sənə verdim,
Hər şey gözlərimə göründü aydın.
Varlığı heçliyə mən dəyişərdim,
Əgər bu dünyada sən olmasaydın.

Doğrandım, kəsildim mən dilim-dilim,
Dünya əzab evi, ömür vəfasız.
Gördüyüm hər şeyə inan, sevgilim,
Sənin gözlərlə baxıram yalnız.

Hara baxıramsa görürəm səni,
Quş səsi, çay səsi sənin səsendir.
Çəkəndə köksümə gülün ətrini,
Sanıram bu sənin öz nəfəsidir.
Qara gözlərimdə batıram sənin
Bu gözlər dəryadan, göydən dəridir.
Buluda deyirəm saçındır yəqin,
Güllər mənə baxan nəzərlərindir.

Yarpaqlar - əllərin, çeşmələr - gözün,
Yağış damcıları - göz yaşlarındır.
Dünya yaranmışan mənimçün özün,
Baxışım da sənin baxışlarındır.

Kitabam, gəl məni aç varaq-varaq,
Gör nələr çəkmişəm bu zamanədən.
Vəfasız bildiyim dünyaya ancaq
Sənin saçlarınla bağlanmışam mən.

Dərk edə bilməzdim dəhri, varlığı;
Heyran olmasaydım gözəlliyinə.
Hüsnünün əsrarı, füsunkarlığı
Ana təbiəti andırır mənə.

Leyla - Mən ki, inanıram sənin eşqinə.

Məhəmməd - Demişəm, sevgilim, deyirəm yenə:
Sənin ürəyindir mənim məskənim,
Məhəbbət əqidəm, dinimdir mənim.
Sevirəm!
Sevənə nə qanun, nə din?
Nəsibi zillətdir sevilənlərin
Birdən başqa dini qəbul edəyən
Bir qərib yolçuya bənzəyirəm mən.
Gəlin qınamayın əsla siz onu
- Bu dinin hansı bir din olduğunu;
Bilmədən, bilmədən əhkamlarını,
Tanımadan onun imamlarını,
Ona kor-koranə mən inanmışam,
Bu dini ən böyük bir din sanmışam.
Bu dini yaratdı öz məhəbbətim,
Bir dərdi edədi yüz məhəbbətim.

Leyla - Sənin bu füsunkar məhəbbətiindən
İncilər yaransın!..

İstəyəm ki, mən,
Eşqinə dəm tutub göylər mələşsin,
Eşqin tarix olub əbədiləşsin.
Ancaq bir şərt ilə;

Unutma bir an,
Sən Türk diyarının öz övladısan!
Doğrudur, sən indi qütbət eldəsən,
Ancaq ürəyində yaşasın Vətən.
Vətənin öz dili, öz tarixi var,
Ölsün Vətəninini tanımayanlar!
Qoy sənin şerində dil açsın Vətən!
Onun küləkləri, onun çayları,
Biz ayrı düşsək də öz elimizdən,
Qütbətdə ölməsin dilimiz bəri.
Sənin bu ilahi ilk məhəbbətin
Xalqının dilində yazılsın gərək.
Sənin ki, əlində deyildir çətin

Döndərib: "düşvarı asan edəmək".
Axı ərəb, əcəm dillərində sən
Yazmışan xəyli.
Şirin sözlərini başa düşməyən
Öz elin olmazmı səndən gileyli?

Sən ərəb, sən əcəm oğlu deyilsən,
Sənin öz dilin var, öz Vətənin var.
Özgə yelkənində seyrə çıxma sən,
Sənin öz dənizin, öz yelkənin var.

Ah!.. Vətən gözəli, ah Vətən qızı,
Sənə halal olsun ananın südü.
Sənin sözlərlə mənim gözümdə
Vətən bir pillə də qalxdı, böyüdü

Belə övladları olan ölkənin
Əsməz qara yellər başından bir an.
Ey Vətən gözəli, gəl, öpüm sənin
"Vətən dili" deyən dodaqlarından.

Haqq sözün qəlbimi titrətdi mənim,
Bu Vətən torpağı qoy olsun qənim;
Vətəndə yaşayıb, onun dilinə,
Ruhuna, zövqünə, doğma elinə
Xor baxan şəərəfsiz vətənsizlərə!
Ən böyük düşməndir onlar bizlərə.
Külfət namusunu çəkərmə görə
Vətən namusuyla yaşamayanlar?
Heyhat!.. hələ çoxdur evini Vətən,
Qohum-qardaşını millət sayanlar

Məhəmməd - Doğrudur, sevgilim, doğrudur bunlar,
Mən Vətən eşqilə ötən bir quşam.
Mən sözdən elə bir süfrə açmışam,
Ərəb də, əcəm də ordan pay umar.

Ancaq o süfrədə ağız ləzzətim
Mənim öz dilimdir, öz lisanımdır.
O dilə bağlıdır arzum, niyyətim,
O, mənim eşqimdir, həyəcanımdır.

Bəli türk oğluyam... neyləyim ancaq
Hər şeyi atadan öyrənir uşaq.
Təzə cıgır açmaq çətindir, çətin,
Əbül - Ülaların, Nizamilərin
Ən kiçik, ən aciz şagirdiyəm mən;
Ayrılı bilməyib ənənəmizdən,
Biganə olmuşam ana dilimə,
Gərək mən qayıdam öz sahilimə...

Leyla - Bunu gözləyirəm, mən səndən bunu,
O sonsuz eşqini, böyük arzunu
Öz ana dilində əbədləşdir
Şerini xaqanla, şahla güləşdir
Söhbət davam edir bir xeyli... Leyla,
Daha yetər, deyər qalxır yerindən.

Məhəmməd - Bir az əyləşsənə.

Leyla - Yox, bəsdır daha...
(Məhəmməd ah çəkir yenə dərindən)
-Nə belə ah çəkdi, ahın dağlara!

Məhəmməd - Həsretin köksümə vurdu min yara,
Eşit, nələr deyir bu döyüntülər.
Bəs bizim eşqimiz nə vaxta qədər
Sinəmiz altında dustaq qalacaq?
Bəs nə vaxt göylərə qanad çalacaq?

Leyla - Səbr elə!

Məhəmməd - Ey mənim gülüm, gülşənim
Könül dözmür hicran gecələrinə.

Ulduzlar gözlərim olaydı mənim,
Hər biriylə min il baxaydım sənə.

Leyla - Yanırsan, əzizim, alış, yan yenə,
Sənətkar dediyin yanar çıraqdır.
Elin kədərinə, elin qəminə
Şair də yanmayıb, kim yanacaqdır?

Məhəmməd - Yanıram, desəm də, deməsəm də mən,
Mən ki, alışmışam nur olmaq üçün.
Keçərəm həyatın dəbdəbəsinə
Sinəmə çəkilən bircə dağ üçün.
Dözüm yolçusuyam...
Dərdin əlindən
Bülbül deyiləm ki, nalə çəkim mən,
İnsanam, ahım da vüsal üçündür.
Səndən ayrıldığım gör neçə gündür,
Gözlərim önündə yaradıram mən
Sənin surətini düşüncələrdən.
Gedirsən, yaxşı yol, "ey afəti can!"
Onsuz da sən mənim öz bağrımdasan!
Ancaq sevgilimə bir bəxşişim var,
Bu, mənim anamdan qalıb yadigar.
Qızıl medalyondur dediyim barat,
Sən onu sevginlə daha da parlat!

Bax, bu medalyonda yanan o işıq
Şairin eşqidir, götür eşqini.
Nəyinə gərəkdir bu yar-yaraşlıq,
Onsuz da zinətlər bəzəmir səni
Bizim eşqimizdən bir xatirətək
Bu kiçik töhfəni alasan görək.

Leyla medalyonu salır boynuna,
Doğrusu, bəzək də yaraşır ona...
Çıxır asta-asta qapıdan onlar.

Leyla - Məhəmməd, mənim də bir bəxşişim var,
Hələ hazır deyil...

Məhəmməd - O nədir görən?

- Rəsmini çəkirəm axı sən mən.
Gözümün önünə gətirib sən,
Çəkmək istəyirəm...

Titrəyir qələm;
Neçə cür çəkmişəm sən şəklini,
Ancaq heç birini bəyənməmişəm.

Gözlərin elə bil yol çəkir sən,
Nəyisə, kimisə gözləyir müdam.
O sonsuz həsrəti nəqş eləməkçin
Kölgə tapamıram, rəng tapamıram.

Onlar asta-asta keçir çəməndən
Məhəmməd qımışır:

- Bir bura bax sən,
Bir bax cəlalına çölün, çəmənin,
Bahar da hüsnünə heyrandır sən.
Bahar naxışını səndən götürmüş,
O, sənə hər şeyi qurban demişdir.
Sənin gözlərini yuxulu görmüş,
Otlardan çöllərə fərş döşəmişdir.

ƏMİ QATİLİ

Ey Füzuli, qalmışam heyrətdə bilməm neyləyim,
Dövr zalim, bəxt nəfərcam, tələb çox, ömr az.

Gecələr yaman olur,
Gecələrin qoynunda
Sirlər pünhan olur,
Gecələrin zülməti
Udur hər cinayəti.
Zülmətin qucağından
Çıxıb doğulan səhər,

Təzə anadan olmuş
Adsız körpəyə bənzər.
Hələ günahı yoxdur,
Təmizdir göy də, yer də,
Hələ pakdır, təmizdir
Körpə kimi səhər də.
Hələ kir götürməmiş
Onun təmiz ürəyi,
Körpənin nəfəsidir
Səhərin saf küləyi.
Elə ki, gündüz olur,
Yaxşı-yaman durulur,
Əməllərə, işlərə
Şahid kimi baxır gün.
Bütün cinayətlərin
üstünü örtmək üçün
Göylər öz çarqatını
Sərir yerə gecələr,
Arxa durur elə bil
Canilərə gecələr.
Gecələr yaman olur,
Gecələrin qoynunda
Sirlər pünhan olur.
Gecələrin zülməti
Udur hər cinayəti.

Bax, belə bir gecədə, gecənin zülmətində
Qından çıxdı bir qılınc xanın imarətində.
Bu qılınc düz köksünə endi İbrahim xanın.
Duyan bir can daş oldu gücünə bax zamanın.
Günəş öz tellərini yayan kimi düzlərə,
Gecə öz sirlərini danışdı gündüzlərə,
Bağdad bu bəd xəbərdən çalxalandı bir anda,
İnsan nələr törədir bu vəfasız cahanda.
İnsan! Sənin kamalın göylərdən də dərinidir,
Dünyadakı gözəllik sən əməlləridir.

Sən qadirsən hər şeyə! Bu qüdrət ki, səndə var,
Bəd əməldən nə çıxar?
Kim öldürdü xanı, kim?
Kim tökdü bu qanı, kim?
Kimdir xanın qatili?
Bilən bildi, dinmədi,
“Mənə nə düşüb” - dedi.
Xanın qardaşı oğlu o gün keçdi xanlığa,
Əl atdı yamanlığa.
Talan etdi sarayın dövlətini, varını,
Zülfüqar, əmisinin yaxın adamlarını
Məhv etdirdi, taladı bütün obanı, eli.
Bağdada hakim oldu o gün əmi qatili:
Niyə etdi bunları?
O, niyə məhv eylədi günahsız insanları?
Bəli, rəyasət eşqi yaman olur, çox yaman!
Onun əlindən aman, onun felindən aman!
Bu dərdə tutulanlar insanlığa yad olur.
Adı insan olsa da, insana cəllad olur!

Şərqi dərdi böyükdür qədim tarixi qədr,
Didir biri-birini təriqətlər, nəsillər.
Qardaş-qardaşa düşmən, oğul ataya düşmən,
Didir biri-birini xaqanlar hikkəsindən.
Füzuli ömrü boyu
Neçə-neçə qanların,
Odların üsyanların
Burda şahidi oldu.
Yurda dəyən zərbələr
Məhəmməd Füzulinin
Sinəsinə vuruldu.
O hələ uşaq ikən
Torpağın yarasını,
Öz elinin, yurdunun
Matəmini, yasını

Duymuş öz ürəyində,
Doğmuş bu yaralardan
Minbir söz ürəyində.
O, hələ uşaq ikən
Düşünmüş için-için:
“Bu yollar, təfriqələr,
Təriqətlər nə üçün?”
O, bir şer də yazdı Zülfüqarın adına,
Şer düşdü dillərə, tez yayıldı hər yana.
Rəyasət davasını şerlə qamçıladi,
Sözlərdən könüllərə sanki nur damcıladi:
...Rəyasət! Hökmün çatır bu dünyada hər yerə.
Sən “şərəf” gətirirsən bəzən şərəfsizlərə.
Sən alçaq bir vücudu qiymətə mindirirsən,
Sən adi bir insana “dahilik” də verirsən!
Nələr çəkir adamlar sənin fərmanlarından!
Bəzən sənin gücünlə, qüdrətinlə bir insan
Bir top kimi oynadır əlində bu cahanı,
Minin ölüm yazır bir quduzun fərmanı.
Rəyasətlər, rütbələr cinayətlə doludur,
Bəşər başda oturan quldurların quludur.
Şer gözdi dilləri, gəlib çatdı saraya,
Aldı alinəsəblər Zülfüqarı araya.
- Xan sağ olsun, Füzuli artıq həddini aşdı,
Biz heç, budur indi də gəlib sizə sataşdı.
Dirək oldu göylərə Zülfüqarın nərəsi,
Güclü bir fərman oldu bir alçağın cır səsi:
- Azdır ona ölüm də, gərək ona dağ vuram,
Şer deyən dilinə od basam, qadağ vuram!
Tez bir cəza düşünün, ağır cəza!
Əyanlar
Hərəsi bir söz deyir.

Bəyənməyir Zülfüqar.

Vəzir qalxır ayağa:
- Xan sağ olsun, bu şair

Müəlliminin qızı Leylanın aşiqidir.
Siz bu qızı alsanız onun əlindən əgər,
Füzulinin qəlbinə məhşər dağı çəkilər.
- Bax bu yaxşı xəbərdir, bu tədbirə mən varam,
İstədiyim qisası indi ondan alaram.
Gedin qızı götürün, qəmlərim unudulsun,
Şairin sevgilisi xanın kənizi olsun!

İKİ HÖKMDAR

Vadiyi-vəhdət dəqiqətdə məqami-əşqdir,
Kim, müşəxxəs olmaz ol vadidə sultandan gəda.

Xanın elçiləri minbir vəd ilə
Qoca müəllimi tutdular dilə
Qızı gətirdilər saraya zorla,
Hər şeyi sarayda anladı Leyla.
Yetirdi özünü xacə o saat,
Baxdı təzə ovun üzünə mat-mat:
- Allah, bu hurimi, mələkmi - deyə,
Xacə heyran qaldı bu gözəlliyə.
Hərəmlər dəydlər biri-birinə,
Baxdılar həsədlə rəqiblərinə.
Gəldi məşşatələr, bir anda gəldi,
Gəlin otağında meydan düzəldi.
Onu salamlayıb, xoş dindirdilər,
Saray ədasiyla geyindirdilər...
Üzüldü hər yerdən Leylanın əli,
Eldən ayrı düşdü ellər gözəli.
Ancaq şirin sözlər, şirin vədələr,
Təhqirlər, təhdidlər, min cür hədələr
Onun inadını qıra bilmədi.
"Mən öz mənliliyimi satmaram!" - dedi.
Xəbər çatdı xana, qəzəbləndi xan,
Qulaqlar tutuldu bağirtisindən:

- Necə? Yola gəlmir?
Çəngiyə bir bax!
Mənim iradəmə təslim olmamaq?!
Yaxşı! Bu axşam
Mən özüm onunla hesablaşaram!..

Gör nələr yaradır hökmü dövrünün:
Leyla hüsurunda dayanmış xanın.
Xan, qızı görüncə birtəhər oldu,
Çatıldı heyrətdən onun qaşları;
Gözü dumanlandı, nitqi tutuldu,
Görüncə süzülən lal baxışları.
Yandı ürəyində ehtiras odu,
Qəzəbi soyudu, hirs soyudu.
Gözəllik! Kim sənə "mən koram" - dedi.
De, sənin önündə kim baş əymədi?
Ürəklər başında var yerin sənin
Qılıncdan itidir kəsərin sənini!
De, sənin gücündən böyük güc hanı?
Alan sən olursan ixtiyarını
İnsanın əlindən bir an içində.
Bəzən əqidə də, məslək də, din də,
Sənin atəşinə yanıb kül olur,
Əməllər, arzular göyə sovrulur.
Dinindən əl çəkib o Şeyx Sənan
Boynuna bir anda xaç salmadımı?
Qayəsi yolunda ucalan insan
Gözəllik önündə alçalmadımı?
Gözəllik daşı da gətirər dilə,
Hökmünə ram olar vəhşilər belə.
Xan, qızı görüncə birtəhər oldu.
Çatıldı heyrətdən onun qaşları;
Bədəni uçundu, nitqi tutuldu,
Görüncə süzülən o baxışları.
Baxışlar.
Nə qədər dərinidir hələ,

Batar o gözlərdə qəvvaslar belə.
 O ilahi gözlər, o ulu gözlər.
 O nərgiz baxışlar, yuxulu gözlər
 Yatan duyğuları yuxudan eylər,
 Bir yol süzüləndə min bir qan eylər.
 Həyat eşqi ilə o dolu gözlər,
 O xumar baxışlar, yuxulu gözlər -
 Böyük bir şairin ilham çırağı
 Alçaq bir qatilin önündə yanır.
 Şairin qəlbinə çəkilən dağı
 Xan öz aləmində intiqam sanır.
 Xeyr!
 Qisasında yanılmısan sən!
 Bu qisas deyildir əgər düşünsən.
 Lənət oxuyacaq nəsillər sənə,
 Qoy qanad verməsin bu illər sənə.
 Güvənmə taxtına, şərəfsiz insan,
 Sən aylar, sən illər hökmdarısan,
 O sa əsrlərə hökm edəcəkdir,
 Zülm yaşasa da, ömrü gödəkdir.
 Xan, qızı görüncə birtəhər oldu,
 Çatıldı heyrətdən onun qaşları;
 Bədəni uçundu, nitqi tutuldu,
 Görüncə süzülən o baxışları.
 Sarsıtdı sehriylə gözəllik onu,
 Gözəllik önündə əfsunlandı xan.
 İlk dəfə unudub xan olduğunu,
 Özünü bir adi insan sandı xan.
 Gözündə kiçilir, alçalır onun
 Taxtı, rəyasəti, hökmü, fərmanı.
 İlanı yuvadan çıxaran əfsun,
 Quzuya döndərir zülmkar xanı.
 Xacəni səsləyib:
 - Aparın! - dedi.
 Qızı apardılar hərəmxanəyə,
 O gündən göz yumdu xan da hər şeyə.

Keçdi bir neçə gün, xanın gözləri
 Rəylər içində dumanlanırdı.
 Xan o gündən bəri, o gündən bəri
 Hər nə görürdüsə yuxu sanırdı.
 Düşünür: görəsən o gözəl sənəm
 Hüsünün seyrini hardan götürmüş?
 Xan başa düşmürdü nəydi o aləm,
 Nağılmı eşitmiş, yuxumu görmüş?
 Xacəni çağırıb yanına bir gün,
 Xan öz ürəyini danışdı bütün.
 Söylədi Leylaya vurulduğunu:
 - Baş hərəm qoyuram - dedi - mən onu...
 Xacə xan əmrini çatdırdı qıza,
 Qız susdu, qəlbindən qan sız-sız.

Leyla - Bu sözlər xahişmi, yoxsa əmrmi?

Xacə - Xahiş!

Leyla - Hərəmxanə bəs cəlmirmiş?

Xacə - Yox! Sən ulduzların ən parlağısan,
 Sənin camalına heyran olub xan.
 O, sevir səni.

Leyla - Mən isə sevirəm bir özgəsini.

Xacə - Qızım, təpik atma, gəl, öz baxtına.

Leyla - Mənim öz bəxtim var.

Xacə - Nə deyim xana?

Leyla - De ki, üz döndərib məhəbbətimdən,
 Ucuz şöhrətlərə əyilməmə mən!

Xacə - Qızım, inad olma, inadı sındır,
 Anla ki, xan sənin hökmdarıdır!

Leyla - Xacə, dediyini yaxşı düşün bir,
 Qəlbin hökmdarı məhəbbətidir.

Zindana saldılar Leylanı o gün,
Dünya zindan oldu Məhəmməd üçün.

Leyla razı idi öz əməlindən,
O, zəhər içmişdi eşqin əlindən.
Məhəbbət yolunda çəkdiyi əzab
Ona kədər deyil, vüqar gətirdi,
O, öz həyatını, cavan ömrünü
Uğursuz taleyin hökmünə verdi.
O dedi: - Zülmünlə, ey çərxi-dövrən,
Ciyərim qan oldu, yaralanmışam.
Ancaq deməyəm ki, sən bivəfasan,
Verdiyin cəfanı vəfa sanmışam.
Onun əzabını çəkdi Məhəmməd,
Sifariş göndərdi dalbadal xana.
Ürəyində ağrı, gözündə həsrət,
O, lənət yağdırdı çərxi-dövrəyə.
Yazdı: "Tanımıram nə xan, nə qanun".
Yazdı: "Düşməni qəvi, taleyim zəbun".

Yazdı: "Qıyarlarmı, gülə? Qaydadır
Bülbülü salarlar qəfəsə, ey xan.
Hökmün ki, ölkədə hər yerə çatır,
Çəkinmə bülbülün ah-fəqanından.

Güvənmə hökmünə, təxti-tacına,
Zamanın yolları düyün-düyündür.
Zülmün qılıncını götür, sal qına,
Gülə əl qaldırmaq gücsüzlüyündür.

Qorxmuram zülmündən, siyasətindən,
Şairəm, qaraya ağ deməyəm mən!
Səndə zərər qədər insaf var isə,
Gülü yox, bülbülü sal o məhbəsə!..
Məktublar dalbadal axdı saraya,
Əyanlar aldılar xanı araya.
Hərə bir söz dedi,

Çox düşündü xan,
Yenə də dönmədi öz inadından.
Dedi: - Tez saraya çağırın onu,
Anladaq şairə qudurduğunu!..

Sağında, solunda yaltaq kübarlar,
Bir yanda Füzuli, bir yanda Leyla;
Xanın gözlərində od var, alov var,
Gah sağa boylanır, gah baxır sola.

Xan - Deyirlər, Leylanın Məcnunusan sən,
Nə deyə bilərsən məhəbbətindən?

Füzuli - Əsl aşiq mənəm düzü, hökmdar,
Məcnunun dünyada ancaq adı var.
Mənəm bu əsrdə eşqin allahı,
Məni bənzətməyin Məcnuna zinhar,
Ahımca olsaydı Məcnunun ahı,
Yuva tikərdimi başında quşlar?

Xan - Leylanın şənini onda görək sən,
Burda bədahətən şər deyəsən...
Füzuli danışmır...
- Hə, bəs nə oldu?
Həcv deyən dilin niyə tutuldu?
Füzuli danışmır...
- Əmr edirəm mən:
Gərək hüzzurunda şər deyəsən!

Füzuli - Bir xan olsanız da bunu bilin siz,
Mənim hökmdarım siz deyilsiniz.

Xan - Sənin hökmdarın bəs kimdir görən?
Özgə xanlığınmı təbəsisən sən?

Füzuli - Leyla namusumdur, Leyla arımdır,
O mənim yeganə hökmdarımdır.
Ömür dastanımdır o gözəl pəri,

Hökm onun hökmüdür, əmr onun əmri.
Gülür gözlərində Leylanın cahan,
Deyir: - Belə olar sevənlər, ey xan.
Onun hər kəlməsi eşqin səsidir,
Aşiqin sultanı məşuqəsidir.
Hökmdar bu sirri yaxşıca bil sən,
Sevgi dünyasında hələ tifilsən.

Xan - Sus!

Füzuli - Susa bilərmə dolu ürəklər?
Zəncir götürməyir azad diləklər!-
Deyə cavan şair qalxır üsyana.
Bütün qəzəbini yağdırır xana:
- Eşit sözlərimi, ey xan, indi sən,
Mən də sənə kimi bir hökmdaram.
Sən öz hökmün ilə gəldi-gedərsən,
Mən ulu sevgimlə həmişə varam.
Sən də şah, mən də şah...
Sən ölkələri,
Mənsə könülləri fəth edirəm, xan!
Qılınçdır, nizədir silahın sənə,
Mənim silahımsa sözdür hər zaman.
Qılınç bu gün varsa, sabah pas tutar,
Sözünsə qılınç həmişə parlar.
Qılıncla, mizraqla sən danışsan,
Mən nəşə doğuran sözlərlə, ey xan.
İndi ki belədir, gəl məndən əl çək,
Axı, çəkişənlər tay olsun gərək!
Gəl mənim Leylamı alma əlimdən,
Onsuz nəfəsi yox, quru canam mən.

Xan - Mənə də, ey şair bax bu gərəkdir.
Səni ömrün boyu inlədəcəkdir
Bu gün hüzzurunda dediyin sözlər,
Gərək həsrət qala sənə o gözlər.
Ölüm belə azdır sizə, dayanın,
İkiniz bir oda yandıqca yanın!

AH, O ZALIM OVÇULAR!..

Oxun gəldikcə sinəmdən sədələrdir çıxan bilməm,
Dil eylər nalə, ya peykan deyər sinəmdə peykənə.

Bu əhvalatdan sonra hələ bir neçə ay da
Saxladılar Leylanı məhbus kimi sarayda.
Leyla soldu, saraldı, xəzan vuran bağ kimi,
Sızladı gecə-gündüz yağsız bir çıraq kimi.
Ürəyinin dərini dedi o bəxti qara;
Gündüzlər buludlara, gecələr ulduzlara.
Yuxusu da gecələr uçub ərsə çəkildi,
Sübhə qədər gözləri şam çırağa dikildi.
Dedi: - Sən də yanırsan, mən də... bir fərqi var.
Yağdı elə yağdır, bu fərq bizi ayırır:
Sən gecələr yanırsan, mənə, mənə, ey çıraq,
Həm gecələr yanıram, həm gündüzlər, dərəcə bax!
Zülmələr, işgəncələr sarsıtmır ancaq onu,
Füzulinin verdiyi o qızıl medalyonu
Sinəsinə basaraq hıçqırır sübhə qədər;
Füzulinin yazdığı könül yaxan qəzəllər
Saray divarlarını dəlib keçir bir anda,
Bu qəzəllər gül açır qızın dodaqlarında:
"Aşiyani-mürği dil zülfi-pərişanındadır,
Qanda olsan, ey pəri, könüm sənə yanındadır.
Eşq dərildə xoşam, əl çək əlacımdan, təbib,
Qılma dərman, kim həlakim zəhri-dərmanındadır.
Bəs ki, hicranındadır, xasiyyəti, qəti həyat,
Ol həyat əhlinə heyranam ki, hicranındadır".
Muğam üstə oxuyur Leyla bu sətirləri,
Heyran qoyur səsində o, göyləri, yerləri,
Bu səs əridir qışın şaxtasını, qarını.
Bu səs dilə gətirir saray divarlarını.
(Dərəcə ağır deyildir dərini bilməyən,
Dərəcə yaman ağırdır sevib-sevilməyən...

Dərdinə dərd çatarmı

həm sevib, həm sevilib

Eşqi yetim qalanın?

Həm özü, həm aşıqı

Bir alçağın əlində

Qul olub alçalanın!)

Xan gözlədi,

Gözlədi,

Çatmadı arzusuna;

Qızın inadkarlığı çox ağır gəldi ona.

Çox düşündü, nəhayət, hiylələrə əl atdı,

Bir gecə qol gücünə məqsədinə o, çatdı.

Saray əhli car çəkib xəbər yaydı hər yərə:

Leyla sürgün edilmiş Bağdaddan yad ellərə.

O gündən də Füzuli dərə aşdı, dağ aşdı,

Obaları, elləri oymaq-oymaq dolaşdı.

Şer dedi, inlədi, o, "Leyla!", "Leyla!" - deyə,

Yaralı ahu kimi baş vurdu hər şənliyə.

Keçdiyi hər obadan Leylanı xəbər aldı,

O, öz məhəbbətiylə ucaldı, hey ucaldı.

O gördü qasırğa da, gördü şaxta da, qar da.

Gördüm deyən olmadı Leylanı bir diyarda.

Günəş saraldı getdi,

Göylərə daldı getdi.

Ayı Leylası bildi,

O da yan aldı getdi.

Ürək vurur, yorulmur,

Könül yanır, qor olmur.

Sənə baxan gözlərim

Niyə sənsiz kor olmur?

Füzuli obaları gəzməkdən yorulmadı,

Ancaq onun səsinə bir səs verən olmadı.

Məhəbbəti ürəkdə, qəzəlləri sinədə

Kor-peşiman qayıtdı o, Bağdada yenə də.

Ürəyində boğuldu Füzulinin haqq səsi,

Bülbüllərin naləsi, küləklərin nəğməsi,

Ahəng tutdu aşıqın "naleyi-dilsuzinə".

Daldı düşüncələrə, xəyallara o, yenə.

Onun sonsuz dərdləri yetişmədi dəvaya,

O qayıdıb evinə çəkildi inzivaya.

Gecə-gündüz düşünmək ona bir adət oldu,

Təsəllisi bir xəyal, bir də ibadət oldu.

O, çox mənalər verib dünya qeyli-qalına,

Göylərdən cavab umdu yerlərin sualına.

Fələklər göydə çin-çin yandı onun ahından,

Arzusunun çırağı alışmadı birçə an.

Ürəyinin naləsi,

Aman səsi, ah səsi

Yatanları oyatdı, bəxtini oyatmadı.

Ahı göylərə çatdı, zalım xana çatmadı.

Alnında izlər açdı əzabları xış kimi,

İnlədi çöldə bitən yaralı qamış kimi.

Şair acıb qəlbini dedi: - Yanan mənim, mən,

Günəşə, ulduzlara, aylara düşmənim mən.

Onlar öz tellərini elə ki, yerə sərir,

Mənə min cür fəlakət, fəciələr göstərir,

Siz məndən soruşmayın, mən nələri sevirəm,

Buludları sevirəm, gecələri sevirəm.

Ensin yerə buludlar, ensin yerə qaranlıq.

Ələmləri, dərdləri mən görməyim bir anlıq.

Ah, o zalım ovçular!.. Ah, o zalım ovçular!..

Onlarda insafımı var?

Yuvasını dağıtdı mənim bülbüllərimin,

Yuxusunu qaçırdı yuxulu çöllərimin.

Bu dünyaya gələli üzüm gülmədi bir gün,

Dünyadan zövq istəyən, dünyadan əl götürsün?!

Mən bir zövq görəmmədim nə qədər dünyadayam,

Qəm dənizi içində yalqız qalan adayam.

Nə qəlbimin ahları, nə gözümin qan-yaşı,

Söndürə bilmir mənim sinəmdəki atəşi.
 Əridirəm oduma ürəyi də, canı da,
 Qorxuram ki, yandırəm oduma dünyanı da,
 Dəli küləkləriylə, dilə gəlib ney kimi,
 İstərəm ki, təbiət çalsın mənim qəmimi,
 Yerdə odlar qalansın,
 Dəryalar dalğalansın,
 Hayqırsın üsyanımı.
 Görüb eşitdikcə mən, oda yaxdım canımı!
 Necə dözümlü bu dərddə, məgər daşam, dəmirəm?
 Mən görmək istəmirəm, eşitmək istəmirəm.
 Görüb eşitdikcə mən artır sinə dağlarım,
 Ətdən gözümlə olaydı, daşdan da qulaqlarım.
 Hər şey yalandır, yalan! Ömür qəm karvanıdır,
 Talelər ömürlərin əbədi sarvanıdır.
 Böhtanlar vadisində ömür atımı sürdüm.
 Kəfdən dəm vuranları, mən ki, yalançı gördüm.
 Vəfa umduqlarımdan cəfa gördüm hər zaman,
 Güzgüdəndən sidq istədim, əyri gördüm özümü.
 Suya dedim dərdimi, axıb keçdi yanımdan,
 O da ağzımda qoydu iki kəlmə sözümü.
 Ey dəhşətli fikirlər, məndən uzaqlaşmayın,
 Siz mənim ürəyimdən kənarda ağlaşmayın.
 Şairəm, qəm içində keçir gecəm, gündüzüm.
 Sevdalı xəyalların övladıyam mən özüm!
 Yalnız yalan gerçəkdir. Mən bu haqqı danmıram,
 Mən öz varlığıma da şəkk edir, inanmıram,
 İnanmıram göyə də, inanmıram yerə də,
 Min əfsanə uyduran böyük nəbilərə də.
 Varsa bir inandığım: yalnız eşqdır o da,
 Min dünya kəşf etmişəm, eşqimlə bir dünyada.
 Özüm də heç bilmirəm bu dünyaya nə deyim?
 Nə gecəm bir gecədir, nə gündüzüm bir gündüz.
 Ey mənim məhəbbətim, eşqim, hissım, diləyim,
 Siz həm mənim həyatım, həm də ölümümünüz!

Ölüm, sağ görüb məni, atma mənə pəncəni,
 Mən ki, çoxdan ölmüşəm, naləm aldatmış səni!

Aylar keçdi, il oldu, əvəz etdi gün-günü,
 Zaman verdi hökmünü,
 Yaman verdi hökmünü:
 Şah Təhmasib bir gecə hücum çəkdi Bağdada,
 Düşdü yenə qan-qada.
 Zülfüqarın taxtını
 Çevirdilər başına,
 Gecənin zülmətində o, yaşına-yasına
 Qaçırdı təkbaşına.

Elə bu vaxt, bu zaman
 Qayıdırdı Füzuli evə yaxın obadan.
 Onlar qarşılaşdılar.

Görən kimi tanıdı şair onu:
 - Zülfüqar!

Hara belə qaçırsan, dayan, sənə sözüm var.

- Aman, şair qoy gedim.

- Dayan, hələ dayan, xan,

Elə ki, ayrı düşdün öz taxtından, tacından,
 Adı bir adam oldun, getdi şanın, şöhrətin,
 Təxti-tacında imiş bütün gücün-qüdrətin.
 Get, zülmündən qurtarıb, məmləkət azad oldu,
 "Zülm ilə abad olan ədlə bərbad oldu".

"- Padişah mülk dinarü dirhəm rüşvət verib,
 Fəthi-kişvər qılmağa eylər mühəyyə ləşkəri.
 ... Göstərən saatda dövrani-fələk bir inqilab,
 Həm özü fani olur, həm ləşkəri, həm kişvəri,
 Gör nə sultanəm məni-dərviş kim, feyzi-süxən,
 Eyləmiş iqbalimi asari-nüsrət məzhəri.
 ... Qanda kim əzm etsə, mərsumu məvacib istəməz.
 Qansı mülkü tutsa, dəyməz kimsəyə sürü şəri..."

- Söylə, Leyla hardadır?

- Sarayda.

- Yalan demə.

- Mən düzünü deyirəm, saraydadır.

- Qəlbimə

Sənin fitnələrindən çəkildi məhşər dağı,
Heyif! Dünya saxlayır qoynunda hər alçağı.

Deyə ordan birbaşa saraya gəldi şair,

Axtardı hücrələri, otaqları bərbəbir.

Girdi hərəmxanəyə,

Tapılmadı Leylası "o, hara getmiş?" - deyə

Düşündü için-için,

Yenə köhnə yarası təzələndi şairin.

O gecə Zülfüqar xan

Qaçan kimi saraydan,

Qapıları açdılar.

Qızlar hərəmxanadan çıxıb dağılışdılar.

Hərə getdi bir yerə, Leyla da azad oldu,

Sanmayın ki, o, bundan, fərəhləndi, şad oldu.

Gecənin zülmətində öz-özünə deyirdi:

"Hara gedim mən indi?

Evəmi? Bəs atamın necə çıxım üzünə?

Heç özü də bilməyir, fikri nədir, qəsd nə.

Hələ bu heç... Məhəmməd! O, nə deyər bəs mənə?

İtirdim ismətimi... Gülməzmi hər kəs mənə?

Yox, yox, mən bu halımla göydən yerə enmişəm,

Bir alçağın əlində mən ki, ləkələnmişəm.

Mən bədbəxti taleyim yaman saldı çətinə,

Şairin o müqəddəs, böyük məhəbbətinə

Layiq ola bilərmə mənim ləkəli adım?

Heyhat! Gözümdə qaldı bütün arzum, muradım,

Yox! Bu daha ağırdır bütün işgəncələrdən!

Məhəmmədin gözünə görünə bilmərəm mən".

Deyə doğma şəhəri gecə tərk etdi Leyla,

Kərbəlalı bir qıza qoşulub getdi Leyla.

Getdi, çıxdı şəhərdən.

Bir xeyli getdi... Birdən:

- Yox, mən onu görməmiş hara gedirəm - deyə

Leyla döndü geriyyə:

- Aman, bacım, izn ver, gedim, görüm mən onu -
Könlümün ilk dostunu.

Bəlkə bu lilli sular axdı, heç durulmadı,

Onu görmək bir daha mənə qismət olmadı.

Qulağımda bir daha səslənmədi səsi də.

- Gedək-deyə qoşulur ona rəfiqəsi də!

O, keçdikcə şəhərin tanış küçələrindən,

Təəssüflə ah çəkir, köks ötürür dərindən.

Düşünür asta-asta: Küçələr, ay küçələr,

Mən sizin sinənizi tapdımışam nə qədər.

Bu yollarla nə qədər mədrəsəyə getmişəm.

Qayğısız illərimi mən burda öritmişəm.

Bu yollarda itibdir ömrün şirin dəmi də.

Bu yollarda tapmışam mən öz sevgilimi də.

Ah... bu yollar, bu yollar!

Neçə il bundan qabaq

Kim deyə bilərdi ki, belə bir gün olacaq?

Kim deyə bilərdi ki, könlüm düşəcək dara?

Göz yaşlarım axacaq gül səpdiyim yollara?

Gülə-gülə keçdiyim bu yollardan bir zaman

Mən ağlaya-ağlaya keçəcəyəm... ay aman!

Bir düşdüyüm günə bax!

Taleyin hökmünə bax!

Leyla bayaqdan bəri

Gəzir bütün şəhəri.

Ancaq rəfiqəsi də

Gözdən buraxmır onu

İzləyir öz dostunu

Belə ağır günündə.

Mədrəsənin önündə

Gəlib Leyla dayanır,

Ötən günləri anır.

Səslənir qulağında bir inilti, bir ənin,

O öpür kəndarını ona tanış hücrənin.

Nəzərləri içəri sancılıb durur nədən?

Məhəmmədi soruşur elə bil o, hücrədən.

Evlərinin yanından ötərkən yana-yana,
 Ötəri nəzər salır o, balaca eyvana.
 Gəlib çıxır nəhayət
 Balaca bağçasına sevimli Məhəmmədin,
 Məhəbbəti inləyir qəlbində həzin-həzin.
 Pəncərənin önündə o, dayanır lal kimi,
 Gördükləri görünür gözüne xəyal kimi.
 Odur, şair oturmuş balaca miz dalında,
 Quş lələyi əlində, bir dünya xəyalında.
 Yazır, pozur... əriyir önündəki şam kimi.
 "Ah... o yazır, o yazır yəqin mənim eşqimi" -
 Deyə Leyla düşünür:
 - Xeyli keçmiş gecədən,
 Yatmayıbsan hələ sən.
 Mənim böyük şairim, ah yazır, aman yazır.
 O, "Şəbi-hicran" deyir, o, "Şəbi-hicran" yazır.
 Zilləyib gözlərimi pəncərəyə baxıram,
 Güllüm, sənə baxıram.
 Məhəbbət sapımıza vuruldu bir kor düyün,
 Bax, bu saat eşqini kağızlara tökdüyün
 Sevgilin durub sənin,
 Önündə pəncərənin.
 Sənin sənə xəbərin yox!
 Mənimlə bircə anlıq
 Görüşünə sən yəqin
 Həyatını verərdin!
 Başa düşmək olmayır gərdişi, ey sevgilim,
 Tərsinədir dünyanın hər işi, ey sevgilim,
 Səni çox sevdiiyimdən,
 Burdan getməliyəm mən.
 Ləkəli bir ad sənə istəmirəm yük olsun!
 Qoy sənin böyük adın həmişə böyük olsun!
 Deyə doğma şəhəri gecə tərək etdi Leyla,
 Kərbəlalı dostuna qoşulub getdi Leyla!

"LEYLİ VƏ MƏCNUN"

Ey Füzuli, qılmazam tərki-təriqi eşq kim,
 Bu füzilət daxili-əhli-kamal eylər mənə.

"Hasilim yox səri-kuyində bələdan qeyri,
 Qərəzim yox rəhi-eşqində fənanan qeyri.
 ... Yetdi bikəsləyim ol qayətə kim, çevrəmdə
 Kimsə yox cizginə, girdabi-bələdan qeyri.
 Nə yanar kimsə mənə atəşi-dildən özgə,
 Nə açar kimsə qapım badi-səbadan qeyri..."
 O saxlayıb qələmi bir ah çəkdi bu zaman,
 Səhər küləkləriylə Kərim girdi qapıdan -
 Sevincindən yaşardı gözləri bu dəm onun,
 Qalxıb atdı özünü qucağına dostunun.
 Bir xeyli baxdı onlar üzünə bir-birinin,
 Sözünlü gözlər dedi dolu ürəklərinin.
 Dostlar xeyli susdular,
 Axdı ürəklərindən qanlı sular, lal sular.
 Bu hal bir xeyli keçdi...
 Nəhayət əyləşdilər,
 Gözdən sözü keçdilər.
 Füzuli qəzasını bir-bir ona danışdı,
 Yana-yana danışdı.
 O, axırda oxuyub dostuna son şerini,
 Yərə dikdi yaş dolu o yorğun gözlərini,
 - Dostum, bu şer deyil, şer dinləmədim mən,
 İldırımını çıxırdı sən sətirlərindən?
 Yoxsa yanaqlarına dəydi sübhün nəsimi?
 Bu, göyün hıçqırığı, bu, yerin naləsimi?
 Bu, baharın çiçəyi, zəhmətin qarıdır.
 Bu, öz oduna yanan qəlbin alovlarıdır.
 Dostundan gizlətmə, gəl, sən gözünün yaşını,
 Çevir şer incisinə qəlbinin atəşini.
 "Xəmsə"ni gətirmişəm, budur, sənə hədiyyə,
 Götür, oxu bir daha
 Füzuli: "Sağ ol" - deyər,

Öpür, öpür "Xəmsə"ni, dərya kimi çağlıyır,
Sonra o, aram-aram kitabı varaqlıyır.
"Leyli-Məcnun!"... dayanır, o, burada.
- Bunu mən,
Dostum, oxumalıyam bu halımda yenidən.

Kərim - Daha yaxşı duyarsan, sən indi bu dastanı.

Füzuli - Məni sənintək duyan bir dost, havadar hanı?
Minnətdaram sənə mən,
Sən Məcnunun Zeydisən!..

Havayı keçirmədi bir saati, bir anı.
Nizami Gəncəvinin "Leyli-Məcnun" dastanı
Onu vəcdə gətirdi... Təkrar-təkrar oxudu.
Gah oxudu, gah da ki, əlinə aldı udu.
Çaldı,
Çaldı,
Çox gizli nöqtələr tapdı onda,
Tapdı axtardığını muğamın xallarında.
Açıb ona sirrini çox gizli pərdələrin,
Düşündürdü şairi Nizami dərin-dərin.
- Hər sətri bir xəzinə, hər sözü bir pəhləvan.
Heyf!.. Ana dilində yazılmamış bu dastan,
Bax, burada gör necə xal vurubdur Nizami,
Öz böyük arzusunu dondurubdur Nizami.
Daşüzlü qanunların şaxtasında, qarında.
"Ey qulluq halqaları!" siz o sənətkarın da
Qulağını sıxdınız, unatdı öz dilini.
Danışa da bilmədi, yandırdı söz dilini.
Yaşasam da həmişə mən ərəb ölkəsində,
Yaşatmışam xalqımı öz şerimin səsinə.
Azərbaycan oğluyam... Bilsin bunu, qoy, aləm!
Mürəkkəbə döndərüb kağıza tökməliyəm
"Vətən", "Vətən" - söyləyən ürəyimin qanını.
Bu köhnə əfsanəni - Leylinin dastanını.

Leylamin öz dilində yazam görək, yazam mən!
Yeni dastan bağlayım nakam məhəbbətimdən!..

Füzuli muğam üstə yazdı "Leyli-Məcnunu",
Gah neyi ağlatdı o, gah ney ağlatdı onu.
Muğamın sinəsindən doğdu Füzuli şeri,
Elin hicran səsinə doğdu Füzuli şeri.
Muğam bir xəzinədir, açarıdır duyğular,
Muğamda sevinc də var, muğamda kədər də var.
Muğam mənim xalqımın misilsiz kamalıdır.
Tarixidir, eşqidir, arzusu, amalıdır.
Tar səsinə qulaq as...
Bu səs elin nəfəsi,
Bu səs gözlərdən axan yaşların damcı səsi.
Bu səs sükuta dalmış göyü də dilləndirər,
Ulduzlar da bu səsin önündə baş endirər.
Dinlərkən onu... yerdən ayağımız üzülür,
Səslərin laylasında gözlərimiz süzülür.
Gah göylərə ucalır, gah yerə alçalırıq,
Xəyalın qanadında özümüzə dalırıq,
Gözümüzün önündə açılır nələr-nələr,
Əlvən-əlvən lövhələr.
Muğam, sənsiz keçməsin ömrümün birçə günü,
Muğam, sənin önündə ən incə söz gücünü,
Ən zərif güllər belə itirər öz rəngini.
Azərbaycan şerinin yaratdın ahəngini!
Torpağa can verirsən,
Dilsiz daşları belə sən dilə gətirirsən!
Mən səni dinləyəndə, ah, bu nədəndir müdam,
Dərdim də yada düşür, sevincim də, ay muğam,
Ötən xatirələrim cana gəlir, bu dəm mən
Yaşadığım günləri yaşayıram yenidən.
Gücün kimi güc hanı?
Sənin gücün, qüdrətin,
Ölümə də səsləyir, həyata da insanı!
Axtardığı Leylani o, tapmadı həyatda,

Həyata güldüyündən,

Ağlatdı zülüm-zülüm

Füzulini həyat da...

O, qələmə əl atdı,

Leylanın xəyalını kağız üstə yaratdı:

"Xəyal ilə təsəllidir, könül meyli-vüsal etməz.

Könüldən dişrə bir yer olduğun aşiq xəyal etməz".

Füzuli əyləşib otağında tək,

Oynaşır üzündə qəm buludları.

Bayırda cücərib min gül, min çiçək,

Əriyir qəlbində dağların qarı.

Qəlbinin gözüylə dünyaya baxıb,

Dedi: arzulara dar gəlir cahan.

Leylini, Məcnunu yandırır-yaxıb,

Keçirdi zamanın fırtınasından.

Yandı dünya odu onun üzündə,

Ahını Məcnunun ahına qatdı.

Zamanı ağlatdı Leyli gözündə,

Məcnunu zamana üsyan yaratdı.

İnlədi, batmadı ancaq o, yasa,

Düşündü, aləmi düşündürdü o

Nofəlin parlayan qılıncındasa,

Bir gün parlayacaq haqqı gördü o.

Tökdü kağızlara könül varını,

İlhamı kükrədi, tüğyana gəldi.

Bir daha oxuyub yazdıqlarını -

Sənətin gücünə heyran kəsildi.

Dedi: - Sənətimlə illərdən bəri,

Daşa, torpağa da can verirəm mən.

Bəngü-badələri, cansız şeyləri,

Danışan insana çevirirəm mən.

Mən gah ney oluram, gah dəf, gahsa tar,

Gah kanon oluram, gah ud, gah setar.

Ney olsam, ney kimi inlərəm həmə, mən,

Tar olsam, sim kimi gərilərəm mən.

Bir anın içində həm qara, həm ağ,

Həm yaxın oluram, mən həm də uzaq,

Həm gecə oluram, həm gündüz, allah!

Həm "əyri" oluram, həm də "düz", allah!

Gah Qeysin atası olub ürəkdən,

Leylini "oğluma istəmirəmmi?"

Leylinin atası olub gah da mən,

Onun xahişinə "Yox" demirəmmi?

Məni - Füzulini yaratdı tanrı,

Alacaq qoynuna məni də torpaq.

Məhv olur allahın yaratdıqları,

Mənim yaratdığım ölməzdir ancaq.

Füzulinin şöhrəti yayıldı ölkələrə

Onun söz inciləri bir gündə neçə kərə,

Neçə-neçə dodaqda inildədi ney kimi...

Hər kəs dedi: Füzuli yazıb mənim dərdimi,

Yandırdı ürəkləri bir qəlbin odu, közü.

Milyon qəlbin dərdini daşıyan qəlbin sözü,

Dindirdi mizrab olub milyon qəlbin telini.

Füzuli bayraq etdi doğma ana dilini,

O, bu dildə ilk dəfə "Leyli-Məcnun" yaratdı.

Leylaya çatmasa da,

Böyük məhəbbətiylə

Sonsuz şöhrətə çatdı.

Füzuli məhəbbəti,

Onun böyük sənəti

Məşəl kimi alışıdı.

O, bizə dərdimizi,

Qəmimizi danışdı.

Burda böyük dərdimiz yadıma düşdü mənim:
Hələ birlik görməmiş mənim böyük Vətənim,
Qəsbkarlar öldə didildi, parçalandı.
Ancaq sərvəti deyil, ürəyi də talandı.
Sərvət getsə qəm deyil, sərvət gələr yenə də,
Bu qəmdir ki, bu elin qəlbinə, eşqinə də,
Dilinə, ruhuna da qəsd edələr, ay aman!
Ələmlərin, dərdlərin hamısından bu, yaman!
Bax, belə bir zamanda,

Günəş kimi parlayıb,

Qalxdı göyə Füzuli,

Saldı şəfəqlərini hər ölkəyə Füzuli.

Yada düşdü ürəkdə qövr eləyən acılar;

Hərəsi bir diyara düşən qardaş, bacılar,

Füzuli şəriylə də tanıdı bir-birini.

O, çatdırdı qardaşa qardaşın əllərini,

Könüllərə bir ümid, nəşə verdi Füzuli;

Parçalanmış bir eli -

Böyük Azərbaycanı

Birləşdirdi Füzuli!

İllər ötdü, ölkəyə yenə düşdü qan-qada,
Fəh Sultan Süleyman hücum çəkdi Bağdada.
Şadlıq səltənətindən şah Təhməsi qovuldu
Səlim oğlu Süleyman Bağdada hakim oldu.
Gah onun, gah da bunun üzünə güldü iqbəl,
Şahlar əvəz cəldi bir-birini dalbadal.
Füzuliyə əyləşib söz mülkünün başında,
Gəldi-gedər şahlara güldü qoca yaşında.
Neçə-neçə sultanı, xanı yola saldı o,
Söz mülkünün başında əbədilik qaldı o.
Onu yıxa bilmədi zamanın küləkləri.
Bir əvəzsiz şah olub qəsb etdi ürəkləri.
Sultanları məhv edib zaman aldı kamını,
Füzuliyə zamandan aldı intiqamını.
Ulduzlar baxışları, buludlarsa ahıdır,
Əbədidir şahlığı, o, könüllər şahıdır!

"ŞİKAYƏTNAMƏ"

Könlüm odu çıxdı yanə-yanə
Ahəngi-şəfəqtək asimənə.

Qoyub qabağına "Leyli-Məcnunu"

Kərim min həvəslə oxuyur onu.

Məcnun! Füzulinin başqa adıdır,

O, böyük şairin öz fəryadıdır.

Hər beytin üstündə Kərim dayanır,

Yanan sətirlərdən od alıb yanır.

Düşünür, düşünür, o, dərin-dərin -

Bu böyük kitabla yanan şairin

Közərib qəlbindən söz, zahir olmuş,

Qanından rəng alıb cəvahir olmuş.

Ağladır göyləri, ağladır yeri

Böyük bir şairin şikayətləri:

"Bir dövrəyəm ki, nəzm olub xar,

Əsar bulub kasadi-əsər..."

"Mənim bu dərdimi axı kim anlar,

Ah! Qədim əyyamlar, köhnə zamanlar,

Hamı qiymət qoyan şərə, sənətə?

Zaman dara düşüb, insan möhnətə.

Bir qarın çörəyə qul olan insan,

Keçir öz eşqindən, arzularından.

Tökürəm kağıza ələmlərimi,

Büzülür yer-yerdən yüz dodaq mənə.

Gündüz şölə çəkən bir çıraq kimi

Qalır öz içimdən alışmaq mənə.

Açılmış cığırda mən yol getmədim,

Özgə qismətinə göz də dikmədim,

Ürək sındırmadım, qəlb incitmədim,

Paxıllar yüz yerdən çəkdi dağ mənə".

* * *

Oyatdı yerindən Kərimi sözlər,

O qalxdı, gözündə evdə bir qədər.

Düşündü halını şair dostunun,
Bəli, güzəranı pis keçir onun.
Neçin belə sakit oturmuşam mən?
Bəs bir şey gəlməzmi mənim əlimdən?
Kərim çox düşündü, qəmlər içində,
Parladı üzündə ümid şöləsi.

- Zamanın dolaşığı kəşməkeşində

Gərək boğulmasın şairin səsi!-

Deyə burmaladı şeşə bığını,

Geyərək əyninə arxalığını,

Fikirlər içində yola düzəldi,

Alçala-alçala saraya gəldi.

- Qoy mən əyilsəm də, o, əyilməsin,

Şairin üstünə saray gülməsin.

Gözünün altına aldı hər şeyi -

Sultanın önündə baş endirməyi,

Qulların önündə bir qul olmağı,

Alçaqlar önündə alçaldılmağı,

"Onun güzəranı pis keçir"- deyə,

O gəldi sultandan vəqf istəməyə.

Füzulinin bir səhər

Qapısını döydülər.

O özü çıxdı çölə,

Qayıtdı gülə-gülə.

Əlindəki kağıza zilləyərək gözünü,

Həyatında bəlkə də o, ilk dəfə özünü

Xoşbəxt sanırdı bu gün -

Kəsmət kəsmişdi sultan doqquz axca onunçün.

O, baxmaqdan doymayır əlindəki barata,

O, inana bilməyir, bu "böyük" mükafata.

Bu kağızla bərabər

O, zənn etdi bu səhər,

Od gəldi ocağına.

Su gəldi bulağına

Taqət gəldi qoluna,

İşıq düşdü yoluna.

Düşündü: "Sultanın mən

Yadına hardan görən

Düşmüşəm birdən-birə?

Bunu yazan əllərə

Afərin! Bir xəttə bax,

Hər nöqtəsi bir ulduz

Hər sətiri bir çilçıraq".

Əfsus, bu fərəh də uzun sürmədi,

Şair bu kəsmətdən bəhər görmədi.

Neçə ay süründü idarələrdə,

Dinləyən olmadı onu heç yerdə.

Hey gedib-gəlməkdən o, yorulmadı.

Salamını belə alan olmadı.

Şair inadından dönmədi yenə,

Hökm etdi, güldülər onun hökmünə.

Dedi: - Gəlin, məni incitməyin siz,

Dedilər: - Gücsüzdür bu vəsiqəniz.

Dedi: - Sultan özü verirbdir bunu.

Dedilər: - Bilirik nə olduğunu.

Dedi: - Axı vəqfi yemək vəbalıdır.

Dedilər: - Bilirik, bizə halaldır.

Dedi: - Neylərsiniz hesab çəksələr?

Dedilər: - Bir dodaq, bir də diş bilər.

Hesab çəkənləri razı salmışıq.

Şairin bir sözü qalmadı artıq,

Döndü birdəfəlik öz inadından,

Qayıtdı evinə o, kor-peşiman.

Yaman ağır gəldi bu, Füzuliyə,

"Sultan neçin məni aldıtsın" - deyə.

Mən ki, ondan heç nə istəməmişdim,

"Az aşım, ağrımaz başım" - demişdim.

Bəs neçin o, məni oynatdı belə?

İsticə aşım su qatdı belə?

Məni aldatmaqla o, nə qazandı,

Məni dilənçimi, ya qulmu sandı?
 Çeynədi haqqımı o, hansı haqla,
 Mənim mənliliyimi o, tapdamaqla
 Nə demək istəyir görəsən, allah!
 Şahid ol, şahid ol buna sən, allah!
 Şahların hörməti mənə bu oldu,
 Mənliliyim, vüqarım lağa qoyuldu.
 Güldü şöhrətimə, güldü adıma.
 Bu barat, şerimə, istedadıma
 Sultanın tənəsi, istehzasıdır,
 Deyirlər: göylərə şerim asidir.
 Ah, asi olmuyum bəs neyləyim mən?
 Bezməyib dünyanın işgəncəsinə,
 Hər cövrə, cəfaya mən dayanmışam,
 Şerimdə özümü sultan sanmışam.
 Mən "gör nə sultanəm..." dedim hər zaman,
 Yəqin qəzəblənib şerimə sultan,
 Yerimi göstərmək istəmiş mənə.
 Xeyr, mən şerimlə sultanam yenə!..

Sözlərlə qızınır şair, sözləri
 Könül atəşində döndərib oda,
 Evi qızdırmağa payızdan bəri,
 Onun ocağında odun yoxsa da.

Gəlmədi dilinə yalan, şairin -
 Aldı el dərdindən odunu sözlər.
 Atəşi qəlbindən alan şairin
 Odu ürək oldu, odunu sözlər...

Əlində qələmi, ev boş, ev soyuq.
 Bircə şam almağa tavanası yox.
 O yazır şerini ay işığında,
 Qızınır otaq da, qızınır can da.

O böyük sənətkar bilmədi ancaq,
 Dilsiz əsrləri işıqladacaq
 Ürək qanı ilə gecələr yarı
 Qaranlıq otaqda yaratdıqları.

Kərim öz dostuna, məsləkdaşına
 Yaxşılıq istədi yamanlıq oldu.
 Vurdu dizlərinə, vurdu başına,
 Şairin sevinci bir anlıq oldu.

Sızlatdı qəlbini bu qəm, bu möhnət,
 Dostunun yanında çəkdi xəcalət.
 Şairə əyləşib otağında tək
 İşlədi gecələr bəzən sübhədək;

Yazdı bu baratin hekayətini,
 Yazdı zəmanədən şikayətini.
 Yazdı, cahan oldu bundan xəbərdar,
 Sultanlar alçaldı, qalxdı sənətkar.

Verdi ədalətlə hökmünü zaman,
 Dindirdi sözüylə zamanı şair.
 Tək özü gülmüşdü şairə sultan,
 Sultana güldürdü cahanı şair.

BİR DƏSTƏ ÇİÇƏK

Bülbüli-zarəm, deyil bihudə əfqan etdiyim,
 Qalmışam nalan qəfəs qeydində, gülzar istərəm.

Axşam şər qarışib, qaş qaralanda
 Şairin qapısı döyüldü birdən.
 İlhamı gəlmişdi şair bu anda
 Yanar qəlbindəki döyüntülərdən.

Qapı vurğusunu heç eşidərmə
 Qəlbini vurğusuna dalan sənətkar?
 Çəməndə açılan lalələr kimi
 Kağızın üstündə açır misrələr.

Baş-başa verərək dərdi-qəmiylə,
 Sənət göylərində üzür Füzuli.
 Könül bağçasından öz qələmiylə
 Al-əlvan çiçəklər üzür Füzuli.

Darvaza döyülür, döyülür bir də,
Şair xəyallarda, düşüncələrdə.
Həyat bir dəryadır, xəyalı yelkən,
Qaynayır ilhamı gur bulaq kimi.
Ayrıılır Füzuli öz aləmindən
Ağacdən ayrılan bir budaq kimi.

Qəzəl qurtarmayı, çatmayı sona,
Qoyub qələmini davat qabına,
Çıxır darvazaya.

- Kimdir?

- Mənəm, mən.

O, açır qapını

- Füzuli, sənsən?

- Bəli, mənəm!

- Şükür, şükür allaha.

Ürəkdə qalmadı niskilim daha.
Sənin həsrətinlə gözlərim doldu.
Şükür ki, mənim də qismətim oldu
Səninlə, ey şair, üz-üzə durmaq -
Deyə, salavat da çevirdi qonaq.

Füzuli qonağı evə apardı.

Qonağın qəribə görkəmi vardı;
Əynində boz çuxa, belində kəmə, r,
Çuxanın üstündə gümüş düymələr.

Başında çal papaq, çiynində xurcun,
İldırım çaxırdı gözündə onun.
Yerli camaata oxşamır qonaq,
Doğmalığ tökülür üzündən ancaq.

- İnan bu görüşlə, ey böyük insan,
Sən bu gün cənnəti satın almısan.
Vətəndən gəlmişəm, eloğlunam mən,
Salam gətirmişəm sənə Ərəşdən.

- Vətəndən? Gəldiyin yollara qurban,
Öpüm vətən deyən dodaqlarından.
Deyə qonağımı basdı bağına,
Dünyanı verdilər elə bil ona.

Onu qucaqladı, elə bil bu an
Vətənin boynuna qol saldı şair.
Onu qucaqlayan öz qollarıyla
Bağdaddan vətənə yol saldı şair.

Başdan-ayağadək süzüb qonağı,
Üzündən, gözündən öpür, öpürdü.
Qonağın üzündə ana torpağı,
Qaynar gözlərində Göy gölü gördü.

Kaman inləyirdi onun səsinə,
Vətən həsrətiylə qəlbi doluydu.
Vətən elçisinin xoş nəfəsində,
Vətən güllərinin ətrini duydu.

Şair eloğluna baxır, baxırdı,
Onun duruşundan vüqar yağırdı.
Bu vüqar yaraşır vətən oğluna,
Bu vüqar Qoşqarı andırır ona.
- Zəvvaram, dedim ki, qoy əvvəlcə mən,
Gedim eloğlunun ziyarətinə.
- Bu kasıb komaya sən xoş gəlmisən,
Canım da, evim də qurbandır sənə.
İzin ver, əzizim, öpüm-öpüm mən,
O tozlu çuxanın ətəklərindən.

Ah!.. Vətən sevgisi, vətən sevgisi,
Həsret özümüzə qaytarır bizi.
Ömrünü qütbətdə keçirməyən kəs,
Bu hissini gücünü bəlkə də bilməz!

Zamanın tozları sirrini gizlər,
Bu qoca dünyanın, sirli həyatın.
Daşların üstündə açılan izlər

Ayaq izləridir bəlkə Qıratın.
Demə ki, sevirəm mən vətənim,
Çox azdır "Vətəni sevirəm" - demək.
Vətənin yolunda babalar kimi,
Canını, qanını verəsən görək.

Yedirir, içirir, geydirir bizi,
Bizə həyat verir bu ana torpaq.
Dünyaya nə üçün gəldiyimizi
Bizə düşünmürük, bilmirik ancaq.

Yurdu özümüzə borclu da sanır,
Onu düşünmürük yalnız bir kərə.
Vətənin qışından bəzən usanır,
Yayından qaçırıq yaylaq yerlərə.
Elə ki, vətəndən ayrılıq biz,
Vətənçin qışqırır ürəklərimiz.

- Danış, ay eloğlu, danış vətəndən,
Danış sözlərinlə qanadlanım mən.
Uçum görmədiyim dağlara sarı,
Dolansın boynuma vətən yolları.
Anamın taxdığı həmayil kimi.
Həsərət "nun" eylədi "əlif" qəddimi¹
Danış şirin-şirin, dilinə qurban,
Danış camaatın güzəranından.

Budur, asta-asta danışır qonaq -
Elə bil yel əsir Muğan düzündə.
Çinar xışıldayır, səslənin qovaq,
Ulduzlar sayrışır göyün üzündə.

Təmkinlə, ürəklə danışır qonaq,
Canlanır xəyalda o ana torpaq,
Şairin gözünə görünür Muğan.
Xəzərin sinəsi qalxıb enirdi.

1. Yəni qəddim əyildi.

Qonaq cani-dildən danışdığı an
Araz hayqırırdı, Kür səslənirdi.

Vətən duyğu kimi könüldən keçir,
O, Muğandan keçir, o, Mildən keçir.
Gəlir qulağına bayaqdan bəri
Ceyranın, cüyürün ayaq səsləri.
Samux meşəsində alaçıq qurur,
Sərin "Qırxbulaqdan" o, cam doldurur.
Çoban dəyəsinə qonaq da qalır,
Bu qəlbi dağlardan əzəmət alır.
Yeyir ləzzət ilə çoban dürməyi.
Könülə dağ çəkir köks ötürməyi.
Necə də xoş gəlir bu anlar ona,
Sinəsi xəzinə ozanlar ona
Babəkdən danışır, Bamsıdan¹ deyir,
Zurna haray çəkir, tütək inləyir.
Arzular səyriyir şair gözündə,
Qoltuğunda "Xəmsə" Şeyx düzündə
Nizami qəbrinə o, baş endirir,
On ikinci əsrə o, salam verir.
Şirin söhbətini çatdırıb sona,
Qonaq əl uzadır dolu xurcuna.
- Vətəndən, ey şair sənə hədiyyə
Bunu gətirmişəm, bax, bunu - deyə
Şairə bir dəstə gül-çiçək verir,
Güllərin ətriylə çəkib gətirir
İraq ölkəsinə Azərbaycanı .
(Vətən həsrətindən böyük dərd hamı?)
Şair çiçəkləri basır bağına,
Nələr pıçıldamır çiçəklər ona?!
İyləyir gülləri o, yavaş-yavaş
Qəlbə hücum çəkir qüssələr yenə.
Şairin gözündən iki damla yaş

1 "Kitabi-Dədə-Qorqud" dastanından "Bamsı Beyrək" boyuna işarədir.

Düşür çiçəklərin üsküklərinə.
 Çiçəklər su içib göz yaşlarından,
 Sanki cana gəldi, dirçəldi yenə
 Can gəldi şairin baxışlarından
 Vətənin qurumuş çiçəklərinə.
 Baxdı hədiyyəyə o, yana-yana,
 Gözləri önündən nələr ötüşdü.
 Şair çiçəkləri qoyub güldana,
 Dedi: - Bir əfsanə yadıma düşdü:
 Deyirlər, keçmişdə bir qoca Loğman
 İnciyib yurdunun hökmdarından,
 Bir daha vətənə dönməyəm deyər,
 Gedir yad ölkəyə, uzaq ölkəyə.
 İllər ötüb keçir... Dəyişir ruzgar,
 O, elin rəyincə fərmanlar verir,
 Loğmanın dalınca elçi göndərir,
 Deyir: Vətən onu gözləyir hər an,
 Qürbətə qapanıb qayıtmır Loğman,
 Məktub da göndərir hökmdar ona,
 Çağırır Loğmanı ana yurduna.
 Yazır: Qulluğunda hazıram sənin,
 Yolunu gözləyir ana vətənin.
 Məktubla bərabər neçə min dinar,
 Qızıl da göndərir ona hökmdar.
 Şahın xələtləri, hədiyyələri,
 Gəldiyi kimi də qayıdır geri.
 Loğmansa Vətənə qayıtmır yenə,
 Deyir: - Üz tutmaram bir də vətənə.
 Hökmdar düşünür, düşünür hər gün;
 Loğmanı Vətənə qaytarmaq üçün
 Çarələr axtarır, tapa bilməyir,
 Loğman "İnadımdan dönməyəm" - deyir.
 Ölkəyə səs düşür, bir gün bir çoban
 Gəlib hökmdara deyir: - Sən dayan,
 Loğmanı vətənə mən gətirdərəm.
 - Necə?
 - Bunu sorma, qibleyi-aləm!

Ancaq sən bir qədər rüsxət ver mənə
 Loğmanı qaytarram öz vətəninə.
 Bircə ay keçməmiş bu əhvalatdan
 Bir gecə qayıdır vətənə Loğman.
 Şah bunu bilincə qaralır qanı,
 Çağırır saraya dərhal Loğmanı,
 Deyir: bu nə işdir, ey böyük insan,
 Sən üstünmü tutdun çobanı şahdan?
 Saymadın, məhəl də qoymadın mənə,
 Çobanın sözüylə gəldin vətənə.
 Ey Loğman, bu sirri, gəl, mənə anlat...
 Əlini cibinə salıb, o saat
 Bir yovşan çıxarır Loğman cibindən,
 Deyir: Vədələrə gəlməmişəm mən,
 Bax, bunun ətrinə gəldim vətənə,
 Bəxşislər, ənamlar nə görək mənə!
 Ancaq düz düşünmüş, o yoxsul çoban
 Mənə torba-torba pul göndərməmiş;
 O, yaxşı bilir ki, bu qoca Loğman
 Dünyanın malına könül verməmiş,
 O mənə göndərdi, bax, bu yovşanı,
 Torpağın ətriylə dolu yovşanı.
 İyləyib mən onu birtəhər oldum,
 Bilmədim şad oldum, mükəddər oldum.
 Dumanlandı gözüm, hərləndi başım,
 Yovşanın üstünə axdı göz yaşım.
 Sızladı ürəyim, əsdi bədənim,
 Durdu göz önümdə bu dağlar mənim.
 Bir anın içində illər ötüşdü,
 Şıltaq uşaqlığım yadıma düşdü.
 Bülbüllü meşələr, sonalı göllər,
 Kəklikli qayalar, yoncalı çöllər.
 Reyhanlı, yarpızlı şır-şır bulaqlar,
 Başı ağ çalmalı bu qəlbi dağlar,
 Çiçəkli güneylər, qarlı quzeylər
 Gördüm gəl-gəl deyər mənə öl eylər.
 Yalnız bax bu səsə mən qulaq asdım,

Yovşanı öpərək bağrıma basdım.
 Deməyəm, qürbətdə şad olmuşam mən,
 Axı bu torpaqda doğulmuşam mən.
 Vətən həsrətiylə külə dönmüşəm,
 Qəlbən ağlasam da, şad görünmüşəm.
 Torpağa bağlıdır, torpağa insan,
 İnsana hər şeydən torpaq əzəldir.
 O qərrib ellərin od-ocağından
 Vətənin tüstüsü daha gözəldir.

Ənama, xələtə uymamışam mən,
 Bu dağdan getmişdim, bu dağa gəldim.
 Uzağa uçmuşdum ovçu əlindən,
 Təzədən qayıdıb budağa gəldim.

Uzaqkən dünyanın dərdi-sərindən,
 Qürbətdə hər dərdi duydum dərindən.
 Ana torpağımın çiçəklərindən
 Qoparıb döşümə taxmağa gəldim.

Bir yovşan ətriylə murada çatdım,
 Vətənim "gəl" dedi, qürbəti atdım.
 Gözdüm bu çölləri mən addım-addım,
 Ayaq izlərimə baxmağa gəldim...

Füzuli qurtarıb hekayətini
 Deyir: - Ay eloğlu, ağlatdın məni.
 Sən öz hədiyyənlə - çiçəklərinlə,
 Dinlə, ürəyimdən keçəni dinlə.
 Mənim də bir töhfəm, bir bəxşişim var,
 Apar, divanımı vətənə apar.
 Bu dərd ağır gəlir, çox ağır mənə-
 Mənim də vətəndə görünür yerim;
 Nə deyim taleyə... ana vətənə
 Qoy özümdən əvvəl getsin sözlərim.
 "Can sözdür, əgər bilirsə insan,
 Sözdür ki, deyirlər özgədir can..."

KƏRBƏLA SƏFƏRİ

Fəqr imiş fəqr, Füzuli şərfi-əhli vücud,
 Özünə eyləmə həmdəm füyqəradan qeyri.

Ötdü aylar, fəsillər;
 İllər, qanadlı illər
 Şairin komasında
 Görün nələr yaratdı.
 O, sənət aləmində,
 Hələ heç görünməmiş,
 Möcüzələr yaratdı.
 Onun şər odundan
 Yandı bağı yeri də.
 Doğdu yeni bir günəş
 Sənət üfqlərində.
 Bir balaca komanın,
 Dünyalara sığmayan,
 Dünya qədər sirri var.
 Bu balaca komada
 Qələmin çıxardığı
 Xoş, həzin xışıltılar
 Səs saldı dünyalara,
 Ağlatdı göyü, yeri.
 Çıxıb dağlı ürəkdən
 Dağladı ürəkləri.

Ay kimi Füzuli də
 İşıqlatdı hər yeri.
 Ancaq qəlbində qaldı
 Öz dərdi, öz kədəri.
 Ay da bütün cahana
 İşıq salır, nur yayır,
 Ləkələri yenə də
 Sinəsində saxlayır.

Hamı dedi: görəsən,
 Bu böyük sənətkarın

Ustadı kim olubdur?
Bəlkə anadan belə
O, şair doğulubdur?

Yox, yox! Onun ustadı
Sonsuz dərdi, qəmidir,
O, kədər aləmidir,
O, kədər aləmidir.
O, bütün insanlığın
Şərəfidir, şanıdır,
O, göylərin şimşəyi,
Yerlərin üsyanıdır.

İldırımın çaxışı,
Bir ahunun baxışı,
Göyün dumanı, sisi,
Ruzgarın iniltisi,
Bir körpənin şənliyi,
Göylərin ənginliyi,
Bir yetimin naləsi,
Könüllərin ah səsi,
Arzusu, şikayəti,
Babaların hikməti,
Düşünsək dərin-dərin
Ustadıdır şairin...

Onun hər sətirində
Torpağın öz səsi var,
Dünya görmüş bir elin
Dərdi, faciəsi var.
Ürəyindən od alıb
Qızdı soyuq kəlmələr.
O hər qəzəli üstə
Gecələr sübhə qədər
Əritdi öz canını,
Önündəki şam kimi,

Açıldı səhər kimi,
Tutuldu axşam kimi.

Aylar, illər ötüşdü,
Ömrünün hər gününə
Bir şer incisi düşdü.
Zamanın dalğaları
Gah qalxdı, gah da endi.
Sənətin yollarında
Füzulinin başına
Ağ çiçəklər ələndi.
Şükr eyləyib həyatda
Çoxa-aza Füzuli,-
Qocaldı, dərdlərini
Yaza-yaza Füzuli.

Oldu illər yorğunu,
Şer, sənət yormadı,
Zəmanə yordu onu.
Dedi: - Mənim qeydimə
Bu yerdə bir qalan yox.
"Rüsvət deyildir deyə
Salamımı alan yox".

Aylar, illər ötüşdü,
Doğulduğu Kərbəla
Bir gün yadına düşdü.
- Uşaqlıq, ay uşaqlıq,
Sən bir çiçəkli yazdın,
Uzaqdın hər qayğıdan,
Sən kədər tanımazdın.

O illərmiş ömrümün
Ən fərəhli illəri.
Bu həyatı, varlığı
Mən dərk edəndən bəri
Üzüm bir an gülmədi.

Bəzən güldüm, üzümə
Ancaq zaman gülmədi.

Zaman, mənə verdiyin-
Elin dərdi-səridir;
Alnımın qırışığı,
Saçlarımın ağlığı,
Qəlbimin kədəridir.

Zaman, məndən aldığı -
Uşaqlığım, gəncliyim,
Rahatlığım, dincliyim,
Mənim azadlığımıdır;
Sevincim, şadlığımıdır.
Kərbəlanın yolları karvanlarla doludur,
Bu yol neçə yüz ildir "müqəddəslər" yoludur.
Bircə içim suya da burda həsrətdir insan,
Yollar cadar-cadardır, zəvvarların ahından.
Əsən səmum yeli də onların ah-vayıdır.
Bu yolla gəlib-gedən "şərəf" alıb qayıdır
Nəcəfdən, Kərbəladan.
Aldadır öz-özünü bu yollarda müsəlman.
O, elə zənn edir ki, onun bu ziyarəti,
Satın alır cənnəti.
Zənn edir ki, saxlayıb imamların yasını,
Qazanır bu dünyada o biri dünyasını.

Dodağında qəzəli: "Dərd çox... Tale zəbun..."
Məhəmməd Füzuli də yolçusudur bu yolun.
Qafilədən kənarda o, tək gedir, tək gedir.
Bu yolların dərini ürəyinə həkk edir.
Füzuli də könlünü imamlara verdimi?!

Xeyr! Zəvvarlar kimi
Füzuli getmir ancaq şərəfçün Kərbəlaya,
Özü şərəf aparır o, bu gün Kərbəlaya.

Baş çatlayır istidən... Göydən yerə od yağır.
Dəvələr də tənqiyib yeriyir ağır-ağır.
Karvan gedir, yol boyu uzanıb qatar-qatar.
Yeridikcə dəvələr, səslənən zıncırovlar,
Əruzun ahəngini xatırladır şairə...
Xəyalında düzülür kəlmələr sətirlərə:

"Mənəm ki, gafiləsalari-karivani-ğəməm.
Müsafiri-rəhi-səhrayı möhnətü ələməm.
Həqir baxma mənə, kimsədən sakınma, kəməm,
Fəqiri-padişahasa, gədayi-möhtəşəməm..."

Birdən yağış başladı, hərə qaçdı bir yana,
Bir budaq da tapılmır adamlar daldalana.
Sular qalxıb enirdi, sular aşıb-daşırdı,
Bu vaxt şair bir kiçik kəndə yaxınlaşırdı.
Yaman qaraldı qanı,
Şairin üzündəki o kədər tozlarını
Yağan o gur yağış da silə bilmədi fəqət
Onun kədərlərinə dəm tutmuşdu təbiət.
Təbiət də elə bil bu dəm ona ağladı,
Füzulinin dərində, qəminə yas saxladı.
Onun ağ saqqalından damcılar süzülürdü.
Elə bu vaxt qarşıda bir böyük qəsr gördü.
Darvazaya sığındı, yox, yağış kəsilmədi -
Şair gedə bilmədi.
Birdən açıldı qəsrin pəncərəsi...

Bu zaman

Bir səs gəldi:
- Ey qoca, qapıda nə durmusan?
İçəriyə gəlsənə.
- Sağ olun!
O kəs yenə
Əl çəkmədi.
- Buyurun, sizə qurbandır varım,
Allahın qonağına açıqdır qapılarım.

Ev sahibi hərlənib özü gəldi:

- Gəl bəri!

Füzulinin qolundan çəkib saldı içəri.

Onlar qəsrə girdilər,

O dincəldi...Şairə nahar da gətirdilər,

Bütün nahar dəstəgahı qızıl qablarda gəldi,

Qızıl piyalələrdə ləzzətli mey verildi.

Cariyələr¹, nökrələr düşdülər əl-ayağa,

Hərəsi bir tərəfdən qulluq etdi qonağa.

Qəsr zinət içində pırıl-pırıl yanırdı.

Elə bil hər divardan bir günəş boylanırdı.

Tavanda çil-çıraqlar, döşəmədə xalçalar,

Qəsrdəki zinətə şahlar belə əl çalar.

Ev sahibi qonaqdan sordu:

- Kimsən, nəçisən?

- Adi müsafirəm mən.

- Çox gözəl, ey müsafir, əntiqbazam mən düzü,

Nadir şeylər yayınmaz mənim gözümdən düzü.

Gedək sənə göstərim qiymətli şeylərimi.

Qoruyuram onları gözü, bəbəyim kimi.

Onlar durub keçdilər bir bəzəkli otağa,

Ev sahibi gözaltı nəzər salıb qonağa

Dedi: - Qonaq, yaxşı bax burdakı daş-qaşlara.

O, bir üzük götürüb şübhə rəfdən bu ara,

Dedi: - Bax, bu üzüyün qaşına, yaxşı bax, sən,

Şahın da barmağında olammas bu üzükdən.

Qiyməti min dinardır,

Belə nadir bir inci,

De, harda, kimdə vardır?

Füzuli göz ucuyla baxıb qaytarır yenə

Üzüyü sahibinə.

- İndi bax, bu qılınca, yaxına gəl, yaxşı bax.

Dəstəyinin bir daşı mincə dinardır ancaq.

Füzuli qılınca da baxaraq saymazyana,

Qaytarır sahibinə.

Kişi pərt olur yenə:

- İndi də diqqət elə bu şətrəncə¹, müsafir,

Özü fil sümüyündən, daşları incidəndir,

Bir daşını inan ki, yüz dinara vermərəm.

Bunları sultana da, şaha da göstərmərəm.

Cildi qızıl suyuna çəkilmiş bir divanı

O, göstərir şairə

Əntiqfuruş- Belə bir kitab hamı?

Cildindəki qızılın min dinar qiyməti var.

İçindəki rəsmlər ağılı heyran qoyar.

Füzuli - Kiminkidir bu divan?

Əntiqfuruş- Kişi, insafın olsun, özün indi hardasan?

Füzuli - Sənin evindəyəm mən.

Əntiqfuruş- Demək, onda kitab da mənimdir.

Füzuli - Səhv edirsən!

Bunun cildi sənindir,

İçindəki duyğular yəqin ki, özgəndir.

Əntiqfuruş- Aha, indi anladım, ey müsafir, haqlısan!

Mövlana Füzulinin divanıdır bu divan!

Füzuli - Onu çoxmu sevirсэн?

Əntiqfuruş- Oxumaq bilmirəm mən!

Ev sahibi cürbəcür əyləncələr, bəzəklər,

Xara şallar, ipəklər,

Kəlağaylar göstərir müsafirə dalbadal,

Qucağında gözdirir şairisə min xəyal.

¹ Xidmətçilər.

¹ Şahmat.

Ev sahibi görür ki, öz qəlbinə dalaraq,
Onun dediklərinə fikir vermir heç qonaq.

Əntiqfuruş- Sən ey, naməlum insan, sənə bir sualım var.

Göstərdiyim şeylərə şah özü heyran qalar.

Bu daş-qaşlar, bu süslər

Sənə bir zərrə qədər

Əsər etmədi ancaq,

Səndəki daş qəlbə bax.

Bəlkə, bəlkə, ey insan,

Sən məndən də varlısan?

Füzuli - Xeyr, mən çox yoxsulam.

Əntiqfuruş- Elə isə, bəs nəçin,

Baxırkən bu şeylərə

Qamaşmadı gözlərin?

Füzuli - Üzü dönük dünyada

Çox şeylər gördüyümdən,

Axır kor olmuşam mən.

Mən bu qoca dünyada dərd satıb, qəm yeyirəm,

Odur, belə şeyləri mən görə bilməyirəm.

Sən daş-qaş göstərsən mənə, söylə, ürəyin

Daş deyilmi bəs sənə?

Qanlı göz yaşlarıyla ömrü ötüb gecənin,

Gözündə bir quruşa dəyərmə üzük qaşı?

Mənə daş göstərmə sən, göstər isti göz yaşı!

Yoxsul dolansam da mən, vüqarım əyilməmiş,

Məni dünya süsləri heyran edə bilməmiş.

Zinətə çox vurulma, zinət dünya malıdır,

İnsan özü dünyanın zinəti olmalıdır.

Bir də... Düzünü bilsən əşyanı görmürəm mən.

Bütün bu zinətlərin arxasında gizlənən

Böyük hadisələri, mənaları görürəm.

Mənalar aləmində mən ki, ömür sürürəm.

Bax bu üzük, yaqın ki, vaxtilə bir gözəlin

Barmağında parlayıb... Hanı indi o gəlin?

Bəlkə onun ürəyi artıq çoxdan dayanmış,

Ondan sonra bu üzük nəçə barmaqda yanmış?

Bunu satan o bədbəxt nəçin satmış görəsən?

Bu üzüyü alanda düşündünmü bunu sən?

Bu üzükə nəçə toy, nəçə büsat qurulmuş?

Ah! Bu üzük kimlərin nişan üzüyü olmuş?

Görəsən hardan gəlib düşmüş sənənin qəsrinə?

Bəlkə mənim sözlərim qəribə gəlir sənə?

Bax, bu qılinc... bu yaraq kimə töhfə verilmiş?

Bu, hansı bədbəxtlərin köksünə endirilmiş?

Bu qılincin ustası

Görəsən nə gözləmiş?

Öz çirkin əməlinə,

Bunu düşünürəm mən.

Özünü məhv etməyə silah yaratmış insan...

Bəlkə də bu qılincdir İbrahimi doğrayan?

Çaldıranda parlarmış bəlkə birinci kərə,

Qan çiləmiş bu qılinc dərlərə, düzlərə?

Bəli, düzünü bilsən, əşyanı görmürəm mən,

Bütün bu zinətlərin arxasında gizlənən

Hikmətləri görürəm, mənaları görürəm.

Mənalar aləmində mən ki, ömür sürürəm.

Füzuli divanını qızıla tutdurmusan,

Həşyəsində, cildinə min cür bəzək vurmusan.

Sənə fikrincə, ey dost, şər, sənət heç nədir,

Bu kitabın qiyməti bəzək-düzəyindədir.

İndi görək şairin özü nə deyir - deyər

Başladı asta-asta divanı çevirməyə,

Tapıb axtardığını o, oxudu ucadan.

(Ev sahibi süzürdü qonağı heyran-heyran.)

"Çox təxəffür qılma, cəmi mal ilə, ey xacə kim,

Simu-zər cəmiyyəti, əhli-qürur eylər səni.

Barigahi qürbdən, cəmiyyəti-malu mənə,

Hər nə miqdar olsa ol miqdar dur eylər səni".

- Kifayətdir, ey qoca, kifayətdir! - deyərək,

Ev sahibi qışqırır... Bir dəyirman daşımək
Ev başına dolandır, o, itirir özünü,
Öyündüyü şeylərə zilləyərək gözünü,
Düşünür... Kəsik əllər, kəsik başlar bir anda
Fəryad edir, səslənir onun qulaqlarında.
Bu qılıncla doğranan kamsız ölə cavanlar,
Dilə gəlib elə bil deyir: "Sənə sözüm var,
Bizi nəçin yığmısan, bura, tez ol, cavab ver?"
Bu daş-qaşlar, qılınclar qocaya hücum çəkir.
Kamsız gedən ürəklər,
Üzüklərin qasında yanan arzu, diləklər
Məlul-məlul boylanıb, qan ağlayır elə bil.
Üzüklərin qaşları

İnsan baxışlarıdır,
Bunlar soyuq daş deyil.

Dəhşət alır qocanı. Basır onu soyuq tər.
Bütün bu cahi-cəlal, bu daşlar, bu bəzəklər
Özü öz ayağıyla toplanmamış bu qəsrə.
O, qabıqdan çıxıbdir hər biriçün min kərə.
Min fırıldaq, min hiylə, min iftira, min yalan.
Burdakı zinətlərin asılıb qulağından.
O, bunları düşünür, o, bunları düşünür.
Gözündə heçə dönür
Min hiylə hesabına topladığı bu şeylər,
Düşür onun gözündən bu zinətlər bir anda,
Qulağına səslənir bu şeyləri alanda
Eşitdiyi nalələr, şikayətlər, gileylər.
Təzə görürmüş kimi

Heyrətlə seyr eləyir
O solunu, sağını.

Təəccüblə, diqqətlə süzür öz qonağını.
O, ərinə-ərinə
Gözlərini zilləyir qonağın gözlərinə.
Bu gözlərdə o görür hər xilqətin sirrini -
Göyün, yerin sirrini, təbiətin sirrini.
Yox, yox, görmür, o duyur.

Bu gözlərdə oxuyur:
Bir ürəyin dünyadan sonsuz təmənnasını,
İnsanın ilk eşqini, həyatın mənasını;
Səslənir qulağında hikmət dolu sətirlər,
Bu gözlərdə oxuyur başdan-ayağa qədər
Oxuya bilmədiyi Füzuli divanını.
Səksənir, bir üşütmə tutur onun canını.
Birdən o, xəbər alır:

- Deyin, adınız nədir?
- Məhəmməd!
- Sənətiniz?
- Şairəm.
- Şair, şair!

Aman allah, işə bax!

Füzulisenə yoxsa sən?

Sükut...

- Sən gərdisə bax!

Dayan, deyə o keçdi yan otağa...

Bir azdan

Əlində bir medalyon o, qayıtdı.

- Ah!.. Aman!

Medalyonu görəncə şair dondu yerində,

Tərpənə də bilmədi, o uçdu yerində.

Bu, cavan Məhəmmədin

Bu dünyada yeganə

Dövlətiydi, varıydı.

Leylaya bəxş etdiyi ana yadigarıydı.

- Söylə, bu sənə hardan?

Mənim Leylam sağmıdır?

O, bu qərrib diyarda yenə də dustaqmıdır?

- Səbr eləyin - deyərək, o açdı medalyonu,

Şair gəldi dəhşətə,

Sarsıtdı heyret onu.

Medalyonun içindən Füzuli boylanırdı.

Onun şair gözləri məşəl kimi yanırdı.

Əntiqfuruş - Bir bura bax, bura bax,

Bu dalğın gözlərə bax, bu qövsi qaşlara bax,
Adam da öz şəklinə oxşayarmış bu qədər?!
Zillənir şəkllə gözlər:

...Başında göy araxçın, duruşunda əzəmət,
Üzündə qəm izləri, gözlərində məhəbbət.
Məhəbbət, bu məhəbbət toplamış yığın-yığın
Bir şairin qəlbinə dərini insanlığın.

O, bu dərdi, möhnəti özünə dərd sanmamış
Əzablara yar olmuş, əzabdan usanmamış.
Dodağında eşqinin həzin iniltisi var,
Başında bu möhnətin dumanı var, sisi var.
Baxıb məchul nöqtəyə o düşünür dərindən,
Arzuların şöləsi süzülür gözlərindən.
Nələr keçir şairin xəyalından bu anda,
Onun o düymələnən müqəvvəs qaşlarında
Ağsaçlı qoca Şərqin dərdi yatır elə bil.
Alnındakı qırışlar adicə qırış deyil,
Öz xalqının keçdiyi iztirab yollarıdır!
Gözdən axan incilər dövlətidir, varıdır.
Quşqonmaz zirvələri andırır bu halında,
Göz yaşı həlqələnmiş elə bil saqqalında
Vətən qayalarının üzündə kölgəsi var,
Onun qulaqlarında "Vətən", "Vətən" - səsi var.
Bir gözüylə gülürsə, bir gözüylə ağlayır,
Elə bil qollarıyla dünyanı qucaqlayır.
Dünyanın ağır yükü toplanaraq bir yerə
Yüklənibdir elə bil həmin bu çiynlərə.
Nakam məhəbbətinin üzündə kölgəsi var,
Onun qulaqlarında "Vətən", "Vətən" - səsi var.
- Bu mənim əksimdir, ah!

Bunu kim çəkmiş görən?

- Bunu satan uşaqdan soruşmuşdum onda mən.
O dedi ki, bu şəkli anam çəkmiş
- Bəs hani?

O sağdırmı?

- Yox, ölmüş...

Elə bil ki, dünyanı,

Tərpətdilər yerindən -

O, ah çəkdi dərindən.

Bu ahdan göy tutuldu, yel əsdi, yer titrədi.

Qara geydi bağçalar, gül-çiçəklər titrədi.

- Alovlardan insanı keçirir yalnız ümid.

Düz qırx il ürəyimdə yaşatdığım bir ümid

Quş olub uçdu getdi birçə anın içində:

Söndü ümid ulduzum köhkəşanın içində

Bəs hardadır o uşaq?

- Bu yaxın kənddəndir o.

- Adı?

- Adı Fəzlidir.

- Taleyin qurğusunu dərk eləmək çətindir.

Ya rəbbim, işə bax bir!

Leyla iraq olsa da qırx il mənim gözümdən.

Övladının adını almış təxəllüsümdən.

Sən bir təsadüfə bax,

Mən də Fəzli qoymuşam öz oğlumun adını;

Adıma oxşadaraq...

Ah!.. O, mənim şəklimi necə çəkmiş görəsən?

Bu sirri bu möcüzü anlaya bilmirəm mən.

O ki məni görməmiş axı o vaxtdan bəri.

Necə də yerindədir üzümün cizgiləri.

Bəli, yenə məhəbbət!.. Məhəbbət dada çatmış,

Məhəbbətin gücüylə xəyalında yaratmış

O mənim surətimi,

Bu gün olduğum kimi.

Məzarıstan...

Dəhşətlidir bu ölümlər ölkəsi.

Qaş qaralır əyri-üyrü daşların sıx kölgəsi.

Qəbirlərin üstü ilə sürünür ilan kimi

Burda illər, qərinələr ötüşür bir an kimi,

Gün döndükcə bir qərriblik çulğalayır hər yeri.

Sivri məzar daşlarının uzanan kölgələri
Dolandıqca hey dolanır qəbirlərin başına.

Burda zaman əsər etmir
Bir zaman insan olan -

Bu daşların yaşına.

Bu kölgələr... Bu kölgələr bir rəyamı,

yuxumu?

Ölülərin xəyalımı, ruhumu?

Bir əbədi suallardır bu əbədi sükunət:

"Hardan gəlib, hara gedir əzəl gündən bu xilqət?"

Bir məzarın başı üstə dayanmışdır üç nəfər,

Bu pərişan, uçuq qəbrə zillənibdir nəzərlər.

Yatır burda Füzulinin məhəbbəti, sevgisi,

Yatır burda bir ürəyin əbədi hicran səsi,

Yatır burda dodaqlarda nəğmə olan bir dilək,

Yatır burda əsrlərə haray salan bir dilək.

Qoca şair əllərini carpaqlayıb dayanmış,

Altmış illik ömrü onun elə bil ki, bir anmış.

Yaşadığı aylar, illər göz yaşına dönərək

Axdı onun gözlərindən bir andaca incitək.

İlk gənclikdən o, dağılandı, dağ gətirdi yüz dağı.

Qadir eşqin, məhəbbətin əli ilə yazdığı

Həsərət, hicran kitabı -

Bütün dərdi, əzabı

Varaqlandı gözündə,

Tamamlandı bu gündə.

Gözlərindən axan yaş

Düşdü qəbir daşına;

Dəlik-dəlik oldu daş.

Gözlərindən axan yaş

Onun hicran kitabına nöqtə qoydu, qapandı.

Sevənlərə təmsal oldu bu eşqin ilk, son andı!

Kölgə düşür üzlərə.

Leyla ilə son körə

Vidalaşır Füzuli,

Öpür qəbir daşını.

Küləklərmi qurudur

Gözlərinin yaşını?

Yollar, izlər qaralır,

Qəbristanlıq boş qalır.

Onlar gedir, arxadan

Bir səs gəlir bu zaman,

O, nə deyir? Bəlkə də o, ruhudur Leylanın?

Füzulini səsləyir, işinə bax dünyanın.

Şair dönür arxaya, qəbirlərə baş əyir,

Ayaqları getsə də qəlbi gedə bilməyir.

Əntiqfuruş yapışb qonağının qolundan,

Qonaq gedir fikirli hey pərişan-pərişan.

Qoca bu vaxt çıxarib medalyonu cibindən:

- Oğul, bunu sənə mən

Bağışlayıram - deyər,

Verir onu Fəzliyə.

TAUN

Ucaldın qəbrim, ey bədərldər, səngi-mələmətdən
Ki, məlum ola dərd əhlinə qəbrim ol ələmətdən...

Müqəddəs Kərbəlaya bəla gəldi, bir bəla.

Bir həftədə qocalıb əldən düşdü Kərbəla.

Taun gəldi, nə gəldi, bu bəlanı, bu dərdi,

İlahinin özümü bu diyara göndərdi?

Qiyamətdir bəlkə bu? Çatıb dünyanın sonu?

İlahinin özümü müqəddəslər yurdunu

Belə çapdı, taladı, onun qara nəfəsi

Dilsiz daşa çevirdi toxunduğu hər kəsi.

Bir dirilik qoymadı bir həftədə ölkədə,

Bu, göylərin yerlərə qəzəbiydi bəlkə də.

Bəlkə də Kərbəladan "şərəf" alıb ucalan,

Hörməti satın alan

Vicdan tacirlərinin əməliydi bu bəla?

Oldu ölüm yatağı bu müqəddəs Kərbəla!

Küçələri, evləri taun gəzir birbəbir,
 Bir qara kabus kimi o, hər yerə baş çəkir.
 Obalardan-obaya, eldən-elə keçir o.
 Hər gözüne dəyəni ora kimi biçir o.
 Bu yerdə taun oldu yerin, göyün hakimi,
 Göydə uçan quşu da vurdu ildırım kimi.
 Quruyur gur çeşmələr, quruyur axar sular,
 Yataqlarda mələşir yetim qalan quzular.
 Təpələrdə böyürür sağılmamış inəklər,
 Solur bağda ağaclar, bağçalarda çiçəklər.
 Taun sarır çölləri bir qara bulud kimi,
 Gedə-gedə adamlar səpələnir tut kimi.
 Baxın can verənlərin donuq baxışlarına,
 Ulu ziyarətgahın o dilsiz daşlarına
 Üzünü sürtüb ondan nicat istəyir onlar -
 Laxta-laxta qan qusur tauna tutulanlar.
 Zəvvarlara ölümdən bu yer ərməğan verir,
 Şərəf üçün gələnlər "şərəf" alıb can verir.

Bir daxmanın önündə topa-topa adamlar;
 Onlar durub baxışır gözlərində sual var:
 Şair yatır xəstədir,
 Deyirlər can üstədir.
 Əsmə, külək, ötmə, quş, qanad saxla, amandır.
 Hardan gəldi bu andır,
 Bu taun, bu zəhrimar?
 Hər baxışda sual var:
 - Görən şair necədir?..
 Qayalarda səslənən küləklər də inləyir,
 Göy də, yer də inləyir.
 İnləyir həzin-həzin,
 Elə bil xəbər alır halını Füzulinin.
 Pıçıldaşan yarpaqlar sorur biri-birindən:
 - Şair necədir görən?
 Onun halı yamandır,
 Əsmə külək, ötmə quş, qanad saxla amandır.

İnsafınız bəs hanı?
 Şəriylə milyonları yuxudan qaldıranı,
 Yuxudan eləməyin;
 Bu balaca daxmanın qarşısında baş öyin!
 Sənin gücün, ey taun, neyləyəcək şairə?
 Zəhmət çəkmə boş yerə!
 O, ölümü öldürüb sənətiylə, sözüylə,
 O, bir cahən gətirib bu cahanda özüylə...
 Leylaya çatmasa da o, çoxdan kama çatmış,
 Axan göz yaşlarıyla o, bir çeşmə yaratmış,
 Ona "eşqin çeşməsi" dedi bütün ozanlar.
 O çeşmədən su içən, bu dünyanı tez anlar.
 Şair yatır, amandır,
 Onun halı yamandır.
 Onun ömrü əbədi,
 Taununkü bir andır.
 Daxmanın qabağında topa-topa adamlar...
 Hər gözdə bir sual var.
 Yaman baha oturdu taun bu bədbəxt elə,
 Onun dəhşətlərini yazmaq üçün də belə
 Füzuli sözü görək, Füzuli şəri görək!
 Hanı elə bir hünər, hanı elə bir ürək?..
 Taun yüz-yüz insanı bir gündə verdi bada.
 Taunun dəhşətləri hamını sarsıtsa da,
 Şairin daxmasından əl çəkməyir bir nəfər,
 İçəriyə zillənib sual dolu nəzərlər.
 Hamı dikib gözünü ağ çalmalı həkimə,
 Həkim xəcalətindən baxa bilmir heç kimə.
 O, nə desin, nə desin?
 Necə çarə eyləsin
 Bu çarəsiz xəstəyə?
 Güman gəlmir bir şeyə -
 Onun gücü zəifdir xəstəliyin gücündən,
 Onun yanaqlarına axır göz yaşı dən-dən.
 Elə bu vaxt daxmadan yanıqlı bir səs gəlir,
 Hamı, hamı heyretlə səse tərəf çevrilir:

- Mən indi o dünyaya uçacağam quş kimi,
 Həkim, sənin yerinə qoy mən deyim dərdimi:
 "Eşqdən canımda bir pünhan məruz var, ey həkim.
 Xəlgə pünhan dərdim izhar etmə, zinhar, ey həkim.
 Var bir dərdim ki, çox dərmandan artıqdır mənə.
 Qoy mənə dərdimlə, dərman eyləmə, var, ey həkim.
 ...Gəl mənim tədbiri-bihudəmdə sən bir şey qıl,
 Kim olam bu dərdə artıqraq gıriftar, ey həkim!..
 ... Rənc çəkmə, sihhət ümmidin Füzulidən götür,
 Kim, qəbuli-sihhət etməz böylə bimar, ey həkim..."

Qapadı gözlərini yana-yana Füzuli,
 Zülmündən usandığı bu cahana Füzuli.
 O, hər cövrə, cəfayə sinə gərdi, dayandı,
 Yanmadı tək həyatda, öləndə də o, yandı!
 Yandı, yandı sənətkar,
 Külə dönər yananlar.
 Külə dönmədi ancaq, günə döndü Füzuli.
 Yalnız gündüzlər deyil, gecələr də dəmadəm
 Gözlərində bir aləm,
 Vətənin göylərində gülümsündü Füzuli.

Bütün şəhər yana-yana
 Bir sel kimi axıb gedir qəbristanə,
 qəbristanə.

Füzulinin arxasınca gedir hamı bu son dəmdə,
 Elin dərdi, elin qəmi birləşibdir bu matəmdə.
 Tabut gedir... Bu ağrıdan ürəklər də qana dönür,
 Cənazənin arxasınca aram-aram el sürünür.
 Bir ora bax, bir ora bax;
 Meyitləri adlayaraq
 Bir meyi dəfn etməyə gedir onlar.
 Gedir, gedir insan seli qatar-qatar.
 Hindistandan, Türkiyədən, Azərbaycan ellərindən,
 İran, özbək mahalından, Türmənistən çöllərindən
 Min-min insan seli gəlmiş "o mənimdir, mənim" - deyər;

Füzulini qəbr evinə - son məskənə ötürməyə.
 Şair gedir... Bu gün dua əvəzinə həzin-həzin
 Oxuyurlar "Şəbi-hicran" qəzəlini

Füzulinin.

"Şəbi-hicran"... yanar canım, tökər qan çeşmi-giryanım,
 Oyadar xəlqi əfqanım, qara bəxtim oyanmazmı?"
 Bu bir qəlbin səsi deyil, milyon qəlbin bir səsidir,
 Ömrü-günü əsarətdə keçən xalqın naləsidir.
 "Şəbi-hicran", qoca Şərfin öz varlığı öz adıdır.
 Məhkum olan millətlərin "yandım" deyən fəryadıdır.
 Könül qəmli, gözlər nəmli, baş aşağı gedir hamı,
 Şairə el məhəbbəti aparır bu izdihamı
 Çoxu elə gedə-gedə yıxıldığı yerdə qalır,
 Taun gülür qəhqəhəylə, ölümlərə o, əl çalır.
 Ölüm belə gələ bilmir izdihama qorxu, hədə.
 Şairə el məhəbbəti qalib gəlir ölümə də.
 "Şəbi-hicran" deyər-deyər çatır onlar
 qəbristanə.
 Şərfin qoca bülbülünü dəfn edirlər
 yana-yana.

Bəs o kimdir, o pürvüqar?
 Qəbrin üstə son torpağı səpələyən o ixtiyar?
 Saqqalından damcı-damcı axır onun göz yaşları,
 O, əyərək qamətini qəbrə sarı;
 Öpür qəbrin torpağını, birdən-birə
 Üzü üstə dəyir yerə.
 Ah! Odamı təslim etdi öz canını bu tauna!
 Bəli, Dostun qəbri üstə çatdı onun ömrü sona.
 Dostlar, gəlin bir tanıyın siz də onu,
 Əbdül Kərim məzarda da tək qoymadı öz dostunu.
 Füzulinin dərdləridir - dedi - mənim öz dərdlərim,
 Füzulinin dərdlərini ömrü boyu ötdü Kərim.
 Könül yaxan ney səsinə, o, nəغمəylə ömür sürdü,
 Öləndə də həmin o ney köksü üstə görünürdü.

Füzulimiz qədim İraq torpağında rahat yatdı.
Kərbəladada ikinci bir Kərbəlanı o yaratdı.
Ötdü aylar, ötdü illər, dünyanın hər bucağından
Bu məzarı ziyarətə axın-axın gəldi insan.
Bu məzarla İraq çatdı daha böyük şan-şöhrətə.
Müsəlmanlar gəlirdisə Kərbəlanı ziyarətə,
İndi bütün dünya üçün ziyarətgah oldu bu yer
Şərəfətli bir diyara şərəf verdi bizim şair.
Bütün dinlər, təriqətlər birləşirdi bu məzarda.
Gələnlərə, gedənlərə
Kərbəladan milyon kərə
Daha artıq şərəf verdi bu məzar da.

Füzulinin doğum günü bəlli deyil bir insana,
O gələndə bu cahana,
Kim bildi ki, Azərbaycan torpağına gün doğuldu.
Ancaq onun ölüm günü ən böyük bir tarix oldu.
Hamı bir cür doğulmurmu doğulanda? Taleyə bax!
Öləndəsə hərə bir cür ölür ancaq!

Öldün, o zamandan keçdi dörd yüz il,
Yanır qəlbimizdə sənət çırağın.
Dörd min il keçsə də saralan deyil,
Sənin söz gülşənin, sənin söz bağın.

Əsrlər ötsə də o vaxtdan sənin
Hər dərdin, hər qəmin bizə tanışdır.
Qəlbindən od adan sətirlərinin
İstisi hələ də soyumamışdır.

Səni yaşadan da söz hünərindir,
Nəğmələr yarandı ahü zarından.
Kədərin böyükdür, eşqin dərinidir,
Doğuldun vətənin yaralarından.

Eşqin bir ümmandır, arzun bir aləm,
Nə var ki, yazmağa beş-on qəm olsa;
Yazıb dərdlərini qurtara bilməmə
Mənim hər kirpiyim bir qələm olsa.

Ömrünü ahlarla vermədin bada,
Arzu dəryasında bir yelkən oldun.
Zaman özgəsini yandıranda da
Alışan o oldu, yanan sən oldun.

Ağladın, yayıldı səsin hər yana,
Bülbül bağçalarda ötdü - dedilər.
Gələndə Məhəmməd gəldin cahana,
Gedəndə: Füzuli getdi - dedilər.

Şəki - Bakı. May - dekabr 1958

GÜLÜSTAN

*Azərbaycanın birliyi və istiqlalı uğrunda
çarpışan Səttar xan, Şeyx Məhəmməd Xiya-
bani və Pişəvərinin əziz xatirəsinə*

İpək yaylığıyla o, asta-asta
Silib eynəyini gözüne taxdı.
Əyilib yavaşca masanın üstə
Bir möhürə baxdı, bir qola baxdı.

Kağıza həvəslə o da qol atdı,
Dodağı altından gülümsəyərək.
Bir qələm əsrlik hicran yaratdı,
Bir xalqı yarıya böldü qılinc tək.

Öz sivri ucuyla bu lələk qələm,
Dəldi sinəsini Azərbaycanın.
Başını qaldırdı,
Ancaq dəmbədəm
Kəsdilər səsini Azərbaycanın.

O güldü kağıza qol çəkən zaman,
Qıydı ürəklərin hicran səsinə.
O güldü haqq üçün daim çarpışan
Bir xalqın tarixi faciəsinə.

Əyləşib kənarda topsaqqal ağa,
Hərdən mütərcimə suallar verir.
Çevrilir gah sola, baxır gah sağa,
Başını yellədik təsbeh çevirir.

Qoyulan şərtlərə razıyıq deyə,
Tərəflər qol çəkdi müahidəyə...
Tərəflər kim idi?
Hər ikisi yad!
Yadlarını edəcək bu xalqa imdad?!

Qoy qalxsin ayağa ruhu Tomrisin.
Babəkin qılınıcı parlasın yenə.
Onlar bu şərtlərə sözünü desin,
Zənciri kim vurdu şir biləyinə?

Hanı bu ellərin mərd oğulları,
Açın bərələri, açın yolları.
Bəs hanı bu əsrin öz Koroğlu -
Qılinc Koroğlu, söz Koroğlu?

Babaların şoni, şərfi əlbət,
Bizə əmanətdir, böyük əmanət...
Yoxmu qanımızda xalqın qeyrəti?
Belə saxlayarlar bəs əmanəti?

Qoy ildırım çaxsın, titrəsin cahan!
Ürəklər qəzəbdən coşsun, partlasın.
Daim haqq yolunda qılinc qaldıran
İgid babaların goru çatlasın!

Qoy əysin başını vüqarlı dağlar,
Matəmi başlandı böyük bir elin.
Mərsiyə söyləsin axar bulaqlar,
Ağılar çağırınsın bu gün qız, gəlin!..

Tərəflər sakitdir, qəzəbli deyil,
Məhv olan qoy olsun, onlara nə var.
İmzalar atılır bir-bir, elə bil,
Sevgi məktubuna qol çəkir onlar.

Atıb imzasını hər kəs varığa
Əyləşir sakitcə keçib yerinə.

Eynəkli cənabla, təsbəhli ağa,
Qalxıb əl də verir bir-birinə.

Onların birləşən bu əllərilə
Ayrılır ikiye bir el, bir Vətən.
Axıdıb gözündən yaş gilə-gilə,
Bu dəhşətli hala nə deyir Vətən?

Bir deyən olmadı, durun ağalar!
Axı bu ölkənin öz sahibi var.
Siz nə yazırsınız, bayaqdan bəri,-
Bəs hanı bu yurdun öz sahibləri?

Bəs hanı həqiqət, bəs hanı qanun?
Böyükdür bu yurdun tarixi, yaşı.
Bəs hanı köksünə sərhəd qoyduğun,
Bir vahid ölkənin iki qardaşı?

Görək bu hicrana, bu müsibətə,
Onların sözü nə, qərəzi nədir?
Bu xalq əzəl gündən düşüb zillətə,
Öz doğma yurdunda yoxsa kölədir?

Necə ayırdınız dırnağı ətdən-
Ürəyi bədəndən, canı cəsəddən?
Axı kim bu haqqı vermişdir Sizə,
Sizi kim çağırmış, Vətənimizə?

Necə vaxt səngərdə hey ulaşıdılar,
Gülüstən kəndində sövdələşdilər
Bir ölkə ikiye
Ayrılısın deyə!..

Göy də guruldamış deyirlər o gün,
Çölləri, düzləri buludlar sarmış.
O göy gurultusu Oğuz xaqanın
Ruhuymuş, hönkürüb fəryad qoparmış.

Gülüstən kəndinin gül-çiçəkləri
Bir günün içində soldu, saraldı.
“Gülüstən” bağlandı, o gündən bəri,
Bu kəndin alnında bir ləkə qaldı.

Bağrı köz-köz oldu “Yanıq Kərəm”in
Tellər inildədi, yandı, nə yandı.
Aşığın sazında daha bir həzin,
Daha bir yanqılı pərdə yarandı.

Həmin gün ölkəni apardı sel, su,
Tutuldu çöhrəsi günün, ayın da.
Qoca Nəbatinin eşqi, arzusu,
O gün batmadımı Arpa çayında?

Ağlayıb dağlardan əsən küləklər,
Bu məşum xəbəri aləmə yaydı.
Sanki dilə gəldi güllər, çiçəklər:
“Bu işə qol qoyan qollar sımaydı”.

Arazın suları qəzəbli, daşqın,
Şirin nəğmələri ahdır, haraydır,
Vətən quşa bənzər, qanadlarının
Biri bu taydırsa, biri o taydır.

Quş iki qanadla uçar, yüksələr,
Mən necə yüksəlim tək qanadımla?
Ürəklər bu dərdədən tüğyana gələr,
Ayar gözümüzədən yaş damla-damla.

Cənablar, bir anlıq düşündünüzmü?
Verdiyiniz hökmün ağırlığını?
Bu hökmün dəhşəti əllimi, yüzümü?
Biz necə götürək bu göz dağı?..

Başı kəsiləndə bu məğrur elin
Könül fəryadını hiss etdinizmi -
Qoca Füzulinin, igid Babəkin
Etiraz səsinə eşitdinizmi?

Cənablar, bir damcı mürəkkəblə siz
Düşünün, nələrə qol çəkmişiniz?

Bir damcı mürəkkəb bir vətəndaşı
Qanına bulayıb ikiye böldü.
Bir damcı mürəkkəb olub göz yaşı
İllərlə gözlərdən axdı, töküldü.

Min ləkə vurdular şərəfimizə
Verdik, sahibimiz yenə "ver"- dedi.
Yap yaxşı eləyib doğrudan, bizə
Biri "baran" dedi, biri "xər" - dedi.
Bizi həm yedilər, həm də mindilər,
Amma arxamızca gileyləndilər.

Hökmü gör nə qədər böyükmüş anın.
Möhür də basdılar varığa təkrar.
Yox, varığın deyil, Azərbaycanın
Köksünə dağ boyda dağ basdı onlar.

İmzalı, möhürlü ey cansız varaq,
Nə qədər böyükmüş qüvvətin, gücün.
Əsrlər boyunca vuruşduq, ancaq
Sarsıda bilmədik hökmünü bir gün.

Ey kağız parçası, əvvəl heç ikən,
Yazılıb, qollanıb yoxdan var oldun.
Böyük bir millətin başını kəsən,
Qolunu bağlayan hökmdar oldun.

Bir eli ikiye paraladın sən
Özün kağız ikən paralanmadın,
Köksünə yazılan qəlb atəşindən,
Niyə alışmadın, niyə yanmadın?

Araz sərhəd oldu, əsdi küləklər,
Sular yatağında qalxdı, köpürdü.
Üstü dama-dama taxda dirəklər,
Çayın kənarında səf çəkib durdu.

Sular, sizdən təmiz, nə var dünyada?
Ləkədən xalidir axı qəlbiniz.
Bağrınız alışıb niyə yanmadı
Bu çirkin əmələ qol qoyanda siz?

Ey Araz, səpirsən, göz yaşı sən də
Keçdikcə üstündən çölün, çəməninin.
Səni arzulara sədd eyləyəndə,
Niyə qurumadı suların sənin?

Dayanıb Arazın bu tayında mən
"Can qardaş" deyirəm, o da "can" deyir.
Ey zaman, sorğuma cavab ver, nədən
Səsim, yetən yerə əlim yetməyir...

Qarışıb gözümdə, qarışıb ələm,
Dərd-dərdi doğrayır, qəm-qəmdən keçir.
Arazın üstündən keçə bilmirəm,
Araz dərdim olub, sinəmdən keçir.

Taxta dirəkləri torpağa deyil,
Qoydular Füzuli divanı üstə.
Yarıya bölündü yüz, yüz əlli il
Gəraylı, bayatı, muğam, şikəstə.

Dəmir çəpərləri eşqim, diləyim
Tarixim, ənənəm üstə qoydular.
Yarıya bölündü canım, ürəyim,
Yarıya bölündü Arazda sular.

Taxda dirəkləri qoydular, ax, ax!..
Qəlbimin, ruhumun dilimin üstə,
Biz güldük, ağladığ, yenə də ancaq
Bir sazın, bir telin, bir simin üstə.

Ürəkdən ürəyə körpü? Bir dayan!
Dərdimiz dinirsə bir sazın üstə.
Şəhriyar yaralı misralardan,
Körpü salmadımı Arazın üstə?!

Bu taydan o taya axışdı sel tək
Gözə görünməyən könül telləri.
Bu selin önünü nə çay, nə dirək,
Kəsə bilməmişdir yüz ildən bəri.

Ağalar bilmədi birdir bu torpaq
Təbriz də, Bakı da Azərbaycandır,
Bir elin ruhunu, dilini ancaq
Kağızlar üstündə bölmək asandır.

Böl, kağız üstündə, böl, gecə-gündüz,
Torpağın üstünə dirəklər də düz,
Gücünü, əzmini tək də meydana,
Qoşundan silahdan sədd çək hər yana.
Torpağı ikiye bölərsən, ancaq
Çətindir bədəni candan ayırmaq!

Ayırmaq kimsəyə gəlməsin asan,
Bir xalqın bir olan dərdi-sərinə.
O taydan bu taya Mustafa Payan
Oxuyur Vahidin qəzəllərini.

Dolandı zəmanə, döndü qərinə,
Şairlər od tökdü yenə dilindən.
Vurğunun o həsrət nəğmələrinə
Şəhriyar səs verdi Təbriz elindən:

"Heydər baba, göylər qara dumandı.
Günlərimiz bir-birindən yamandı.
Bir-birizdən ayrılmayın, amandı,
Yaxşılığ, əlimizdən aldılar,
Yaxşı bizi yaman günə saldılar.

Bir uçaydım bu çırpınan yelinən,
Qovuşaydım dağdan aşan selinən,
Ağlaşaydım uzaq düşən elinən,
Bir görəydim ayrılığı kim saldı,
Ölkəmizdə kim qırıldı, kim qaldı".

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

Müəllifdən	5
"MƏNİM DOSTLARIM" kitabından	
Mənim dostlarım	9
Yaşıl çəmənlər, ağac altı bir də ki, tünd çay	11
Xatirələr	13
Mirvari	14
Məktəb yolları	16
İlk cığır	17
Qızıl medal	18
Könül baharı	19
İlk dərs	20
"Toxucu qız" poeməsindən parçalar	22
Sənin tikdiyin evdə	24
Ağ saçlar	26
"BAHAR" kitabından	
İlham çırağı	29
Bizim səhnə	32
Sənsiz də yaşadar bu dağlar səni	34
Məktəbdən ayrılanda	36
Yenidən məktəbə	37
Gözəl Vətən	39
Yay	41
"DOSTLUQ NƏĞMƏSİ" kitabından	
Dəmiryolçu	45
Tələbə-müəllim	46
Anni-Dobi	49
Xizək	52
Yazı taxtası	54
Kitab	55
Sənin müəllimən	57
"ƏBƏDİ HEYKƏL" kitabından	
Cənublu bacıma	61
Ana	63
İlin son gecəsi	64
Yıxılmayasan	66

İlk məhəbbət	67
Danışa bilmirəm	70
İki gündəlik, bir həyat yolu	71
Sən güləndə	72
Gəlir	73
Layla	74
Yağma, yağış	75

“ÇİNAR”kitabından

Ana dili	79
Ömür ki var...	81
Çinar	82
Körpə nəfəsi	84
Məktəbli qız	85
Müəllim	87
Mənim parta yoldaşım	89
Qiyət	92
Sənin meyvələrin var	93
Ulu babam	94
Necə gizləne bildin?	96
İllər	98
Sual	100
Xalq şairinə	101
Ömür	103
Tənək	105
Sənsən, yoxsa mən?	106
Yoxuşda	108
Yazılmamışdır	110
Ürəyində	111
Verəydi	112
Yuxu gəlmiş gözümə	113
Bahar nəğməsi	114
Sən vaxtı neyləyirsən?	116
Qaşla gözün arasında	117
Gül	118
Gecələr uzanaydı	119
Tar çalan oğlan	120
Ədəbaz	121

“CEYRAN”kitabından

Yoldaş deputat	125
Doğum evində	126

Kür çayı	127
Misir	129
Arzularım qədər ömrüm olaydı	131
Əlifba kitabı	132
Oğluma	134
Ürək	136
Kəlmələr	138
Bahar	139
Ata və oğul	140
Təklük	141
Füzuliyə	143
Ayrıılır	145
Şair	146
Saat	148
Atanı çox sevirsen, ya balanı?	149
Kaman səsi	151
Göygöl	154
Qonaq	155
Rəssam	156
Mənim bir qonşum var	157
Siz nə gözləsiniz	158
Dostuma	159
Mən necə şad olum?	160
Olmaz	161
Ceyran	162
Günəşdən gen düşəndə	163
İtirilmiş məhəbbət	164
Gecələr	165
Pərvaz olanda	166
O axşam	167
Oyanmasın	168
Heyranın olsun	169
Bir mənəm, bir də sükut	170
Səni görəndə	171
Səndə qəlb olsaydı...	172
Ana məktəb	173
Uçur durmadan illər	174
Oldu	175
Gecə bulaq başında	176
Verərdim	177
Bəyənmədi	178
Daşlara yazdım	179

Məhəbbət	180
Yaşadıqca	181
"AYLI GECƏLƏR" kitabından	
Könül çiçəkləri	185
Qələm yoldaşlarıma	186
Mənim yolum	188
İyirminci əsr	191
Vaxt çatmışdır	193
İnsan zəkası	195
Təqvimin varaqları	197
Sərhəd ağacları	198
Mən sevirəm	200
Zindanda	202
Moabit	203
Yenə bir arzu qaldı	204
Bir ürəyin min duyğusu	207
Yay gecəsi	208
Qocalarmı?	210
Qara saçlar, ağ saçlar	212
Bahar və mən	213
İlk kitabın	214
"Leyli - Məcnun"	215
Dünyanın hər neməti sənindir, sənin, insan	217
Qaranquş və sərcə	218
Ad günü	222
Xala	224
Cümə günü	228
Yarpaq	229
Sən atdın yerə	232
Ey ana təbiət	233
Xatirələr	234
Ürəyimcəsən	235
Şərimin ahəngi	236
Ürək yarığı	237
Ay işığında	238
Gecikmiş məhəbbət	239
Səkilər	240
Demə, köksümdə imiş	243
Olsun	244
Düşə bilməz	245

Vardır	246
Üşüyərsən	247

"SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ" (şairin kitabxanası seriyasından)

Kürd ovşarı	251
Dünyamı, mənmi?	254
Şer və mən	255
Kağızlar	257
Cəfər Cəbbarlıya	260
Mirzə Cəlil	261
Həmişə yaz olar	262
Sən bilirsen, mən duyuram	263
Həyat, sən nə şirinsən	264
Yüz bahar gəlsə də	267
Məktəb şerləri	
Babamın adı	268
Məktəb yolu	269
"Səyahət" dəftərindən	
Ələddinin çırağı	270
Özünə yalvarsana!	273
Səsler	274
Sənin ilk müəlliminə	275
Ehramların önündə	276
Öldü - yaşadı	277
Dəclə sahilində	278
Durnalar	280
Təsbəh	282
Aclardan toxlara	284
Tağı kəsra önündə	285
"Baba gur-gur"	288
İşıq - zülmət	290
Süpürgə	291
Çanta	292

POEMALAR

1. Əbədi heykəl	295
2. Sadə adamlar	326
3. İztirabın sonu	406
4. Şəbi-hicran	458
5. Gülüstan	532

BƏXTİYAR VAHABZADƏ

ƏSƏRLƏR

(I cild)

Redaktoru

Firuzə Nağıyeva

Texniki redaktoru

Elmira Tağıyeva

Bədii dizayneri

Nazim Rzaquliyev

“Azərbaycan” nəşriyyatının nəşrlər şöbəsində hazırlanmışdır.

Çapa imzalanmış 14.05.2001. Kağız formatı 84x108/32.

Şərti çap vərəqi 28,56. Uçot-nəşr vərəqi 20,3. Tirajı 700. Sifariş 825.

Müqavilə qiyməti ilə.

“Azərbaycan” nəşriyyatının mətbəəsində çap edilmişdir.

370146 Bakı, Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə.

AR

2001

750